

Traduccion de la portada.

Cinco libros de cosas y lugares singulares de Martin de Roa,
cordobes, de la Compañia de Jesus, en los cuales se explican
muchas cosas, con datos entresacados de las Sagradas Es-
crituras y de las letras humanas, asi como tambien de
las costumbres de las gentes en general y de los Hebreos.
Dedicado a D. Pedro Fernandez de Cordoba, Marqués de
Priego.

MARTINI DE ROA
CORDVBENSIS
EX SOCIETATE IESV

SINGVLARIVM LOCORVM
AC RERV M LIBRI V.

IN QVIBVS CVM EX SACRIS
*tum ex humanis litteris multa ex gentium, He-
braorumque moribus explicantur.*

AD D. PETRVM FERNANDEZ
de Corduba, Marchionem de Priego, &c.

CVM PRIVILEGIO.

R. 16.523 CORDVBAE.

EX OFFICINA ANDREAE BARRERA

Anno. cId. dc.

MARTINE DE BOA

CORDYBEMIS

SOCIETATE 1853

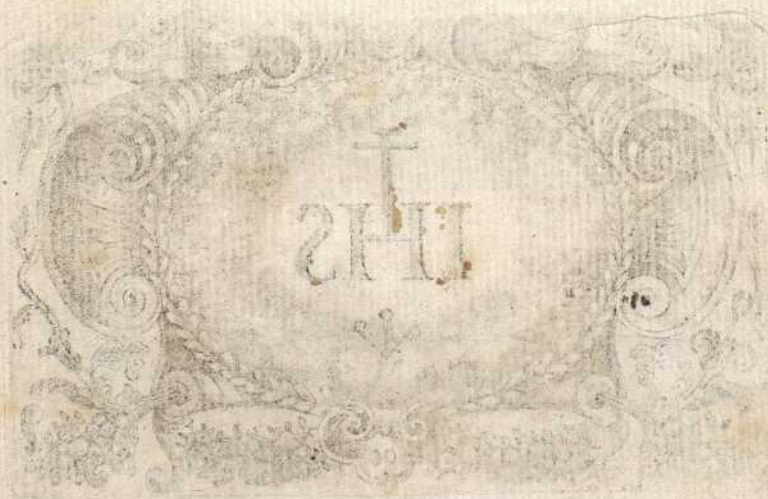
SINGULARIUM LOCORUM

AD ALIUM LITUM

IN OMNIBUS EXACTIS

et ex his quibusdam rebus, quibusdam
et ex his quibusdam rebus, quibusdam

AD ALIUM LITUM

A T A S
SUMA DEL PRIVILEGIO.

ESTE Primer tomo de los Singulares del P.
Martin de Roa, de la Compañia de Iesus, tie-
ne priuilegio de su Magestad, para que no se ven-
da ni inprima sin licencia de su Autor: sopena de
cinquenta mil maravedis, y perdimiento de li-
bros y moldes, &c. Como parece por el original,
firmado de Don Luys de Salazar: su data en Vi-
llanueva de Panades, a 15. de Julio, de 1599. años.

T A S S A.

YO Miguel de Ondarça çauala escriuano de
Camara del Rey nuestro señor, de los que residen
en su Consejo, doy fee, que auiendo visto por los señores
del Consejo de su Magestad un libro intitulado, Lu-
gares singulares, compuesto por el Padre Martin de
Roa, de la Compañia de Iesus, inpresso con licencia, y
priuilegio de su Magestad, de pedimiento del dicho P.
Martin de Roa, tassaron en tres maravedis el pliego
del dicho libro en papel, en estos Reynos. Y para que de-
llo conste di la presente en Madrid, à 15. de Mayo de
1600. y en fee dello lo firmè.

Miguel de Ondarça
çauala.

E R R A T A.

Pagina. 5. linea. 11. Cristus, Christus. 6. 6. alium, prælium. 18. 3. aliud iniecta,
interpone, vindicabat, iniecta. 42. 5. muntium, nuntium. 49. 11. Psalm. 47.
Psalm. 57. 50. 33. nullus, nultus. 66. 17. & Deus magnus, & Rex magnus. 88.
13. Agiricida, Argiricida. 94. 1. terram. Tartarum. y 3. Quam, Quem. y 10.
que, quæ. 102. 22. Reges, Regem. 117. 8. otumodi, eiusmodi. 129. 20. Quen
videtur, Quen sequutus videtur. 131. 2. cum, eum. 135. 6. pupulo, populo. 139.
11. dicebantur, dicebantur. 140. 6. accenderet, accenderit. 146. 6. Lucernarum.
Lucernarum. 148. 3. ab lucernas ad. y 10. lorent, lerent. y 10. arores, arbo
res. 153. 12. pricul, procul. 158. 6. Muntia, Nuntia. 174. 16. quen, que. 185. 13.
in duit, induit, indutus est, indutus est. 199. 30. congendi, cogendi. 210. 4. fe
minis, feminas. 218. pen. vestigal, vestigal. 229. 20. iueaci, iuueni. 234. 17.
pelequi, perlequi. 275. 7. reijcere, reiecere. 333. 21. es. ges.

Iuan Vazquez del Marmol.

Iudicium I. Senatus Regij iussu.

Attente legi hos quinque Singularium locorum ac
rerum libros. Reuerendi admodum P. Martini
de Roa e Societate Iesu, Senatus Regij iussu mihi com
missos: in quibus nihil reperi fidei aduersum, aut eius
pietati, quin potius Variam, iucundam, & maximè
necessariam eruditionem humanarum, Diuinarumque
litterarum studiosis. Vtrique enim ex hoc vno opere
facile deprehendent, humaniores disciplinas sine Diui
nis frugere, & has sine illis explicari nequaquam posse.
Quare dignissimus mihi hic labor visus est, Ut typis
mandetur. In nostro Conuentu Sanctissima Trinita
tis. Madriti. 26. Iunii. 1599.

Fr. Didacus de Auila.

IVDICIVM II. EX REGII SENAT-
tus decreto.

CVM Hos quinque Singularium locorum
ac rerum libros Reuerendi admodum P.
Martini de Roa è Societate Iesu, ex iussu Senatus
Regij, attente legendo peruiderim, in eorum nu-
mero reponendos censeo, qui per antea acta secula
à summis, eruditissimisque viris sunt in lucem
editi. Quapropter dignissimos cum ceteris iu-
dico, vt typis mandentur. Nihil enim neque om-
nino neque ex parte Sanctissimæ nostræ fidei re-
pugnans, vel minus congruens vsquam reperi, sed
cuncta perutilia, & pleraque necessaria, non stu-
diosius tantum literarum humaniorum, sed etiam
Sacrarum scientiæ Scripturarum. Stylus autem
talis est, quem reddat eruditio magna grauem,
mira rerum varietas gratum, & iucundum. In
nostro Collegio Societatis Iesu. Madriti XIIII.
Kal. Iunij. Anno 1599.

Antonius Martinez

I V D I C I V M P. FERNANDI DE
Auila, Societatis Iesu, Theologiæ
professoris.

Primum hoc Singularium Volumen P. Martini de Roa, ex nostra Societate, R. admodum P. Prouincialis iussu diligenter perlegi: in quo selectæ quadam difficultū quorūdam locorū interpretationes cōtinētur. De quibus ita cēseo: perutilem fore librum lectoribus, & Auctori, & Societati perhonorificum. Enim verò singula Capita variæ lectionis, variæque eruditionis cū humanæ, tum etiam Diuinæ pergratā siluā efficiūt: in qua humanæ sapientiæ cognitio cū necessaria Sacrarū litterarū intelligētia copulatur. Quæ omnia præter quā quòd curiosè, valdeque feliciter elaborata sunt, graui etiam sentētiarū pōdere, & iusto verborū ornatu cōmēdātur. facile vt appareat, granum (quod Hispano prouerbio fertur) esse omnia, sine paleis. Cordubæ, in nostro D. Catharinæ Collegio. 22. April. 1597.

Fernandus de Auila.

P. Franciscus de Quesada Prouincialis Societatis Iesu, in Prouincia Betica, ex auctoritate R. admodum P. N. Claudij Aquæ viuæ, Præpositi Generalis, potestatem fecit P. Martino de Roa, eiusdem Societatis, vt hos Singularium libros typis mandaret. Cordubæ. 14. Mart. 1599.

AD D. PETRVM FERNANDEZ
DE CORDVBA, MARCHIONEM
DE PRIEGO, &c.

RIMVM Ingenij, doctrinaeque Diuinæ, & humanæ specimen, quod in publicum edo, tibi, Excellētissime Marchio, tuoque nomini inscripsi; vt quem à me habere non potuit, à tua luce splendorem

accipiat, & quam optare posset, à tua dignitate commendationem. Mens mihi hæc à duplici causata tuis meritis, ab officio meo. Latior vterque campus, quàm vt hoc possit orationis cursu lustrari. Dicam igitur parua de magnis, pauca de plurimis, explorata alijs, mihi probata, qui loquor. *Verus testis est, qui laudat expertus.* Noui te puerum puer, in ætatis flore maturitatem mentis ostendere, imperare moribus, seruire doctrinæ. *Cui per facile est ornare generosum, quæ etiam ex obscura nobilem facit.* Hæc igitur dignitatis fundamenta sunt tuæ; tua primum integritas, & continentia, & in decernendis, diiudicandisque rebus, cum tua, tum eorum, quos iurisdictionis tuæ ministros adhibuisti, manus clausa, aperta iustitia.

Facilis

facilis enim recti persuasor est innocens Iudex.
In casum autem personam fictæ severitatis inducit,
cum avarus pecunia ambitum dissuadet; cum legibus
parendum censet iniustus. Ecclesiastici præterea or-
 dinis grauis, & constans disciplina; quem Cælesti
 gratiæ tam proximum esse cupis, quam à terrena
 cupiditate longinquum. Atque ut multas virtu-
 tes vna dicam, benefica, & humana natura, quæ
 velut fato, aut Genio, inter multos tui ordinis
 Principes, est propriè tua. Quis enim unquam
 tam miser, cui benignitatis tuæ fontes non pa-
 tuerint? tam derelictus, qui perditis suis rebus à
 te subsidium non inuenerit? Quam tibi laudem
 benignitas ista non genuit, de multis ipsa virtuti-
 bus generata? Cuius tibi animum non obstrin-
 xit, cū sis ipse nullius mercede largitionis obstri-
 ctus? *Lucrantur Principes dona sua, et hoc thesauris*
reponunt, quod famæ commodis applicarunt. Hic ve-
 rus potentiæ fructus, hoc Regij sanguinis, hoc
 plusquam humani, etiam Diuini animi docu-
 mentum. Humiles, & caducæ plantæ proceras,
 ac stabiles sectantur arbores: fortuna minor Prin-
 cipem querit, benignitas facit. Hinc illa Barbari,
 non barbara, sed plane humana, & digna Princi-
 pe vox. *Regem armis, quam munificentia vinci, mi-
 nus flagitiosum.* Arma enim Fortunæ sunt, muni-
 ficentia.

Athalaricus
Rex Bergan-
tino Comiti.

Bochus Man-
torum Rex,
Sallust in Ju-
gueth.

ficentia virtutis. Quæ si desit, Rex esse desit (qui nomen habet ex meritis) & aliud dicitur, quàm in moribus inuenitur. *Primus in orbe Deos fecit timor;* amor auxit; beneficentia commendauit. Tu qui sis inter homines, bene merendo de hominibus ostendisti.

*Tribuitur
Arbitro.*

*Hoc tecum commune Deis, quòd utriq; rogati,
Supplicibus vestris ferre soletis opem.*

*Ouidius 2. de
Ponto. Eleg.*

Quorum tenuitas præbere solet pietati tuæ^{9.} gloriam, vt aliorum tela potentix. *Hoc nitor iste tui generis desiderat:* quod clarissimum, & antiqua stirpe decorum. Primus tu in Cordubensi familia, quæ ipsa inter Hispaniæ primas. semen generis morum fructibus reddidisti; nec illis te imparem pateris, quos agnoscis auctores. Plus enim Metellus in Asia, & Cato in Hispania, de sua disciplina, quam per arma laudati. *Quia hostē congregi, varius semper euentus est;* indubitata vero gloria, morum custodisse memoram. *Cumq; hostis deest, moribus triumphatur eximij.* Maiores olim tui ex Regibus, Reges ex maioribus tuis, vt loquuntur Historiæ, procreati. Grænatense illis, Neapolitanūque Regnū Hispania debet, **MAGNIDVCIS**, cuius tot bella quot triumphi, virtute, secundò etiam in deditionem acceptum: & complures in Germania victorias à Caro-

*Cassiodorus
lib. 9. XXV.*

lo quinto Imperatore relatas: ex quarum laude
Comes D. PETRVS DE CORDVBA aurei velleris e-
ques, Tribunus militum, non exiguam lau-
dem, ipso etiam, qui præ ceteris laudabilis
Imperator, laudante decerpfit. Quid fecter
Historias? Vidit illos Oceanus bellatores, tre-
muit tellus armatos, sensere aciem gladij belli
acies, Classes cladem. Ostendi gloriæ militaris
exempla, non exposui; Christianæ pietatis vni-
cum esto pro cunctis, cunctorum exemplum, pa-
rens non magis tua, quam nostra, Domina, seu
Diua potius CATHARINA, senescentis seculi pri-
mæuum decus, quam maturam sibi Deus Cælo
vendicauit; ne immortalis animi corpus, ipsum
immortalitate dignum, mortalium oculis, nescio
an aliquid simile visuris, cerneretur. Quæ casti-
tas illi? quæ sanctitas? quanta grauitas? quanta cō-
stātia? eadem quàm iucunda? quàm comis? quàm
denique, quod paucis datum est, non minus a-
mabilis, quàm veneranda? Sed hæc neque tem-
poris est huius, neque styli tenuis seges. dabit ali-
quando iustum suo tempori opus, & oratoriæ
falci manipulos letiores.

Indicauit primum inscriptionis huius titu-
lum à dignitate tua; attingam alterum ab officio
meo; cuius antiqua mihi, meisque religio. Maio-
rum

iorum habeo duplex genus, in humanis alterum,
 alterum in Diuinis. Vtrosque maiores tui mag-
 nificè ornarunt. Alteros enim non in oppida
 tantum sua, sed in clientelam etiam per humani-
 ter exceperunt: alteros (*SOCIETATEM*) intelligo,
 primum in Beticam euocatos iudicio commen-
 darunt, auctoritate defenderunt, opibus suble-
 uarunt. Extant hodie præclara tam insignis be-
 neficij monumenta, collegia quatuor, quorum
 foundationes aut totas, aut magnam partem, ma-
 ioribus tuis Societas debet. Montellanum in pri-
 mis magnum auxiæ tuæ clarissimæ atque piissi-
 mæ feminæ pignus in Societatem: quam illa tan-
 to semper amore complexa est, tantis beneficijs
 auxit, vt magna eius parens, & habeatur à nostris,
 & in Historijs prædicetur. Cordubense deinde,
 quod *D. IOANNES DE CORDUBA* patriæ Parens,
 auctore atque adiutore patruo tuo *D. ANTO-
 NIO DE CORDUBA* nostræ Societatis, virtuti
 ac bonis litteris dedicauit. Marchenense præ-
 terea amita tua Ducissa de Arcos à fundamen-
 tis erexit: & Astigitanum etiamnum ex fa-
 milia tua lectissimæ atque optimæ feminæ con-
 diderunt. Nec gentis tantum finibus liberalitas
 ista se tenuit, in Flandriam permanauit. quam
 in prouinciam nobilissimus ille Dux *D. GOMEZ*

patruus tuus, Societati aditus patefecit. Dixi de
dignitate tua, dixi de officio meo: cuius
certe fuit, hunc tibi librum inscribe-
re, & dedicare: Dignitatis erit
tua suscipere, atque
ornare.

11

RATIO ET DELINEATIO TO- tius operis.

VARIOS Auctorum prima nota locos, aut ab alijs prætermiſſos, aut historia veteris ignoratio-
ne perperam intellectos, partim ex me quaſitos à Viris doctis, partim mea ſponte ſuſceptos, aggredior explicare. Qui cum antiquitate primum & moribus, deinde etiã linguarum poteſtate maximè conſtent: quæ omnia tam cognata ſacris litteris ſunt, ut ſine alijs alia inſulſè interdum & ineptè explicentur; hanc mihi partem ſepoſui, in qua potiſſimum elaborarem, ut quantum exter-
næ litteræ noſtris ancillarentur, occaſionibus, quæ ſæpe dantur oſtenderem. Clamabunt fortasſe nimis quidam religioſi, Miſceri ſacra profanis. At, ij diſcāt oportet, quæ ſacris ſerviunt, profana non eſſe. Hic Verò ſacrari potius humana, quàm profanari Divina. Si rem ipſam ratione & veritate penſauerint, cenſcant, ex illis profanata pleraque ab Ethnicis, quæ à noſtrarum ſacrario litterarum ablata obſcænis fabulis polluere. Itaq; Chriſ-
tiano ritu luſtrata, ad ſuos iure debent vindicari. Sa-
cris in hac cauſa Doctõribus iudicium eſto: quorum ego ſuffragia, in libro quinto Singularium, non ellandita prece, ſed cauſa merito enucleata captabo.

Inueniat, quod quiſq; velit, nõ omnibus vnũ eſt
Quod placet; hic ſpinas colligit, ille roſas.

Plinius lib.
8. Epist. ad
Arrianum.

Voluminis duas partes feci; priorem quinque libris inclusi, duobus posteriorem. in illa, Sacris maximè litteris, in hac, humanis, in utraque, Historia & moribus facem prætulī, & librum dedi opusculis varium, & rebus. Ita enim solemus, qui ingenio parū fidimus, satietatis periculum fugere. Quo certè admoniti, breuitate, quam de industria sectamur, legentium siue allenamento consulimus, siue etiam voluptati. Faxit Deus Opt. Max. cuius hæc à me nutu elaborata sunt, & cuius solius Glorie, quæ cum proximorum utilitate coniuncta est, consecrantur, ut non aliter atque à me susceptus est, à cunctis accipiatur hic labor.

LIBRI INDICES.

I. Capitum singulorū; quibus Appendices quorundam locorum inseruimus; quos moneo ut videas; nam aut confirmant, quæ dicta sunt, aut illustrent.

II. Locorum Sacræ Scripturæ.

III. Locorum, qui ex litteris *Humanioribus* explicantur.

IIII. Rerum, & verborum.

*HÆC INTERFUIT MONERE
lectorem, lectoris autem scire.*

GRÆCA Ex suis fontibus Græcè in aduersarijs nostris descripsimus, sed coacti characterum inopia, Græcè nō edimus, sed Latine ex Vulgatis versionibus. In quo multorū studijs obsecuti sumus, qui ita se iuuari affirmabant. In quibusdam autem Græcis characteribus Latine vertendis, atque etiam in interpungēdo, quid correctores, me absente, peccauerint, non dum licuit videre.

De stylo, vestreor, vt quibusdam, maximè non bene Latinis, gratus accidat: quibus aut obscura breuitas videatur, aut varietas implicata. De hac nihil dicam, satis enim sapientibus sapit. Iudices tibi do viros graues ac doctos, quorum iudicia, non de me, quem neque de facie norunt, sed de scriptis, quæ edicto Regio cēsuerunt, sub initium libri subieci. De illa (de breuitate dico) hoc mihi semper in animo, multa non multis, sed propriè, & significanter dicere; non implere paginas, sed sententias. Quod si minus assecutus sum, non ego euentum præstiti, sed conatum. quem nemo tam cæcus, qui hæc cum videat, non viderit.

K. I. Quidquid hic disputo, ECCLESIAE CATHOLICAE
& ROMANI PONTIFICIS iudicij esto.

K. II. Si quid in re tam varia, multiplici, elapsum:
Aut sicubi lapsus: cuius docto, erudito,
Supplere, corrigere, FAS ESTO.

K. III. Si quæ in HISTORIA, MORIBVS VE:
non probò auctore, non claris, liquidis,
certis coniecturis, dicta, laudata VE:
Indicta, inlaudata habento.
Si quæ aptè, probè, fideliter:
Auctori DEO laus, gloria, gratiæ sunt.

K. IIIL. Theologus, Criticus, Diuinæ, humanæ
SAPIENTIAE studiosus,

Quæ stomachi erunt sui, æquo animo
quisque capito.

Alterius neuter iniquo carpito.

Qui secus faxit. DEVS SCIENTIARVM
DOMINVS condonato.

MARTINI DEROA
EX SOCIETATE
 IESV, SINGVLARIVM
 LOCORVM, AC RERVM,
 LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

CRUX VERE SIGNVM BELLICVM,
 vt ad gentes maxime conscribendas sublatum, ita Romani ad
 instar signi instructum cum Imperatoris imagine, & titulo. Nec
 noua illis signi adoratio, qui sua pro Numinibus coluerint. Cruen-
 tum, quia pugna signum.

AGGREDIOR REM variam
 Diuinam, humanā, sæpe mistam;
 sacrarum, humanarumque littera-
 rum studiosis hæc dico vtriusque
 doctrinæ nō prorsus ignatus. Exor-
 dienti igitur vnde mihi potius
 quàm à signo crucis, quod cuncta
 rerum initia & consecrat, & be-
 ne fortunat, exordium? Christia-
 no ritu, vt olim à Dijs gentilitio more. In hoc ego cum in-
 tueor, videre mihi videor Vexillū, vt ad conscribendas gen-
 tes sublatum, ita signorum ad instar suorum instructum;
 Ecclesiam quippe ex gentibus collecturus, signum ex arce
 A proponit

proponit Christus, ut veniant ad eum omnes gentes, arma capiant; nefaria sacra, barbaros ritus, Deorum idola subvertant. Militia est vita hominis super terram: Imperator Christus; Crux Signum; arma Fides; gladius verbū, tenenda nostris, tremenda alienis; infesta hostibus, militibus fausta. De

Labarum in alijs alijs, nunc pauca de signo. Labarum olim inter signa
ter Signa pri primum: in eo coronatæ imperatorum imagines cum titu-
um. lis Augustorum. Eusebius lib. I. de vita Constantini. Cap.

Imagines in eius habebat. Ideo Cornelius Tacitus Annal. lib. II. signa ap-
eratorū in- pellavit propria legionum Numina, & bellorum Deos Ima-
signis. gines Imperatorum. B. Gregor. Nazianz. orat. III. in Iulia-
num, de Cruce sic loquitur. Principatumque (ut ita dicam) in reliqua omnia vexilla tenens, tam quæ Imperatorum imaginibus, atque expansis texturis, in varijs tincturis, ac litterarum pæcturis decorantur, &c. Quem in locum Scholiastes antiquus. Nam ex prædictis signis, alia regum simulacris auro depictis, & latis texturis variè tinctis, & inscriptis exornantur. De his sæpe Cornelius Tacitus lib. I. Histor. Vexillarius direptam Calvæ imaginem solo adflixit. Nec raro Suetonius, de quo infra. De titulis vero

Lips. ad lib. Dio in Nerone, de Virginio Rufo. Ipsum Cæsarem & Augus-
XV. An. tum appellabant, cumque non acquiesceret, militum quispiam uni è
Taciti, & li. signis celeriter hæc inscripsit. Suetonius in Vespasiano: Assensere
III. de Mi- cuncti, nomenque eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt. Huc
li. Rom. Dia etiam spectat Statij Poetæ carmen.

logo. III. *Aurea clarum nota-*

Signa, cū ti- *Nomen ducum vexilla præscriptum ferunt.*
tulis Augus- Iure igitur, & ex suo ritu signum Crucis gentes agnos-
torum. cant, religione plenum, non superstitione. Nam Signum in-

Cruz. verè primis quod præcedit exercitum. Quod præterquam quod
& propriè nomen ipsum ostendit, multa confirmant. Sæpe cælitus
Labarum. Christianis Imperatoribus in prælium euntibus ostensum; illustres in eo victoriæ, nobilissimi triumphi relati. Et quidè
primum & maximum inter omnia signa, ut olim Labarum, quod etiam nomen merito traxit. Nam Labarum à leuando labore

labore

labore dictum putat B. Greg. Nazianz. orat. III. in Iulianum. Quin etiam aduersus magnum illud vexillum audacia effertur, quod cum Cruce magnifice præcedit, in altumque elatum exercitum ducit, ærumnarum soluendarum vim habens, hincque apud Latinos nomen trahens, Scholiastes de eodem. Soluendorum laborum vim habens, ut quod victoriam conciliare crederetur. Ac ne quid in eo ad germanam Labari formam desideres; pendentem habet Imperatoris imaginem. Nempe Christi suffixi, & quidem coronati, (ut in Labaro Augusti) sed spinis, non lauro. Victoriam enim suis peperit, Victoria laborem sibi decreuit. Titulum etiam habet, atque inscriptionem Augusti. Regis nimirum: quanquam non Iudæorum tantum, sed Regum omnium, atque regnorum; axis, & orbis. Recte ergo Prudentius de Labaro Constantini, contra Symmach.

Christiani Labari descriptio.

*Christus purpureo gemmani textus in auro,
Signabat Labarum, clypeorum insignia Christus
Scripserat; ardebat summis Crux addita cristis.*

Nec noua illis adoratio Signi Sacrosancti, qui barbara tam studiosè venerati. Ea enim & locata in templis, & adorata. Herodian. lib. III. Postquàm in castra venit, & id sacellum in quo Signa, & Imagines exercitus adorantur. Tertullian Apologet. Religio tota castrensis Signa veneratur, Signa iurat, Dis omnibus præponi. De Labaro Sozomen. Ecclesiast. Hist. lib. I. c. III. Hoc Signum venerabile maxime, quia & principem antecedere, & adorari etiam à militibus solebat. Suet. in Calig. cap. XIII. Artabannus transgressus Euphratē, Aquilas, & Signa Romana, Caesarumque imagines adorauit. Quid ni populus gentium è tenebris translatus ad lucem sacrosanctum Signum adoret, in quo non inania Principum Simulacra, sed ipse Rex Regum pro salute sua pependit.

Signa olim pro numinibus adorata. Lips. ad lib. II. An. Taciti.

Quod autem cruentum sanguine cernitur, ne id quidem mysterio vacat; quippe signum pugnae. Quicumque enim in Christum pendentem oculos sustulerit, & cruentum corporis velum aspexerit: sciat se ad bellum, ad arma vocari. Non venit pacem mittere in terram, sed gladium. Ut tollat unusquisque Crucem suam & sequatur Imperatorem, cui victoria

Crux signum cruentum & quare.

Coccinea tunica pugnae signum.

non voluptate constitit, sed sanguine. Neque alienum hoc à gentium ritu: Romani enim ubi decretum erat pugnare, tunicam coccineam in hasta proponebant: ut eo signo milites monerentur se, & arma parare: addo etiam ut accenderentur ad pugnam: & ita exilimarent, sibi pro vita, quæ in sanguine significatur, (cuius colore signum) esse dimicandum. Plutar. in Fabio. Pugnae signum proposuit: est autem tunica coccinea super tabernaculum imperatoris extensa. Idem in Bruto. Una cum luce propositum fuit Bruti, & Cassij castris signum: Punicæ tunica. D. Hieronymus. Cassata pridie quam dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio, & indicium futurae pugnae. Factum itaque ut pro vita, & sanguine certamen esse intellexerant: alias enim in ludicro, id est, in Circensibus, signum album lætitiæ, & voluptatis argumento. Martialis.

Signum ludicrae pugnae album.

Cretatum prator cum vellet mittere mappam.

Quare cum ad clamores, non ad risus vocantur, ad rem, non ad speciem, ad gladium non ad rudem producantur, non alio, sed sanguineo signo coguntur. Is enim color, ad sanguinem pro patria fundendum invitat, & profusum ante à suis ostentat, ut in eorum vindictam armentur, & suum pro illis profundere non formidet. Apud Hebræos etiam Elisham filius Ruben. Vexillum Rubrum cum hominis capite depicto gestabat: quo Ruben primogenitus, & familiæ caput esse significabatur. Ita scribunt Hebræi in cap. II. Numer. Itaque cum Signum Crucis erigitur, ab bellum euocamur, ut olim de quibus Arnob. Cum paratis bella, Signum monstratis ex arce. Scilicet ad delectum faciendum. Ad quod allusit Virg.

Signum tolle re quid.

Ut belli signum Lanrenti Turnus ab arce,

Extulit.

Quod ipse etiam imperator Christus non obscure significavit, cum dixit: Et ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum. Nempe concurrent velut ad Signum milites. Ipse enim Christus solus & Signum, & Signifer. Quia ipse signum prætulit, nempe Crucem portavit, & in Cruce clavis suffixus est, ut Crucis Vexillum compleret: quæ olim sine honore, quia sine imperatoris Imagine: nunc autem illustris, & veneranda,

veneranda, quia ex ea pendet verus, & vnicus imperator
 Christus Opt. Max. Cæteri autem qui Crucem suam sustu-
 lerunt, nõ duces sunt, neque Signiferi, sed Legati. Id est, *Te-
 nentes*: qui secuntur Christum. Ita ipse. *Tollas Crucem suam &
 sequatur me*. Scilicet tanquam verum Signiferum. Ideo non
 sine mysterio Cæt. V. dicitur electus ex millibus: Hoc est, vt
 Hebræi vertunt, *Vexillatus de myriadibus*, id est, vexillum inter
 myriades, siue inter omnes militum copias solus præfere-
 ns. Et vere vexillatus, Hispanè, *Enrãderado*, quasi dicas in vexil-
 lum indutus: quia ad Crucem affixus ita est, vt Crux ad ip-
 sum, & ipse ad Crucem videatur aptatus. Aliàs enim, quis
 viquã Imperator in Signo, vt in Cruce Christus? nemo cer-
 tẽ. Vere igitur hic vnicus præ cæteris vexillatus. Ideo expas-
 sis in Cruce manibus, & toto corpore ita constituto, vt in
 omneis orbis terræ partes spectaret: quia omnibus signum
 propositum. B. Greg. Naz. de virginitatis laude.

Quin etiam expandens sacrati corporis artus.

In fines orbis, mortale ex finibus orbis.

Contraxit genus, atque hominem contraxit in vnum.

B. Damas. de Orthod. lib. lll. cap. XII. *Sicut quatuor extre-
 ma Crucis per medium centrum vinciuntur & iunguntur, sic per Di-
 uinam potentiam sublimitas, & profunditas, longitudo, & latitudo,
 siue omnis conspicua, & inconspicua creatura continetur. Docet
 hoc Sedulius:*

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.

Splendidus auctoris de vertice fulget. Eius:

Occiduo sacra labuntur sidere planta:

Arcton dextra tenet, medium laua erigit axem.

Sed de hoc plerique è patribus, quos moneo vt videas.
 Expressus in Isaia locus de hoc Signo Cap. II. *Et lenabit sig-
 num in nationes, & congregabit profugos Israel. Et
 dispersos Iuda colliget à quatuor
 plagis terra.*

B. Aug. in
 Psal. CIII.
 & alibi.

A 3

CRUX

CAPVT II.

CRUX VERE SIGNVM COCCINEVM

eius effecta. Coccineum quia pro hominibus, & contra Demonas Sollicitudinis Symbolū. Vestes olim Coccineæ in bello. Spreta virtus pro supplicio contemtoribus est. Christi sanguis quasi ebibit maculas, & sanguinem peccatorum. Loci aliquot ex Zachar. Habacub. Psal. Apocalip. illustrati.

DIXI signum Crucis ideo cruentum quia pugnae signum: deinde quia leuatum in nationes maximè, vt docuit Isaïas, quibus pugnae signum tunica Coccinea. Iuvat Origenes Hom III. in cap. II. Iosue Rahab meretrix signum Coccineum ponit in domo sua, per quod saluari debet de excidio ciuitatis. Aliud nullum fuit signum quod acciperet nisi Coccineum, quod sanguinis formam gerebat. Sciebat enim quod nulli esset salus nisi in sanguine Christi. Vides signum Coccineum in salutem fuisse Rahab? tu credentes intellige populos, in quorum signum, Isaia teste, sublati sunt Christus. Et adhuc clarius adhuc ritum Homil. XXXV. in Mathaen, Tom. III. Induerūt eum Chlamydem Coccineam, quæ mysterium erat Coccineis signi quod scriptum est in Iesu Naue, quod in salutem suam habuit illa Rahab. Coccineum itaque signū Christus in Crucis suo sanguine tinctus, qui vere purpura, & quidē Regia. Ambros. ser. XVII. in Psal CXVIII. Sanguis Christi purpura est, qui inscit sanctorum animas, non solum colore resplendens, sed etiam potestate. Nam & mos etiam priscis vt in praelium irent in punicis. De Cyri exercitu Xenoph. lib. VI. de Pædia Cyri. Itaque vniversus exercitus are fulgurabat, puniceoque florebat ornatus. Abdaratus vero dux inter arma & ornamenta, Tunicam purpuream ad pedes vsque tendentem induitur. Idem de Lacedæmonijs, alijsque nationibus scribitur ab Alexandro ex Valerio, Aeliano, Plutarcho, & Xenophôte. Sed addo de Chaldaeis. Nahum. II. Nabuchodonosoris exercitus aduersus Assyrios in Coccineis venit. Clypeus fortium eius igneus, viri exercitus

**Funiculus
Coccineus
Christi san-
guinis sym-
bolum.**

**Signum Coccineum salu-
tis symbolū.**

**Vestes in bello
Coccineæ.**

Xenoph.

Nahum. II.

*exercitus in Coccineis. Quod eo consilio factum, vt sanguis, si-
quis ex impresso vulnere expressus, absorberetur à cocco: tū
illi confidentius, & sine pauore dimicarent. Sed nusquam
hoc tam verum quam in sanguine Christi, qui, vt supra dixit
Ambrosius, animarū Coccinea vestis, qua procedit ad pug-
nam. Id quod Tertullianus apertè de corona militis: Illic pur
puræ tuæ sanguis Dñi. Deinde quia sanguis Christi profusus
animas tingit, & quasi ebibit sanguinem peccatorum (nam
& sanguis in sacris peccati symbolum) ita vt nusquam ap-
pareat. Quin & mortem ipsam quæ profusionem scelerati
sanguinis consequitur, prorsus absorbet. Nonne Apostolus:
Absorta est mors in victoria tua. Hinc tu scias cur per sanguinē
scelera significantur, quia sanguinem in quo inest vita, ac
proinde vitam ipsam effundunt, cui mors funesta succedit.
Ideo *Per peccatum mors.* At Christus *Lauit nos à peccatis nostris
in sanguine suo.* Hoc est, sanguinē nostrū suo sanguine absor-
buit. Nā quemadmodū qua vestes eluuntur aqua, sordes ve-
stīū cōtrahit: mundę vestes, aqua sordidata conspiciuntur: ita
peccata nostra quæ erant *Sicut Coccinum*, Sicut nix dealbata
sunt. At Christus Coccinea chlamide induitur; quia pecca-
torū in se trāstulit sordes: nō vt retineret, sed vt elueret. Mag-
ni hinc hominibus & ornatus, & spiritus in prælium. Nā vt
profluens sanguis exanimat; ita repressus & absortus confir-
mat. Facit à me Chrysost. Homil. XLV. in Ioan. *Hic nostra-
rum animarum salus est, hoc lauatur anima, hoc ornatur, hoc incēdi-
tur.* Redeo ad signum.*

Hoc igitur signum quia pro hominibus contra Dæmo-
nes, ideo Coccineum, siue cruentum. Nihil enim perinde
mortales accendit in hostem, quam acceptæ iniuriæ sub
oculos proposita monumenta. Hæc enim dolorem oculis
afferunt, animis iracūdiam: quæ duæ in prælio faces. Aneas
alioqui pius iam iam Turni se se precibus flectens, cum crue-
ta Pallantis à Turno occisi spolia videt, tam acriter commo-
uetur, tam ingentem animo iracundiam concipit, tam ve-
hementi dolore cōcutitur, vt pene ingentis pietatis, arque
clementiæ oblitus, & nouo furore correptus illū cōfoderit.

Christi san-
guis quasi e-
bibit sangui-
nem peccato-
rum.

D. Chrysost.

Crux signum
cruentum.

Dolor atque
iracūdia, duæ
in prælio fa-
ces.

Virg.

Virg. XII. Virg. Aeneidos lib. XII. rem narrat.

Stetit acer in armis

Aeneas voluens oculos, dextramque represit.

Et iam iamque magis cunctantem flectere sermo

Ceperat, infelix humero cum apparuit alto

Balceus, & notis fulserunt cingula bullis

Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus

Strauerat. atque huiusmodi inimicum insigne gerebat,

Ille oculis postquam seui monumenta doloris,

Exnuasque hausit, furis accensus, & ira

Terribilis: ne hinc spolijs indute meorum

Eripere mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas

Immolat, & poenam scelerato ex sanguine sumit.

Agel. lib. V.

c. IX. ex Ho-
vodoro.

Tam ardentes hic dolor facies admovent, ut etiā mutis vo-
cem expresserit. Cresci enim Regis filius ab infantia mu-
tus, cum hostem ruere in parentem cum districto gladio,
cerneret, tanto dolore commotus est, ut nimio nixa & lin-
guæ nodum ruperit, & in vocem eruperit, qua hostem à ca-

Christi conf-
pectus in o-
diu peccati
atque vindi-
cam armat.

de deterruit. Quidni Christiani homines cum in Christi
cruentum corpus aspiciant, & coronatum spinis caput, &
lacerata membra, & hiantia vulnera contueantur, quæ anti-
qui hostis opera inflicta, & nostra causa suscepta sunt, in
sui, atque Daemonis odium, & vindictam armentur. Cre dāt
ne huius blanditijs? concedāt carnis illecebris? non oderint
voluptates? non exerant pœnitentiæ gladios, & eos hostes,
(peccata dico) à quibus mors Christo allata, cōcitant. Itaq;
hæc iniuria Parenti Christo irrogata cum oculis vsurpatur
animos accendit ad pugnam. Ideo igitur Coccineum Cru-
cis Signum, ut in Christi vulneribus nostra vulnera videa-
mus, & ad ea vindicanda acrius inflammemur. Aptè Oige-
nes lib. VI in Epist. ad Rom. Est enim tanta vis Crucis Christi, ve-
si ante oculos ponatur, & in mente fideliter retineatur, ita ut in ipsā
mortem Christi intentis oculis mentis aspiciatur, nulla concupiscentia,
nulla libido, nullus furor, nulla superare possit inuidia: sed con-
iuncto ad eius præsentiam totus ille, quem supra enumerauimus peccati-
& carnis fugatur exercitus. Tum quia nos ille aspectus sollici-

Orig. in Ep.
ad Rom.

tos reddit, & in hostes accendit: tum quia illos exanimat & consternat. Ideo Chrysost. Crucem sollicitudinis symbolū appellauit, Ser. II. in cap. I. Epist. ad Rom. Etenim Crux illa propter nqs est, ineffabilis erga humanum genus charitatis opus, multaque sollicitudinis symbolum. Vidisti Christianæ militiæ Signū B. Chrysost. Crux sollicitudinis symbolum. Coccineū pro hominibus: accipe contra Dæmones. Cruentum igitur vt in eo suum scelus agnoscat Dæmon, qui & Crux Signū peccati auctor, & supplicii fuit; illius in homine, istius in cruentū quia Christo. Nihil autem perinde reum exanimat, atque patra- contra Dæ- ti criminis ante conspectum obiectus, qui vnus pro cruce, mones. & supplicio est. Persius Poeta peracutus & intelligēs, cog- Persius. nitionem spretæ virtutis, contemtoribus pro supplicio imprecatur. Satyr. III.

*Magne Pater Diuūm sæuos punire tyrannos
Hant alia ratione velis, cum dira libido
Mouerit ingenium seruenti tincta veneno:
Virtutem vt videant intabescantque relicta,
Anne magis Siculi genuerunt ara iuueni,
Et magis auratis penderis laquearibus ensis
Purpureas subter ceruices terruit?*

Maiorem enim, vt ait Plutar. esse censebant miseriam à Plutarcb. cognoscente, quam ab ignaro virtutes, & bonas artes negli- Horat. gi. Atque vt ait Horat.

*Virtutem incolumen odimus,
Sublatam ex oculis querimus inuidi.*

Nō dissimili imprecatione vititur Philosophia apud Boe- Contēta vir-
tium: sed ego ad rem. Vt nihil æque reum à sui defensione tus pro sup-
cohercet, quam admissi criminis cognita turpitudine, ita ni- plicio est.
hil hostem congregiētē frangit, atque debilitat perinde
atque iniquitas suscepti belli proposita: si agnoscat se ac vi-
deat non iure, sed iniuria prouocare. Tunc enim & præ pu-
dore vultus concidit, & præ metu spiritus ab animo, & ar-
ma de manibus collabuntur. Ergo vt dæmonem Christus
exanimet, in Cruce se se illi cruentum ostentat: cuius ille
facinoris & iniuriæ cum auctor extiterit, & scædum san-
guine corpus aspexerit, iniuriæ tam atrocis memor neque
B audebit

audebit congregari, & manus dabit. Hinc tu mysterium capias: cur Zachar. III. cū Satam staret à dextris Iesu sacerdotis magni vt aduersaretur ei, Iesus esset indutus vestibus sordidis. Stat hostis acerrimus, mucronem intentat, addicit morti, ac deuouet sacerdotis caput: ille nudum latus, nudū caput, ac corpus, aut quod in bello pro eodem est, lacera & sordidata veste indutum opponit? Viderat iam ante cōgressum istum Regius Propheta Dauid, viderat Christum Iesum, cuius ille typum gerebat, viderat sese ad praelia cōparantem: sed hortatus est vt gladio se succingeret, & suo se robore armaret. *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.* Viderat Propheta Ilaías, idemque præmonuit. *Consurge, induere fortitudinem tuam brachium Domini.* Quid laceris cruentisque cum praelio vestibus? At Imperator Christus pro æreo thorace, sanguineam chlamidem, pro ferreis manicis ocreisque, ferreos clauos; pro galea, spinas; pro militum præsidio, solitudinem, pro tubarum clangore, silentiū, atq; patientiam cum hoste congressurus opponit. Neque enim *In fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibijs viri beneplacitū erit ei.* Verum nullus æque potens gladius atque cruēta caro, nulla præstantior fortitudo aduersus hostem, quàm ipsa lacerati corporis infirmitas: quam vt cernit, debilitatur ac frangitur, quoniam eius atrocitatis est auctor. Consonat locus Apocal. XIX. *Et amictus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum Dei.* Itaque cum ad pugnam progreditur, in cruēta siue purpurea veste, & equo rufo procedit. Hieronym. in Isai. cap. LXVI. *Equo rufo sedebat Dominus atque Saluator humanum corpus assumens, cui dicitur; Quare rubra sunt vestimenta tua? & Quis est iste qui ascendit de Edon, fulua vestimenta. eius de Bosra? &c.* Equo autem sedebat albo quando post resurrectionem, immortale & incorruptum corpus assumpsit: & qui cumque eum sequebantur candidis utebantur equis; incorruptis videlicet immortalibusque corporibus.

Aptè itaq; sordidas vestes. Satanæ Iesus sacerdos obiectat, vt cum in eis suam iniquitatem agnoscat, cohibeat manum ac se se mittat in fugam. Ibat ille alter *Spirans minarum ac ce-*

dis in discipulos Domini; Sed simul atque illi causæ iniquitas opponitur, omnis ille irarum ardor extinguitur. Saule, Saule, quid me persequeris? Quod perinde est ac si diceret, vides quā iniquē agas? Satis enim est si viderit, vt ne agat. Hebræorū genus exde, ac sanguine vastare aggressus Aman, vbi facti atrocitatem, à Regina sibi propositam videt, Illico obstupuit, vultum Regis ac Reginae ferre non sustinens. Hierem. II. Quomodo Hierem. 2. confunditur fur, sic confusi sunt.

Hinc tu querelæ, quam habet Propheta Habac. I. c. vim facile capias. Nam cū questus esset, diu se precibus à Deo, vt populo parceret, contendisse, neq; impetrasse: hæc addidit, *Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem videre, prædam & iniuriā contra me.* Quod perinde est, ac si diceret: tam iratus es populo tuo, vt non satis habeas precibus, & clamoribus meis non annuere: vis etiam mihi os obstruere, ne clamem, ne forte, quæ tua bonitas & clementia est, furorē tuum auertas. Nam cum mihi ante oculos populi scelera proponis, quasi vincula & frenum mihi in labia injicis. *Me quebrais las alas, y cerrais los labios para que no hable.* Quis enim cum iniquitatem populi cernat, atque iniurias quibus nomen sanctum tuum affecit, audeat se deprecatorum interponere, aut etiam aspectum tuum subire? Vis ne igitur, quasi diceret, populum istum nemine intercedente delere?

Non dissimile illud ex Psal. XLIX. vbi cum peruersum hominis ingenium descripsisset Dominus dicens: *Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersum filium matris tue ponebas scandalum.* Continenter addit: *Existimasti inique quod ero tui similis? arguam te & statuam contra faciem tuam.* Quasi dicat, non ego tui similis sum, qui male factis, maleque dictis delecter, aut cōiuria, quæ in absentes iniuste conijcis, æquo animo feram: quin potius obstruam tibi ora, cum tibi corā cuiusmodi sis dixerō, & vitæ sordes ac maculas ante oculos obiecerō. Tunc enim tantum tibi negotiū erit in tuis, siue occultandis, siue eluendis, vt ab alienis abstineas. Tantus tibi ex tuis pudor elicietur, vt ne ad tollendos quidem oculos, nedum ad consideranda aliorum vitia spiritus su-

B a peret.

Habac. I. pro ora lux allata. neq; que cor peccatoris ubi lo nos facit. las alas — m. ani me me nos ap

Illustratus locus ex Psal. 49.

péret. Hispani sic. *Yo os leere la cartilla, y en medio de la cara os aire quien sois, y os pondre a los ojos vuestra vida y milagros, para que de corrido y auergonzado los quiteis de los agenos, y os deis cien puntadas en la boca.* Hoc enim est arguere, & statuere contra faciem.

Contra vero nihil tantos animos militibus facit, quàm æquitas causæ, atque ratio belli iure suscepti; adeo vt fœminis ipsis virtutem, constantiam, spiritus afferat, vti in Iudith, & Delbora videas: quæ, duo per omnem æternitatē, nobilissima magnorum ducum opprobria. Nos igitur ius nostrum Christo duce, & per Crucis Signū persequimur: ideo virtus nobis ab illius conspectu. Dæmon iniuriam post inuētum scelus atrocissimam infert; ideo magna illi animi consternatio. Dedi campum; excurrat lector intelligēs, ego aliò cursum intendo.

CAPVT III.

SIGNI COCCINEI VSUS EX RA-
habfacto Iosue II. translatus ad gentes: ex his ad Christianos etiam derivatus. Signum sublatum bonæ spei Symbolum: ita etiam Crux. Manus olim in signis extenta; cur & ad id adlucum sæpe in sacris litteris, ex his plures loci illustrati.

Signum Coccineū terrore pariter atq; spem adfert.

Clem. Alex.

COCCINEVM Signum vt hostibus terrorem, ac metum, ita bonam spem, bonosque animos militibus adfert; illis, quia sanguinem minatur, cum quò cognationē habet is color: his, quia in sanguine tutos se à periculis arbitrantur. Clem. Alex. lib. III.

Pædagogi, de Germanorum capillitio, sic scribit. *Flavus ille color bellum minatur, vt qui videatur habere cognationem Coccineus eo. cum sanguine.* Sed vnde natum, vt Coccinea tutos præstare lor cur tutos credantur? Ego sic opinor, à sacris litteris ortū. Nā Israelitæ, præstare cre qui agni sanguine postes inunxerant, à cæde liberati sunt. datur.

Itaque Egyptij eius rei memores, omnes in singulos annos arbores,

arbores, pecora, & alia multa rubrica illinere didicerunt, aduersus incendium, & alia incommoda subsidio præstantissimo. Præit mihi B. Epiphanius, lib. I. contra Hæreses. XVIII. Her. Quin & omicula in Egyptiorum regione mastata adhuc apud Egyptios traditio celebratur, etiam apud idololatrias. In tempore enim quando pascha illic fiebat (est autem tunc principium veris, cum primum sit æquinoctium) omnes Egyptij rubricam accipiunt per ignorantiam, & illinunt oves, illinunt arbores, ficus, ac reliquas, prædicantes ac dicentes, quod ignis in hac die combuserit ali- quando orbem terrarum, figura autem sanguinis ignicolor, remedium auxiliare est talis ac tantæ plage. Et certe non immerito exploratores à Iosue missi in urbem Iericho funiculum Cauponæ Coccineum præbuere, quo se ac domum tutam in bello præstaret; nec frustra colore etiam notatus ab illis, perinde atque salutis in eo symbolum inesse censerent. Aethnici vero eundem etiam morem, eandemque opinionem siue ab Hebræis, siue ab Egyptiis acceperunt. Video enim Coccineis vittis ornata templorum limina in testis.

Proper. lib. III. Eleg. X. de æde Bonæ Dæ.

Denia puniceæ velabant limina vitæ.

Putris odorato luxerat igne casa.

Quin & pueris etiam appensus olim funiculus Cocci-

neus cum inter gentes, tum etiam inter Christianos, siue

ad auerendum fascinum, siue ad quæcumque alia pericula

depellenda. Bonus mihi auctor Chrysostomus Homil. XII.

in Cap. III. Epist. I. ad Corinth. Is enim cum alias eius sæ-

culi superstitiones perstringeret, ita scribit: Quid si quis di-

oxerit quæ circumponuntur ornamenta, & bractea manibus penden-

tia, & Coccineum stamen, & alia omnis stultitia plena. Sed quæ

obrem id fieret, Paulo post: nempe quia tutum incolumen-

que puerum præstari putarent. Subiegem autem, & stamen

& alia eiusmodi, quæ puero alligantur, pueri incolumitatem serua-

re creduntur. Quod autem communis gentibus, Christianis

etiamque ritus, idem Paulo post. Et quod apud Cætiles hæc stæt

nihil mirum. Verum quod apud eos qui Crucem adorant, & arcana

mysteria communicant, & huiusmodi Philosophantur, hæc igno-

D. Epiphanius.

Coccineis vittis ornata templa.

Proper.

Funic. Cocci-
neus pueris ap-
pensus.

B. Chrysostomus.

minia præualeat: hoc sane maximè deplorandum. Vbi velim lingua mihi verba notes, ac diligenter expendas. Cuncta enim Doctrinæ reconditionis plena reperias. Dolendum itaque dicit in primis eos, qui crucem adorant, illis superstitionibus obligari: quod perinde est ac si dicat; illos esse commiseratione dignissimos, qui cum habeant verum Signum Coccineum in Cruce, quo se tueatur; velut trāsfigæ à Christi militiis, ad diaboli castra deficiant, & illius se signo communicant. Quid autem sunt arcana illa mysteria, quæ Christiani cōmunicant, nisi Crucis sanctissimæ sacramenta, cuius arcana Symbola sunt sanguis ille, qui postibus Israelitarum aspersus, illos à cæde vindicabit, & funiculus alter Coccineus, quo familiā suā Rahab meretrix ab excidio liberauit.

*Cant. 4. lux
affertur.*

Huc etiam spectant illa Cantic. III. *Sicut vitia Coccinea labia tua.* Quibus certe verbis adlusum Hebræi putant ad funiculum Coccineum, cuius conspectu seruata promissa, & salutem ac libertatē Rahab meretrici scribitur. II. Iosue. Ecclesiæ itaque labia Coccinea sunt, quia vniuersa eius Doctrina, quæ per labia significatur, tota Coccinea est: id est, tota Christi sanguinem, qui nostræ salutis pretium est, aspirat. Hæc autem Doctrina, & ipsa fidelis per se est, quia testimonium Domini fidele, & quæ promittit iustis præmia summa fide largitur; & vitam atq; salutem ijs omnibus præbet, qui de Ecclesia sunt. Nam qui ab illa deficiunt, ij vero mortem sibi parant sempiternam. Enim vero Christus, qui Ecclesiæ caput est, verba vitæ æternæ habet. Rectè itaque labia Coccinea tribuuntur Ecclesiæ, vt in ipso etiā colore, verbi Dei atq; Christianæ fidei salutaris vis, atq; potestas significaretur: deinde quia sponsæ Christi, id est, Ecclesiæ sermo totus Christi sanguine tinctus est, vt earum sit necesse est, quæ se Christi spōsas profiteantur. Audi suauissimum Bernardum de Passione Dñi Cap. XXXI. *Sponsarum ergo agni, hoc est, virginum Christi labia præcipue decet esse sicut vitia Coccinea, vt sermo earum semper charitate ardeat. Passione agni, & sponsi rubeat, qui semper debet esse in corde, semper in ore candidus & rubicundus, dulcis Iesus.*

D. Bernar.

Quare

Quare cum tolli crucem, & cruentum in ea Christi corpus aspexeris, in bonam spem erigitor. Nam & veteri exitu ad spem ostendendam, confirmandosque animos, sublatum signum accepimus. Ita Cicero pro Marcello: *Et his omnibus ad bene de rep. sperandum quasi signum aliquod sustulisti.* Quem locum Politianus in Epistolam VIII. ad Innocēt. Pōtif. Max. ita transtulit. *Tu quando nobis aliquod ceu signum ex arce ista tui Pontificatus ad bene sperandum sustulisti, &c.* Nec aliud certē B. Chrysostomus spectare mihi visus est, cum Homil. III. de Cruce, & Latrone, Sacrosanctam Crucē, *Spem desperatorum, inuālidorum virtutem appellauit.* Sed Isaia XI. hæc Crucis virtus mirabiliter expressa. *Qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.* Hoc est, ad eum cōfluent: vbi phrasis Hebræa peculiariter significat, spe quadam concepta ad aliquem tanquam ad præsidium, portūque tutissimum se recipere.

B. Chrysost.

Denique vt de signo definiam, cum constet inter Romana signa, quædam in Crucis formam, & supra eā extensam manum, & leuatam præferri, non aberrauerit, opinor, is, qui existimavit ad eum ritum adlusum sæpe in sacris litteris, maxime cum ad gentes, aut de gentium vocatione fit sermo. Isaia XLIX. *Leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum.* Vbi posterior pars priorem interpretatur. Manus enim signum est, quo populos ad militiā euocat. An quia pacis, & amicitie Symbolum, vti de Persis Xenophō Lib. VI. de Pæd. Cyri. de Heduis Cæsar Lib. VII. de Bello Gallico. De Romanis Plutarchus in Othone. Et Christus eos tametsi nō amicos, sed hostes, amice, & humaniter accipit, atque vt vulgo dicitur, *Los recibe de paz.* Cum ad huc enim inimici essemus, ipse pro nobis mortuus est, atque vt alibi diximus, *Suscepit eos de via iniquitatis eorum.* Nam cum adhuc in alienis castris, sub hostili principe, & signo stipēdia facerent; & aduersus se Idololatriæ arma tractaret: summa cum benignitate, vocauit, venientes cū maiore recepit. Huc etiā refertur potest illud Prouerb. I. *Extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret.* Queritur enim, quod cum multos ad se

Manus in
signis.

Isaia 49.

Xenophon.

Prouerb. I.

veluti

veluti sublato signo euocasset, nemo nomen illi dedisset. Cuiusmodi alia multa sunt in Sacris, quæ ex his non difficile fuerit æstimare.

Psal. 105. Adlusit etiam Regius vates Psal. CV. *Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto: Et vt deiceret semen eorum in nationibus, & disperderet eos in Regionibus.* Hoc est, Enarbola vanderæ contra ellos: partim in deserto fudit, partim etiã fugauit, ac varias dispersit in nationes. Simile illud Psalm.

Psal. 170. LXXIII. *Leua manus tuas in superbias eorum in finem.* Hoc est, tolle signũ tuum, immitte exercitũ in hostes tuos, illos bello persequere, donec omnes ad vnum concidant. *Leuant ad vestræ vanderæ contra estos sansarrones, hasta dar cabo dellos. Nã vt Paulo post: Gloriantur qui oderunt te. Posuerunt signa sua, signa.* Quando igitur eò audaciæ processerunt, & in tãtam superbiam elati sunt, vt nihil veriti Religionem vrbs ac tẽpli, signa inferre, atque trophea erigere in ea nõ dubitauerint; opponẽ signa signis, virtutem audaciæ, trophea tropheis.

Ezechiel. 35. Non dissimile illud Ezechielis. XXXVI. *Ego leuam manum meam vt gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent.* Hoc est pugnabo pro vobis aduersus illos, & reddam vltionem hostibus vestris: quamquam ad

Ezech. 16. iurandi ritum hoc alias referatur. Et cap. XVI. *Ecce ego extendam manum meam, & auferam iustificationem tuam, & dabo te in animas odientium te filiarum Palestinarũ.* Quasi dicat, Ego hostibus tuis signifer ero, vt irruant inte, vt sacra simul, &

Zacha. 11. profana diripiant, & ulciscantur me. Zachariæ. Cap. II. Cum dixisset Dominus. *Post gloriam misit me ad gẽtes, quæ spoliauerunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillã oculi mei, Ad dit statim; Quia ecce ego leuo manum meam super eos, & erũt præda his qui seruebant sibi, & cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.* Itaque legatũ se dicit Imperatoris; & eius loco bellum aduersus hostes gerere; ideo Leuare manũ, idest signum tollere, & exercitum in aduersariis ducere. Isaie. IX.

Isaie. 9. *Et leuabit Dominus hostes Rasir super eum, & inimicos eius in tumultum vertet &c.* Deinde adiungitur. *In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Idest, adhuc signum*

signum pro castris sublatum, vt bellum continuet. Ideo saepe mentio de hostibus, & de exercitu: & se dicit Dominum exercituum; nam vbi signum, ibi Imperator, & cōtra. Quare proximè sic: & *populus non est reuersus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.* Non nego autem Leuare manum, & percutere, idem interdum esse: sed vbi mētio de armis, hostibus, & exercitu, iuxta subiectam, vt aiunt, materiam censeo explicandum.

CAPVT IIIII.

MANVM CONSERENDI ATQVE
*inijciendi mos in iudicijs, non apud Romanos solum, sed etiam apud Hebræos vsurpatus. Loci aliquot ex libro Iob, & ex Pro-
 uerbijs aptius explicati.*

INCIDIT eruditus quidam homo in locum illum Ciceronis in l. de Orat. vbi cū de oratoris partibus ageret, diceretq; Crassus, cum omni doctrinarum genere instructum esse oportere: Scæuola, *Quod verò, inquit, in extrema oratione, quasi tuo iure sumsissti, oratorem in omnis sermonis disputatione copiosissimè posse versari, id, nisi hic in tuo regno essemus, non tulissem: multisq; præessem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure manu consertum vocarent, quòd in alienas possessiones tam temere irruisses.* Hæc ille cum legisset, confestim ad me: Cur, inquit, ex iure manu consertum? aut quid est manū conserere? an etiam ritus hic apud Hebræos? Tum ego, Agellius, inquit, hæc optimè lib. XX. cap. IX. Docet enim conferi manū in re, atque in loco præsentis apud prætorem: contra in absenti, ex iure manu consertum vocari. Conserere autem manū nihil aliud est, quàm id, quod pro meo repeto, manu prehendere. Ex iure igitur Crassum alii manu consertum vocarent: id est litem illi apud prætorem intenderent, quòd in alienas possessio-

*Agellius lib.
 20. c. 9.*

*Ex iure ma-
 nu cōsertum
 vocare quidē*

nes irruisset, ea tribuens oratori, quæ essent aliarum propria doctrinarum; & ea quasi prehendentes manu pro suis repperent. Nam & qui seruum olim, aut quiduis aliud, iniecta manu, suum esse dicebat. Ouid. lib. I. Amor. Eleg. III.

Et dicam, mea sunt, injiciamque manus.

Et lib. II. Amor.

Injiciam dominas in mea iura manus.

Ita, injicere manum, significat pro suo reperere. Idem lib. III. Pastor.

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:

Quem Venus iniecta, vindicat alma, manu.

Et Virg. lib. X. Æneid.

Iniecere manum Parca, telisque sacrarunt,

Euandri.

Ad quem locum Macrob. Hic, ait, proprietatem, & humani, & Divini iuris executus est. Nam ex manus iniectione pene nuncupium designavit, & sacrationis vocabulo observantiam divini iuris implevit. Servius vero sic: Nam manus iniectio dicitur, quoties nulla iudicis auctoritate expectata rem nobis debitam vindicamus. Vtus est eadem formula D. August. lib. I. contra Academ. Iam tibi profecto inieciisset manus, sui que iuris te esse proclamans, &c. Injicere itaque manus idem valet quod Hispanè. *Tomar por suyo, o pretender derecho como en cosa suya.* Cuius rei, atque formulæ tam frequens est apud auctores usus, ut satis videatur ad fontem digitos intendisse.

Mos injiciendi manus apud Hebræos

Quem ego morem Solemnem etiam apud Hebræos fuisse, haud dubiè mihi persuadeo: atque adeo vulgatum inter pretem ad eum respexisse, non dubito, & expressisse Chaldeum in illo Job XVII. *Libera me, & pone me iuxta te, & cuiusvis manus pugnet contra me.* Vbi Chaldaus: *Fideiussorem me pone apud te; & quis est, qui manum meam tangat?* Vterque autem iudiciariam agendi formulam tetigere; qua quis manum in eam rem injicit, in quam se ius habere contendit. Quare cum Job dari sibi innocenti iudicium postularet, ita, inquit: *Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus: Hoc est. No he hecho porque, y veome cercado de duelos.* Quasi diceret:

No

No denu nada, y pago sin cuento. Libera me, hoc est, absolue me, quando nihil debeo: secundum me litem da. Señor dad-me por libre, sentenciad en mi fauor. Et pone me iuxta te; vel vt Chald. Pone me fideiussorem apud te. Perinde ac si dicat: Quando tā sum mihi, cōsciū, & tu tā tibi cōsciū es innocētiā meā: Yo me fio, acceptad mi fiança, que yo seguro, q̄ nadie aya que me ponga demanda, o eche mano de mi, para pedirme algo ante vos. Et cuiusuis manus pugnet contra me. Vbi Chaldæus *Chald. Pa-* vim hanc clarius expressit dicens. *Et quis est qui manum meā raphraſt.* tangat? Hoc est, qui mihi manum injiciat, aut me quasi ex iure manu confertum vocet apud te? quis me peccati reū ac debitorem esse conuincet? quis mihi diem apud te verissimum, integerrimumque iudicem dicere, aut culpæ alicuius multā expetere audeat? & quis me ex more, patrioque ritu, manu prehensum tibi iudici sistat? Hebraice, *Leia di* *Iob cap. i. ap* *te explicatus* *Ithakea.* Id est, manus meas capiat. Ad hunc etiam morem illa refero ex l. cap. *Extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.* Quod idē vallet ac si dicat: Tu gloriaris in seruo tuo Iob: si tuus ille seruus est, & tua cuncta quæ possidet, injice in illa manus, ac tibi vt tuā vendica; illum bonis omnibus spoliatum relinque; ac tum demum videbis, quā impudenter tibi coram dicet, seruitutem tibi seruire nolle, sed abire de domo. Hanc enim vim tangendi verbum hīc habet vti infra. *Miseremini mei saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Hoc est, quia Dominus omnia mea tanquam sua sibi vendicauit, quæ dedit, ipse sustulit: ac de me ipso tanquam de resua fecit quod libuit. Nam rem suam quisque aut distrahere, aut vendere, aut projicere, aut perdere pro libidine potest. Ille me in sterquilinum proiecit, & quibus modis placuit omnibus pro sua voluntate tractauit. Ideo stultam vxorē appellat, quia ignoret Deum in eo quod faciat, iure vt suo, & rem suam, non alienam vsurpasse. Iam vero quod Iansenius in illud Prouerb. VI. & ab eo nonnulli dicūt, morem apud Hebræos fuisse vt qui se vades pro aliquo offerrent, manu data, vel percussa id facerent, tametsi eorum

mibi auctoritas pro testimonio est, tamen probabilius duco, id ex communi gentium atque nationum ritu, & loquendi consuetudine dictum. Nam quemadmodum dicitur homo verbis illaqueari suis, ita etiam desigere manus, quia manus in illum, tanquam in rem alterius, iniectio est, & trahi ad iudicem, & vinciri, & neci potest, nisi dissolvatur. Itaque quod Proverb. XXII. dicitur: *Noli esse cum his, qui desigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis; nihil est aliud quam quod Hispanè diceret, No te metas en obligarte con otros, ni fies a todos sin mas ni mas.* Nam vincula tibi in manus injicis, tum vt creditor te minimè reluctari valentem pro arbitrio tractet: tum vt tu ipse cum bona tua in pignus tolli cōspexeris, perinde ac manus, tueri nō possis. Vnde illud etiam ex eodem Cap. lucem accipiet, quæ forsam caruit. Cum enim hortatus esset sapiens, ne pauperes ob debita in iudicium vocaremus, opprimeremusque pro libidine, causam adiungit: *Quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animā eius.* Hoc est, coget eos Dominus eandem subire fortunam, ad egestatem rediger, ita vt ætæ alieno obligentur, & creditores in eos manus injiciant, vinciantque, non secus atque ipsi in defixos, id est obligatos sibi pauperes sruerunt.

Quod si legas vt alii, *Libera me, & fide iube pro me:* Facilior explicatio. Idem enim est ac si dicas: Præsta fidem atque innocentiam meam, & quod alibi Regius Propheta dixit, *Suscipe me in bonum, Sponde pro me. Fiac me vos Señory salid por mi.* Et quis est, qui manum meam tangat? siue: Cuiusvis manus pugnet contra me. *Que no abra quien me pida denda, o me ponga alguna demanda.* Eandem autem vim illa habent Proverb. VI. *Si sponderis pro amico tuo, defixisti manum tuam apud extraneum.* Id est, ius, & potestatem extraneo fecisti, vt te manu prehendant, & quasi debitorem suum apud iudicē vocet, ac quæ spondidisti repetat. Por siador salistes? biē pue de echar mano de vos el acreedor, &c. Laqueatus enim es verbis oris tui, & captus sermonibus propriis: quoniam cum spondidisti pro amico, creditori te permisisisti, vt capiat te si velit,

Prover. 21.
Locus illustratus.

Suscipere in bonum quid.

Proverb. 6.
Locus explicatus.

velit, aut cum velit, ac vinciat. Nam defixam esse manum, nihil est aliud quam habere alterum potestatem, ad prehensendam eum, qui defixit, & manu confectum vocandi, sistendi quæ iudici. Posse autem aliquem manum tangere, aut defixam esse manum alterius, in idem recidit. Hæc satis sunt ad eum morem, quem diximus ostendendum, sed ad id etiam nihilominus superioris loci secundam, & non ingratam eiusdem loci expositionem, vulgati verbis adhærescentem. Is enim hunc sine dubio morem exprimere voluisse visus est, eandemque sententiam.

*Libera me, inquit, nempè ab istis calumniatoribus. Pone Loci Job 17. me iuxta te. Id est, non dicam ego causam apud illos, sed sis altera expli- te me tibi, obeam apud te vadimonium, qui æquus es iudex, catio. & me, atque illos optime nosti. Pareceá yo ante vos, a seguir mi Justicia, y a enseñe qui quisiere, o echeme mano, y pógame la demanda que quisiere. Te enim ius dicente, causamque cognoscente, neque opprimi poteris, & emerget innocentia mea, & omnibus me inimicorum calamitatis explicabo. Huc etiam spectare videntur illa eiusdem, sed cap. XXXI. Job 22. ex- Ver. XXII. Si leuavi super pupillum manum meam, etiam cum vi- plicatus. derem me in porta Superiore. Quæ alii aliter, sed ego ex hoc more facili, & verius, ut opinor, interpretor. Leuare enim manum super aliquem, idem est, quod manum alicui, siue Leuare ma- in aliquem injicere, perinde atque in rem suam, & suo sibi num quida iure vindicandam. Vnde vulgaris illa apud Hispanos formula: *Alçar mano, o partir mano de alguna cosa*. Hoc est. *Hacer gracia, o suelta della no pedilla por sayá*. Quasi leuante, aut tollere manum ab aliquo: id quod Latinis est, Remittere vel condonare alicui aliquid. Contra vero. *Echarle mano*, idem est quod prehendere, & quasi Leuare manum super aliquem. Quare illud Job sic explico. *Si Leuavi manum meam super pupillum*. Id est, si unquam ego manum cum aliquo contemni, aut debitum, multamve repeti apud iudices, tamen si apud eos maiore gratia & auctoritate valerem. *Etiám cū viderem me in porta Superiore*. Quippe in portis iudicia exercebantur. *Si puse demanda ante la Justicia, a alguno de los que poco pueden*.*

pueden, no obstante que pudieſſe yo mucho y tuieſe gran mano con los Inezes. &c. Quam certè ſententiã, illa Hieronymi cõfirmant ita legentis. *Si leuani pupillo manum.* Hoc eſt: ſi prehendi manum, aut tetigi: Sciſcit, in ius vocande: in eorum morem qui actionem, aut litem alicui volunt intendere. Augent coniecturam quæ nõ ita multò poſt, ibidem leguntur in eandem ſententiam à LXX. Nã vbi noſtra habent: *Vt deſiderium meum audiat omnipotens* &c. Hebraice: *Ecce ſignum meum, omnipotens reſpondebit mihi, & liber quem ſcripſit vir iudicij, ſue, contentionis meæ.* Illi vero lãge clariuſ totum locum ita coagmentant. *Syngrapham vero, quam habui contra quempiam, in humeris vtriſque circumponens coronam legebam: & ſi non ſcindens eam reddidi, nihil accipiens à debitore.* Quam certè lectionem agnoſcit Auguſtinus, & probat Ambroſius, & Olympiodorus explicat in hunc modum: *Non enim quemadmodum quis glorioſe exultans in debitores, enoliens vtriſque manibus ſyngraphas publicè ſubinde legebam, ſed conſcindens eam, & remittens debita, reddebam debitoribus.* Quid quid ſit de corona humeris impoſita. (Nam de ea dicendum nobis alias erit, cum de veſtitu veteri iudicantium) & de variarum conſenſione lectionũ (de quibus infra nonnulla) Hoc vnum elicitur ex vniuerſis, Iobum tanta erga pupillos ac debitores ſuos benignitate fuiſſe, vt non modo non manum leuauerit ſuper aliquẽ, vt ab eo creditam per Syngrapham pecuniam, aut quodeũque aliud debitum exegerit, vt potius condonarit. Sed de hoc toto loco alias yberius. Iam ad alia properemus.

CAPVT V.

OLEVM FERRE IN AVRICY-
lam apud Martialem, quid? & vnde ſumtum? Videri ex Sacris Litteris. In his inſidioſa verba Oreo comparata, & cur. Mos yngendi ante Canam etiam Apud Hebraeos. Ex Pſalmis, & Math. VI. Loci aliquot Illuſtrati.

Veteres

VETERES Poetas, atque eos præsertim, qui post Christum, natum Romæ versati sunt, multa ex sacris litteris mutuatos, cū alia multa, quæ in hisce libris explicantur, ostendunt; tū hoc maximè quod apud Martialem in lib. V. legitur in Epigrammate in Marullum.

Narratur bellè de te dixisse Marulle.

Qui te ferre Oleum dixit in Auriculam.

Quod certè Prouerbiū speciem habere scribit Erasimus, & nescio quid de resupina aure commentatur, quod ut in genuè fatear, vix accipio. Ille verò non, *ferre Oleum in auriculam*, sed in *auricula* legit? tametsi in *auriculam*, non rejiciat: ac tum quidem Oleum ad adulationem referendū existimat. Ego verò sic existimo, Martialem inuehi in Marullum, tamquam in hominem suspectæ fidei, qui quæ aliud mente gerat, aliud specie simulationis ostendet. Et *Oleum* ego, verba interpretor blanda, suaviaque specie tantū, res ipsa mordacia, & aculeata; quare fraudulenta atque dolosa. Id verò non ex humanis litteris, in quibus nihil (quod ego viderim) in hanc sententiā reperitur: Sed ex Sacris, in quibus multa sunt, quæ id doceant, acceptum opinor. *Oleum* quippe pro dolosis verbis, & voluptatem præ se ferentibus, sed re vera, cor, animūque vulnerantibus, & grauissimū dolorem incutientibus, usurpatum esse quis nescit? Psalm. LIII. *Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius.* Id est, vultus odium præ se non fert, cor autem illud conceptum habet. *Mollis sunt sermones super Oleum, & ipsi sunt iacula.* Hebræa sic: *Nitidius butyro os eius: pugnat autem cor illius.* Molliores sermones eius Oleo, cum sint lanceæ. Chaldaeus autem. Leniora quam pinguedo caseorum: teneriora verba eius sunt vnctione pinguedinum: at ipsa sunt spicula occisionis. *Quien lo oyere pensara que os quiere como la vida, y os aborrece de muerte: Palabritas en meladas en la boca, y en las amoladas en el coraçon.* Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labijs eorum. Psalm. LVII. Ideo Rectè illud: *Oscium abii-*

Oleū pro dolosis verbis,

Psalm. 54.

Psalm. 57.

dauid

auit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Id est, condiebat amicitia ac suauitatis specie: eorum in Bar, qui subamaros cibos mira suauitate condiunt, non modò vt ne sentiatur, sed etiam vt commendentur. Huiusmodi verba appellabat Diogenes mellitum laqueum:

Diogenes.

Lucretius.

Sæpe enim medio (ait Lucretius) de fonte leporum

Surgit amari aliquid, quod in ipsis faucibus angat.

Plautus.

Et quod de amore Plautus in Mostellaria: Gustu dat dulce: amarum ad satietatem usque aggerit. Perinde Plautus, atque legisset illud Prouer. V. vbi Sapiens, & olei, & mellis similia dicit esse verba meretricis. Fauus distillans labia meretricis,

Prouerb. 5.

& nitidius Oleo guttur eius, nouissima autem illius, amara quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps. Videsne Oleum, vt orationem significet specie quidem blandam, re vera aculeatâ? Hanc sapiens molliores etiam sermones Prouerb. II. appellat: Chaldeus Paraphrastes. Verba bladiarum Psal. XXXIII. Subsannauerunt me subsannatione. Vbi Chald. Verbis, inquit, bladiarum subsannationis, & derisorijs frendent super me dentibus suis. En, vt verba suauia nihil re vera suauitatis habeant, siquidem iis frendunt, iis mordent, vellicant, carpunt, vulnus efficiunt.

Psal. 34.

Multa sunt eiusmodi, quæ laudentur ex Sacris, Sed antequàm ad illa, venio ad investigationem causæ, cur Sacre Litteræ insidiosam cū oleo cōparent orationē. Oleū enim auctore Galeno Lib. II. de simplicium medicament. facult. Cap. VII. mordenti pariter ac lenienti facultate præditū est. Nam quod oculos, inquit, mordicet, quod guttur exasperet, si Galenus lib. II. ad tussim promouet, quod ventrem radat, atque secessus sanguinis. de simpl. volentos efficiat, abunde magna testimonia sunt, mordacem illi inesse facultatem. At quod vlcera dolore liberet, & ventris mordicationes aut irrigatam, aut infusam omnino sanet, quæque morsu irritantur mitiget: cum & ipsa non parua sint contrarie ipsius facultatis indicia, planè omissa sunt. Hæc ille. Rectè igitur verba lenia, sed quæ aculeos in animū defigant, cū oleo cōparantur: quod (vt est apud Galenum) cutem lenit, interiora mordet. Habere autem vim maximam interius penetrandi, argumento illa

illa sunt ex Psal. CVIII. Induit maledictionē sicut vestimē-
tum. Si illos extrinsecus consideros: *Andan vestidos de la pie-
ga de donde cortan a otros de vestir. Cogeles este vicio de pies à cabeça.*
Si intrinsecus: Et intravit sicut aqua in interiora eius, & si-
cut oleum in ossibus. *Alla lo tienen metido en los huesos.* Siue
loquantur, siue cogitent, toti in maledicendo sunt.

Iam verò quòd oculos aiunt præcipuè mordere, cū cor-
pus reliquum leniat, cadit optimè in eandem, quā diximus,
significationem. Nam eiusmodi genus hominum eos maxi-
mè insectantur, quos oculis coniunctiores, & vita sibi ca-
riores esse, egregiè mentiuntur. *Sedens,* inquit David Psal.
XL. *aduersus fratrem tuum loquobaris, & aduersus filium matris
tuæ ponebas scandalum.* Hoc est, faciebas vt apud alios male au-
diret sermonibus, quos in eum vulgo iactabas. At, tum ma-
ximè nos produnt, cum maximè officiū venditant: & quod
Hispani dicunt: *Mas nos venden, quando mas se nos vendē.* Hoc
specimen esto. *Et si ingrediebatur vt videret, vana loquebatur.*
Ambitiose operam ostentabit, officium pollicebitur, om-
ne studium deferet, se ac sua tibi fraudulenter omnia dedi-
cabit. *Si os entrare a visitar, os hara mil çalemas y cumplimētos.*
Cor eius congregauit iniquitatē sibi; vel vt Chaldaeus, Mē-
daciū loquetur incogitatione sua. *Todo mentira, porque alli
esta forjando mil trayçiones cōtra ti.* En, quare David Psal. CXL.
nolit vt oleum peccatoris inpinguet caput eius. *Corripiat,*
inquit, me iustus in misericordia. Hispanismus sic: *Mateme Dios
con hombres de bien, y no vea yo ni oyga a quien no lo es.* Oleum
autem peccatoris non inpinguet caput meum. Vbi animad-
uertendum est, oleum peccatoris, idem esse quod oleum
amartudinis, vt vertit Hieronym. Siue, veneni, aut fellis.
Vox enim Hebræa *Rofch*, Id significat: nempe virus, quod
serpentes in capite habent. Erit igitur istud oleum, venenū
aspidum, quod est sub labiis eorum, vt in eo videas expres-
sam sermonis dolosi vim, atque naturam in oleo significatā.
Quod apertius illa, quæ sequuntur ostendunt. Quoniam ad
huc & oratio mea in beneplacitis eorum. LXX. *In malitijs
eorum.* Chaldaeus. *Ordinatur in malitiam eorum.* Hoc est, con-

*Oleū oculos
mordet,*

Psal. 40.

*Psal. 140. dī
ligenter ex
pensus.*

D tra

tra fraudulenta verba, atque dolosa. Ita Prou. XVI. *Vir iniquus lætat amicum suum; & ducit eum per viam non bonam. Lætat, vt sopiat, & sopitum interficiat Silaræ ad instar.*

Deinde quod ait; *Non impinguet caput meum*, ad morem sui sæculi spectauit, quo se ad cœnam vngere vt Romani,

Romani ad cœnam vncti accedebāt, videri etiā Hebræos. solebant. Ita Psal. XXII. vbi paratam sibi dixit à Domino mensam: *Impinguaſti, inquit, in oleo caput meum, & calix meus inebrians quàm præclarus eſt.* Idem verò ipse David II. Reg. XII. postquam lotus, vnctusque est, adorauit Dominum, petiuitque vt ponerent ei panem, & comedit. Haftenus enim sordidatus iacuerat, nec corpus, quoniam in luctu erat, de more curauerat. Ex eo etiam more dictum est illud

Math. 6. locus explicatus. Math. VI. *Tu autem cum ieiunas unge caput tuum, & faciem tuā laua, ne videaris ab hominibus ieiunans.* Nam quia non nisi loti, & vncti accubare solebant: ideo iubentur etiam cū ieiunā, idem facere, vt prandisse videlicet iam, non adhuc ieiuni esse viderentur. Plerique enim eo vitio laborabant, vt exasperitate squalloreque corporis, & illuuiæ, quam illotos, & inunctos habere necesse erat, humanas laudes aucupari vel-

Horat. lib. 1. Epist. 2. ad Lollium. Horatium eodem horrore atque immunditia se populo commendabant.

*Est huic diuersum vitio vitium, & prope maius,
Asperitas agrestis, & inconcinna, grauissq;
Quæ se commendat tonsa cute, dentibus atris.*

Ostentatio damnatur. Cum igitur Christus Opt. Max. vt lauent, & vngantur, commonet, perinde facit, ac si dicat: cum ieiunatis, tamen si abſtineatis à prandio, tamen vnctioni non parcatis ac lauationi: imo lauamini, vngimini tanquam pransuri, ne ieiunii ostentatores magis, quàm sectatores habeamini. Facite igitur quæcumque faciunt cœnaturi, vt cū lotos vos vnctosque cæteri videant, æquæ ac se pransos esse non dubitēt: ac tum demum non ab hominibus, sed à Deo mercedem accipietis; Pater enim qui videt in abscondito, reddet vobis. Huc etiam illa spectant ex Lucæ VII. cap. *Veni in domū tuam, aquæ*

pedibus.

pedibus meis non dedisti, & oleo caput meum non unxisti.

Tandem, vt ad superiora regrediar, hoc etiam statuo, nō quod oleum in lætitia, & in cœnis adhiberetur, ad delicias ideo, & voluptates, atque conuiuia, vt à plerisque fieri video, referri oportere; sed ad verborum petius lenitatem mendacem atque dolosam, vt proximè comprobauī. Nam contentionem Propheta facit sermonis iustorum cum impiorum oratione; quam non simplicem, non candidam, & apertam, sed versutam, callidā, maliciosam esse demonstrat, cum aduersus illam se apud Deum precibus armat. Verū ad eum morem, quem dixi, alluisse non dubito: & puto esse Hebraismum. *No me vnte el ruin la cabeça.* Cui noster Hispanismus mirificè consonat. *No me vnte el cerro.* Quod & Latini aliter, vt apud Plautū sæpissimè. Os sublinere, aut subleuare. *Vntar la cara.* Hoc est, decipere, in fraudem inducere. Quod Hispani sic: *Traer la mano por el cerro.* Qui omnes idiotismi nihil aliud significant, quàm demulcendo decipere.

Longissimum facerem, si quæ huc referri possent, persequeretur omnia: quare ad alteram tantum Olei facultatem accedam. Galenus enim lib. de simplic. medicam. facultate, cap. XXII. ita de Oleo: *Vnde merito velut materia quadam ceterorum fuerit medicaminum: nam si frigida illi commisceas, frigidum efficietur illud, quod mistum erit; sin calida calidum.* Quod valde horum hominum ingeniis quadrat: qui veluti Chameleontes nihil sui simile retinent, eorum colores ad se trahunt, quibus adhærescunt, mille vt Protheus figuras in singula momenta induunt: nunquam in opinione, nūquam in sententia perseverant. Vespertilionum similes dicit Alcibiades; qui ancipitis fidei cum sint, & ne cuius, nec illius ordinis, cum utroque tamen colludunt; & pro re nata conuiitiis proleundunt, ac rident, vt de se quidem id, quod est apud Varronem in Agathone, profiteri debeant:

Quid multa? factus sum vespertilio; neque in muribus planè, neque in volucribus sum.

Nec secus ij se gerunt, atque ille apud Terent. Gnatho: *Qui nouum se inuenisse dicebat aucupium, nouamque viā*

Impinguare caput quid.

Os sublinere.

Galenus.

Oleum calidum aut frigidum si miscetur.

M. Varro.

ad captandas ineptorum hominum amicitias. In Eunuch.
Act. II. Scena. II. *Negat quis, nego: ait, aio: postremo imperanti
egomet mihi omnia adsentari.* Hi autem non proximi sed
quasi proximi: non fratres sed quasi fratres. Psalm. XXXIII.
Quasi proximo, quasi fratri nostro sic complacebam.

CAPVT VI.

EXPLICATA VOCIS PROPTER

*vis, & potestas in sacris externisq; litteris. Populeti nostri lo-
cus vindicatus à nota & per occasionem alij ex sacris illustrati.*

L EGERAT censor quidam, grauis ille
quidem, & eruditus, è Populeto, què adhuc
adolescens dedi, illustrissimo viro æquè atq;
doctissimo, meique amantissimo D. Fran-
cisco Pacheco de Cordoua, Episcopo Cor-
dubensi, quem sat maturum celo, sed alie-
nissimo reip. tempore, mors ferrea abstulit: legerat, in qua,
hos versus.

Et rapidus propter gemina se flumine pontem

Fundit: & opposito lapidosas aggere moles

Indignatus, &c.

De Beti sermo erat, qui proximè secundum celeberrimum pontem, ad vrbis Cordubæ moenia, in duo brachia
deriuatur. Tū ille ex Censorio iure, ad vocē **PROPTER**,
tanquam plebei è dictam, notam appositam. Censuit videli-
cèt præpositionem illam, amoris vim in eo loco significas-
se, cuius causa Betis in duo brachia diducenetur, atque insu-
lam clauderet. Nec animaduertit tamen **Propter** pontem,
de illo esse genere, de quo apud Plautum, **Propter** virum
fortem; apud Terentium, **Propter** hunc assidit; apud Cice-
ronem, **Propter** adem Vulcani, **Propter** viam, **Propter** sta-
tuam: & apud Virg. Liuium, & alios id genus sexcenta, quæ
radio sint fortasse laudata, **Propter** pontem igitur, id est

prope,

prope, aut iuxta pontem. Vicinitas enim hoc loco, non causa, neque finis significatur.

Quam certe prepositionis vim tamen vulgarem, igno- tam esse video nonnullis. Sacrarum interpretibus litterarum. Psalmo enim LXXII. ver. XIX. sic legitur: *Verumtamen propter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum alleuarentur.* Vbi Genebrardus & alii, *Propter dolos*, interpretantur dolorum causa: id est, in fraudum poenam, sceletumque vindictam. Argue ut cetera cohereant, *Posuisti*, inquit, eis, *supple Mala*, quæ expressè habentur in Græcis *kaka*. Sed hoc certe glossema videtur esse Græcorum. In Hebræis enim nihil eiusmodi reperitur. Longè commodius, significantiusque *Vulgatus*. *Propter dolos posuisti eis*: & LXX. *Propter dolos iratus posuisti eis*: & Hieronymus. *In labrico posuisti eos*: quod idem est, ut infra ostendemus. *Propter*, autem hoc loco, ut etiam in aliis, idem valet quod *prope*, iuxta, non longè. *Dolus* verò idem quod *tégnes*, fallacia, fraudes & artificia: quæ in bello propriè cuniculi, atque insidiae: quæ generatim *doli* vocabulo continentur. Nati ideo veteres dolum malum dixerunt, ut quæ legibus, religioni, fidei aduersarentur artificia notarèt, neque belli machinationes atque insidias, gentium iure concessas, quæ doli etiam appellantur, damnare immerito viderentur. Hæc igitur Prophetæ sententia. *Cerca les teneis armada la trampa, y puesto el lazo en que cogellos: cerca esta hebra la mira con que bolallas.* Verumtamen propter dolos posuisti eis. *Y tan cerca que aun quando ellos començauan a alçar cabeça, les distes el golpe, que los abaisastes al suelo.* Deiecisti eos dum alleuarentur. Consonat hæc cum primis apertissime: nā motu supra impios secutis rebus elatos, pios autem aduersis affligit: quæstus esset: seipse cōsolans, vicinū in priorū interitum, & instantem propius ruinam sibi proponit. In iustis enim sic: *Y anseme los pies, y aun casi casi di algun traspie.* Mei autem pene moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus mei. *Parque puse los ojos, y me enfade de ver la bienandança de los pecadores. No ay llegar la muerte a sus puertas: aunque veays los hombres caer muertos: y nuestros pies, no ayay miedo que sean muertos.*

Psalm. 72. 16. cūs aptè illūstratus.

Dolus quid? bonus, & malus.

Impiorū felicitas facile evanescit.

Lubricum quid.

Locus Psal. 106. explicans.

aellos. Non est respectus mortis eorum. Y si algun golpe les acerto, no es de dura, que si oy les dio vna calenturilla, mañana se levantarán sanos como vna manzana; Et firmamentum in plaga eorum. No parece que son hombres, ni que habla con ellos la ley porque pasan los hombres, ni para ellos se hizieron trabajos, desgracias, &c. In labore hominum non sunt. Aunque llueva Dios agotes, no les alcanzará vno. Et cum hominibus non flagellabuntur, &c. Deinde paulopost addit: Verumtamen propter dolos posuisti eis. Non secus ac si diceret: tantum abest, vt in ea felicitate permansuri sint, vt propius casus immineat, & adeo interitus vrgeat, vt iam iam ruina opprimantur. Ecce quàm cito evanescant improborum spes, & quæ ipsi sibi somnia fingunt. Vidi impium superexaltatum, &c. Sed transiui, & ecce non erat. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos. Priusquam intelligerent spinæ eorum thammum, sicut viuentes (hoc est, tum primum emicantes, aut emergentes, perinde ac tenera & mollia herbarum germina tum primum è tepefacto solo erumpentia, & vix dum enata virgulta) sic in ira absorbuit eos. Hispanè, en flor, o en berrga, & adhuc Hebræorū, vim non assecutur. Vides, quàm propter, id est, quàm proximè dolos ponat eis? Dolositates LXX. legunt, id est, insidias, artes occulte fallentes, & quasi hami obscurè inescantes. In lubrico, Hieronymus, quod in idem recidit. Lubricum enim idem est quod fallax. Vnde lubrica via, quæ vestigium fallit; spes lubrica, statio, & vmbra lubrica Ouidio, quæ deludunt, frustrantur, & fraudant. Ita Seruius in illud *Æneid. II.* Nequaquam patrias tentasti lubricus artes. Lubricus, inquit, fallax. In lubrico igitur posuisti eos, id est, in opibus, & huius sæculi voluptatibus permisisisti, quæ ipsæ per se lubricæ sunt, & vana suos amatores specie deludunt. Nec vero dubitem illud Psal. CVI. idem interpretari. Suscepit eos de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Nam quæ vox apud Hebræos sonat, quod apud Latinos propter; eadem pro in, ad, apud, vsurpatur, vt in thesauris ostenditur; Hieronymus. ita vertit hunc locum.

Stultii

Seultū propter viam sceleris eorum, & propter iniquitates afflictū. Hoc est, iuxta viam, aut in ipsa via: similiter, atque dixisset, deprehēsi in medijs sceleribus puniuntur, Hisp. Enfragante, in ipso peccandi articulo. No penseis que los ruines se le van a Dios alabando: q̄el los coge de manos a boca en el medio de sus maldades, y allí les ataja los passos de sus pretensiones y al punto que se engrienda con ellos en tierra. Quē sensum Vulgatus expressisse visus est cum addidit. Suscepit eos de via iniquitatis eorum. Id est, dum in via iniquitatis, atque in suis sceleribus versarentur. Porque en esse punto los arrojò Dios de sus esperanças; y mallogro sus intentos. Propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Id vero Prouerb. XIII. mirificè ostenditur. Ri-

Prouerb. 14.

CAPVT VII.

VARIA VERBI SVSCIPIO, VIS

& potestas in Sacris, sed eadem, quæ in externis litteris. Persij locus & ex eo multi ex Psalmis, & vnus Luca 1. diligentius expensi, atque illustrati. Fatui: cur suis comparentur, Prouerb. II.

VLGATVM sacrorum interpretem tam bene latine scire, quàm qui maximè *interpretem latinè* semper mihi persuassi, nec dubitavi vnquā, *tinè mirifice scire.* fore vt ita existimarent, qui essent in vtrisque litteris eruditi. Nam quod obiiciūt quidam fastidiosè Grammatici, multa ab eo, quod ad constructionem sermonis attinet, neq; ex Grammaticæ legibus, neque ex Romana consuetudine dicta: id verò tantum abest, vt eius ignoratione rei fecerit, vt potius ex cognitione sermonis Hebraici fecerit, cuius de industria

vini

vim & potestatem dum ad amicum exprimere vult; Grammaticorum leges, hoc loco non admodum necessarias ob-
 gigitur præterire. Verum quis erit, qui paulo plus ista gustarit,
 & latina perceperit diligentius, qui non aperte videat, quā-
 ta ille, (si ad notionem vocum, sermonis proprietatem, &
 germanas significationes spectarit) latinæ dictionis sciētia,
 & cognitione floruerit. Id sæpe in nostris litteris ostenditur:
 sed in his, quæ proxime dicemus, maxime cernitur. Et quo-
 niam Persii locus à nobis facit, brevius explicabitur; deinde
 ex eo, quod cupimus, ostendetur. Is enim poeta per acutus
 & elegans cum præceptorem suum alloqueretur Sat. V.

*Persii locus
 expensus.*

Me tibi, inquit, suppositi teneros tu suscipis annos.

Socratico Cornute finit.

*Suscipere
 quid.*

Quo loco se ab eo Philosophicis institutū dicere, nemo
 non videt: sed quid commune habeat suscipiendi verbum,
 cum altero instituendi, accuratius inuestigandum erit, ut &
 sententiæ vis omnis intelligatur, & multi alii auctores cum
 sacri, tum æthnici illustrentur. Ac primum quidem, susci-
 pere, idem est, quod sursum capere; & quod vel iacebat, vel
 abiectum erat, extollere. Quare Donat. in illud Terent. in

Donatus.

Tollere quid.

Andr. *Nam quod peperisset, insit tolli.* Tolli, inquit, idest susci-
 pi. Tollere autem, siue suscipere, nihil est aliud quam nu-
 trire, atque educare: ex consuetudine veterum, quibus in-
 tegrum erat, recens ortos liberos, aut alere, aut exponere. Si
 vellent alere, tollebant manibus apprehensos, quasi pro suis
 acciperent, & eos alendi, educandique curam sibi suscipe-
 rent. Si vero nollent, exponi iubebant: quia de re aliâ. Recte
 igitur Persius, & *suppositi*, & *suscepis* cum *fini* coniungit,
 ut contentionem faciant præpositiones illæ duæ sub, & sur-
 sum, quæ verba componunt, ut sit sensus. *Puseme yo debajo
 de tu mano, y tu me leuantaste cõ ella, y ennobleciste mi niñez y edad
 tierna, con la enseñanza de la filosofia.* Quippe pro trunco &
 lapide sunt, qui literas nesciunt, ex Philosophi sententiâ;
 qui rogatus à quodam, quid nam filio Philosophia esset
 profutura? respondit; Ne cum sedeat, lapis super lapidem
 sedeat.

Sed in nostris litteris in scilicet, fatui vel stultis comparantur.
Prouer. XI. Annulus aureus in naribus suis mulier pulchra, & fo- *Prouer. 11.*
tua. Siue ut Chald. *Fetido sensu.* Sus enim, inquit, Plinius lib.
 VIII. cap. LI. animalium est maximè brutum, itaque animā
 ei pro sale datam non illepidè existimabant, quod M. Tullius
 retulit lib. V. de finibus; & Varro lib. II. de Re Rustica. Rectè
 igitur, *annulus aureus in nare suis*, cui cœnum gratius, & sua-
 uis olet, quā in vnguentum, ut aiebat Lucretius. *Aristo-* *Lucretius,*
phanes verò Hypocratis filios suē resipere dixit; quod inf- *lib. 6.*
 cii, quodque moribus essent non admodum comites. Nullū
 autem maiorem homini à præceptore, vel à quopiam altero
 afferri posse splendorem, quā eruditionis atque doctrinæ,
 cum multa docent, tum illud maximè ex Seneca apud Cor- *Cornel. Tacit.*
 nel. Tacit. lib. XVIII. vbi Neronem alloquens. *Ego quid aliud,* *lib. 18.*
 inquit, *munificentia adhibere potui, quā studia, ut sic dixerim in*
umbra educata, è quibus claritudo venit. Iam vero lucis nomen
 ad doctrinam deriuatum hoc ipsum ostendit. Nam Docto- *Lux doctri-*
 res in nostris externisque litteris Soli, & Luci, & Stellis ful- *na symbolū.*
 gentibus comparantur. Contra verò eos, qui à Philosophiæ
 studijs defecissent, pro mortuis ducebāt Pythagorici. Ori- *Origenes.*
 genes in lib. contra Celsum: *Ceterum, inquit, Pythagorei ce-*
nographis extruebant ijs, qui defecissent à Philosophia, reflexo cursu
ad idioticam vitam.

Suscipere, præterea, idem interdum valet quod educare
 nutrire, alere, atque etiam procreare. Terent. in And. Act. *Terentius in*
 II. Scen. III. *And.*

Puerum autem ne reseiscat mihi esse ex illa, cautio est:

Nam pollicitus sum suscepturum.

Hispanè, *Porque te di palabra de encargarme del, y criarlo.* De-
 nique ut veniamus ad sacra; Ponendum tertio loco est:
 suscipere, non solum esse idem quod tollere, quod institu-
 re, atque formare; sed vltro etiam, ac sponte, & summa cum
 humanitate, & beneuolentia excipere: benignè comiter,
 affabiliter, ac filiorum in morem paterno amore tractare.
 Ideo Persius sinum addidit, ut doceret se à præceptore non
 aliter quā à parente filium conformatum.

E

Hinc

Hinc illud Ecclesiastici III. lucem habet. *Fili suscipe senecam patris tui.* Hoc est, adiuua patrem senem, foue illum, benigne, ac liberaliter accipe. *Haz buen tratamiento, regala a tu padre quando viejo.* Psalm. CXXXVIII. *Suscepisti me de utero matris meae.* Quali dicat: *Hizites conmigo lo que hazen los padres con los hijos, a quien se aficionan, leuantasteme en vuestras manos, encargando de mi,* Nam ut diximus, parentes quos alere velent liberos suscipiebant, siue tollebant. Quod spectat illud Psalm. XXVI. *Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me; Dominus autem assumpsit me.* Id est, sustulit ac suscepit me veluti expositum, ut me aleret, atque educaret, & Psalm. CVI. *Suscepit cos de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suas humiliati sunt.* Hisp. sic: *Leuantolos quando mas caidos estan en por sus maldades, y aunque a pecadores, recibolos con buena cara, y con muestras de buena voluntad hizoles muy buen tratamiento; como a hijos.* Huc spectat illud Ezech. XVI. ubi cum vidisset Deus infantulam, nempe Hierusalem, velut expositam, in suis sordibus volutantem: *Transiens, inquit, Vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi cum esses in sanguine tuo, vive.* Id est, suscipio vitam tuam, volo te viuere; quod cum dico, dico me tui curam, tuarumque rerum in me recipere. Cui egregie respondet illud Lucae I. *Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae,* Hoc est, *Leuantolo del polvo de la tierra; tomolo en sus manos, y encargose del, y de dalle de comer y vestir, y mirar por el.* Quae omnia in vno vno suscipiendi verbo continentur, & Ezechielis illo capite numerantur. Recte verò cum dixit, *Suscepit,* mox, *puerum* addidit: pueri enim suscipiuntur. Et confirmat ista Isaias, per quem Dominus abiectam (non secus atque apud Ezechielem) in puluere Hierosolimam ita alloquitur. *Excute de puluere, consurge, sede Hierusalem. solue vincula colli tui captiua filia Sion &c.*

Suscipere, si de iubere.

Sed habet aliam quoque potestatem hoc verbum, eam quoque à prima profectam. Nam quoniam qui curam aliquius suscipit, tueri illum atque praestare debet, uti spondores, fideiue iussores faciunt: ideo pro spondere, aut praestare, usurpatur. Hisp. *Abonar, fiar, salir al riesgo, o salir por fiador.*

dor para pagar por otro. Psal. CXVIII. hæc potestas percipitur Psal. 118. in his verbis. *Suscipe seruum tuum in bonum, non calumnientur me superbi.* Hieron. & Chald. *Sponde pro seruo tuo in bonum.* Hispanè sic vertas: *Señor salid por mi fiador, y abonadme, no corra riesgo si me apretaren los poderosos.* Ita etiam, *Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae*: Nimirum cum pro eo *Christus susceptor noster* sponndit, quidquid deberet dissoluturum: quod sanè præstitit, cum esurientem impleuit bonis, suæ scilicet vitæ, mortisque pretiis, quibus æs alienum, quod contraxerat peccatorum, patri dissolueret. Idcirco enim posuit in eo Dominus iniquitates omnium, & ipse languores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit, quia ipse suscepit, idest, *salio por nosotros.* Vnde & susceptor sæpissime, & adiutor, & liberator dicitur: hoc est, *Fiador*, qui & nostra suscipit, & suis tenuitatem opibus iuuat, & molestia liberat exactorum. Ita cecinit Dauid Psal. LXXI. *Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo.* Psal. 71. *locus illustratus.* Ex usuris, inquam, idest ex dolis, atque fraudibus: quo nomine in Sacris peccata, & scelera designantur, & in Hebræo habentur. Hoc autem in Christum tantummodo cadit: nā Regū Israel longè alia ratio fuit: ii enim cuiusmodi fuerint, obscurum non est: tantum enim absuit, vt ab usuris populum liberarint, vt etiam onerarint. I. Reg. cap. VIII. ius regis describitur: quos tantum abest, vt largituros esse quidquā populo Dominus dixerit, vt etiam ablaturus quæcumque haberet pretiosa, maturissimè commonuerit. Verbis igitur Regii Prophetæ, hæc Hispana respondēt. *Librarlos ha de todo pecho y alcabala de pecado. Hazerlos ha hijos dalgo, y hombres de respeto en su casa.* Et honorabile nomen eorum coram illo.

Quamquam hoc loco, *Nomen*, aliam videtur habere posse notionem, vt sit idem quod syngrapha, siue tabulæ, quæ in Sacris literis. *in Sacris literis.* deret aliàs. Hispani, *Cedula, o librança.* Quare nomen eorum, idem erit quòd ius & potestas petendi, atque exigendi quæ velint, nomine Christi: quod ideo nostrum nomen dicitur, quia nobis à Christo datum, & à Patre, qui cū Christo no-

*Christianorū
nomen hono-
rabile coram
Deo.
Hierony. &
Chald.*

bis omnia donauit acceptum. Quod autem honorabile fut-
turum apud Deum Propheta prædicit, suam vim semper,
& ubicunque, & à quocunque exhibeatur, habiturum sig-
nificat; & quacunque eo nomine petita ab hominibus
fuerint, impetranda. Hispanè: *Se obedecera, y pondra sobre la ca-
beça, y se cumplira como en ella se contiene.* Quæ enim siue Regia,
siue Pontificia diplomata in iudicio proferuntur, ea & of-
culari, & capiti imponere consueuimus, vt debitam nos eis
reuerentiam pariter atque obedientiam præstare significa-
mus. Erit igitur honorabile nomen Christianorum coram
Deo, quia quæcunque fundentur ab eis preces Christi no-
mine, exaudiètur ab eo. Verum de his, vt diximus, alias. Nec
absurdè quispiam in hanc explicationem laudauerit Hiero-
nymum, & Chaldæum, quorū hæc lectio: *Et pretiosus, (vel
carus) sanguis eorum coram oculis eius.* Noster quippe Christi
sanguis est, quādo ille nos redemit sanguine suo. Hac enim
ratione pauperi pepercit, atque inopi, & animas pauperum
saluas fecit. Pauperum, inquam, per antonomasiam, eorum
nimirum, qui soli verè pauperes sunt, peccatorum: quibus
nisi suum sanguinem Christus suæ salutis pretium condo-
nasset, soluendo non essent.

CAPVT VIII.

*DE MELIORE NOTA COMMENDA-
re quid sit apud Ciceronem. Tituli, siue notæ dolijs olim impressæ.
Catullus explicatus. B. Pauli loci duo cursim perscripti, & illus-
trati.*

V M propositum mihi sit, varietate rerum
& copia oblectare lectorem, non est cur
mihi quispiam succenseat, si modò has,
modò illas litteras attingam, ad sacra mo-
dò, modò ad prophana descendam; mo-
dò ytraque coniungam, & misceam, vt
est apud Poetam, ytile dulci. Cupimus enim hisce nostris
libris,

libris, non humanarum tantum, aut Sacrarum litterarum studiosis siquam opem ferro possimus, experiri; sed singulis quibusque bonarum artium gustum aliquem habentibus subseruire. Hinc fit, vt ex omni genere, quæcunque occurrunt, sine fastidio libemus. Quare hoc etiam boni consule, quod ex Curio ad Cicer. Epist. lib. VII. excerpimus. Ille enim dum Ciceronem rogat, vt Acilio in Græciâ cum legionibus eunti, se in eadem prouincia negociantem commendet: *Quare, inquit, Cicero mi persencra cōstanter nos conseruare, & Salpitijs successor nos de meliori nota commendare.* Vbi thesauri Latini, notam pro scriptura ineptè fati usurpant. At Manutius, melioris notæ commendationem, interpretatur, diligentissimam: & addit translationem esse à doliis, quibus diuersa inurantur notæ, vt internoscantur vina. Eodem modo Catullus ad Manlium:

Quare quod scribis Veronæ turpe Catullo

Esse quod hic quisquam de meliore nota,

Frigida de feno tepescit membra cubili

Sed ne hoc quidem, vt ingenuè fatear, nisi causam addideris cur ita explices, omnino mihi probatur. Nam tametsi verum sit cadis olim vini notas inuri, quæ ætatem significarent, aut etiam patriam; (vt Iuuenalis ostendit.)

Cuius patriam, titulumq; senectus

Deleuit multa veteris fuligine testa.

Et Petronius Arbiter in Satyrico titulorum formulam proponat: *Statim allatae sunt amphoræ vitreae diligenter gypsatae, quarum in cernicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: FALERNVM OPIMIANVM ANNORVM CENTVM. Dum titulos perlegimus, &c.)* Tametsi, inquam, verum hoc sit, non satis, opinor, sermonis huius vim explicauerit, qui dixerit, *De meliore nota commendare*, nihil esse aliud quàm diligentissimè commendare. Nam licet quæ melioris notæ sunt, diligentissimè commendentur, vel eò solum quod melioris notæ sunt, non tamen quæcunque diligentissimè commendantur, melioris notæ, nam interdum

peiores etiam sunt. Quare ut clarius explicetur hic locus, & significantius, non erit alienum exponere quid sit commendare, quid nota. Commendare autem idem valet interdum quod probare. Hispanè: *Acreditar, abonar, poner biè, o en buena opinion.* Cic. VII. in Verrem: *Qui cum se virtute, non genere Pop. Romano commendari putaret.* Et in Bruto: *Nulla re vna magis commendatur orator, quàm verborum splendore, & copia.* Hispanè. *Con ninguna otra cosa mas se acredita, o mas nombregana, &c.* Horat. lib. I. Ep. II. ad Lolium.

Asperitas agrestis, & inconcinna, grauisque, Quæ se commendat tonsa cute.

Nota pro sorte, aut rerum genere. *Se acredita y gana opinion.* Iam verò notam pro sorte aut conditione, aut rerum genere sumi obscurum non est. Hinc enim illæ loquendi formulæ, Eiusdem notæ, primæ, aut secundæ notæ vina, res &c. hoc est, primæ bonitatis, aut meritæ. Catullus ad Manlium.

Esse, quod hic quisquam de meliore nota.

De meliore nota, id est melioris loci, sortis, conditionis, ac generis. *De mas estofa, o mejor suerte.* Locum igitur Cicero nis ita interpretari licet. *Sulpitij successor nos de meliori nota commenda.* Hoc est, ut hominem melioris notæ, probatæ fidei, spectatæ virtutis. *Abonadme con el successor de sulpicio; Ponedme con el en la mejor opinion que se pueda.* Hac enim ratione illum maximè conseruare poterat negociationi incumbentem. Id verò assequi nulla ratione posset, nisi Curium Acilio diligentissimè commendaret, id est, *Encarecidamente;* eius fidem, ac probitatem verbis augendo: ex quo factum est, ut Manutius ad diligentiam commendationis in explicando spectarit.

APPENDIX EX SACRIS.

Locus Pauli ad Rom. 5. illustratus. **N**ON erit ab re vnū, alterumve de Sacris locum attingere, qui ex hac vocis potestate, aut lumen, aut leporem accipiant. Ad Rom. V. *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, ipse pro nobis*

mortuus est. Hoc est, satis suā probauit hominibus charitatem, satis magnum amoris sui specimen, satis præclara documenta dedit: cum supra mortalium modū mortales amauit. Acredita Dios, abona, y justifica la voluntad que tiene a los hombres. Simile illud ad Rom. III. Iniquitas nostra iustitiam Dei cōmēdat; Da testimonio y prouea, abona, justifica. Et II. Machab. cap. III. De Menelao scribitur, Regi Antiocho fuisse cōmendatum. At ille commendatus Regi, magnificans faciem potestatis eius, in semetipsum retorfit summum Sacerdotium. Hoc est, cum se se Regi probasset, cum bene de eo Rex existimaret, cum eius gratiam, & beneuolentiam collegisset, facile potuit in se Sacerdotium retorquere. Estando bien puestoy acreditado cō el Rey. Cætera non erit difficile ex his, quæ diximus, æstimare: pergamus ad alia.

CAPVT IX.

BONA VERBA, BONVS DIES, BONA omnia dicere, Boni Dij, Benedicere; & similia. Dei nomen liberalitatis esse. Multa ex Sacris Litteris illustrata. Pron. XIII. Math. XX. maximè de Benedicendi verbo apud Iob, & alios.

HIC ego lectores fauere linguis volo, sacra enim attingo, & bona fari cupio, bono nimirum Natalitiorum die, quo ista scribo, atque ex lege munus hoc amicis mitto; fausti omnis scripta videlicet, uti pauper, cui neque vestes, neque aurum, neque argentum, neque cætera, quæ aut voluptate, aut pretio mortalibus cōmendantur.

Prospera lux oritur, linguisque animisque fauete:

Nunc dicenda bono sunt bona verba die.

Linguis pariter atque animis fauere imperat, ex solemniter atque animo sacrorum formula, vates. quia non corpore solū, sed animo etiam sacris operari decet. Unde attentionem illa formula captari.

Ouid. lib. I.

East.

Corpore pa-

mo sacris ope-

randum.

captari mos erat; *Hoc age*. Vt docet Plut. in Numa, & Coriolano. Tranquill. Tacit. & alii. Atque id puto significare *Bona verba*; idest, fauentiam oris, ac mentis. Nam præter quàm quòd verbum menti magis, quàm ori congruit, si res

Nonius. in Ominis notione explicanda, *Omen*, inquit, est votum mentis, ac vocis, vnde sacrificantibus dicitur, *bona omina habere*, idest vt circumstantes, & mente recta velint, & bona oribus proferant.

Bona verba quid. Præclare Nonius, candida enim, pura, & casta verba, nisi è candida, puraque mente in os incidunt, grata esse Deo nõ queunt. Bona autem verba, quid aliud sunt, quàm bona faustum, felix omen habentia; non prophana, non obscena idest, male ominata, aut male nominata apud Horat. Lib. II. ode. XIII. Accius Oenomaos. *Vt omnes*, inquit, *qui Arpinum*

Obscena dicta. *Obscena volucres.* *Asiamque accolunt ciues omnibus faustis adhibeant fauentiam, ore obscena dicta sequegent.* Aen. XII.
Ne me terrete timentem
Obscena volucres.

Bonus dies. idest, sinistra, infaustum omen præbentes. Bonus igitur Dies ita dicitur, vt bona verba, Candidus, faustus, ac felix, siue festus: vt infra.

Bona preces. Mart. Lib. XII. *Bona dixit Saturnalia.* Cato de Re Rust. & Festus, *Bonas preces precari*: quasi propitiatorias, & quæ Deos sibi bonos redderent. Nam, & Dii, Deæque Bonorum nomine dignabantur. Aen. XII.

Manes boni. Vos mihi Manes este boni.
Et lib. X. Inno Bona, vt Bona Venus Plauto, & Bonus Iuppiter: Persio. Quamquam Bonus, optimusvè cum dicitur Iuppiter, bona dans, & benefaciens, ac benedicens intelligitur, quod bonitatis maximè proprium est; idest Dei, quæ ipsa bonitas est. Nihil vidit melius Cicero II. de natura

Iuppiter iunans pater. Deor. Sed ipse Iuppiter, inquit, idest, Iunans pater &c. à maioribus nostris. Optimus Maximus dicitur: & quidem ante Optimus quàm Maximus, quia maior est, certèque gratus prodesse omnibus, quàm magnas opes habere. Hinc Varroni diues dictus est, quasi

Diuus

Diuus, quodd perinde ac Deus circumfluat maximis copiis, & alienam inopiam, ac miseriam, nihil ipse interea incommodi accipiens, leuare tam velit: quàm possit. Nomen autè Dei, nomen est liberalitatis, & magnificentiæ. Iuppiter à muando dictus est, Deus à dando. Hinc olim Mæcenates, Patroni, ac principes liberalitate in clientes, ac suos, nomen sibi inuenere Diuinum. Vido quæ diximus in eâ, quæ est ad Quirites post reditum, ad illud, *P. Lentulus parens ac Deus &c.* Boni verò vox eandem vim habere videtur in sacris Prou. *XXII. Qui prorsus est ad misericordiâ, benedacetur.* Hebræa, *Bonus, Bonus in sa- oculus &c.* Hispanè: *Con el liberal Dios sera largo, y quien bien bixiere bien recibira.* Math. *XX. An oculus tuus nequâ est, quia ego bonus sum.* Hispanè: *Porque yo soy cumplido y liberal, has de ser tu malauenturado, y embidiofo?*

Dei nomen liberalitatis est, & à dando dictum.

Prouerb. 22. Bonus in sa- cris.
Math. 20.

Sed red eo ad superiora, & dico quid sit, *Bona omnia dicere*, *Bona dicere* apud Terent. in And, Scen. I. Non enim bene, qui ad laudem adolescentis referunt: optimè qui ad bene ominantiũ verba spectarunt. Omnes igitur bona omnia dicebãt; id est, faustis ominibus adolescentis ingenium prosequabantur. *Le echauan mil bendiciones.* Fausta, & felicia omnia, mihi de illo pollicebantur. Sed de bono satis, tametsi bonum est. Mel etiam si nimium amarum est: ex multis tu, quod mage arridebit, seponito: Et, *Esse puta solum, sic tibi plaris erit.*

apud Terent

QVID SIT BENEDICERE IN SACRIS litteris. Appendix. I.

TAM varius, tamque frequens est huius verbi vsus in sacris litteris, vt non ab re fuerit eius vim, & potestatem pluribus explicare. Nã neque obuia cuiilibet, neq; sine magno iudicio vsurpata sæpius à Vulgato. Benedicimus quippe patribus, superioribus, atque etiam inferioribus, aut inter se homines, aut Deo mortales, aut mortalibus Deus. Rectè igitur videre qui dixerunt, Deum hominibus, aliis virebus benedicere, idem esse quod bona largiri. Bene enim dicere, quid est aliud quàm bona dicere? Dicere autem nihil

Benedicendi quot sint modi

F aliud

aliud nisi designare, attribuere? Nonne apud latinos Bona doti dicere, id est, in dotem assignare, ut ita dicā, & pro dote tribuere? *Dar en dote.* Homines verò cum Deo benedicunt, illius liberalitatem, magnificentiam, ceteraque attributa dilaudant, & bona, quæ vel in Deo insunt, vel ab eo accipere commendant. At cum inter se benedicunt, bona sibi precantur, aut bene sibi ominantur. Hinc factum est, ut quoniam qui saluant inter se, bona sibi optant, ut vitam, valetudinem, & felicitatem, ideo Benedicere, pro salutare accipiat: Siue cum valedicimus, siue cum saluere iubemus. Genes. XLVII. *Introduxit Ioseph patrem suum ad Regem, & statuit eum coram eo, qui benedicens, illi, & interrogatus ab eo, &c.* & infra ubi Regem allocutus est Iacob: *Benedicto Rege, egressus est foras.* Hoc est, cum solemnia uerba, & ex legitima, & solenni salutandi formula præfatus esset: Cum ea dixisset, quæ in congressu, atque regressu solemus. *Aniendole besado al rey las manos, y hecho el deuido acatamiento: y despidiendose del.* Ita II. Reg. cap. XIII. *Cadens Ioab super faciem suam in terram adorauit, & benedixit regi.* Hoc est, *Besole las manos, y despidiose del.* Idcirco etiam pro vale dicere: Iob. I. *Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.* Id est, valedixerint, auerterint se à Deo. *No ayan dado de mano a Dios; no se ayan apartado del por algun peccado.* Et cap. II. vxor ad Iobum: *Benedic Deo, & morere.* Id est, valedic Deo, valere illum iube, muntium illi remitte. *Dale de mano, y acaba con el, o echale la bendicion &c.* Sic etiam explicari debet illud ex I. cap. eiusdem: *Extende paulisper manum, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.* Nam cum gloriaretur Deus, servum se habere fidelissimum Iob, qui nulla ab eius domo ratione unquam recessurus videbatur; Dæmon contra, scilicet, fidelissimus est, tange quæ possidet, actum demum videbis, quā cito à domo tua decedat, ac tibi coram in faciem valedicat. *Tocalde, y vereys sino se os despide de vuestra casa y servicio en vuestra cara.*

*Benedicere
id est, salu-
tare.*

Genes. 28.

*Benedicere
id est vale
dicere.*

2. Reg. 14.

*Iob. 1. recte
explicatus.*

Iob. 2.

Iob. 1.

*Antiphrasis
reijciur.*

Plerique in his, aliisque similibus, antiphrasim præcedunt, & putant benedicendi verbum collocari in contrarium sensum,

sum, vt sit idem quod maledicere. Cum quibus certè, vt ingenuè loquar, mihi nequaquam conuenit: & ita censeo, verba nunquā à cōtrario dici: sed quod aiebat Aristophanis interpret in dictione Scholia, quæ dura sunt, & male ominata, mutari quidem in bene ominata, non autem per cōtrarium. Vixit, olim pro Mortuus est, mali ominis vitæ causa, & eius generis alia: non quia id verba significāt, sed quia ex eo, quod significant, illud quod sequitur, velint intelligi. Nam ex eo, quod vixit, eum iam non viuere, volunt existimari. Sed vrget illud ex III. Reg. cap. XXI. *Benedixit Na-*
both Deum, & Regem, quam ob rem eduxerunt eum extra ciuitatē,
& lapidibus interfecerunt. Vbi benedicendi verbum, pro maledicendi verbo vsurpatum, quis non videt? Sed sanè vt semel dicam, nunquam benedicere pro maledicere accipitur. Sed hoc in loco, aliisque similibus idem est, quod recessit à Rege, atque auersus est à Deo. *Dijo que ni conocia a Dios ni al Rey.* Et quoniam id nisi male de Deo, Regeque loquendo, hoc est, negādo vtriusque imperium atque potestatem, fieri non potest, ideo, Benedixit pro malè locutus est, quidam interpretantur. Multa sunt eiusmodi, quæ ex dictis facillè intelligentur; accedamus ad verbum bonum, quod Regii Prophetæ cor eructauit.

*Locus ex 3.
 lib. Reg. c.
 21. explicatus.*

CAPVT X.

VERBA BONA APVD ZACHARIAM,
& apud Regium Psalterem verbum bonum. Proximi versus explicati. Quæ olim præfandi ratio in principum congressu.

ED rapit iam ad se animum, & linguam verbum illud bonum, quod Regius Psalteres eructat; quod ego bene ominans, aut boni ominis verbum, faustam futuræ felicitatis prædictionem, & felix boni tandiu votis hominum expetiti oraculum, & prophetiam

Verbum bonum Psalm. 44.

Zachar. i.

Interpretor, nouam & tum demum in lucem apertius prod-
deuntem. *Vna buena dicha, vna buena ventura, vna gran cosa.*
Quo nihil est significantius Hispanis. Ita Zachar. i. *Loque-*
batur in me verba bona, verba consolatoria. Id est, ominantia fe-
licitatem, quæ ad Hierusalem pertinere debebat, cum ad
eam Dominus, vt paulopost additur, reuerteretur in miseri-
cordiis. Vidit acutè Hieronymus, qui, *Bona, inquit, de futuro-*
rum promissione, consolatoria de presentium necessitate. Chaldaeus,
Reffa, quod idem est; nam vti boni, ita etiam recti Dii dice-
bantur, vt Rectè pro bene: & Rectum Porphyrioni in lib.
II. Epist. Horat. Epist. II. bonum dicitur, & apud Virg. in
quinta.

Amat bonus otia Daphnis.

Cor apè di-
citur eructa-
re verbum bo-
num.

Hoc est, felix, beatus, fraudis expers atque doli cuiusquam;
& quod supra dixerat, candidus, non malignus. Quare ver-
bum bonum, non dignitatem modò rei, cuius oraculū edit,
sed oraculi veritatem etiam, atque promissorum certitudi-
nem, magnitudinemque complectitur. Rectè verò cor cru-
ctat: primò quia, vt supra diximus, verbū bonum nisi è bono
corde prodire nō potest; cū emē, votū sit mētis, ac vocis; ver-
bū autē bonū sit bene ominatū, aut boni ominis verbū. Dein-
de, quia ex abundātia cordis os loquitur. Id verò propriè di-
citur eructare, id est, extra ructare, aut ructū edere: quod vel
ex nimia saturitate existere solet, aut suboriente aliquo vē-
tulo erumpere. Vtrūque autē Regio vati contigisse nō du-
bito: nam & rei dignitas, quam mente conceperat, tanta il-
lius animum voluptate, tantumque compleuerat, vt vix ca-
pere posset, etiam effunderetur. Diuini præterea spiritus
aura mentis illam, quam ipse infuderat, conceptionem
ebullire, atque os appetere faciebat. Prophetæ igitur hæc
sententia: Tanta est, quam mente concepisti felicitas, tā sanc-
tum omen, vt contineri non possit, quin erumpat, ac se se
cunctis ostendat. Hispanè sic. *Diome el coragon vna alegre nue-*
ua, vna buena ventura, vna gran cosa que espera al mundo, y tal que
no me cupo en el pecho, sino que se me vino a la boca, y he hecho plaza
della. Eructauit cor meum verbum bonum. Felicitas autem
ea est:

ea est, quam optare potuissent. *Yatienē Rey, y yo desde aquí le reconozco por mio, y pongo a sus pies mi corona, y me assiento por su vassallo y esclavo: y como tal le doy la possession de quanto valgo y puedo.* Dico ego opera mea Regi: Regi, inquam, per antonomasiam: ideo enim non explicat cui Regi: ut intelligatur Regem esse illum Regum, & Dominū Dominantium, præ quo Reges alij hoc nomine indigni habentur; Messia verū Deum pariter atque hominem.

Christus Rex per antonomasiam.

Sed quid est cur Propheta, antequam Regem suum alloquatur, & carmen illi nuptiale canat, se se illi, ac sua consecrare profiteatur? Loquitur certè ex more prisce sæculi, quo, qui principes suos alloquebantur, deuotos se illi aut dicatos esse præfabatur. Dio Cassius auctor est lib. LIII. & marmora ostendunt, & statuae, quibus illud solemne inscriptum reperias: DEVOTI NVMINI MAIESTA- TIQVE TVÆ. Ea vero quæ proximè secuntur in Psalmo, tam aptè sunt coagmentata cū primis, ut hanc mihi sim veniam assumpturus, studiosis non admodum iniucundam, ut vel proximam solū versum executiam, quem ad diligentiam solum, & scribendi celeritatem video detorqueri. At Regius vates cum magnam se rē eloqui præcepisset; atq;

In principis congressu deuotos se illis præfabatur.

Tarda solet magnis rebus inesse fides;

Ne quispiam suspicari posset oraculum illud suum, suum esse commentum, aut somnium, adiungit se conceptis ut aiunt verbis, & ab eo, qui neque falli, neque fallere potest, dictatis, esse dicturum. *Lingua mea calamus scribae.* Quasi dicat, præiit verba Spiritus sanctus, Ego verò uti scriba fidissimus bona fide concipiam, atque eloquar: nihil de meo addens, de suo nihil detrahens. Ac ne vos diutius morer, vel, ut vim assequar, celeritatemque dictatis, ne quod mihi verbum elabatur aut fugiat; ac ne vos incertos tam fausti omniis, & tanti arcani expectatione suspensos teneā, *Dareme toda priesa en contarle.* Hoc enim est; Celeriter scriben-

Cur lingua cum calamo comparata.

tis. Quæ consequuntur pete ex Pulcri capite:

nā hoc hic desinat, arguērit.

CAPVT XI.

BONOS VIROS PRO CONSANGVINEIS, malos pro extraneis habendos. Extranei qui in Sacris litteris. Parentum in liberis similitudo in felicitate ponebatur. Ex Sacris litteris quaedam explicata.

PER LIQVE mortalium tam superbo ingenio sunt, ut si quos in patria sua videat non populares, aut gentiles suos excellere, iniquissimè ferant, & quod inhumanius est, miris modis conentur euertere. Quorū certè ingenium acriter reprehendit disertis-

B. Greg. Nazianz.

simus auctor B. Greg. Nazianz. in orat. II. de Theolog. Sophisticum planè, inquit, atque alienum est, non dicam à Deo, sed etiā ab homine mediocri saltem probitate, candoreque prædito, atque ingenue cuiusdam honestatis sibi conscio, prohibendis alijs, principatum sibi comparare. Sed narrat Lucianus in Toxari, siue de

Lucianus in Toxari siue de amicitia. Scythæ hospites maximè colunt.

amicitia, Toxarim Scytham hominem Mnesippo Atheniensi exprobranti sibi, quod Pyladem, & Orestè peregrinos atque etiam hostes pro Dijs colerent, respondisse: Quod hospites erant, non Scythæ, id verò nihil obstat quominus boni viri indicètur. Neque enim perpendimus cuiusque sint viri honesti, ac probi: neque invidemus si cum amici non fuerint, res egregias gesserunt: quin magis admirantes ea, quæ fecerunt, ab ipsis factis domesticos illos, ac no-

Plutarch. de Alexan. virtute.

fratres dicimus. Plutar. autem in lib. de Alexandri virtute, in eandem sententiam Alexandrum iuisse scribit. Omnes, inquit, undique gentes in vnum corpus conduxit: tamquam in amici-

Boni pro cō-
sanguineis,
mali pro pe-
reginis ha-
bendi.

tiæ cratera commiscens vitas, mores, nuptias, victus rationem, mandauitque vniuersis, ut mundum pro patria agnoscerent, castra pro arce & præsidio: bonos pro cognatis, malos pro peregrinis. Sed accedat etiam hæc illud Plinii Iunioris in Panegyri ad Traianū, quod in eandem sententiam recidit. Is enim cum de Traiani adoptione in Neruæ filium & heredem diceret: Nulla,

Plin. Iunior ad Traianū.

inquit, adoptati cum eo, qui adoptabat cognatio, nulla necessitudo, nisi

nisi quod vterque optimus erat. Et paulò post. *An S. P. Q. Romanus exercitus, provincias, socios transmissurus uni, successorem è sinu uxoris accipias? Summæque potestatis heredem tantum intra domum queras, non per totam ciuitatem circumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc coniunctissimum existimes, quem optimum, quem Dijs simillimum inueneris.* Sed omnes, opinor, Xenophontis sententiam imitati sunt, apud quem ita Cyrus: *Nec est item considerandum vobis, quomodo ex ciuibus ordines suppleatis: sed quemadmodum equos queritis non qui patrij sunt, sed qui optimi: sic etiam homines queritote: ex hominibus, inquam, omnibus, quoscunque arbitremini, & robori vobis, & ornamento maxime futuros, hos sumite.*

Xenophon.

Nec alienus hic loquendi, & sentiendi modus à sacris. Psal. enim LXVIII. *Extraneus, (inquit Dauid pro Christo) factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.* Hispanè sic. *Desconocieronme como a estraño, y tuuieronme por aduenidizo mis naturales.* Nempe cum illum Samaritanum inclamarunt. Sed non aliam ob causam, nisi quod, ut scriptum est Sap. II. contrarius erat operibus eorum, & à vita, & moribus alienus; eiusmodi enim qui sunt, extranei siue alieni putantur. Hinc etiam Psal. XVII. *Filius alieni dicuntur, qui patris moribus, & viuendi ratione non referunt.* Ideo non Christi, sed Diaboli proles appellantur. *Vos ex patre Diabolo estis.* Hesiodus quoque inter ceteras ferrei sæculi calamitates, eam quoque ponit, quod nulla sit in liberis parentum similitudo. Idemque poeta, quo loco percenset eas commoditates, quibus Diij cumulant homines iustos, ait, eorum uxores similia parentibus pignora parere. Id verò in tanta olim felicitate ponebatur, ut Ouidius Cæsarem deprecaturus dixerit, lib. II, de Ponto. Eleg. VIII.

Perque tibi similem virtutis imagine natum.

Moribus agnosci qui tuus esse potest.

Sed Oseam audite. *Filios, inquit, alienos genuerunt.* Hoc est, Oseas. parentum dissimiles, Idololatrias. At Propheta Dauid: *Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni in veterati sunt.* Hispanè sic vertetur. *Filij alieni ris, Hijos, mas tales que en nada se me parecen, antes desdizen como qui-*
esse

ariosos, de quicunq; soy. Mentiti sunt mihi. Alias enim perfecti esse deberent, sicut, & Pater eorum celestis perfectus est. Ideo dictum illis est. Nescio vos: No os tengo por hijos, pues no me pareceys. Quippe omnis homo mendax, & apud Isai. Cap.

Isaie. 30.

XXX. Filii mendaces dicuntur, quia cum exemplari causa non congruunt: hoc est, ad Deum minimè cōformantur, ad cuius sunt similitudinem efformati. Ita Roman. VIII.

Ad Rom. 8.

Conformes fieri imaginī filij eius. Enim verò qui mortaliū animos vitiorum labe tam turpiter sedatos aspexerit, haud difficile viderit, quā longè absint à Divina similitudine, quam prae se ferre, si saperent, debuissent. Verum uti improbi pro extraneis, ita etiam contra extranei pro improbis habentur, quemadmodum, & de alieno dicemus. Quare

Scribonius

Largus.

Scribonius Largus: Si os, inquit, scabrum, aut putre vetustate vitij factum est, expurgat, & educit quantum eius alienū est. Hoc est, quantum corruptum, aut vitiosum. Cornel. Celsus lib. III.

Cornelius

Celsus.

Cap. vlt. Equitare podagricis quoque alienum est. Id est, noxiū, & Cap. V. alienum dicit stomacho cibum. Cicero interdum, Alienissimum reip. tempus: id est, incommodissimum. Extraneus igitur factus sum, id est inutilis, in cōmodus, impo-

Isaie. 53.

runus, noxius, peccator vilis sum. Supra Sap. II. Quia inutilis est nobis, & Isai. LIII. Et nos putavimus eum quasi leprosum, & percusum à Deo, & humiliatum, tunc videlicet cum, & se sci- re professi sunt, eum peccatorem esse, & in eum cruci suf- fixum tanquam in sceleratum hominem despexerunt. Et peregrinus filijs matris meae: id est hostis: hostis enim apud anti- quos peregrinus dicebatur, ut ait Festus, & Cicer. lib. I. Of- ficior. Hostis enim apud maiores nostras is dicebatur, quem nunc pe- regrinū dicimus.

Denique filii alieni dicuntur quasi noxi, cū propter pec- catorum virus, quod in Christum euomuerunt: (quando, ut est apud eundem vatem, propter scelus populi sui percu- sit eum Pater aternus:) tum quia prorsus inutiles: nam cum bos, & asinus cognoscat praesepe Domini sui, ipsi pastore & Dominum non agnoscunt, & debito illum honore de- fraudant. Cetera, infra.

Caput

CAPVT XII.

ALIENVS, ALIENARI, ALIENATIO, quid apud externos, & nostros Auctores. Ouidij locus, & deinde Psaltes, Iobus, Isai. Hieremias, Paul. probe explicati.

VID. lib. III. Trist. Eleg. III. scribens ad uxorem, quam agere se habuisset in morbo, & quam recentem eius memoriam, atque altè defixam? ita cecinit:

*Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
Vt foret amentis nomen in ore tuum.*

Ouidius.

Vbi, aliena, sunt non apta, & coherencia inter se, quod & proxima vox *Amentis* ostendit. Hisp. *Desuarios*. Ita Teret. in Hecyr. *Postquam alienum ab se se videt.* Vbi Donatus, amentem interpretatur, vt in Phormione: *Quid ego vobis Geta alienus sū?* Et Iul. Firmic. lib. III. cap. VI. *Sī cū Sole Mars, inquit, & Saturnus fuerint inuenti, faciēt, alienos, deliros, Cardiacos, Phreneticos.* Inde alienata mens, alienatio sensuū, quæ in nostro sermone vulgaria, *Enagenado de si, y de sus sentidos, &c.* Is enim qui sui compos non est, alienus, aut etiā alienatus ab se est. Nam in se, perinde atque in alienam rem, ius non habet, quo captus mēte uti nō potest. Ita Psal. XLVII.

Terentius.

Inlius Firmicus.

Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab utero, locuti sūt falsa. Rectè quidem à vulua, nam vt peccatum inibi, ita etiā alienationem mentis communione sanguinis contraxerūt. *Desde su concepcio estā enagenados de si, y perdido el feso.* Quippe tenebræ concretae sunt peccatoribus. Rectè igitur, *Errauerunt ab utero.* Hoc est, *Desde el vientre de sus madres se perdierō, y anduuieron como locos, y como quien lo estaua, todo era dezir disparates.* Locuti sunt falsa, y estauan locos, no como quiera, sino de atar, furiosos. Furor illis. Y tan perjudiciales, q̃ como vn loco haze ciento, a todos pegauan su locura, como sierpe, que fuera de ser ponçōsa, rabia. In similitudinem serpentis, vel vt Hebræa: Sicut Regulus venena diffundens, X tan rabiosos, que no bastā

Psal. 57.

Locus explicatus.

Cæci inuitia sapienter. Quæ omnia eo spectant, vt furorem, quo cæci mortales in vitiorum voraginem se se præcipites agūt, meliora monentium officio cōtemito, declaret, ac quantū etiā alienatione sua eos ipsos, qui à Deo sunt, ab alienent à Deo, & ad morum suorum imitationem traducant, facile intelligatur.

Iob. cap. 31. Huc spectat illud Iob XXXI. Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatem? Cui hæc Hispania respondet: Por ventura no van perdidos los pecadores, y son locos vanitasquid los que hazen locuras? Id enim est operari iniquitatem: id est, vanitatē. Denaqueos, y desuarios. Ita Ephes. IIII. In vanitate sensus fui. Quod Hispanē sonat. Andan alla segun sus imaginaciones, cada loco con su tema. Psalm. III. Ecce parturit iniustitiam. Vel, Ecce impius concepit concupiscentiā. Ale dado no se que antojo, anda antojadizo, y auenatado, y como de parto por salir con su locura. Concepit dolorem, y todo viene despues a ser vn poco de lexia, vn disparate. Et peperit iniquitatē, vel, Pariet fallum.

Isai. 30. Huc etiam spectare videntur illa Isai. XXX. Et erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cedens, & requisita in muro excelsso. Iniquitate pro vanitate posuit interpretes. Este denaqueo y fantasía de cabeça, que esta como vn lienço de muro abexigado, desmoronándose, que quando menos pensays, da consigo en tierra. Produci hæc vberius possunt, sed nobis aliud agentibus satis est, ad fontes digitos intendisse. Quare hoc solum adiciā, vt quæ sit vitis aliena diligentius explicetur.

Eandem enim vim, Vulgatus interpretis expressisse visus est, Hierem. II. cum infidum Propheta populum viti comitatus. Loc. expli parans alienæ, Quomodo, inquit, conuersa est mihi in prunum vitis aliena? cui respondet Hispanē. Como te me as maleado y vitis aliena. parra loca. Hoc est, infrugifera, & infecunda, quæ legnis iā, quasi præ vetustate, nullus fructus induat, nō æquē atq; ante à respōdeat, sed à sua stirpe degenerarit, ac vim omnē prius inæ fecunditatis amiserit, spe vindemiæ totius extincta. Vitis igitur aliena, ea dicitur, quæ tota in frondes, & ymbacula enuinita.

evanuit. *Que todo se le va en panpanas, y jamas da fruto.* Vulgaris apud Hispanos locutio. Ita Chald. *Facti estis sicut vitis, in qua nulla est utilitas.* Iudæi enim umbras semper, & veritatis simulacra sectati, ad veritatem oculos occlusere. Habuere se perinde atque vitis umbrosa, & opaca, quæ sarmentorum multiplici nexu implicata siluoscit, & frondium viriditate luxurians, umbram adeo densam efficit, ut solem non admittat, quem si admitteret, fructum ubertate, & copia compleretur. Ita Synagoga Hebræorum umbris contenta, siue umbraculis figurarum obrenta, vero Soli iustitiæ Christo aditum interclusit: atque ideo fructum non fecit: & quod vitibus eiusmodi accidit, ut non modo non fructus ferant, sed etiam exurantur, & frondium viriditatem amittant: id illi contigisse videmus, ut & Christum, qui verus est fructus, & legem quæ illum obumbrabat, & sacrificia, & templum amiserit. Rectè igitur noster interpret alienatum à Deo populum, & veræ religionis fructum nullum ferentem, inanem tamen speciem, & simulatam imaginem ostentantem, sectantem umbras, rem prorsus abiicientem, vitem quidem alienam appellat, non ignarus eius potestatis, quam diximus vocabulo *Alieni* subiectam. Psal. etiam XVIII. *Ab oculis meis munda me,* Psal. 18. & *ab alienis parce sermo tuo.* Id est, ab improbis, & peruersis, qui contra quam deberent se gerunt.

CAPVT XIII.

LAUS PRO VIRTUTE, LAUDARI PRO
confirmari, præsertim in Sacris. Virgilij locus explicatus, & deinde ex Psal. & Isaia aliquot explicati.

EVIVS CVLA fortassis operæ quod sequitur, sed non omnino prætereundum; quando tam sæpe obuiandum. Sermo enim Latinus, ut quivis alius id habet, ut vel necessitate, vel splendore, vel etiam affinitate rerum, & coherentia ducatur, in vocabulis

G 2

vel permutandis, vel aliò, atque aliò traducendis. Ita ut ex consequentibus interdum ad antecedentia, & ex antecedentibus ad consequentia transferantur. Innumera testimonia: sed unicum esto propositum. Virtutis, ac rerum præclarè gestarum præmium laus: prorsus ut illam hæc tanquam umbra, (quod aiebat Cicero) corpus consequatur. Natum inde, ut præmii, hoc est, laudis compellatione meritum, id est, virtus intelligatur. Virg. *Æneid.* I.

Virg. Ænei.

1.

Æneid. 5.

En Priamus: sunt hic sua præmia laudi.

Serui virtuti, interpretatur. Et *Æneid.* V. Nisus ad *Æneam*.

Si tanta, inquit, sunt præmia victis,

Et te lapsorum miseret; quæ præmia Niso

Digna dabis, primam merui qui laude coronam?

Laude, inquit, nonnulli, id est, præconio, quoniam victores in certaminibus præconis voce renunciabuntur, sed Nisi ex postulatio longe magis virtutem suam, & peritiam attingit in cursu, quæ se primam dicit meruisse coronam, non præconium, quo sibi corona dari deberet. Ita etiam *Æneid.* X. cadentem Lausum *Æneas* affatur.

Æneid. 10.

Quid tibi nunc miserande puer pro laudibus istis,

Quid pius Æneas tanta dabi indole dignum?

Pro laudibus, id est, pro ista animi magnitudine, & robore, pro præclaris istis facinoribus. Quia, ut ait *Seruius*, & contra fortiorem, & pro patris salute dimicare conatus est. Ad hæc autem cognationem virtutis, ac laudis spectasse visus est *Chaldeus Paraphrastes* in *Psal.* VIII. qui illud, *Ex gre infantium, & lactentium perfecisti laudem*, ita explicat ut habetur in *Hebræo*: *Fundasti fortitudinem propter adversarios tuos.* Quod perinde est, ac si dicat: cepisti robur, atque potèntiam tuam toto orbi ostendere, ut hostibus terrorem inferres: cum rebelles: non per strenuos, industriosque milites, sed per imbelles, infirmosque infantes sub iugum misisti.

Deus laus hominum.

Psal. 118.

Deut. 10.

Psal. 32.

Hinc sæpe in Sacris litteris Deus dicitur fortitudo, & laus hominum. *Psal.* CXVII. *Fortitudo mea, & laus mea Dominus.*

Deut. X. *Ipse est laus tua.* *Hierem.* XVII. *Quoniam laus mea tu*

es, Psal. XXXII. *Exultatio mea erue me à circumdantibus me.* *Hieronymus*

onymus vertit: *Laus mea saluans circundabis me.* Sed Psalm. Psalm. 27.
 XXI. hæc vis manifestè perpicitur, nam ubi Patrem Chris- pars explica-
 tus rogauit, vt se respiceret: *Quare, inquit, me dereliquisti? longè* iur.
à salute mea verba delictorum meorum. Faciamus Hispana, vt sen-
 tentiam breuius, & significantius colligamus. *Porque me de-*
xais a solas con los dolores y la muerte? que bien leños estan de librar-
me los pecadores de quien soi fiador, pues à voces piden mi muerte.
Longè à salute mea, &c. Vos señor estaisos alla en vuestro real,
 y fuerde alcazar, donde no pueden llegar los atreuimientos temerarios
 de mis enemigos, y parece que no hazeis caso de lo que aca se padece,
 siendo vos la fortaleza y amparo nuestro, &c. Tu autem in sancto *Habitate in*
 habitas laus Israel. Id est, in loco firmo & munito sedem tu *sancto quid.*
 ac domicilium habes: tu, inquam, qui præsidium es populi
 tui Israel, quique illi robur & fortitudinè præstas ad actio-
 nes illas, & facinora obeunda, ex quibus laudem, & gloriam
 comparare queat. Et coheret explicatio cum his, quæ secū-
 tur, vt facillè constabit studiosè legenti.

Multa hinc commodius quàm solet fieri cōmuniter, ex *Multa ex*
 plicatur: cuiusmodi illud Psal. CV. *Laudamini in nomine san-* *Pf. cuiusm*
cto eius. Hoc est, confirmamini, ingentes animos, spiritusque *illustrato.*
 concipite. *Atentaos sobre su palabra, o en virtud de quien el es.* Et
 Psal. XLIII. *In Deo laudabimur tota die.* Et Psalm. XXXIII. *In*
Domino laudabitur anima mea, vt in Hebræis legitur: vel vt
in nostris: Exultabit in Domino. Id est, confirmabitur, for-
 titudinem recipiet, præsidium inueniet, & eius virtute sub-
 nixa, magnifica operabitur: pulcra edet facinora, & laude
 dignissima. Ideo Hieronym. & alij in Psalm. CVIII. legunt: *D. Hierony.*
Deus laudis mee, ne tacueris. Hoc est, Deus præsidium, & dulce *in Psal. 108.*
 decus meum, ne mihi subsidio esse desinas, causam meam
 suscipe, meas partes age, responde pro me, &c. Señor, con què
 yo me amparo y honro, salid a la demanda: nam hostes me frau-
 dibus atque mendaciis opprimere conantur.

Nec video cur mihi quisquam Hebræorum radices obii-
 ciat, perinde atque ab illis non aliqua ex his, quæ sunt à no-
 bis dicta nascantur: nam præterquam quod Chaldaeus illas
 optimè calluit, qui fortitudinè pro laude supposuit: vulgatu

satis in Sacris est, laudem pro magnificentia, & laudes pro rebus præclare, & cum virtute gestis vsurpari. Psalm. LXV. Date gloriam laudi eius; id est magnificentiæ. Hoc est, rebus eius præclare & magnificè gestis. Et Psalm. LXXVII. utrūque coniungitur. Narrantes laudes Domini, & virtutes eius, id est, sus præzas, sus valentias, &c. Quemadmodum & Claudianus in II. Panegyri. Armatas laudes, dixit pro illustribus in bello editis facinoribus: & Terent. in Adelphis: Studio ne, inquit, id sibi habet, an laudi putat fore si perdiderit natum. Ha dato ahora en eso, o piensa que abra hecho una gran hazaña, si dicre al traues, con el mancebo? Iam verò bellicas laudes, & oratorias, pro militaribus, oratoriisque virtutibus dici, per vulgatum est.

Claudianus.

Terent.

Isaias rectè explicatus.

Quare hoc vnum tantum modo addam ex Isaiæ cap. LXVIII. Propter nomen meum longè faciam furorem meū, & laudem meam infranabo te: vbi LXX. Et gloriosa mea, inquit, inferam super te, &c. Laude igitur mea infranabo te: hoc est, mea te virtute contineam, mea potentia te à peccando deterream, à præcipitio auertam, à prolapsione, & ruina reuocabo. Hæc enim sunt gloriosa illa quæ iuxta LXX. viros, illaturum se Dominus pollicetur: ostensurum nimirum se potentiam suam, inuictæ dexteræ fortitudinem, virtutem ac robur brachii sui, quæ non tam in rebus omnibus fabricandis, quam in hominibus ad meliorem frugem conuertendis cernitur. Vt videas etiam, quam difficile à vitiorum cæno peccatores emergant, qui, nisi dexteram Deus ipse porrigat, tantum abest, ut exeant, ut altius etiam inmergantur. Nam vbi semel se vitiiis, ac voluptatibus sæculi manciparunt, perinde atque illi qui incitantur in lubrico, neque continere se possunt, & prolabi, & ruere sæpe coguntur, & peccata peccatis accumulunt, & in omne turpitudinis, atque impietatis genus præcipientes impelluntur. Dei igitur digitus, Dei dextera, Brachium Domini laude sua, hoc est, virtute, atque potentia sua, mortalium animos in vitiorum præcipitia ruentes, solum sustinere potest; solum habenas reducere, aut frænum iniicere, ut se, quod aiebat Hieronymus in hunc locum, tanquam iumenta, & infrænes equi sequantur in-

Difficile à peccatorum cæno emergimus.

Infranare laudem, id est, virtute.

uiti.

uiti. Nam, *Nisi Dominus adiuuisset me*, inquit Regius Prophe-
ta, *paulominus in inferno habitasset anima mea*. Iam verò quod
hoc in homines beneficium collaturum se dicit, propter
nomen suam, siue nomē interpreteris gloriam, famamque
suam, siue Christum ipsum, propter quem mortales omni-
bus diuinis muneribus cumulatur, rectē feceris, vt infra dili-
gētius ostēdemus. Huc spectat illud Hierem. XVII. Tu es laus
mea, & diem hominis non desiderauī. *Tu eres mi fortaleza, y* *Aggæus*
assi no eche menos el amparo de los hombres. Dies enim hominis
dicitur, in quo virtutem, & potentiam suam ostendit: vt
dies Domini, in qua suam Deus demonstrat. Et quoniam
sermo incidit de potestate verbi desidero, brebi explicabo
quæsit. Hispani enim sonat, *Echar menos, sentir la falta*. Et
Desiderium, *La falta*. Ita Cic. de Hortensii morte: Triste,
inquit, nobis desiderium reliquit. *Nos hizo gran falta*. Ita
Aggæi. II. Desideratus cunctis gentibus, id est, cuius aduen-
tu omnes indigebant. *El que hazia falta a todo el mundo, y*
quien todos echaban menos, y assi lo desseaban.

CAPVT XIII.

S O L E M APVD SACROS, EXTERNOS.

q̄ scriptores amicitia symbolum, & quare. Græcorum Poetarum
plures sententias ex nostris litteris sumtas totidem verbis. Locus
Cicer. de Amicitia, & ex eo alij Indic. V. Ecclesiastici, Cant. Za-
char. &c. explicati.

PRICABAMVR per hiemē amici duo
ad solem die puro ac nitido, cum in so-
lem alter intendens, Hispano more, quam,
inquit, sapit sol hoc frigore, argentata ni-
mirū tecta præ glacie videbantur. Tum ego,
vtinam vt sapit, inquam, ita & nos doce-
ret sapere, quorum maxime interesset. Nihil tam, inquit
ille, optassem quam vt daretur hic sermo, & philosophari
liceret

liceret cur veteres illi sapiētes cum externi, tum etiā nostri solem amicitiae symbolum fecerint. Nam & Cicero hoc adeò verum censuit, vt cum in Lælio quas præstaret amicitia commoditates significare vellet, solē dixerit de mundo tollere videri, qui amicitiam ē medio tollerent. Hic ego hoc certe, inquam, dictū cum ē media veteri Philosophia, tum etiam ex sacri sermonis consuetudine ductum mihi esse videtur, vt paucis ostendam. Vnicus in primis Sol, & vnicus esse amicus debet: plures stellæ, plures familiares. Ita Theognis in sententiis elegiacis.

Rem vero ne amicis omnino communicare cum omnibus:

Pauci sane ē multis fidem habent mentem.

Ecclesiast. 6. Id verò à sapiente acceptum Eccles. VI. *Pacifici sunt tibi multi consiliarius vnus ē mille.* Sol Euripidi aurea gleba, Homero restis aurea ē Cælo in terram demissa, quod ipse aurū gignat in imis terræ visceribus. Ita amicus aurum optimum; thesaurus ingens. Theog. ibidem. *Fidelis vir auroque, & argento rependi dignus est.*

**Amico fide-
li nulla est
comparatio.** Et quis non videat hoc quoque à sapiente vsurpatū Ecclesiastici. VI. *Amicus fidelis protectio fortis, qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fidei nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri, & argenti contra bonitatem fidei illius.* Soli semper æterna iuuenta iuxta illud Tibulli.

**Solis æterna
iuuenta, itē
amici idem
semper ani-
mus.** *Solis æterna est Phæbo, Bacheque iuuenta.*

Nam decet intonsus crinis vtrumque Deum.

Ecclesi. 22. *Quia amicitia perpetua, & constans esse debet, nec tēporū varietate labefactari, nec vetustate consumi.* Amici vero iidem semper esse debent, & eodem prorsus modo erga se, atque inter se animati, quo primum esse cœperunt, cū amicitia coiuere. Ac si vnquam accidit Solem Lunæ oppositu obscurari, non ipse tenebras recipit, sed videtur aliis recepisse. Ita si quando calumniis aliorū, aut iusta de causa irascitur amicus amico, id vero non ex animo facit, & facile in gratiam redit. Est enim, vt ait sapiens. *Regressus ad amicū etiam si produxeris gladium, & aperuerit ostriste.* Solis, & Bachi idem numen, Bachus vero curas adimit, ex antiquorū sen-
tentia,

tentia, in amicorum autem consuetudine, omnes curæ, ut aiebat Cicero, molestiæque deponuntur. Ideo Ecclesiasti. IX. *Vinum nouum, amicus nouus, veterascet, & cum gaudio bibes illud.* Vinum enim nouum æstus commouet, vetus vero molestias sedat. Ita Horat. lib. I. Od. XVIII.

Horatius.

Siccis omnia nam dura Deus proposuit: neque

Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

Sed hanc quoque similitudinem ex sacris literis hausit Cicero in Lælio: *Non enim, inquit, amicitiarum debent esse sicut aliarum rerum Satietales. Vetrissima quæque, ut ea vina quæ vetustatem ferunt, debent esse suauissima.* Quamquam ideo magis probandæ, quia magis probatæ. Vfus est eadem similitudine Alexis Thurius Poeta Menandri comici patruus.

Alexis Poeta.

Natura, inquit, vini, & hominis est simillima:

Necesse siquidem vitrumque deferuescere:

Necesse despumare sordes plurimas,

Et asperum esse postmodo. At vergente iam

Etate, defæcarit aliquis si bene,

Residere, & esse potui aptum denique

Gratumque reddi, tempore reliquo omnibus.

640.

Sed ideo etiam Soli dicati leones, quia vigilantes, & custodes, cuiusmodi amici esse debent aduersus amicos, si enim de Sapientis sententia, Protectio fortis. Ideo Plutar. in lib. de præceptis gerendæ reip. amicos dicit esse Reipublicæ fulcrum. Id quod, apud eundem in Demetrio, dixit Antigonus, & Isocrates ad Nicoclem, & Plinius in Panegyri ad Traianum, & Claudian. lib. XII.

Plutarchus.

Isocrates.

Plinius.

Quam tutatur amor.

Claudianus.

Denique quemadmodum Sol sua luce cuncta collustrat, & viarum difficultates aperit, & quâ sit eundum ostendit, ita etiam amicorum est commonere amicos, & vitæ pericula, & morum offensiones, quæ vitare, quæ amplecti debeat, commonstrare. Ita in Sacris Iudic. V. *Qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent.* Id est radios emittant, quibus alii tum illustrentur, tum etiam incendantur ad verum decus, veramque virtutem. Ecclesiastici XVII. *Et omnia*

Iudic. 56.

Ecclesi. 17.

H opera.

Eccles. 17. *opera illorū velut Sol in conspectu Dei. Nepe quia sic lucēt corā hominibus, vt glorificent patrem eorū, qui in cælis est. Ideo subiūgitur, Et oculi eius sine intermissione inspicientes in vīs corū, vt quantū sibi Deus in his placeat, videas. No se harta Dios de mirar los passos en que andan, vansele los ojos tras ellos. Scilicet quia, vt est apud Ecclesiastem cap. XI. Delectabile est oculis*

Ecclesiast. 11 *videre Solem. Ideo speciosi sunt pedes, siue pulcri gressus euangelizantium pacem: quia sicut Sol lucent in conspectu Dei iustorum actiones. Hispanē. Que bien parecē los passos en que andan. Pacem enim, & bona anuntiant. Ecclesiasti. autem XXVI. & L. Mulier bona, & Simeon Sacerdos Oniæ filius Soli similes esse dicuntur: quia vitæ, morumque splendore ad virtutem cæteris prælucebant: Sed quoniam nemo est omnium, qui hominibus vel commodarit magis, vel magis illuxerit, quam Christus Opt. Max. Ideo is, per antonomasiam, Sol iustitiæ, id est, iustus verusque Sol, benignus, liberalis, bona sua omnibus impertiens. Malach. III. Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol Iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Hoc est, in radiis eius; quia amicus verus*

Eccles. 12. *Medicamentum vitæ, & immortalitatis. Quod, & Menander quoque poeta dixit.*

Amicus verus medicamentū vitæ.
Menander.

Quærendus agro medicus est vt corpori,

Sic est amicus mentis ægritudini.

Nam verba amica sunt medela commoda.

Sanitas igitur in pennis eius. Dōde quiera que el va, va la salud. Solatur mærentes, recreat afflictos, cōfirmat labātes, iacentes excitat, iratos mitigat; omnibus denique omnia præstat officia caritatis. Addam hoc loco B. Gregorii Nazianzeni sententiam in ea, quam scribit ad Gregoriū Episcopū Nyssenum. Amico, inquit, fideli nullum est in rebus humanis par

B. Greg. Nazianz.

pretium, nec bonitas illius pondere vllō æstimari potest. Amicus fidelis protectio fortis, & munitum palatium. Amicus fidelis viuus thesaurus. Amicus fidelis super aurum, & lapidem pretiosum multum. Amicus fidelis hortus clausus, fons obsignatus, quæ opportune aperiuntur, & communicantur. Amicus fidelis refrigerij portus. Hæc ille, & videtur ad Alexandri sententiam allussisse, qui

rogatus

rogatus vbi thesauros haberet, amicos ostendit, quod ii solū veri thesauri duci deberent.

Sed quoniam ab amicis multæ interdum calamitates existunt, quæ grauiora vulnera efficiunt: ideo Soli etiam comparantur. Qui, vt vim habet benefaciendi, ita nocendi facultate præditus est. Nonne Apollinis simulacrum, & Cytharam, & Charites altera manu, altera vero sagittas gestat, & pharetram, germana huiusce rei, quam diximus, symbola? sed rogate Sponsam, vnde fuscum ipsa colorem traxerit? ac respondebit Cantic. I. *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me Sol.* Quid autem Solis nomine intelligat, proximè subiicit: *Filij matris meæ pugnaverunt contra me.* Extraneus quippe, id est, hostis habitus est fratribus suis, vt prædixit Dauid: & Zachar. cap. III. *His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.* Apocalip. autem cap. VII. Solis nomine grauisissimus quisque dolor, ac plaga, cuiusmodi est, quæ ab amicis infertur, planè significatur. *Non cadet super illos Sol, neque ullus aestus.* Quam autem periculosa, & acerba sint vulnera, quæ ab amicis imponuntur, non est huius instituti sectari; plena est exemplorum vetustas; plenæ sapientum voces; plenæ testimoniorum Sacræ litteræ, plena vita quotidiana: quando non tam cauendum est mortalibus, quemadmodum se ab hostium, quam ab amicorum insidijs tueantur.

*Ab amicis
multæ inter-
dum calami-
tates existūt.*

Cantic. I.

Zachar. c. 3.

Ideo amor amarus, & melle & felle fecundissimus Sile-
nio apud Plautum, & Catullo, & Euripidi in Hyppolito di-
ctus, & eloquentissimo Gregorio Nazianzeno, Tirannus
dulcis, iure optimo appellatus. A quibus illa faciunt, quæ
Moschus Poeta Græcus, in hanc sententiam scripsit. Eidyli-
o. I. cum de amore loqueretur:

*Amor amara-
rus.*

Mala mens, dulcia verba;

Non enim idē sentit quod loquitur, vox illi dulcis vt mel.

Sed cum irascitur, mens est immitis, fraudulenta:

Nil verū dicens, dolosus puer, crudeliter ludit.

Sed hic mihi satis sit campum aperuisse, in quo, ingenio-
rioris excurrat industria.

CAPVT XV.

OCVLV M PRO RE CARISSIMA, ET PRÆ-
stantissima apud externos, sed sumtum ex Sacris. Iob loci duo
explicati. Oculum Pontificiæ dignitatis symbolum, ostenditur
ex Sacris litteris, & Doctoribus.

*Amici pro
oculis sunt.*

D. Chrysoft.

Oculi in iure

iurando olim

tangebantur.

Petronius.

Lysander.

B. Gregor.

Nazianz.

Oculi Ponti

ficiæ dignita

tis symbolū.

V C etiam accedit, solem mundi, siue dici
oculum dici cum ab Aethnicis, tum etiam à
Sacris scriptoribus: vt ex eo etiam intelligas
amicos, veluti Sol mundum, ita suos ami-
cos oculatos reddere. Deinde vt nihil ami-
cius in corpore, ita nihil carius amicis. D.
Chrysoft. Homil. XXX. in Epistol. ad Corint. Oculū mē-
brorum esse honoratissimum dicit. Vnde natum, vt oculi,
siue ocelli dicantur apud veteres, quæcūque aut carissima,
aut præstantissima sunt. Exemplorum tam magna & tam
obuia sylua, vt non deceat attingere, ne mihi illud occina-
tur, in Syluam, quod aiunt, ligna ferre. Nam & in iure iu-
rando oculos olim tangi solitos, quasi rem dulcissimam, &
carissimam, Petronius docet in Satyrico: apud quem, puer
tetigit oculos suos, & conceptissimis verbis iurauit. Et Ly-
sander cum Athenas vi, atque armis cœpisset, suadentibus
multis, vt eam urbem excinderet: negauit committendum
esse, vt ex duobus Græciæ oculis, hoc est, Lacedæmone, atq;
Athenis, alter erueretur. B. autem Gregor. Nazianz. in epis-
tola Nicobuli ad filium, patrem ita loquentem facit: *Faxit*
Deus, vt te eloquentiæ oculum præceptores habeant, id est, eloquē-
tia & doctrina præstantem, & quasi Doctorem viam ad il-
las aperientem: & Carmine ad Hellen Virginē, eam caulæ
suz oculum vocat, & Nemesium iustitiæ oculum appellat.
Ita Poetæ, quos aliquo in genere excellentes putant, oculos
orbis, aut soli, dicere consueuerunt. Quod ego totum ex Sa-
cris litteris sumtum opinor: in quibus oculi earumdem rerū
symbola sunt. Nam eorum symbolo Pontificia dignitas ex-
plicatur.

plicatur. Enim vero vniuersi corporis Ecclesiæ caput est Christus, & huius capitis oculi Pōtiffices, qui Ecclesiæ præsumunt, & cæteris fidei atque veritatis lumen ostendunt. Eunt in hanc sententiam Ecclesiæ Patres, Hilarius, Gregor. Ambros. Hieronym. Augustinus, cum Origene, Beda, Ruperto. Augustinus autē in Psal. LXXXVII. *Oculos nimirum*, inquit, suos dixit membra, quæ in suo corpore, cui caput est ipse, clariora, & eminentiora, & præcipua diligebat. De quo corpore Apostol. I. Corinth. XII. *Vos autem estis corpus Christi, & membra.* Quapropter addit Augustinus: *Et illi oculi, idest sancti Apostoli, quibus non reuelauerat caro, & sanguis, sed Pater eius, qui in Calis est, vt Petrus diceret, Tu es Christus filius Dei viui.* Ecce oculos Christi Petrum appellat, qui Diuina luce collustratus Christum videt, statuitque esse filium Dei, cæteris audientibus pariter sententiam, atque approbantibus.

D. August.

Apostoli oculi Christi.

Ac licet in omnes Ecclesiæ Patres, atque Pastores hæc compellatio cadat: maximè vero in eum conuenit, qui secundum Deum toti Ecclesiæ præest. Nam vt corpus tamen solerti, subtilique partiū descriptione compactum, & apta membrorum conformatione præditum, si aspectum amiserit, interdum gradum facere possit: tamen progredi longius, aut excurrere, aut etiam ingredi sine prolapsionis, aut casus metu non possit: ita etiam vniuersum Ecclesiæ corpus, si aspectum illi sustuleris, si ademeris oculos vniuerso corpori prælucentes, obscuretur necesse est; & errori ac fraudibus exponatur. Adde, quod ipsa natura primum oculos membranis tenuissimis vestiuit, ac sepuit, quas primum pellucidas fecit, vt per eas cerni posset: firmas autē, vt continerentur. Pontifices suos Christus pellucidos, hoc est, omnis errorum labis expertes esse voluit in his, quæ ad doctrinam fidei pertinent; vt per eos cæteri cernerent, quæ amplecti deberent, deinde præsidio suo sepuit, ac confirmauit, ne vllō impietatis vento conuellerentur.

Summus Pontifex Ecclesiæ oculus.

Nec aderant longius ab ista persuasione Sapiētes Ægyptij, qui, auctore Philone, & Epie quodam sacrorum apud illos interprete nobilissimo, per idem Basilisci symbolum, &

Basiliscus summi Sacerdotis symbolum.

summum Sacerdotium, & Diuorum oculos exprimebant, atque ita fingebar, vt lubricis, & mobilibus palpebris oculos haberet instructos, quibus apertis, si populo spectandus proponeretur, læta sibi populus omnia, iucunda, felicia promittere, non aliter quàm si se Deorum oculi respexissent. Sin clausis ostenderetur luminibus, ibi tum omnia mœrore lutuque confundi, & iratos Deos existimari, nihil non aduersum timeri, cædi hostias, mactari victimas, vt æquos Deorū obtutus impetrarent, & irata numina propitia sibi redderent, & placata.

Quod etiã ex Sacris litteris deriuatum, in quibus sæpe videas Dei postulari respectū, tamquã bonorū omniū fontē, & totius felicitatis originem; contra nihil tam efflagitari,

Videre Dei quam ne illius, oculi, aut facies auertatur. *Vidit* quippe **Do-**
benefacere minus, inquit David, & *misertus est mei*. Nec enim sicut vi-
est. det homo, & ille videt. Nimirum rogatus Hieremias quid
Hieremias. videat? Virgam se respondit vigilantem videre, nempe Deū
Eccles. 11. ad vindictam intentum. At Deus longè aliter oculos cōuer-
tit in homines. *Est enim*, Ecclesiastici XI. *homo marcidus, &*
egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate,
& oculus Dei respexit illum in bono; & erexit eum ab humilitate
ipsius, & exaltauit caput eius, &c.

Baruc. 11. Ita Baruc cap. II. Dominum orat tantum vt aperiat ocu-
los & videat. *Aperi oculos tuos & vide*, quasi dicat, satis est si
videris, vt miserearis. Oculus quippe Dei non nequam, sed
bonus est: id est, ad liberalitatem & misericordiam pronus:

Deus oculus id vero satis aperte Christus significauit, cum dixit: *An oculus*
bonus, id est, *lustrus nequam est, quia ego bonus sum?* Bonus, inquam, oculus,
liberalis. aut bonus oculo, id est, benignus, misericors, liberalis. Nec

raro in Sacris litteris benigna in suos Dei providentia, per
Psal. 31. oculorum respectum significatur, vt Psal. XXXI. *Firmabo su-*
per te oculos meos. Vbi Chald. *Ponā super te in bonū oculos meos.*
Sed hoc aliàs. At quid habet commune illud Basilisci sym-
bolum cum Episcopis? multum vero; nam quem illi in sce-
lere gloriantem infensi aspexerint, quem damnauerint, quē
Satana tradiderint in interitum, interibit: quem supplicem,
& vitę

& vitæ maculas deprecantem benigne respexerint, quem absoluerint, quem ab interitu vindicauerint, viuet.

An non huc etiam respexisse visus est Regius vates Psalm. XVI. cum ita precaretur: *De vultu tuo iudicium meum predeat, oculi tui videant æquitatem.* Oratio, inquit, *cus explica* Hieronym. Ecclesiæ ad Deum in tribulatione. Nempe *tus.*

iudicium postulat à Christo, qui vultus est Patris, idest, figura substantiæ eius, & imago bonitatis illius: respectum æquitatis ab oculis, hoc est, à sacerdotibus summis, qui velut oculi in capite, ita ipsi in Ecclesiæ capite Christo, altissimum locum obtinent, ac velut in arce collocati sunt, vt sint interpretes, ac nuncii Cælestis doctrinæ, & in Christo etiam dirigere gradus ambulantium queant, & ab errore animum, & à præcipitio pedes auertere. Primum igitur à Christo iudicium petit Ecclesia: deinde, vt iudices oculi, idest, vicarii eius æquitatem videant, idest vera diiudicent: per æqua reliquos mortales spatia ducant; à difficilibus asperisque deducant: vias eius demonstrent, semitas doceant, & in monte Sancto Sion tanquam speculatores, & Reges ab eo constituti, prædicent præceptum eius: vt qui tenuerint illud, ad eum sine vllis viarum erroribus rectè perueniant. Quàm bene Chrysost. in cap. III. Epistolæ ad Ephesios, serm. XIII. *Quid* Chrysost. in
verò si serpentem viderit oculus, aut malam bestiam, num fallit Epist. ad Eph.
pedem? an non mox periculum annunciat, & pes illud ex oculi
iudicio cognoscens, non progreditur. Hos igitur si habuerit oculos Ecclesia, frustra iacietur rete, vt aiebat Sapiens, ante oculos pennatorum. Fremant licet Hæretici, insidientur, cuniculos agant, hiatus aperiant, obiciant præcipitia, fallacias obtrudant, componant fraudes, dolos, machinas, pericula intentent: si oculati sint pedes, omnia in irritum, in nihilum recident, & vniuersum corpus in gradu

constabit. At si capti sint oculis, labentur

sapius, errabunt, decipientur.

APPENDIX LOCORVM, QVI

ex Sacris litteris.

Iob explicatus cap. 9.

EX eadem etiam loquendi consuetudine ductum videtur illud Iob. II. *Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis. Vbi LXX. Salus autē eos relinquet. Todo les saltara a los malos: no veran cosa buena por sus casas. Opes, diuitiæ, amici, quæcunque pretiosa habebunt, omnia illa, quibus innutuntur, auferentur ab eis. Et effugium peribit ab eis. No hallaran de que echar mano para valerse, Et spes illorum abominatio animæ, LXX. Perditio. Y todas sus esperanças seran vna cosa perdida. Hebræa sic: Et spes illorum exsufflatio animæ. Seran vn poco de viento; nunca llegaran a colmo. Exsufflatio animæ, vn soplo, y como soplo se desvancceran. In eandem sententiam dictum ab eodem est cap. XVII. *Prædam pollicetur**

Et cap. 17.

*socijs: & oculi filiorum eius deficient. Quidquid enim sit de priore versus, parte, de qua, quot capita tot sententiæ; secundam ego in eandem formam interpreteror. Quebrarse les han los ojos a sus hijos. Id est, his præsidii, quæ maxima, & firmissima habebunt, destituentur. Iam vero illud Mathæi V. *St oculus tuus dexter scandalizat te &c.* Nonne ab hac quoque ratione ductum est, & coniunctissimam quamque rem, aut carissimam, aut maximè necessariam significat? Sed hoc vulgare, quemadmodum & illa, oculum, pedem, & manum esse alicui, id est omnia caritatis officia præstare: quæ tam peruulgata sunt in Sacris litteris, vt primorū videatur instar, rudimentorum.*

Math. 5.

CAPVT XVI.

MAGNIDIES; MAGNIQVE MEN-
ses ab ortu Christi mūdo procedere cæperūt: ij vero qui sint. Magni, Maximique vox quid significet. Deus cur dicatur Optimo. Max. Et alia eiusmodi, ex Virgil. loco Eglog. IIII.

POETARVM facile principem apud Latinos Virgilium, ferè omnia quæ scripsit Egl. III. ex Sybillinis oraculis descripsisse cum res ipsa ostendit, tum Constantini Magni Imperatoris autoritas, qui vniuersam de Christi aduentu interpretatus est. Is enim ita censet, Poetam Christi diuinitatem sub aspectu subiicere voluisse, sed nequis princeps in ciuitate, quæ caput imperii est, ipsi, quod contra patrias leges scriberet, quodque maiorum de Diis opinionem reiceret, crimini dare posset, veritatem tanquam inuolucris quibusdam texisse. Cum multa autem eius aurei sæculi commoda collegisset, illud etiam adiunxit:

Teque adeo decus hoc aui, te Consule inibit

Pollio, & incipient magni procedere menses.

Quo loco Seruius nescio quid de Iulio, & Augusto longè, aliter antea nominatis commētus est. Sed hunc in suis Aduersariis merito refutat vir apprime doctus, intelligensque Turnebus, eosque magnos dici menses existimat, quod magni sint anni, quemadmodum vertentes apud Vitruuium, qui sunt anni vertentis. Sed quoniam id nihil magni habet, nihilque præclari, quod ad ætatis aureæ commendationem faciat, quam renouatam, redintegratamque poeta describit, illam vt non refuto, ita non probo. Longè commodius Alciatus VIII. cap. lib. VIII. Parerg. Magnos dici cēset, perinde atque felices, faustos, ac boni ominis menses. Confirmat hoc Tacitus in vita Iulii Agricol. *Transfigite, inquit, cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem.* Hoc est, quod Hispani dicerent, *Acabad con vn buen dia.* Qui vos non solum calamitate ac seruitute liberet, sed etiam metu calamitatis, & seruitutis. Facit ab hac sententia Virg. qui continenter hos addit.

Te duce, si qua manent, sceleris vestigia nostri

Irrita, perpetua soluent formidine terras.

Nam, & *Maximi* vox in fundis, agris, ædibus hæc habet potestatem, vt immunem, liberūque seruitute significet, cui qui dicatur.

I

adhæserit.

Virg. Egloga 4. probe explicatus.

Alciat. lib. 8. Parerg. magni menses quæ.

adhæserit. Fundus enim uti Optimus Maximusque sit, qui traditur, seruitutem non debere censetur: non actum, non iter, non aquæ ductum, aut haultum, non passionem, &c.

Celsus in L. in quibus hæret nomen seruitutis. Celsus in L. Cū venderes
quam videres ff. de contrahenda emtione. *Cum venderes fundum, non dixisti,*
ut optimus maximusque est, verum est quod Quinto Mutio placebat,
non liberum, sed qualis esset, fundum præstari oportere. Idem cæset.

Paul. de Le Paulus de Legatis. lll. L. Si mihi, & de fundo instructo. L.
gat. 4. Fūdo Legato. Celsus autē sic: *Quod si ut optimus maximusque*
esset traditus fuerit fundus, liberum ab omni seruitute præstandū. Ita
Deus Optimus Max. ex omni antiquitate dictus, quod nū-

Dens cur se- lli seruitutem debeat, sed omnium Dominus Dominantiss-
per Opt. max sit, & Rex regum, per quem, ut est in Sacris litteris, reges
dicatur. regnāt, & imperatores iusta decernunt. Hinc Iuppiter ab
 Homero Magnus appellatur. *El grande:* Per antonomasiam
 præ quo nullus est magnus. De Deo autē apud nostros sic
 legitur. *Quoniam Deus magnus Dominus, & Deus magnus*
super omnes Deos: præ quo, quidquid extra ipsum est, non
 modo non magnum est, etiam nihil est. Mai. XL. Omnes
 gentes sic sunt coram eo, quasi nō sint, & quasi nihilum, &
 inane reputatæ sunt ei. *El es el grande por excelencia.* Hinc

Optimates, et Optimates, siue Magnates, siue Magni apud Hispanos, *Los*
Magnates, *grandes del Reyno.* Qui nullo inferiores sunt ex principibus,
cur sic dicti qui nullius seruituti obnoxii sunt. Hispanè dicitur, *Que nō de*
regni praece- *nen nada a nadie.*

res. Eadē huic voci *Magnus* vis subiecta est, Osee I. vbi Mag-
Magnus dies nus dies Iezrael, dicitur. Hoc est, dies brachii Domini, siue
Osee. 1. filii Dei, idest, aduentus Christi aërioris nostri: quoniam
 eo die factus ipse sub lege est, ut eos, qui sub lege erāt, redi-
 meret, & humani corporis gladio succinctus, inferorum
 claustra conuellit; portas æreas vestesque ferreos confre-
 git: è Tartarorum faucibus prædam abstulit, & nos omnes
 de seruitute ac potestate tenebrarum ereptos, in filiorū Dei
 ius, libertatemque restituit. A Christi igitur in terras adue-
 tu, magni cœpti sunt procedere dies, magnique mentes ex
 oraculo Sybillarum. Magnos itaque Christus dies primis
 aperuit,

aperuit, magnosque menses, & annos in orbem induxit: felices nimirum, faustos, bene fortunatos, ac boni ominis: siquidem in iis nos non à seruitute modo in libertatem, sed etiam à morte reuocauit ad vitam. Maximus namque Christus Optimusque cum sit, non magnos solum dies, & annos, sed etiam optimos maximosque mortalibus dedit: & à tetricissima Dæmonum seruitute, atque Tyrannide, liberū genus humanum suo ipse sanguine, vitæque præstauit. Hanc autē vim, potestatemque Magni analogia peperit. Nā quæcūque, magna siue maxima sunt, infra se habere minora videntur, & hæc ab illis seruitutem repetere non debere.

Sed video vocis huius aliam quoque esse notionem apud Virg. *Æn. 4.* Virg. *Æn. III.*

Sola communes natos, consortia testæ

Urbis habent: magnisque agitant sub legibus orbem.

Seruius. Magnis, interpretatur æternis; nunquam mutabilibus, iisdem enim legibus semper, inquit, vtuntur; Nec eas vt homines, sæpe commutant. Illud quoque ex *Æneid. III.* *Magnum id est quod firmum æternum.*

Tumonia magnis Magna para;

Sic accipio, Magnis, id est, nepotibus, ac posteris in astra tollendis: quorum imperiū, vt lib. VI. prædicitur, æquari terris deberet, animi Olympo. Magna para mania, id est, firmissima, quæ nec vetustati concedant, nec ab hostibus, perinde atque Troiani muri expugnentur. Magnum itaque *Magnum id est pro longo, pro diuturno, pro longinquo dicitur, nam quæ diuturnum. in corpore magnitudo est, in tempore diuturnitas, & longinquitas appellatur. Magni igitur menses à Christo nato Magni menses procedunt, id est, diuturni, longinqui, quorum felicitas ad ses à Christo omni ætatem erat permansura. Christi enim imperiū a nato procedit* que regnum ab illis mēsis initiū cœpit, cuius regni (Lucæ I.) non erit finis: quoniam regnabit in domo Iacob in æternum: quod siue de regno gratiæ, siue de regno gloriæ capias, sempiternum vtrumque. Psal.

CXLIII. Daniel. II. & VII. & sæpe

in Sacris litteris.

(.2.)

CAPVT XVII.

MAGNUM IN MALAM PARTEM

acceptum pro graui, duro, & molesto. Extremus Iudicij dies cur magnus appelletur? Prophetæ plures explicati.

Virg. *Æn.* 1.

Magnum du-
rum, difficile.

Quidius.

MAGNUM præterea in malam partem accipitur: interdum enim graue, durum, molestumque significat. Virgil. *Æneid.* I.
Ille ubi complexu *Æneæ*, colloque pependit,
Et magnum falsi impleuit genitoris amorem.

Seru. Magnum dicit, id est, arduum: difficile enim est imitari veri filij affectum. Ego verò, molestum etiam addo esse, atque graue, amorem ostendere, quem nō habeas. Apud Ouid. sic pater Phaëtoni filio currus expetenti.

Magna petis Phaëton, & quæ non viribus istis
Munera conueniunt.

Magna dicit munera, quæ onera grauiora, duraque potius habenda erant, quæ infirmum adolescentem oppressura pondere videbantur, & ad terram eadem afflictura. Sed expressit hanc vim *Æneid.* VI. Virg. cum de Phœbi vate sic canit.

Virg. *Æn.* 16.

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bachatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum.

Magnum, inquit Seru. Non reuera ait, sed retulit ad affectum colentis: vnicuique enim Deus, quæ colit, magnus videtur. Sed magnum ego durum, grauem molestum intelligo. Nam cui ab aspectu numinis, Non comæ mansere comæ, sed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument, &c. Numen ipsum graue ac durum non esse non poterat. Et habet Magni vox eandem in sacra pagina potestatem. Sophon. I. ubi diem captiuitatis & seruitutis Israel, diem magnum appellat Prophetæ, id est, extremæ calamitatis & miseriæ initium: ita subiungitur. Dies inæ dies illa, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, &c. Et hoc quoque ab analogia, siue proportionem natū,

Dies Mag-
nus Sopho. 1.

nam quæcunque magna sunt, molesta & graua sunt, premunt, affligunt.

Ex his omnibus lux ad Prophetas, qui extremum Iudicii diem, magnum appellant. Ioel. II. Sophon. I. nam siue magnum pro bono capias & felici, siue pro graui, molestoque

vsurpes, vtrumque cadit in eum. Magnus igitur ille dies est: *Vn buendia*, siue ad iudicem ipsum, siue ad iudicatos omnes, absolutos similiter, atque damnatos, respicias. Iudici in primis bonus est; quoniam iustitiæ suæ maximum exhibet terræ, cæloque documentum: quoniam datam sibi omnem in cælo, & in terra potestatem ostendit: quoniam iustam sui nominis hostibus vindictam retribuit, & amicos de bonis suis impertit, quod bonitatis maximè propriū est.

Absolutis, idest, iustis atque beatis bonus, ac felix ille dies illucet, quoniam vitæ mortalis incommodis, & morte ipsa, quod malorum omnium postremum & maximum est, improborum denique calumniis liberantur: & in Cælorū domicilio, æuo & regno fructuri sempiterno collocantur. Dānatis etiam ex parte bonus hic dies existet: quoniam vt viuendi, ita & peccandi finem facient in hac vita: quæ si longius producta esset, multo plura, & peccatorum incitamenta suppeditasset, & maiores suppliciorū acerbitates, iusta voluptatum pretia comparassent.

Magnus præterea dicitur extremi iudicii dies, quasi calamitosus, horrendus, terribilis, iis videlicet, quorum cum vita omnia extinguuntur: non iis, quorum res piæ, sanctæque gestæ emori non possunt. Ac quemadmodum primi aduentus dies magnus dicitur, quoniam misericordiæ fontem hominum generi aperuit, & apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris nostri Dei, peccata dolentibus condonando: ita etiam secundi aduentus dies magnus habetur, quod iudiciū simul, & iustitiam faciet iudex, & summā in peccatores seueritatem expromet.

Quamquam magnus etiam ad eam similitudinem dicitur qua magnos, verentesque menses, diētos putat Adrianus Turnebus. Nam quemadmodum hi magni dicuntur, quod

Extremi iudicii dies cur magnus.

Iudicij dies iudici in primis bonus.

Beatis bonus & felix.

Iudicij dies dānatis etiam bonus.

Magnus calamitosus.

Magnus dies Dñi, quia Domini est.

magni sint anni menses: Ita etiam magnus ille dies dicitur, quia Domini est, cuius quæcunque sunt, magna sunt: adeo ut quæcunque in suo genere magna, summaque sunt, aut *Mōtes Dei*, sacra, aut Dei esse dicantur. Hinc montes, cedrique Dei, in *Sacra fames*, sacris litteris appellantur, qui in arduos ascensus erecti, aut *Sacra anchora* procerissimæ sunt. Hinc in humanis *Sacra fames*, idest, in satiabilis, ingens. *Sacra anchora*, idest, omnium maxima, firmissimaque. Cur autem Domini dicatur esse illa dies, *Malach. 3.*

Malach. 3. declaratur. *Et erunt mihi ait Dominus exercituum, in die qua ego facio in peculium. &c.* Dies enim hominum vita mortalis est, in qua sui iuris, & arbitrii cum sint, suo se nutu, atque voluntate moderantur. Dies autem Domini dicitur priuati, publicique iudicii dies, quod solus in eo potestatem exerceat, cui mortales parere sine recusatione coguntur. Magna est cum apud nostras, tum apud externas litteras hæc locupletandi materies, quam hic attigisse sat est.

CAPVT XVIII.

ANIMAM GESTARE, AUT PONERE in manibus. quid. Communis Græcis, Hebræis, Hispanisque phrasibus. B. Iob, David, & alijs lux allata.

CVM Athenæum aliquando euoluerem, incidi in Xenarchi poetæ locum in Pentathlo, ubi eorum luxum pariter atque licentiam reprehendit, qui communibus sceminis non contenti, honestiores etiam se festarentur: nec labori, nec pretio, nec periculo, nec curis, & sollicitudini parcerent, modò earum copiam nanciscerentur. Ille sic.

Xenarchus.

Quas nec licet videre, nec videntibus

Palam videre, semper ac tremantibus,

Pauentibus, in manuque animam gestantibus.

Job 13. locus

illustratus,

Quod ut legi, venit mihi illico in mēte B. Iobi, qui cap. XIII.

amicos

amicos ita affatur. *Quare lacerò carnes meas dentibus meis, & animam meam pono in manibus meis.* Vbi eadem phrasi idem significatur. Quid autē id sit, non constat inter auctores: quorum ego sententiis libēter supersedeo, quoniam apud doctissimū atque grauissimū lobi interpretem, deque eo satis bene meritum Ioannem de Pineda legētur, qui diligentissimē, ut plerisque alios, versat hunc locum. Dicā ergo breuiter quid sentiam, cum Hieronymū Laudauero, qui Hebraismū putat esse, quo vita periculum significatur; quia quod manū gestatur, aut excidere facile potest, aut in promptu est, ut eripiat. Quod ut verum est, ita ex eo elicio non tā periculum, quā periculi curā, & sollicitudinē, illa dicēdi formula significari. Itaque, animā in manū gestare, nihil esse aliud, re, quid, quā sollicitū esse atque laborare de vita, & semper ante oculos habere propositā. Habere enim in manibus, aut inter manus, idē Latinis est, quod tractare, ac diligenter videre, versari, aut incumbere in rem. Ita Virg.

Animam in manu gesta.

Aut oculos, interque manus sunt omnia vestra. Virg. *Virgilius.*
Et Liuius de bello Maced. *Et vos in manu, & tutela, non Linus.*
in seruitio debetis eas habere: id est, de iis, earumque rebus valde curare, ac laborare debetis. Vnde etiam natum, ut, Manū non vertere; prouerbii loco, pro nō laborare, accipitur. Hanc verō sollicitudinē satis exprimere Xenarchus videtur, cum & timorem, & pauorem addit: & paulo antequam timerent exposuit.

Et quidem quod de Græcis, Hebraisque dicimus, Hispani confirmant, quorum vulgaris est formula, *Si alim en su palma:* id est, ipse viderit, ipsius res est; curet ipse, mea enim nihil refert, ipsius interest. Quare cum Iob dicit, *Quare Lacerò carnes meas dentibus meis, & animam meā porto in manibus meis:* non secus facit, ac si diceret. Quid curis cōficio? Ecquid animū corpusque sollicitudine exedo? Dolo discrucior, maiore contabescō, deque mea vita sollicitus, atque anxius frustra laboro? adeo ut in eam semper oculos, semper animum intentum habeam: cum in eius manu, & potestate sit, qui tametsi illam miris modis excruciet, tutam si volēs.

(volēs)

(vollet autem quia misericors est) incolumēque præstabit. Sequitur enim, *Etiam si occiderit me, in ipso sperabo, & paulo post, Et ipse erit saluator meus.* Lacerare autem carnes, plane idem est, quod Hispanis, *Deshazerse, o comer de sus carnes.* Quo curarū, sollicitudinumque nimia vis explicatur, quam Exedendi verbo Latini declarant: Hispani, *Carcomerse.* Quo spectat Pythagoræ symbolum. *Cor ne edito.* Et illud Homeri quem Cicero laudat Tusc. III.

Ipse suum cor edit, hominum vestigia vitans.
Iam verò quod addit; *Dentibus meis;* curas, & angores intelligit, dentati enim sunt quando coreduunt.

Iudicium 12. Similis Iudic. XII. phrasis habetur, ubi Iephthe ad Ephraim, cum auxilium sibi denegasset, ita inquit. *Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, transiique ad filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas.* Id est, statui apud me certamen mihi esse pro vita, nec minus quàm de ea dimicadū. *Determine valere por mi, y defender mi vida con mi espada.* Intellexi vitam, salutemque meā nō aliunde, quàm ex me ipso, meaque virtute pendere. *Que yo auia de mirar por mi y valerme por mis manos.* Et Psal. CXVII. Ver. CIX. *Animam meam in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus.* Hoc est, tametsi me multæ curæ, adeoque graues ut non nisi de salute, vitaque sollicitent, adhuc tamen in lege tua cura, & cogitatione versor; nec tam me, quàm illam rueri contēdo. Quanquam manus armis intentas habeo, operibus etiā legis vacant. *Aunque ando siempre con las manos ocupadas en las armas, en defensa de mi vida, no por eso deo de emplearlas en el cumplimiento de vuestra ley.* Manus enim actionū symbola sunt.

(.·.·)

Martini

MARTINI DE ROA
 EX SOCIETATE
 IESV, SINGVLARIVM,
 LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

DIFFICILE QVID APVD SACROS.

Ethnicosque scriptores. Virg. locus, & ex eo Ecclesiastes alter, & ex Sap. II. c. explicatus, & collatus cum eo alter Esdra mirificè consonant ex aduerso. Flores aëris siue temporis dici terrestria. Cælestium vel flores ipsos fructus esse honoris & commodi.

VBITATVM saepe est à vis
 ris doctis, quæ nam huic voci
 DIFFICILE, subiecta vis esset: aut
 cur difficiles terras, collesque ma-
 lignos Virgilius dixerit. II. Georgi- *Virg. 2.*
 corum: aut cur Sapiens cunctas res *Georg.*
 difficiles appellarit? Ille enim sic;
Difficiles primæ terra, collesq; maligni.
 Ego vero difficile id dici puto, quod
 durum, quod morosum est, quod avarum, quod asperi in-
 genu, quodque sui copiam nō facit. Nec ad animata solum,
 K sed

sed ad inanimata etiam vox ista refertur. Difficiles enim homines ut dicimus morosos, & graues: Hispanè, *Hombres que no dan nada de si, ni hazen virtud*: ita terras, transitus, vias, scopulos difficiles appellamus, hoc est, inaccessos, asperitatibus plenos, arduos, & qui nullos ad se aditus præbet. Itaque difficiles terras interpretor infœcundas, ac penè steriles, & pariter creantes, ut Seruius explicauit. Quo sensu in nostris literis Deuteron. XXVIII. Cælum ænè, & terra ferrea dicta est, illud, quod opportunos imbres, hæc, quod solitos semper fructus negaret.

Sunt autem in Sacris literis multa, quæ ex ista vocis potestate fecilicet explicentur: cuiusmodi illud Ecclesiastes. I. *Cunctæ res, inquit sapiens, difficiles: non potest eas homo explicare sermone, non faciat oculus visu, nec auris auditu adimpleri: hoc est, cunctæ res duræ, morosæ, uaræ, nunquam se dant, nunquam sui copiam faciunt, neque sui fruendi locum, potestatemque relinquunt. Hispanè, Desabridas, ciuitadas, cortas, desaprouechadas, malacondicionadas, que ni se dexan ver, ni oyr, quanto mas gozar. Atque ita non potest eas homo explicare sermone, hoc est, cum eas vix gustarit, vix oculis, vix auribus acceperit, quid in illis boni, vel mali insit, aut cuiusmodi tandem sint, explicare non potest. No puede hombre dezir lo que son, ni hablar de ellas a proposito. Quantum enim attentissime contemplantis, aut celerissime intuentis aspectum fugiunt, & aures audissimè auscultantis præteruolant. Apenas se dexan ver de los ojos. Non satiatur oculus visu. Cum autem, neque oculis, neque mente comprehendantur, nec sit qui eas explicare sermone possit. Ni aun de oydas sabreys lo que son. Nec auris auditu adimpletur. Cõtra vero quæ à Deo sunt bona, vera sunt, & quæ cor satiant. Satiabor, inquit David, cum apparuerit gloria tua. Audi Eldram Prophetam lib. III. cap. lib. 4. c. 10. X. Quem Deus iubet in templum suum ingredi, & oculos cum Eccle. pariter, atque aures illius splendore, magnitudine, atque etiã fiasse mirific. pulcritudine pro a bitrio pascere. Tu ergo, inquit, noli timere, nè consonans neque expauescat cor tuum, sed ingredere, & vide splendorem, & ex aduerso, magnitudinem ædificij: quantum capax est tibi visus oculorum: video.*

vide: & post hæc audies quantum capit auditus aurium tuarum audire.

Ampla apud omnes scriptores huius loci amplificandi materia: ex his ego vnum, alterum vè delibem testimoniū, vt intendisse ad fontem digitos, non hausisse aquā videar. Laudo primū vniuersum caput II. Sap. maximè illud ex eo: *Ambulauius vias difficiles: quod nō tam ad asperitatē, quā ad istam duritiem, atquē auaritiā referendum est: ducta* *Locus Sap.* *similitudine à difficultatē locorum, atquē viarum, quæ adi.* *2. explica-* *tum negant, ad earum morositatem rerum, quæ se frui nō* *tus.* *sinunt. Emos andado a caça de cosas, que no se an dexado alcançar* *Mundi bona* *ni gozar, como caminos, que no se dexan andar. Ita alii legūt. Per-* *inania & in-* *ambulauius deserta inaccessibleia: Desiertos, y aun con ser tales, q̄* *accessibilia.* *no tienen que dar, no se dexan llegar. Si ad honorem respicias,* *quod Idolum mortales maximè colunt, teneri manibus non* *potest, quin effugiat. Vidit Regius Plātes illum alterū su-* *per exaltatum, & eleuatū super Cedros Libani: & trāsiiuit,* *& ecce non erat: vidit hominem cum in honore esset cōpa-* *ratum iumentis, & similem factum illis. Vidit Daniel lexnā* *grandibus alis, aspexit donec euulsæ sunt alæ eius & super* *pedes stetit. Vidit arborem, cum in summa viriditate, &* *proceritate esset, excissam: Regem. detractō diademate, &* *purpura, de regno ad pastum inter bestias abiectū, &c. Quid* *moror? si ad vitam spectes, ea nihil citius euanesceat: vesti-* *gio nubis, aut fumi, & vndarum comparatur: vt verum sit* *illud Iob XV. Antequam Dies eius impleantur, peribit. Si ad* *fortunaste referas: Quid prodest possessori, nisi quod cer-* *nit diuitias oculis suis. Audi Iobum. XX. Nec est satiatus Iob cap. 20.* *venter eius, & cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit.* *Qui enim diligit diuitias (Ecclesiastici V.) non fruetur eis. Eccles. 5.* *Dormierunt enim somnū suū, & nihil inuenerūt (inquit* *Dauid) viri diuitiarum in manibus suis.*

Atque id causæ est cur tantopere se impii hortarentur Sap. II. ad arripienda hæc, quæ bona putantur ab hominibus, cum dicerent. *Venite coronemus nos rosis, antequam mar-* *rescant, fruamur bonis, quæ sunt, (quasi ex templō futura nō* *K a sint)*

Cuncta terre na flores sine fructu. *fin)* Et *vtamur* creatura tanquam in *inuenerit* celeriter. Perinde ac si dicerent: *Cojamoslo* todo en flor, porque si esperamos que *lle-*gue a *sazon*, primero se acabara. Ideo subiungunt: Non prætere-reat nos flos temporis, vel, æris, vt aliàs: Flores son todos los bie-
nes de la tierra, y flores no de arbales, que llegan a dar fruto, sino de el tiempo, y ayre, que jamas paran, y assí nunca llegan a colmo: cõ-
tentos, que ni saben, ni pueden darlo. Voluptatis vmbra, & si-
mulacra deliciarum: nam res ipsa nullibi reperitur. At bona

Iustorum vel flores ipsi fru-ctus sunt ho-noris ac diui-tiarum. *Eccles. 24.* iustorũ eiusmodi sunt, vt vel eorũ flores fructus sint, & fru-ctus quidem vtilitatem pariter, atque honorem afferentes: quam societatem coire nunquam amatores sæculi potue-
runt. Ecclesiastici. XXIII. Flores mei fructus honoris, &
honestatis. De honra y prouecho, q̃ no caben en el saco del mundo.
Honestas quippe hoc loco pro diuitiis, pro fortunis capitur
vt alibi. Pondus super se tollit, qui honestiori se commu-
nicat. Mucha carga echa sobre sus hombros quien trata con mas ri-
cos, y poderosos. Cogitur enim illis inseruire cum suarum
etiam rationum iactura. En igitur quàm sint viæ difficiles,
quàm inaccessible deserta, quibus viam ineunt impii: quã
cunctæ res difficiles, quàm fluxa, & lubrica bona, quibus
mortales tam auide inhiant; quando nec adiri possunt, nec
cum apprehenderis teneri manibus queunt; quin elabatur,
& effluant.

Deo nihil difficile.

Denique vt definiam: hinc sæpe in sacris nihil Deo esse
difficile dicitur, non solum quia maximè potens, pollens-
que ille est, vt quæ velit in his, aut de his pro arbitrio fa-
ciat: sed etiam quia cuncta se eius potestati facile, arbitrio-
que permittunt. Hoc est, *No ay cosa, que no se dexa manijar*
de Dios, ni que se le huya, o haga resistencia. Hinc denique

difficultas pro inopia, pro angustia, *La falta, es re-*
cheça õ neçessidad. Vt rei nummarie,
frumentarie, annonæ,
& similium.

(.:.)

Caput

CAPVT II.

MALIGNVM, & MALIGNITAS
 quid? Colles maligni apud Virg. Locos ex Psal. XXXVI. &
 IIII. Esdræ cap. III. & ex Canonica Ioannis. cap. V. Ba-
 ruc. Illustrati.

E ADEM vis subiecta est voci Malignus.
 Ita Seruius in illud Virg. II. Georg.

Difficiles primum terræ, collesque maligni.

Maligni, inquit, idest, infecundi. Et Nonius:

Malignus, inquit, ager agricolis illiberalis, &
 minus ferax, idest, cuius angustior est prouē-

tus. Virg. in. VI. lucē malignā dixit pro tenui, parua, & ob-
 cura. Nam malignum, inquit, Seruius, proprie est angustum
 vt Virg. in. II.

Tenuis, quo semita ducit.

Angusta quo ferunt fauces, aditusque maligni.

Idest, angusti, obscuri, & ardui. Mart. lib. X. ad Auitū, *Tepe
 igne maligno Hic focus, ingenti lumine lucet ibi.* Et Iuuenalis Sat.
 X. maligna appellauit Numina: idest, auara, & quæ ab ipsis
 peterentur, minimè concessura.

Magnaue numinibus vota exaudita malignis.

Hoc est, parcis, nec concessuris, quæ petebantur. Li-
 uius. Malignitas conferendi expriuato, hoc est parcitas.

La mezquindad, y cortedad, &c. Quintil. lib. II. cap. II. in
 laudandis discipulorum dictionibus, nec malignus, nec

effusus. *Ni corto, ni demasiado.* Sed Donatus optimè in
 Hecyr. Actu. I. Scæna. II. Malignus, inquit, est, qui diffi-

cultatem sui ostendit. Iam vero cur non ex his commodè il-
 lustretur illud Esdræ. III. cap. III. Etenim postquam dixerat

transisse gloriā Domini portas quatuor, &c. *Vt daret, inquit,
 semini Iacob legem, & generationi Israel diligentiam: quod sic*

*explico: Vna ley y tal, que tenian muy bien que hazer en ella para
 su cumplimiento.* Veruntamen, addit, non abstulisti ab eis cor-

malignū, vt faceret in eis lex tua fructū. Quod ego Hispanè sic

*Cor malignū
quid.*

interpretor. *Mas dejasteslos con su coraçoncito cuytado, mezquin-
no, apretadito: y assi no hazia en ellos fructo vuestroley.* *Cor*
malignum, idēst, sterile, veluti solum exile, & infrugiferū.
quod ne cultu quidem maximo, & curatione adhibita fe-
cunditatem accipiebat. Quid enim potuit cælestis agrico-
la vineæ suæ facere, & non fecit? at illa expectata est, vt fa-
ceret vvas, fecit autem labruscas. Ex quo veteris, ac nouæ
legis, discrimen agnoscas: illa enim cor malignum nō abs-
tulit, hæc vero non modo cor lapideum abstulit, sed dedit
carneum, quasi mollium solum, atque subactum, vt semē
Diuiui verbi conceptum multiplici cum sænore redderet.
Quippe potentior hæc, tamen si suauior, ad emolliendos
hominū animos, & in pietatis officia pertrahendos. Ete-
nim, (inquit Chrysostomus) *Cum iugum legis detraxisset: ne
subsilirent, aliud illis iugum imponit, nimirum caritatis, illo quidē
validius, sed multo leuius, atque incundius.*

B. Chrysoſt.

Consonant cum his, quæ proximē diximus, illa ex cap. I.

*Baruc 1. lo-
cus explica-
tus.*

Baruc, vbi suorum nomine ita dicit: *Et abiuimus vnusquis-
que in sensum cordis nostri maligni operari Dñs alienus, faciētes ma-
la ante oculos Dei nostri.* Vbi malignum ego cor intelligo an-
gustū, difficile, morosum, quod se se Deo minime dederit,
nec ad recipiendam eius magnitudinē explicauerit. Mag-
nus enim Dominus est, & quem Cæli Cælorum capere nō
possunt. *Dexa monos llenar del desseo de nuestro apocadō, estrecho,
y cuytado coraçō, que no dando lugar a la grandeza de Dios en su se-
no, se pago y lleno de la nada de los Dioses agenos.* Idola enim, tātū
abest vt occupare cor possint, vt potius nihil sint ex Aposto-
li sententia. I. Corinth. VIII. & XII. Malignum itaque
cor illud merito dicitur: *Que no da de sí.* Deinde etiam quod
ita angustum est, vt fere nihil capiat, vt proximē diximus.
Quam in sententiam Clem. Alex. in Adhor. ad Gent.
Deos gentium, Idola, & vmbra appellauit: quod adeo ve-
rum est, vt Idolū, & vmbra, & somnus pro eodem vsur-
pentur cum in nostris litteris, tum etiam in externis. Scri-
bit enim Eusthatius in XXX. lib. Odyss. idolū accipi sole-
re pro vmbra, seu spectro, & re, quæ licet appareat, nihil
sit.

fit. Cuiusmodi Idolum, seu spectrum erat umbra illa *Aeneas*, pro qua depugnabatur, cū à Venere parente sublatus esset *Aeneas*. lib. V. *Iliados*. In nostris vero. l. Paral. XVI. *Omnes enim Dij populorum, Idola: Zachar. I. O pastor, & idolum*. Id est, simulacrum, umbra, seu spectrum. Sed hoc vulgare est; veniamus ad reliqua.

Nec præteribo illud Ioannis in Canonica, cap. V. *Mundus Ioānis locus* inquit, *totus in maligno positus est*. Hoc est, in obscuro, lubrico, ex Canonica co, præcipitiq; loco, angusto, & arduo; vt conveniat cū *illustratus*.

illo Sapientis: *Cunctæ res difficiles. Todo el mundo y sus cosas son resbaladizas, fugitivas, no ay darles alcãce. Præterit enim figura huius mundi. Son engañosas, prometen y no dan, Vel, Andamos en todo a ciegas, y en lugar estrecho, y resbaloso. Quid nī sapius labamur, & in lapides incurramus? Alias autē sic explicabitur, Todo el mundo es tasado y sus cosas cortas y apocadas, auarientas, y que dan muy poco de sí. Ita Psal. XXXVI. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. No te assemejes ni sigas las pisadas de esos logreros; de esos ricos avarientos. Hoc enim illa significant Psal. XIII. Nōne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem: qui deuorant plebem meam sicut escam panis? Igitur. Neque zelaueris facientes iniquitatem, Hispanē. No quieras parecerles, ni desees ser como ellos porque su fin, y el de sus riquezas sera como el del heno, que al primer sol se consume, su hacienda sera humo, y su tesoro carbon. Quoniā tanquam fœnum velociter arefcent, & quemadmodum olera herbarum cito decident, Mas tu fia de Dios, y haz como hombre honrado. Spera in Domino, & fac bonitatem.*

Que de Dios son las riquezas, y tuyas seran por ese camino. Et pasceres indiuitiis eius. Sed de difficili, & maligno satis: ad alia transeamus.

(?.)

Caput

CAPVT III.

FERREA VOX APVD VIRG. EX

Homero, Sophocle, atque Euripide. Sed ab his ærea, vt à Lucretio ænea. Romanorum regnum cur ferro comparetur Daniel. VII. Ærea æternitatem significare, vt in serpente Moysis. Vt æres vsos pro ferro.

Virg. 2. Georgic.

IRGILIUS II. Georg. & Æneid. VI. cum rerum magnitudinem dicendarum, varietatemq; significare, aut exaggerare potius veller.

Nō, inquit, mihi si linguæ cētū sint, oraq; cētū, Ferrea vox, &c.

Quo loco Homerum Iliad. II. qui decem sibi linguas, totidemque ora, infraclam vocem, & cor ferreum, siue æreum optabat, & Sophoclē præterea imitatus Chalkeophonon se, vt Stentora Homerus appellat in. V. esse cupiebat; hoc est, ferream vocem habere, idest, perpetuam, continentem, atque constantem, cuius sonus omnes omnium ætates superaret; atque ad æternitatē ipsam pertineret. Itaque Homer.

Non mihi si linguæque decem sint, ora decemque,

Vox infraclata sonet, rigeant præcordia ferro.

Sed Hesiodus quoq; in Theogonia, tricipiti Cerbero æreā vocem tribuit.

Iterum secundo edidit partu immensum minimè effabilem
Cerberum crudiuorum, Plutonis canem ærea voce.

Idest, longissimè, ac diutissimè resonante. Nam & hac etiā de causa inferorum ædes resonātes appellat Hesiodus, quia horrendus hic canis pro foribus custodit, & intus Styx habitat Oceani filia.

Illic Dei inferi in interiore parte ædes resonantes,
Fortisque Plutonis, & grauis Proserpina,
Stant. Horrendus autem canis pro foribus custodit.
Ibidem habitat abominanda Dea mortalibus

Horrenda

Horrenda Styx, filia reciprocantis Oceani.

Imitatus etiam est claros Poetas Ouid. l. Trist. Eleg. III.

Cuidius.

Si vox infragilis, pectus mihi firmissus esset.

Homerus.

Pluraque cum linguis pluribus orasorent.

Scilicet vt longius, & grandius resonaret: quod Homerus Iliad. V. planè significauit cum de Iunone Stétora vultu, & voce emittente ita cecinit.

Ibi stans clamabat, Dea albis vlnis Iuno

Seentori assimilata magnanimo, arcem vocem habenti,

Qui tantum clamant, quantum alij quinquaginta.

Adlusit Matron parodus apud Athenarum lib. I. III, cap. III. qui inter conuiuia lautitias ita garrit:

Matrō parodus.

Cereris natam cum deinde placentam

Aspexi ingressam, quis iam queat abstinuisse?

Non mihi si ora decem certè toridemque manus sint,

Venter & infractus, atque arca pectore corda.

Latinus autem poeta non æream, sed ferream vocem sibi postulauit. Ferrum quippe metalla cuncta domat, ac vincit, & perpetuitatis ac durationis symbolum veteribus habebatur. Apud Hispanos, ad id ostendendum, dici solet: *Como de hierro.* & hanc ob causam Daniel VII. Romanorum regnum ferro comparatur; quod omnes fere gentes, vel robore validas, vt Gallos, Germanos, Hispanos; vel Imperio potentes, vt Cartaginenses; vel maiorum gloria, & sapientia præstantes, vt Græcos; vel opibus florentes, vt Asiaticos; vel terrarum longinquitate remotas, vt Cappadoces, Põticos, Armenios, Iberos, Assianos, Scytas, Britannos; vel sanctitate, & religione insignes, vt ludæos ipsi à nullo subacti perdomuere. Deinde quia omnia regna cõplexi, Imperium diutius quàm cæteri cõseruarunt. Scitè proinde Hispanus poeta, æquè atque pictor nobilissimus Paulus Cæpedes, omni politiorum litterarum cognitione limatus, in sua illa poesi, quam propediè expectamus de arte pingedi, præclaro & artis, & ingenii documento: Virgilium imitatus, ita canit.

Romanorum regnū ferro comparatum

Paulus Cæpedes.

Con voz de hierro de immortal sonido

*Es inter me-
talla vocali-
ssimum.*

*B. Hieroni-
mus.*

*Aeneas serpens
aeternitatem
salutis accep-
it per Christum
significat.*

Sed dicat aliquis, non rectè à Virgilio ferreā vocem ad imi-
tationem Homeri dictam, sed potius aream, aut aeneam,
vix Lucretius dixit, & Seruius animaduertit. Nempe, æs in-
ter metalla vocalissimum, & sonantissimū est. Itaque Hie-
ronymus in Daniele exquirens cur Alexandri Græcorū-
que regnum in ære significatum esset: *Est*, inquit, *Æs voca-*
lissimum, & sonantissimum edit sonum, magnum, & clarum, eūq;
longè, lateque diffundit. quare denotatur magna imperij Græcorū
fama, & gloria. Quod si æternitatem, & firmitatem spectes,
solidius est, & nulli obnoxium rugini. Ita apud Virgilium.
Nexas are trabes, legas ad perennitatem catenarunt. & Mo-
numentum ære perennius, apud Horatium, ad memoria æter-
nitatem. Vegetius verò probat æreos clauis compingēdis,
nauibz idoneos esse, & ferreis firmiores: quod hoc tēpore,
& humore celeriter rugini consumat, illi etiam in flucti-
bus incolumēs maneant. Quin & serpens æneus Moysis,
diuturnitatem salutis acceptæ per Christum significare pu-
tatur. P. Aug. in exposit. Epist. ad Galatas. *Nec propter aliud*
ille serpens æneus factus erat, nisi vt permansuræ passionis Do-
mini fidem significaret. Etiam vulgo quippe dicuntur *ænea*, quorū
numerus manet. Et infra: *Nunc autem tanquā ænea permanet cru-*
cis fides.

Et ærei quoque clauis cadaueribus infixi, vel ne putrescant,
vel vt diutissime seruentur efficiunt. Et ærea cuspide siue
etiam ferrea Thelephum sanasse Achilles perhibetur, apud
Homerum.

Quæ omnia, vt vera sunt, ita etiam suadent, cōmodius
ærea, quā ferrea immortalitatis symbolum ferre, atque
perennitatis. Quod autem ferream dixit Poeta vocem cō-
suetudine magis, quā veritate dictum existimo. Nam, vt
notat Eustatius ad Iliados primum, & ostendit Hesiodus,
veteres ære utebantur pro ferro: nimirum ante ferrum in-
uentum. Atque ita apud Homerum æris appellatione, quod
Græci *kalkon* appellant, ferrum intelligitur. Et Salomonis
quidē tēpore III, Reg. cap. 6. *Malleus, & securis, & vllū ferra-*

men-

metu non sunt audita in domo cum adificaretur. Nempe quia omnis
area. Ita Psalm. XVII. Posuisti ut arcum areum brachia mea.

CAPVT IV

MORS FERREA, SOMNVS FERRE-
us Virgilij locus in X. explicatus aliter, atque ab Adriano Tur
nebo. Noctis Somni, Mortisque simulacrum Olympiæ. Hos
duos germanos ab illa fratres, & alia eiusmodi.

X eadem analogia, sed parum dissimili ra-
tione, Mors, somnus ferreus appellatur ab
eodem poetain X.

Olli dura quies oculos, & ferreus vrget

Somnus: in æternam clauduntur lumina nocte.

Homerum videlicet imitatus Iliad. XI. vbi
de occasu Iphidamantis,

Illi solvuntur corporis artus,

Ferreus & claudit morientia lumina Somnus

Quem locum explicans Adrianus Turnebus in suis Aduer-
sariis, Ab Homero, inquit, Sumtum est, qui mortem Ypnon kal-
keon, nominat: quod ad duritiem retulisse videtur Maro, cum du-
ram quietem scripsit, veluti interpretans somnum ferreum: cū Plu-
tarchus, ad sensus orationem, & amissionem referendum credi-
derit, in consolatione ad Apollonium. Hæc ille. Et sane quod
ad duritiem attinet, scio mortem imitem, & crudelem
dici, & ferreum item pro eodem usurpari. Sed Plutarchi
sententiæ non obstat, quod duram quietem dixerit, nec vi-
deo cur non potius ferreus somnus duræ sit quietis inter-
pretatio. Nam uti ferreum illud à Cicerone, & ab alijs dici-
tur, quod vel caret sensu, vel ab illo abhorret, ita etiam du-
rum pro eodem accipitur, Donat. in illud Adelphi. Act. III.
Scen. V. Factum est à vobis duriter, Non durè, inquit, & crude

Virg. Aen.
10.

Adrianus Tur-
nebus.

litter dixit Terentius, sed quasi dura mente, idest, inflexibili. Ita etiam in nostris litteris lob. Nunquid caro mea aenea est? Idest, Soy yo insensible como de bronze. Sed Isaia XLVIII. hæc omnia mirifice coniunguntur: Scini enim quia durus es tu, & neruus ferreus cervix tua, & frons tua aerea. Hispanis hæc valde significant. Tienes una cabeça de hierro, eres inflexible, indomable.

Iobus.
Isaia. 48.

Ferrens som-
nus quid.

Ego verò, ut ingenuè dicam, ita existimo, Duram quietem, & ferreum somnum, non per expolitionem tantum, sed etiam per auxilium à Virgilio dictum: ut si Hispanè dicas:

Moschus
Eidyll. 3.

Cruel descanso, irrecordable sueño.

Ita mortem appellat Moschus Eidyll. III.

Vbi primum, mortui fuerimus, obscuri in terra concuam.

Dormimus valde bene, longū infinitū, inexcitabile somnū.

Somnum sæculi appellat Hieremias. Nam tamen mors, ut aiebat Cæsar apud Sallust. ærumnarum requies sit, si per vim afferatur, ea dura, & crudelis non esse non potest. Ferreum autem Somnum interpretor sempiternum, ut irrevocabile fatum, perpetuum, nunquam soluendum. Homerus. *Kalkeon enchos.* Horatius ode XI. lib. III. Longum somnum, & Ode. XXIII. lib. I.

Horatius.

Ergo Quintilium perpetuus sopor urget.

Catullus.

Catullus etiam, eodem modo loquitur:

Nox est perpetuo una dormienda.

Est enim tanta inter somnum, mortemque similitudo, ut alterum pro altero capiatur. Ideo Virg. in VI. consanguineū leti soporem facit. Atque Pausanias Eliacorum I. narrat se inter ceteras statuas quæ erant Olympiæ, noctem vidisse in muliebrem figuram, habitumque formatā; quæ manu dextra puerum album dormientem teneret; læua nigrū dormienti similem. Esse alterum, Somnum Thanaton alterum, idest, mortem, utrumque autem filium, Noctis esse, Hesiodus tradit in Theogon. Vbi cum de nocte loqueretur.

Somnus, &
Mors fratres
Hesiodus.

Illa vero, inquit, Somnum in manibus fratrem Mortis,

Nox noxia, nube tecta atra.

Ibi autem Noctis obscuræ filij domus habent

Somnus, & Mors, graues Dij.

Ita

Ita Homerus Iliad. XIII.

Hic somnum Mortis fratrem conuenit.

In sacris tam obuia sunt testimonia, vt pigeat attingere. Nō dissimili significatione nox ferrea dicitur apud Homer. Iliad. III. in fine.

Nox illum ferrea texit,

Luminaque æternæ clauferunt fessa tenebræ.

Æternæ itaque tenebræ quid sit nox ferrea interpretantur. Est enim ea, quæ finem habitura non est. Sed iam ad virgam ferream Psalm. II.

*Nox ferrea
Homero.*

C A P V T. V.

VIRGA FERREA PSAL. II. TRI-
plex loci expositio, quatuor proximi versus explicati. Sceptrum doctrinæ symbolum apud Græcos, atque etiam apud Hebræos.

E X His quæ de voce, morte, ac somno ferreo dicta sunt, commodior sumetur loci illius, vt opinor, explicatio, ex Psalm. II: vbi Regius Propheta Christi regnum prædicens. *Reges, inquit, eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli cōfringes eos.* Quod certè nō, vt vulgo solet, ad seueritatem animaduersionis, vindictæque acerbiteriam referendū est: sed ad ea, quæ à me proximè ostēdentur. Primò enim simplicius explicari potest, in hunc modū: Eorum Rex ac Dominus eris: illos Sceptro tuo moderaberis, virgaque tua iudicabis. Vtrūque enim munus Reges obibāt apud omnes fere nationes. Sceptrū autē apud veteres virga fuit ære ornata, cuiusmodi Sceptrum illud, quod Vulcanus Ioui primum fabricauit, fuisse dubium non est, quod ab eo ad Agamemnonem Regem, & secundum eum ad alios Reges vsu traductum, atque etiam hæreditario iure receptum

Psalm. 2.

*Prima loci
explicatio.*

*Sceptrum æ-
lim virga fe-
rrea.*

Homerus, & ab eo cæteri tradunt.

Idola cū hastis. Quin & hastam esse dicunt, quæ olim Deorum addita simulacris, nam prodigii simile habitum legimus, siquândo hastæ motæ essent, vt Liuius scribit, alique, & certè placulo procuratum. Iustinus etiam lib. XLIII. Reges olim

Iustinus. hastas pro diademate habuisse dicit, quas Græci sceptrâ dixere. Nam & ab origine rerum pro Dijs immortalibus veteres hastas coluere: ob cuius religionis memoriam, adhuc Deorum simulacris hastæ adduntur. Iam verò loquendi ille modus, scilicet, Regere in virga ferrea, pro regere cum virga ferrea, siue gestando, aut præferendo virgam ferream, Latinis tã frequens est, vt nihil certe Latinius. Ita in armis esse, in oreis, in veste forensi, & sexcenta similia.

Regere in virga quid. Sed ego virgam ferream pro peremni sceptro, vt dixit Ouidius. XV. Metamorph. acceptam existimo: vt Hieremix I. Columna ferrea dicitur firma, perpetua, & nunquã è suo loco conuellenda: & Michæ III. Ferreum cornu Ecclesiæ, hoc est, inuictum atque sempiternum. Nec aliã ob causam, opinor, Hesiodus in Theogonia limen Olympo ferreum siue æreum tribuit, nisi quòd firmum, ac stabile, perpetuum, inexpugnabile sit, atque æternum; siue, vt aiunt Philosophi, interitus expers. Ita apud Homerũ ærea cælorum tecta, siue domos ferreas legas, maximè Iliad. I apud quem Thetis ita loquitur:

Virga ferrea peremne sceptrum. Tunc ærea tecta domorum

Columna ferrea. Cornu ferreum. Ipsius, idest Iouis, accedens genibus complexa precabor.

Limẽ ferreũ Hesiodo. Cumque Homerus alique poetæ vocem sibi, & pectus ferreum optant, non crudele, non durum pectus expetunt; sed firmum, & constans, & laboris incanendo patiens, vt contentius, & diutius canere, atque in edendo cantu perseverare possint. Quod apertè Ouidius cū superiores imitatur pariter atque explicat:

Ærea tecta Homero. Si vox infragilis, pectus mihi firmius esset:

Vox, pectus ferreum. Et Homerus Iliados II.

Multitudinem verò non ego recensabo, neque nominauero, Neque si mihi decem linguæ, decemque ora forent,

Homerus. Vox

Voxque infrangibilis, æreumque mihi cor esset.

Nempe ad vocis firmitatem pariter, atque perpetuitatem retinendam. Ita Euryclea nutrix Vlysi Odiss. IX.

Cor æreum quo vsu.

Retinebo firmius illa,

Homerus.

Quàm solidum ferrum, aut durus lapis.

Quare virga ferrea, siue sceptrum ferreū perpetui, semper terni, inexpugnabilisque imperii Symbolum, atque imaginē præferret: quod Danielis II. cap, confirmatur. Et digitos pedum ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum, &c. In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur: comminet autem & cōsumet omnia regna hæc & ipsum stabit in æternum. REGES igitur EO SIN VIR-

*Virga ferrea
inexpugna-
bile imperiū.
Danielis. 2.
Ferreum pro
solido.*

GA FERREA: Seras Reyno de prestado, o de dos dias: sino perpetuo, eterno, y de dura, como de hierro. Nam tametsi hostes regnum tuum oppugnēt, nihil illi detrimenti afferent, quæ etiam virtus in ferrum cadit, ut cum ab ipso reliqua metalla multa patiantur, ipsum ab illis nihil mali accipiat. Quod ille apud Antiphanem parasitus faceret significauit, cum dixit.

*Ferreū quod
nihil accipit
detrimenti.*

Ad verbera

*Antiphanis
Parasitus fer-
rimassa &c.*

Sum massā ferri, quæ potest pati nihil,

Ad verberandum fulmen, ac ad quempiam

Cæcum faciendum fulgur, auferendoque

Procella, suffocando quemlibet laqueus,

Frangendo vestes ianua, quassatio

Telluris. &c.

Et Cratinus in Titanibus,

Manum æream fortemque habet, labore sit

Quæ fessa nullo, multo at igne fortior.

*Ærea man-
ab labore in-
uicta.*

Quo sensu Iob. I. Caro ænea dicitur, quæ nihil à dolorum ictibus patitur, in quam vulnera non imprimantur, quam nec labor frangat, nec vermes edant, nec cruciamenta distorqueant. En quatenus hanc impressionem dolores non mellis. Iob. I. Virga ferrea.

Augustino

Iam verò quod B Augustinus Virgam ferream pro inflexibili iustitia inflexibili.

xibili iustitia capit, nobiscum facit, & nostram sententiam
Sceptra doc- probabiliorem facit. Enim verò sceptrum non Regni mo-
trina, & iu- dō, sed etiam iudiciariæ potestatis atque doctrinæ insigne
dicij insigne. est, uti apud Hesiodum, Homerum, Platonem, aliosque
 primæ notæ scriptores passim reperiās. Virgas enim siue
 Sceptra, siue hastas gestasse olim magistratus iudicandi po-
Sceptro Ioni testate preditos, autores varii tradunt. Primum itaque lup-
in cōcionādo piter sceptro in Deorum concionibus utebatur, Ovidius
 lib. I. Metamorphos.

Ovidius. Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno, & c.
 Ora indignantis soluit.

Sceptrū Deo Sceptrum autem Deo propriè conuenit: nam sceptrum ni-
præcipuum. hil est aliud quàm scipio, seu baculus, quo innitimur gra-
 dum facientes, ne prolabamur: Deus autem solus est, quo
 cuncta sustinentur, & constant. In ipso enim vivimus (ut à
Sceptra Re- poeta loquitur Paulus) *monemur, & sumus.* Cumque Re-
gibus à Deo ges à Deo constituti sint, ita etiā ab illo sceptrum accipiūt.
 Quod nec Homerum, Hesiodum vel latuit. Ille enim Iliados
 II. sic.

Homerus. Prodiit hic astant Danaū moderator Atrides
 Sceptra tenens manibus, Vulcani opus igni potentis.
 Vulcanus dedit ipse Ioni Saturnigenai,
 Iuppiter alato bonus obtulit Agiricida,
 Mercurius Pelopi per equestria fræna potenti,
 Tantalides quæ deinde Pelops tibi contulit Atren:
 Liquerat hæc Atreus opulento dona Thyeste,
 Cui mare, cui terræ, totum pareret & Argos.
 Hoc tunc innitens sceptro, hæc est verba loquutus.

Vbi & peremnitatem sceptri videas pertot ætates inte-
 gri, quod neque huius initio libri siluit Homerus cum
 dixit,

Dein sceptrum sumit auitum,

Quod nulla annorum serie corruperat ætas.

Deinde, ad cōcionandū, & docendos, atque admonēdos,
 populos, sumtū animaduertas in manus, & quidē acceptū à
 Deo, ita etiā Chryses Apollinis sacerdos (penes quos popu-
 lum

lum docere) communioniturus Græcos sceptrum gestat, & ab ipso met Apolline datum: ad quem Rex Agamemnon.

Vel te tunc etiam nec Apollinis insula tutum

Præstiterit satis, aut quæ nunc geris aurea sceptrâ,

Eripiant mihi.

Sed in Achillis sceptrum etiam manu videas, eodem quo diximus argumento; & quidem ære inclusum, ut verè virga ferrea nominetur: Iliad. l. ubi Achilles ira loquitur.

Iure ratum facio iurando hoc esse futurum,

Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)

Nunquam fronde leni fundet virgulta, nec umbras, &c.

Olim arbor, nunc artificis manus ære decora

Ineludit; manibus proceres, nunc illud Achivi

Gestant, qui Iouis acceptas sub nomine leges

Iuraque constituunt, æternæque fœdera firmant.

Vlysses quoque verba facturur sceptrum tenet Iliados 111.

Verum ubi dicendi partes accepit Vlysses,

Stabat humi fixis oculis, sceptrumque tenebat.

Cuiusmodi nunc Scipiones gestant in bello duces, quos imperatores olim; nunc Generales appellamus, & Bastones dicuntur: Iliados autem XXVII. Senes iudicaturi sceptrate-

Donec marmoribus mox confedère politis

In sacro positis cœtu, spectanda ferentes

Sceptrâ senes manibus, præconum voce valentum

Qui simul indixère tenenda silentia turbæ,

Iura simul dixère.

Quin & ipsi etiam Hesiodo sceptrum Musæ præbent doctrinam de Dijs, eorumque progenie mortalibus tradituro.

Sic dixerunt filia Iouis magni veridicæ,

Et mihi sceptrum dederunt, lauri peruiridis ramum

Decerpere mirandum, inspirarunt autem mihi vocem

Diuinam, &c.

Quid autem Palladis, quid Circes, quid Mercurij virga significat, nisi doctrinæ, eruditionisque vim penitus admirabi-

Sceptrum

gestat Apol-

linis sacer-

dos Homer.

Sceptrum in

concauando

Achilli.

Sceptrū vir

ga ære inclu

sa.

Sceptrū V-

lyss. in concio

nando.

Sceptrâ fe-

runt in bello

etiam nunc.

Homerus.

Sceptrâ indi

cum, quorū

olim tribuna

lia è polito

marmore.

Sceptrū ipsi

Hesiodo Mu

sæ tribuunt.

Palladis, Cir

ces, Mercurij

lem? virga quid.

lem? cui feræ etiam ipsæ concedunt. Scientiarum præses Pallas habetur, Mercurius Diuorum atque hominum interpretes, Circes incantationum Dea celebratur. At, quæ vnam maiora prodigia, quàm quæ ex doctrina extiterunt?

Mosis virga Doctoris, & iudicis in signe.

Abbaris sagitta radius Solis.

Doctrinæ natura.

Oculus Osyris in scepro.

Mosis virga Doctoris pariter atque legislatoris insigne fuit: Abbaris verò sagitta, quam, vt scribit Clemens Alexad. per totum terrarum orbem circumtulit, Diuina quædã virga fuit, quam Phisici Solis radium interpretantur, ab Apolline datum, cuius vi summa quævis & intelligebat facillè, & promptè perficiebat. Nescio an subtilius explicari potuisset natura doctrinæ, quæ cum radiorum Solisque lucis similis sit, & acuit intelligentiam, & facilitate donat agendis; vnde & facultatis nomen accepit. Id verò vel oculus ille, quem Osyris gestabat in scepro, haud obscure declarat. Quippe omnes artes ac disciplinæ, in medijs ignorationis tenebris, oculos mortalibus aperiunt, vt ad recòditiore quæque mysteria penetrare queant. Hæc vero virtus sicui legi, sicui doctrinæ conuenit, Euangelicæ ac nostræ maximè conuenit, quæ in luce, & sole, tam sæpe in Sacris litteris significatur. Rectè igitur Goropius lib. Origin. VIII. Abbarim eum esse censet, qui puram sinceramque sapientiam habet, & eam alijs tradit. Vnde quicumque sinceræ sapientiæ doctores in Scythia extiterunt, ij omnes Abbarides dicebantur; non secus atque in Ægypto quidquid in lucem ederetur, quod ad Sacrorum interpretationem spectaret, Mercurio Trismegisto, vt auctor est Iamblicus eius discipulus, tribuebatur.

Abbaris sapientia Doctor.

Iani virga aduersus Stryges, & incantamenta.

Denique, vt de doctrinæ symbolo definiam; quid aliud sibi vult Iani illa virga, quam Cranæ dono dedit aduersus Stryguni incantamenta, & noxas, è qua lumen thalamis accendebatur, nisi doctrinæ lucem, quæ fraudes omnes, ac dolos ostendit, ac dissipat? Ouidius VI. Fast.

Ouidius.

Sic fatus, virgam, qua tristes pellere posset

A foribus noxas, hæc erat alba, dedit.

Et deinde:

Virgaque Ianalæ de Spina sumitur alba;

Quæ

Qua lumen thalamis parua fenestra dabat.

Sed hæc omnia de alijs allegoricè, de Christianæ fidei disciplina re vera affirmantur; quam qui tenuerint, in nomine Christi: *Dæmonia ejicient, linguis loquentur novis; Serpentes tollent, & si mortiferum, quid biberint, non eis nocebit, super agros maris imponent, & bene habebunt.* Quicunque autem ab ea defecere noxæ sunt, & Stryges; & eorum doctrina fascini, & incantamenta. Docebit Apostolus, qui ad Galatas ita loquitur: *Quis vos fascinavit non obedire veritati?* Veritas autem illa omnia dissipat. Sed nunc hoc tantum agimus, ut ostendamus sceptrum, siue virgam, non Regum tantum, sed etiam Doctorum esse, legislatorum, ac iudicum. Quod quia satis à me probatum existimo, ad superiora regredior.

De virga igitur ferrea sic statuo; eam multo aptius ad Christi Regis ius, doctrinamque referri: nam præterquam, quod eius rei symbolum est, non apud gentes modò, sed etiam apud Hebræos; verbum R E G E S, in Hebræis idem valet quod pascere; ut alibi apud eundem: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* Hispanè dixeris: *De su plato como y de su bolsa gasta, no me puedo jamas ver en necesidad.* Ita etiam, R E G E S E O S I N V I R G A F E R R E A; idest, ad fidem religionemque traduces, quæ nunquam deficiet: pascere eos doctrina cælesti, Diuina, & æterna; leges eis dabis exquisitissimas, sanctissimas, atque sempiternas. *Daras leyes perpetuas, y haras justicia, y enseñaras a tus vassallos doctrina y ley firme, solida, perpetua y eterna.* Aduersus quam portæ inferi non præualebunt: tamen illæ quoque ferreæ sunt, duræ, & inexpugnabiles: nam ex ad Christi nomen, aut fragentur, aut sese aperient, & vinctos suos dabunt, atque ipsi etiam Tartarei Principes ad eius genua provoluentur. *In nomine enim Iesu omne genu flectetur, cælestium, terrestrium, & inferorum.*

En igitur quanto aptius post verbum *Reges*, pro quo Hebræi *Pascere*, virgam ferream non ut passim sceptrum durum, rigidumque interpretemur. Quid enim commu-

Christianæ discipline mirabilis virtus. Heretici noxæ, & Stryges.

Virga ferrea Christi doctrina. Regere Heb. pascere. Psal. 22.

Regere in virga ferrea.

Virga ferrea non tam vindecis quàm pascitoris.

ne habet cum supplicio passus? Quid cum hoste Rex? cum vindice pastor? Pascit oves, non carpit, regit baculo, non contundit. Enim verò si quando seueritatem virgæ ferreæ ostensurus videbatur, tum maximè videbatur, cum coactus nonaginta nouem relinquere, & difficultates viarum adire, multis laboribus superatis errantem ouem offendit.

*Virga ferrea
Doctrinæ so-
lidas.
Psal. 2.*

*Apprehēde-
re disciplinā
quid.*

At tunc sublatam in humeros in ouile reduxit. Quare nihil dubito quin ad doctrinæ soliditatem virga ferrea referatur: id quod, quæ proximè sequuntur ostendunt. *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.* Quod perinde est, ac si diceret. *Y pñes tan buena ocasion se ha ofrecido, abrid Reyes los ojos, y aprended como lo auéis de ser, los que soys Iuezes de la tierra.* Addit præterea paulo post, *Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.* Hoc est, ad eius leges, & iura spectate, nisi aberrare à recto velitis, & præscriptionem in docendo, atque etiam iudicando necessariam præterire. *Echad mano a la ocasion, no se os passè, que quien pierde punto pierde mucho.*

Maestro teneys, oydlle, y recebid la enseñanza de su boca, sino quereys que os alcance el castigo de su ira, y finalmente perderos. Sed de hoc loco, in II. Singulariũ volumi-

ne, ex instituto dicemus. (..)

Caput

CAPVT VI.

FERREA QVÆ INFLEXIBILIA. B. Augustini sententia yberius explicata. Confringere, & comminuere quid. Superioris versus secūda pars studiosè tractata. Alij deinde loci ex Psal. & Canticis illustrati. Cor, & pectus ferreum mortis. Ferrea testæ inferorum. Doctrinæ vis Euangelicæ, lactis similis. Saltantes cum rota figuli comparati. Horatio, Senecæ, alijsque lux facta.

IXI Ferrea dici solida, & firma, addo etiam inflexibilia, quod in idem fere recidit. Ferreum enim interdum apud auctores, idem valet, quod inexorabile, quod flexi, quod domari, quod perfringi non potest Theocrytus Eidyllio X l l l. de Hercule ita canit.

Ferrea inflexibilia, constantia, firma.

Theocrytus,

*Quin, & Amphitryonis filius, cui ferreum pectus erat,
Qui sæuū leonem sustinuit.*

Hoc est, inuictum, inflexibile, indomitum: & de se etiam amore superato Eidyll. XXX.

*Et amor tibi iste non gratus erit,
Qui virū mentes, facile superat,
Et me ex ferreo mollem fecit,*

Moschus Eidyllio. 2.

Moschus etiam poeta vetusti sæculi Græcus de Hercule sic: Eidyll. II.

*Nam illi multorum præ manu est opus
Laborum, quos terra marique oberrans
Sustinet ex saxo, aut ferro animum habens fortè in pectore.*

Animus ferreus, fortis. Homerus.

Ideo etiam Tartarorum adamantinæ portæ, & ferrea Eumenidum testæ ab Homero dictæ Iliad. VII.

*Aut hinc ad Stygias, Plutonia Regna, paludes
Detrudam; quæ vasta patent immanis abyssi
Tartara; quæ duro stant portæ adamante reuinctæ.
Ferreaque Eumenidum testæ.*

Inferorum Adamantinæ portæ, ferreae que testæ.

Hesiodus. Hesiodus quoque in Theogonia de eodē regno ita loquitur.

Decimo die ad terram perveniret

Quam circa ferreum septum ductum est.

Et paulo post de Tartari portis hæc addit;

Illic splendida æque porta, & æreum limen

Immotum; radicibus longis compactum,

Sua sponte natum.

**Æreū limen
immotum.**

Vbi animaduertas licet æreum limen dici, quia immotum, & longis radicibus defixum, nulla ut ratione conuelli, aut commoueri queat. Ita etiam mors ferrea, & fatum ferreum, eadem ratione dicta à poetis; ut ab Hesiodo in Theogonia, ubi cum de somno, & morte historiam texeret ita cecinit:

Hesiodus.

**Mortis cor
ferreum.**

Alierius verò, idest Mortis, ferreum quidem cor, æreum verò ei pectus.

Idest inflexibile, inexorabile, quia, ut est apud Horatiū lib. I. Carmin. Ode III.

Horatius.

Pallida Mors æquo pulsat pede pauperum tabernas

Regumque turres.

**Iustitia infle
xibilis diui
na lex.**

Non longius facio, venio ad sententiam, que ferream virgā eiusque significationem maximè attingit. Iustitiam enim inflexibilem dicit, quam cum dicit, legem dicit, iura dicit Diuina, quæ summus Iudex pariter atque Rex Christus Op. Max. daturus erat gentibus, quarum possessionem inibat. Leges autem iuraque Diuina ideo ferrea dicuntur, quia semper eterna, quia inflexibilia, neque hominum arbitrio, aut voluntate antiquanda, neque etiam immutanda: Deinde quia ius æquum & bonum, ut iuris periti aiunt, continent, & summa æquitate commendantur: quam neque perfringere, neque in prauum detorquere ulli hominū generi liceat. Non enim aranearum telis similia sunt, quæ muscas capiunt cum à maioribus animalculis irrumpantur. Cū itaque mortales omnes sine personarum, ut dicitur, acceptione, æqua lance metiantur, facili sibi omnes subiicient, & quocūque Deus vult ducet, atque ipsi sequentur. Hoc autem, quæ proximè sequuntur, ostendunt.

ET TANQVAM VAS FIGVLI CONFRINGES EOS.

Quod ego iuxta superiora sic primum interpretor. *Y tu reyna sera no forgado ni violento, sino como de Rey y Jeñor natural, que haras de tus vassallos, lo que el ollero de sus ollas, que quando quiere las guarda, y quando no, las haze cascós, y callan ellas.* His etiam consonant quæ sunt apud Hieremiam cap. I. *Ecce constitui te hodie super gentes & regna, vt euellas, vt destruas, & disperdas, & dissipes, & edifices, & plantes.* Quæ apud Iliam etiam totidem verbis leguntur, cap. LI. verbû autem CONFRINGES, non seueritatem nimiam, aut asperitatem significat, sed summum Imperium, summamque potestatem, quam habiturus erat in gētes, & vim quādam planè Diuinam, qua mortales ab Idolorum cultu erat traducturus.

Vas figulicū fringere quid

Hieremie. x

Cōfringere quid.

Quod autem homines cum figulino vase contēdit: eorū in obsequendo pronos animos, & sponte sese in ejus seruitutem insinuantes ostendit. Perinde igitur est ac si diceret. *Tendras muy poco q̄ hazer en hazellos tus vassallos: ballaras en ellos muy poca resistencia, como en vn vaso de barro.* Quid autem fieri facilius potest, quàm quod verbo fit? neque est curnes virga ferrea commoneat, aut cogat alio detorquere sententiam: nam ea nihil est aliud, si ad vocis originem respiciamus, quàm pedum, baculus ve pastoris, quod ferreo interdum conto instructum esse videmus; quo adhibito facile oues quocunque pastor velit, aguntur.

Vas figulicū curn mortales.

Virga ferrea pedis pastoris

Et quidem facilitatem & celeritatem istam, qua Rex Maximus Christus gentes in Ecclesiam collecturus, atque in possessionem suam reducturus erat, Regius Vates. Psalm. XXVIII. cum de conuersione gentium per verbi Dei virtutem, efficaciamque prædiceret, nō dissimili quadam allegoria significauit. Nam Euangelij prædicationem cum tonitru, & fulmine comparauit, vt in ea vim, & celeritatem agnoscas: nempe in mundi celeri conuersione. *Vox, inquit Dauid, Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.* Scilicet quia virtutem habet, ideo etiam magnificentiam; quia potens est, ideo magnifica, grandia, atq̄ illustra-

Christus facit le gētes in Ecclesiā collegas

Locus ex Ps.

28. diligenter excussus

atq̄ illustratus.

Gētes cū Cedris cōparatæ

mirabilia operatur: cuiusmodi illa sunt quæ sequuntur. *Vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Libani.* Vides Prophetiam de gentium conuersione? quas cum cedris Libani comparat: quia imperij apud eos summa erat, & Romanis sub ortū Christi maxima pars orbis obtēperabat. Vox igitur, inquit, Domini, idest, tonitrus, cōfringit cedros, quantumvis altis defixæ radicibus sint, ita etiam Dominus ipse procerissimas Libani Cedros, hoc est, gentes opibus, imperio, dignitate florentes sibi substernet: à suis sedibus conuellet: idest, ab ea religione, quam primum imbibērāt, & tenaciter retinebant, multo facilius quàm vi ventorum arbores extrahit, ad suam fidem reuocabit.

Confringere, facere vt exiliant.

Sed animaduerte quemadmodum eadem confringendi voce eandem rem vulgatus interpretes expresserit: quam ex Hebræo fonte sic vertunt. *Exilire faciet vt vitulum Libani, atque vt pullum Unicornium.* Vide quàm aptè ad ea quæ diximus: quasi dicat, tanta vis erit Diuini verbi, vt ad eius sonitum mortales, velut arbores suis conuulsæ sedibus ruunt, ita etiam ipsi ad Christum læti, alacres, ac velut exiliētes præ gaudio pergant, ac se se illi dedant: & quod Hispanè dicitur. *Vendran a Christo dando saltos de plazer.* Hic enim verus Orpheus, qui suauitate vocis, & tenere flumina, & arbores loco motas ad se trahere credebatur. Idest, vt ad veritatem fabulas reuocemus, qui Doctrinæ vi, atque suauitate mirabili flectebat animos, & suæ voluntati, atque imperio subiciebat.

Gētes ad Christum alacres, et exultantes veniunt.

Nec aliena hæc à confringendi & cōminuēdi voce potestas, nam *Frangere* Latinis interdum est vincere, flectere, subiicere, emollire. *Rendir, sujetar, ablandar, y enternecer.* Cicero ad Brutum lib. XI. Epist. XII. *Itaque homines alij fracti sunt, nonnulli etiam queruntur.* Quibus Hispana respondet: *Vnos quedaron rendidos, y otros quexosos.* Ouidius I. Metamorph.

Onidius.

Animum pietas, maternaque viscera frangunt. Hoc est, commouent, atque flectunt ad misericordiā. *Dum se calor frangit,* inquit Cicero; idest lenitur, mitigatur, remittit

mittit sese. Sed vnicum esto eiusdem exemplum, quo verbum vtrumque coniungit. II. Offic. *Viriatus, quem C. Cicero. Lelius Prætor fregit, atque comminuit.* Id est conuicit, flexit, ac se se dare coegit. Denique. & cantores vocem, & Saltatores corpus infringere, & qui molliter incedunt, gressum frangere dicuntur. Ita Seneca Controuersia II. de sacerdotibus prostituta: *Excipitur meretricum osculis: docetur blanditias, & in omnem motum corporis confringitur.* Hoc est, molliter saltat, aut cynedicam artem ediscit, quæ olim propria, & præcipua meretricum, vt facili viderit, qui vel externos, vel etiâ nostros pervoluit auctores. Sed Chrysostomum velim præ omnibus legas, qui sæpe in saltatriculas meretrices invehitur; & ex alienis Athenæum, apud quem illæ genua recidere dicuntur, cum molliter saltant. Is enim lib. XIII. cap. X. *Ego profectò, inquit, viri conuiuæ, non iuxta auras Metagenis, aut Aristagoræ Mamacuthum, amicas saltatrices vobis exposui.*

Seneca.

Confringere quid.

Meretrices saltatriculæ.

Genua recidere quid.

Athenæus.

*Formasas primum vobis dicere non est**Florentes saltatrices, quæ genua recidunt, &c.*

Cicero explicatus.

Sic etiam Cicero in Oratore Hegesiam dicit saltare particulas incidendo, ex Cynædica ad Oratoriâ translata similitudine. Inter quas varijs clausulis interponit se raro numerosa comprehensio, quam peruersè fugiens Hegesias, &c. saltat incidens particulas. Id est eneruat impetum, frangit numerum orationis. Huc etiam spectat illud Horatij. lib. III. Ode VI.

*Motus doceri gaudet Ionicos**Matura virgo, & fingitur artibus**Iam nunc; & incestos amores**Detenero meditatur vngui.*

Horatij locus correctus

et explicatus.

Ionicus motus

mollis saltatio.

Athen.

lib. 14. c. 10.

Frangi artibus, quid.

Vbi Lanibinus legit *Fingitur artibus*, id est instruitur, his artibus informatur: sed vulgata vetustiorum exemplariû lectio valde mihi probatur; quæ eiusmodi: *Frangitur artibus.* Hoc est molliter iam nunc & cynedicè saltat: gaudet enim Ionicam saltationem ediscere, & ijs sese artibus iam nunc à pueritia exercet, & ad incestos ac turpes amores, corporis motibus exprimendos, (qui olim saltatoribus mos, vt infra

Incestos amores meditari.

docebimus) assidua meditatione, atque exercitatione componit. Ideo Cinædi saltatores ve passim molles appellantur, quia perinde atque è lento essent vimine, saltando se flecte-

Versus sine orbis saltatorius. Hispani, *Como si fuesen de gonges*. Hinc etiam versus & saltatorius orbis, quod in orbem se facile versant. Est autem versus & saltatorius orbis vel species quædam motus, quo in orbem choreas ducunt, vel quo se quisque in Gyrū vertit: Hispani *Cabriolas* dicunt. Ita Plautus in *Sticho*. Scen.

Plantus. *Confringere corpus.* *vt. Si isthoc versu me viceris, alio me pronocato.* Ex quibus facile videas quantum causæ sit, vt confringere corpus dicantur, qui tam molliter saltant, ac sursum, deorsum, recto, transuerso, obliquo motu se versant, quàm si lutum, aut argilla essent in rota figuli constituta. Et nescio quid commune reperit Homerus saltationi cum rotæ figuli conuer-

Saltantes rota figuli similes Homeri. *fione.* Iliados enim XVIII. Ita Canit.

*Atque illi in numerum pedibus saltare suetis
Saltantes duxere choros, faciliq; rotatu
Nunc hac, nunc illac vertuntur, non secus ac si
Siquis adaptatam manibus prius experiatur
Currere posse rotam figulus, mox ordine verso
Mutua saltantes spatia in sua quisque redibant.*

Vt mirari iam definas cur ego præter communem sensum illam versus partem, *Et tanquam vas figuli confringes eos*, in eum, quem dixi, modum interpreter. Significanter enim utrobique noster interpretis confringendi verbo miram Divini verbi potestatem, atque Euangelicæ prædicationis virtutem multiplicem complexus est. Emollit enim hominū corda, flectit ad Dei nutum, subiicit voluntati: non coactos, sed volentes trahit, suauitate allicit, virtute concitat, atque efficit, vt præ gaudio ad Christum veniant exultantes, non secus atque vituli ad parentis aspectum exiliunt, vberibus inhiant, donec optato lacte pascuntur.

Vbera cur sponso data. Nec sine misterio quidem vbera sponso Cant. I. attribuantur. Euangelica enim lex lacti similis est Apostolo I. Corinth. III. *Lac vobis potum dedi.* Quem locum acutissime versat Clemens Alexand. lib. I. *Pædag.* c. VI. *Sienim inquit,*

Euangelij mira virtus.

Christi lex lacti similis.

In Christo sumus regenerati, qui nos regeneravit; proprio lacte nutrit, nempe verbo. Gentes itaque quasi tunc geniti infantes licet concupiscentes, & veluti cerui ad fontes aquarum, ad Christum exilientes prædesiderio properabunt. Et certè cū vitulum, & pullum Unicornium nominauit, miram illam auiditatem, qua illi ad matris vbera currant, in gentibus ad Christi Ecclesiam confluentibus inesse significauit: vt intelligas eos amore, non vi trahi. Trahit enim, vt aiebat poeta, suam quemque voluptas.

Eadem pene similitudine Theocryptus Eidyllio XVIII. puellarum aduersus Helenam amorem pariter, atque desiderium, quo ad illam videndam, fruendamque rapiebantur, expressit, dicens:

*Ad folia in pratis nascentia
Ibimus, vt colligamus fersa suauiter redolentia
Sape de te cogitantes ò Helena, sicut lactentes
Agnae, quæ matris ouicula vbera desiderant.*

Celeritatem etiam quorundam in se se impetum facientiū, arborum similitudine de monte ruentium Hesiodus in Scuto Herculis explicauit.

*Vt autem ab alto vertice montis magni
Rupes defiliunt, alia super alias cadentes
Multaque quercus, multæ item piceæ
Alnique totis radicibus refringuntur ab ipsis
Celeriter delabentibus, donec in campum perueniāt.
Ita & illi in se mutuo cadebant.*

Itaque in conuulsis atque exilientibus Cedris celeritatem, & contentionem, in vitulis teneris atque exultantibus auiditatem præterea, & desiderium, quo ad Christum tanquam ad fontem, siue ad parentem acurrerent, egregiè Propheta explicauit: eiusque mentem vulgatus interpret iustis, significantibusque verbis expressit. Sed de his vberius aliquando cum rem ex instituto persequemur. Redeo iam ad vltimam versiculi explicationem quæ ex proxime dictis haud obscure colligitur.

Clemens Alexand.

Gentes ad Christum auidiſſimè currunt.

*Desiderium in lactentibus agnis expressum.
Theocryptus*

*Celeritas in conuulsis præcipitatisque arboribus.
Hesiodus*

In exilientibus Cedris celeritas gentiū In vitulis desiderium auidiſſimè.

- Diximus enim virga ferrea non regnum modò, sed leges etiam atque doctrinam significari. Cum igitur Regius vates dicit, **ET TANQVAM VAS FIGVLI CONFRINGES EOS**, non secus facit ac fidicat, *Sera esta enseñanza tan poderosa y tus leyes tan ajustadas à toda razon, que el mundo todo se sujetara a ellas, y se pondran en tus manos los hombres, para que habgas dellos a tu voluntad, como el ollero de sus ollas.* Satis enim est si te audierint, vt sequantur: nam & illi vbi vocem Domini exceperere relictis retibus, & patre secuti sunt eū. Adeò enim pulcra, & speciosa lex Christi, vt vel specie ipsa capiat & alliciat animos intuentium, iuxta illud eiusdem vatis Psal. L. *Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertètur.* Satis enim est si viam nouerint, vt ingrediatur, neque fraudabit eos spes conceptæ æquitatis, neque illis contingere vnquam poterit, quod iis vsu euenisse vidimus, qui alienis viis insistentes, coacti sunt dicere, *Ambulauius vias difficiles.* Tantam autem cum vim, tum etiam suauitatem tua lex habet, visus mihi est apud se dixisse Propheta, vt vel aspectu ipso primo capiat hominum animos, & pelliciat in amorem. doceat idem, qui supra, Propheta David: *Declaratio, inquit, sermonum tuorum illuminat.* Hebræi **PETAH**, id est, ostium, seu vestibulum mandatorum tuorum lucidum: alij, apertio, vel patefactio speciosa. *La primera vista, la portada de tu ley es tan luzida, tan hermosa, tan agradable, que aun a los niños, è ignorantes haze reparar,* Nam ita subiungitur, Et intellectum dat paruulis. Basta dezir mandamiento de Dios, o ley suya, para aficionar y captinar los coraçones. Quam etiam vim in illuminandi verbo percipias oportet, idē enim valet quod Hispanè. *Les alegra el ojo, y les aficiona el coraçon.* Qua de re dictum à nobis alias est. *Y es en tanta manera verdad, que yo me voy la boca abierta tras ellos. Os meum aperui. Y el alma y la vida se me va tras ellos, y por ellos.* Et attraxi spiritum quia mandata tua desiderabam.

Sed quid moror hic amplius, quasi ferreis compedibus impeditus? Expediam me cum hoc dixero: ferreum interdum idem esse, quod graue, quod durum, & intolerabile

Bile. Psalm. CXLIX. *Manicas ferreas: & Deuter. IIII. Fornas ferreas Egypti. Et cap. XXV III. Iugum ferreum legas, & durū & intolabile.* Et apud Tibullum *Sortem vitæ ferream.* Et apud Ciceronem, *ferreum scriptorem, id est, durum, & vix legendum, & eiusmodi sexcenta, quæ omitto, cum illud Catulli subiunxero, qui ferreum os dixit pro inuerecunda, & perfricta fronte.*

Quod si nil aliud potest, ruborem

Ferreo canis exprimamus ore,

Conclamate iterum altiore voce.

Ferreo dixit, quasi inflexibili, quod in ruborem conijci non posset.

CAPVT VIII.

VESTES OLIM STERNI SOLITAS

prætereuntibus imperatoribus, vti Christo Domino Hierosolimam ineunti. Eius moris vestigia apud Hebræos, atque etiam Agarenos. Exempla quædam ex recentiore memoria.

Lutarchus in Catone Vicensi, tanti hominem ob egregias animi dotes à Prouinciæ libus habitum scribit, vti ei, non quod cæteris solet, acciderit. Magistratus enim, vti ait Cic. venientes expectant, deserunt abeuntes. Hunc verò provincia decedentem lacrymis, & eo, qui solis imperatoribus tribuebatur, honoris genere persecuti sunt. Sed audiamus Plutarchum. *Finito tempore provincia abeuntem non votis, vt fieri solet, sed lacrimis, & insatiabili amplexu milites prosequiebantur, sternentes vestes per ea loca, quibus ipse pedibus iturus erat, manusque osculantes: quod genus honoris non nisi Imperatoribus, idque per paucis eo tempore tribuebatur. Facit ab hac cõsuetudine Cotyis etiã Thracum Rex, qui cū filiam Iphicrati in matrimonium collocasset, strato pulcherrime foro nuptias celebravit.* Athæneus lib. IIII. cap. II. *Dicunt enim has elo-*

Catoni prætereuntibus vestes obuiâ stratae.

Plutarchus in Catone.

Athenæus lib. 4. cap. 2. *gantisime fuisse paratas, siquidem purpurea stragula in foro etiam substrata fuerunt usque ad Vrsam. Persarum præterea Reges aut nunquam extra Regiam pedites, aut super tapetibus incedebant. Idem mihi auctor suggerit lib. XIII. cap. II. Pedes per horum aulam incedebat Sardiæ tenuibus tapetibus suppositis, super quibus nulli præterquam Regi incedere licebat. Athenæus lib. 2. cap. 3. Vbi verò ad extremam aulam perveniret, ascendeat in currum, aut equum: nam pedes nunquam extra Regiam conspectus est. Et paulo ante de iisdem: Cum Rex, inquit, de curru descenderet, neque desliebat, quamvis exigua esset altitudo à terra, neque hominum manibus fulciebatur, sed aurea sedes illi semper apponebatur, in quam descendens exibat: atque Regis sedem ferens ad hunc usum semper assequebatur.*

4. Reg. c. 9. Nec alienum ab hac consuetudine, quod III. Reg. IX. legitur ubi cū Iehu se Regem vnctum super Israel, diceret: *Festina verunt unusquisque, inquit, sacræ litteræ, tollens palium suum, & posuerunt sub pedibus eius, in similitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba, atque dixerunt: REGNABIT IEHV. Cuiusce rei vestigia quædā recentiore hac nostra memoria extitisse videmus: primū apud Agarenos in bello Grānatēsi proximo: qui Regulos duos cū crearūt, eorū pedibus vexilla, vestesque substrarunt, humumque deosculantes, Reges acclamauere. Qua in re, veterem etiam dedititionum, siue etiam supplicantium morem expressisse videtur, vt suo loco, id est, lib. IIII. dicemus.*

Agarenis cre
ato Regulo
vestes subs
trarūt in bel
lo Grānatēsi.
Legato Pōtif.
vestes Galli
substernunt.
Rami præla
ti dedititio-
rum insigne,
Recentius alterum, cum anno superiore, ineunti Gallia Legato Summi Pontificis Matronæ nobiles obviam effusæ, velamina, & pepla, aliaque ornamenta pedibus subiecere, perinde atque Christi Vicarium exciperent, eo certe honoris genere, quo Christum ipsum Hierosolimam ingredientem ciues prosecuti sunt. Eum enim, Regum in morem letis omnibus faustisque acclamationibus acceperunt, Regem ac Dominum inclamantes. Quò certè respiciens Propheta, illa prædixit Hierosolimam alloquens. *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus & c.* Nam quod oliuas manibus prætulerunt, & ad pedes etiam tetenderunt, id vero de

deditionum esse habitum, & infigne Regem agnoscentiū, proximè demonstrabitur, vbi de ritu supplicandi. Nunc reliqua quibus Christum Opt. Max. more Regum, Deorumque exceptum substratis vestibus ostendemus.

CAPVT. VIII.

DIIS ETIAM HIC HONOS HABITVS.

Ouidij locus, & Virgilij alter, aliter atque ab Adriano Turnebo explicatus. Vestes Deorū simulacris ad pedes, & genua oblata. Denique hunc honorem Christo habitum manifestam esse Diuinitatis eius, atque imperij confessionem.

R egibus ac principibus etiam viris, qui aut in magistratu, aut in legatione, benè de re. meriti essent, vestes in prætereundo stratas esse honoris ergo proximè ostendimus: nūc autem idem in Deorum templis factitatū ad aras, & pedes simulacrorum, atque etiā in vijs qua sacra pompa traduceretur ostendam. Stratas autem in templis ad aras, in Deorum honorem, vel sacræ litteræ docent. Amos 11. Vbi Propheta in eorum numero scelerum, quibus se populus obstrinxerat, hoc etiam ponit. *Accubuerūt, inquit, super vestimentis pignoris iuxta omne altare, & bibeant vinum damnatorum.* Queritur autem eos à vero Dei cultu, ad Idolorū superstitionem defecisse, ac se se externis cæremonijs, ac moribus imbutisse: cum vestes, in morem gentium, Deorum simulacris substernerent, & eis proculcitis, & lectis tricliniaribus vterentur, vt stratas, atque solennes epulas celebrarēt. Eo autem atrocius populi scelus, quod non satis habebat alienis sacris operari, epulari, scortari, nisi etiam id ex alieno faceret, cum ne deberet quidem ex suo. Itaque alienas vestes & pignori sibi datas afferebat in templum, et ex multis iniquissimè indictis, epulare sacrificium adornabant. Persuassimum præterea veteribus fuit, tum demum Deos sibi propitios

*Amos cap. 11.
locus explicatus.*

Hieron. & alij.

*Vestes ad Deos
vbi genua oblatæ.*

futuros, si eis vestes offerrent, vt scripsit Turnebus ex Aeschilo, & confirmat ex illo virg. Aen. J.

Virg. Aen. 1 Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant.

Quod ita interpretatur idem Turnebus, vt dicat Troianas mulieres vestem hanc attulisse, vt Mineruam induerent. Verum, ad pedes ego, & genua abiectam esse non dubito.

Eustathius in lib. 10. Iliad. Eustathius enim in librū, Iliad. 10. *Talis igitur, inquit, Peplus videtur, & in Odyssea Telemacho ab Helena datum esse, & Troianæ Minervæ in genibus positus.* Iliad. autem VI. Hector ita Hecubam alloquitur:

Homerus Ili ad. 6.. Palladis ad templum, libamina, thuraque portans,

Peplum Mineruæ. Ascendas: Peplumque Deæ, quod in adibus intus

Eximium, pulcrumque tener: pretiosius vllum

Quo non est aliud, venerandam defer in ædem,

Ante Deæ genua auricomæ speciosa reponens.

Et paulo post Theano Palladis antistita acceptum ab aliis,

Peplū ad genua Mineruæ. Et sumtum manibus fulgenti murice peplum

Obtulit ante pedes Diuæ, genibusque dicatum,

Applicuit.

Quod, ideo factum existimo, quia Genua misericordis

consecrata esse putabantur. Vnde natum, vt etiam incera-

rentur, vt est apud Iuvenalem. Sed hac de re vberius in lib.

IIII. in quo supplicandi ritus exponitur. Pepli autem huius

mentio apud Platonem in Euthyphr. Diodor. Sicul. lib.

Initiatorum XX. Aristid. Suid. Harpocraton. Plaut, & alios. Obserua-

vestes Dijs tum præterea tradit Melanthius in lib. de Mysterijs, vt quā

offerebantur. quis vestem gestasset, dum initiaretur, eam Dijs offerret,

Melanth. ad ac dicaret in templis. Ac eo forsam transfugæ illi de popu-

pud Cael. lo Israelitico, respexerunt, cum ad initia capienda, nō suas,

Rhod. lib. 16. sed alienas vestes, in Deorum templa attulerunt. Nempe,

vt de suo quidquam ne cogerentur in eorum cultum im-

pendere. Sacris autem Gentium haud raro initiatos He-

Amos. 2. de quo supra. bræos, & Deorum epulas celebrasse, vel illa Dauidis ostē-

dunt ex Psal. CV. Initiati sunt Beelphegor, & commederūt

sacrificia mortuorum. Ezech. XVI. de vestibus dijs oblati,

locus manifestus: nam cū de Idolorū imaginibus, quas sibi

fecerat

fecerat populus loqueretur: *Et sumfisti, inquit, vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas.*

Denique stratas etiam vestibus vias, quas pompa cum *Via in pom*
Deorum simulacris praterit, coniecturam ex Ouidio fa- *pis stragula*
ciunt quidam, qui Amorum III. Eleg. XII. De Iunonis vesteornata
simulacro, quod in lucum deferēbatur, ita canit.

Qua ventura Dea est, in venes timida que puella Ouid. 3 Am.

Præbuerant latas veste iacente vias. Eleg. 12.

Quamquam iacētē interpretari possis promissam, ob ho-
nestatem pariter atque fastum. Sed innuat superiorem con-
iecturam. Alius poeta, qui de Samiis Iunonis festum cele-
brantibus ita canit apud Athenæum lib. XII. cap. IX.

Sic illi pexi Iunonis templa petebant

In lucum, ornati perpulcris vestibus, atque

Tellurem niveis texerunt vestibus omnes.

Athenis autē feriæ in singulos annos hoc fere ritucelebra-
bantur, toto templo mirifice instructo, & pavimento stra-
gula, ut opinor, veste contacto. Plinteria, vocant Græci, de
quibus Plutarch. in Alcibiade. Nam eo die quo ille portum
intranit, festa Plinteria, quæ colit Athenis magna cum religione so-
lent, celebrabantur, quibus templi ornamentum omne deponunt, pau-
menta tegunt, & tali die ab omni opere vacandum censent. Hæc
Plutar. ex Xenophontis lib. I. rerum Græcarum videtur ac-
cepisse, qui rem totam narrat, & de Plinterijs ita scribit.
Piræum navigavit, die qua Plinteria celebrabat ciuitas, & Palla-
dis tegitur sedes. Nec alienū hoc à vulgari huius sæculi mo-
re, quo in celebrioribus ferijs exponuntur ornamenta tem-
plorum, parietes peristromatis vestiuntur, & conducuntur ta-
petibus pavimenta.

Plutarch. in
Alcibiade.
Templa stra-
gula vesteor-
nata in festis

Xenophon.
lib. I. Rer.
Græcarum.

Quod igitur nouo prorsus exemplo factum ab Hebræis,
auctores ceteroqui graues existimant, ut substratis ramis,
ac vestibus Christum Iesum exceperint Hierosolimam ve-
nientem, non omnino rectē censent: cum eius rei vestigia
quædam apud eos, exempla vero apud alios non omnino
paucā cernantur, atque etiam eiusmodi, ut facile fuerit imi-
tari. Eonamque tempore maximum erat inter Hebræos,

O Roma-

*Christus mi-
ro Deiconsi-
lio cū ramis
exceptus.*

Romanosque, & horum causa cum Græcis aliisque nationibus Romanorum amicis commercium, atque cōsuetudo, aliique aliorum moribus tangebantur. Vt cumque tamē ista ceciderint, hoc vnum cenfeo: summo Dei consilio factum, vt humani Redemptor generis Christus, eo sit honoris genere deductus ab Hebræis in urbem; tum vt ipsi ad agnoscendam eius diuinitatem, atque imperium, spectaculi nouitate commouerentur: tum vt ad eiusdem mysterii fidem externæ gentes, eo quasi testimonio firmarentur. Quod eò grauius apud eos, quò propius ad suos mores ac ritus accederet; vt suprâ docuimus.

C A P V T. IX.

DE VESTIBVS DEORVM SIMVLACRIS oblati vberior disputatio. Hebræorum Gentiumque communis in eo ritus. Vestimenta pignorata quid. Vinum Damnatorum Amos 2. Germana et planè coherens Propheta ex antiquorum moribus, & vocum potestate explicatio. Toga, & pallium meretricum nota apud Romanos. Versicolores vestes meretricum. Locus 4. Reg. 23. maximè illustratus. Mensura luci, & B. Virginis, quæ. Astaroth, siue Astartes Venus Hebræis culta. Supplicationes, & supplicia quid.

TAMETSI Superiori capite dictum à nobis satis opinor erat de antiquorum more in vestibis Deorum simulacris oblati, ex quo illud Amos. II. *Super vestimentis pignoratis accubuerunt:* explicari posse affirmauimus, tamen quoniam videtur ea res nonnullis dubitationem efficere, qui & de ritu ipso, & de accubitu, & de *Pignorati* voce, longè aliter sentiunt: de his omnibus atque de totius loci vera & explicata sententia, pauca mi-

hi dicenda censui; quæ licet noua specie prima videri possint, re ipsa tamen ex antiquitatis sacranis eruta, & ex verborum germana vi, atque potestate, expressa est, vt ostendamus. Locus igitur ita continenter legitur in Hebræis: *Et filius ac pater eius ierunt ad puellam; vt violarent nomen sanctum meum; & super vestimentis pignoris accubuerunt, iuxta omne altare, & vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.* Vbi nemo est qui dubitet, quin hic Propheta eorum Scelus perstringat, qui per summam perfidiam, ad idolorum cultum, ritusque defecerant. Eos autem & incestæ Veneris maculas, contraxisse queritur, & gentium mora epularia Sacrificia celebrasse. De quibus postea singillatim nunc ad id quod maxime vrget. Queritur enim quæ nam sint ista pignorata vestimenta, in quibus Hebræos accubuisse tam ægre tulerit Deus, vt ob id, tam acerbum illis supplicium commineretur. Sunt qui putent, vestimenta esse pauperum, pignori opposita, aut pro pignore ablata, quæ ex lege Deuteronomij pernoctare apud aliquem non licebat. Sed vt hoc mihi minus probetur. LXX. vni faciunt, & Theodoretus, atque alij, qui non ex alienis, sed ex suis vestibus velamina sibi, aut vmbraclæ facillè dixerunt. Quidam vestimenta pignorata censuit illa esse, quæ mœchis, aut adulteris, tanquam prostitutæ pudicitie notam, iudices tribuebant. Ea apud Romanos Toga; apud Græcos pallium. *Imation*, dicunt. Sed hoc non minus Togam quam stragulam vestem significat. Quare minus adiuuant cōiecturæ. Quamquæ Athenæus lib. XIII. cap. LX. palliū, dicit esse gestamen mulierum meretricum. De toga. Horat. lib. I. Sermon. Satyr. II. *Non sumet damnata togam.*

Populus Hebræor. ad idolat. defecit.

Vestimenta pignorata nō sunt meretrici cum insigne.

Quid inter

Est in matrona, ancilla pecces vt Togata.

Toga meretrici cum nota.

Et præter Martialis. I. lib. & X. Iuuenal. Sat. VI. *Talem.*

Non sumet damnata togam.

Multitia, idem appellat, quam, *Polymiton* Græci; togam muliebrem versicoloribus filis, ac pluribus licijs intexam, unde & alligata, siue colligata, siue etiam obligata, vt

Horatius. Martialis.

Centones o- Forsterus vertit, & nonnulli non aptè interpretantur, ap-
lim meretri- pellari possunt. Non dissimiles centones illi ex varijs lanis
cum stragu- coloribusque confecti, in quibus prostrasse olim meretrices
la. auctor est Iuuenal. Satyr. VI. ubi de Messalina Claudii vxore, quæ habitum meretricium ementita, in lupanar explendæ causa libidinis concedebat.

Iuuenalis Sa Et nigrum flauo crinem abscondente galero,
ti. 6. Intravit calidum veteri centone lupanar.

Toga nota Et apud Arbitr. ubi puerum in fornicem deduxit: Centonem
nihil ad He anus urbana iniecit, & hic inquit debes habitare. Et quidem
bres. apud Hebræos nescio quid simile. Ezech. XVI. Et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta, & fornicata es super eis. Symach, sic interpretatur: Cumque tulisses, inquit, de vestibus tuis fecisti tibi excelsa multicoloria, & fornicata es in eis. Aquyla, & Theodot. Pannos diuersorum colorum. Rabbi David, & Rabbi Salomon. Embolismata, idest aulea, vel cortinas ex varijs coloribus consutas. Hi etiam sunt tapetes illi picti ex Ægypto quibus Proberuior. VII. meretrix stravit lectulum suum, nempe versicolores.

Sed hoc de toga, præterquam quod totum externum est, neque vllum eius vestigium in Sacris litteris, aut historijs, vel leuiter pressum reperitur, quod firmare possit coniecturam; quid habet noui, aut magni, aut inusitati, vt inter nefaria populi scelera numeretur? quid quod atrocitatem criminis augeat, quam vel ipsis verbis ostendere Propheta contendit? Nonne grauius multo fuisset, si aut in veste sacra, aut in matronæ honestissima iacuisset? aut qua in toga potius, quam in sua prostassent? mirum, ni quoties viris se substernere voluissent, mutuas à vicinis, aut ab amicis vestes corrogassent; aut pauperum pignora quæsiuissent. Quare alia nobis est explicandæ huius vocis ratio ineunda.

Vestimen- Primum igitur vestimenta pignorata illa dici posse puto
ta pignorata quæ Dijs oblata, & consecrata erant, qualia initiatorum es-
initiatorum. se diximus. Nam id quoque fecisse Hebræos etiã in templo Domini,

Domini, ex illo Reg. ostenditur lib. III. cap. XXIII. vbi 4. Reg. cap. de Iosia Rege sic scribitur. *Destruxit quoque edículas effami-* 23.

natorum, quæ erant in domo Domini pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci. Hic Chald. pro domunculis lu- *Chaldeus.*
ci, mensuras suposuit, dicens: *In domo Sanctuarij, in qua mulieres texebant mensuras luto.* Hieronymus autem vtrum- *Hieronymus*
que distinctius. *Et destruxit domum initiatorum, quæ in domo Domini, in quo mulieres texebant ibi stolas luto.*

Ex quibus illud in primis constat, in Templo Domini *Idola in templo Domini.*
Idola erecta fuisse, & domunculas etiam, in quibus *plo Domini.*
initiati Sacris Deorum commorabantur. Deinde sceminas *Femina in templo vestes ini-*
in eodem Templo versari solitas, quæ vestes tum Idolis, tum *plis vestes ini-*
initiatas attexerent. De his Aquyla cum ita vertit. *Indumentis ini-*
ta ijs, qui fornicantur à Domino. Hoc est, ijs, qui à Domino ad *niatis texebant.*
Idola conuersi, & eorum Sacris initiati versantur in tem-

plo. Idolorum autem vestes, & mensuræ, & stolæ, & domunculæ appellantur: Domunculæ quidem, siue quia veluti parietibus, ita etiam vestibus corporis tegatur inclusum: siue quia Sacraria, loculamenta ve in quibus simulacrare posita essent, eiusmodi vestirentur. Mensuræ vero dicuntur, quia ad Idolorum staturam & modum attexerentur.

Nam, & apud nos etiam simile quiddam in templis quibusdam, ac festis Beatissimæ Virginis celebrioribus reperitur. In his enim Virginei Simulacri mensuræ venduntur ex fericis fasciis, quæ simulacris admotæ, & à sacerdotibus benedictæ in honore habentur, & summa cum religione gestantur de collo suspensæ. Hispanæ: *Medi-*
das de nuestra Señora de Guadalupe, o de la Cabeça, &c.

Iam verò quod Luci domunculæ, & mensuræ, & indumenta dicuntur, non Idolorum: id per Methonimiam oportet intelligi, & Lucum accipi pro Deorum simulacris, quæ colebantur in luto: vt continens pro contento accipiatur. Et hoc certe loco pro Venere, cuius Idolum in templo Domini collocatum, & esse illud quod Astaroth alij, Astartem alij nominarunt, Theodore- *Theodore-*
tus in hunc locum ostendit. *Lucum autem, inquit, qui*

Grecè est Alsos, alij interpretes, ut saepe dixi, nominant Astaroth. Est autem hoc nomen Veneris, eam enim appellant Astartem. Eius autem simulacrum quoque statuerunt in templo Dei.

Vestimen, pignora, Rectè igitur vestimenta pignorata dicuntur vestimenta pignorata, De quæ quasi pignus deuotionis, aut initiationis, Dñs confessionis aut erabantur, aut quæ ipsi initiati deuotique tanquam initiationis signe eius nminis, cui sese dicauere gestabant. Pignora, si enim interdum idem est quod sibi assumere, sibi vendicare. Pignori re. Cicerò Philip. XIII. *Mars ipse ex acie fortissimum quemdes, assume que pignerari solet.* Hoc est, tanquam suum, ac sibi debitum re, vendicare. Et apud Sueton. in Cæsare Claudio cap. X. *Prius Cæsarem fidem militis etiam præmio pigneratus.* Id est, aut Suet. in Clau et ore Budæo, quasi pignore obligatam, obnoxiamque fidi. bi, & autoratam reddens. Seneca De benef. lib. III. cap. III. *Nemo non victuram in animo suo memoriam dedit, nemo non deditam se, & deuotum professus est, & si quod aliud humiliter verbum, quo se oppigneraret inuenit.* Id est, quo se illi consecratum aut deuotum significaret.

Textrices in templo mulieresque. Sed quæ nam illæ textrices in templo mulieres? Oppignerata, ut opinor, Veneri, eiusque sacris, & cultui consecrata, ex vetustissimo Gentium ritu, quem scribit inter alios Athenæus lib. XIII. cap. IX. *Lege sancitum est apud Corinthios, sicuti in libro de Pindaro scriptum reliquit Chamelæon Heracleotes, ut quando ciuitas magnis de rebus Veneri supplicat, quam plurimæ amicæ ad supplicationem capiantur, Deaque postea ipsi nuncupentur.* Quim & ptiatis persuasissimum erat tum se quod cuperent impetraturos, si amicas ei vouerent.

Amicæ olim Veneri vouebantur. Idem Athenæus cap. XI. *Privati etiam Deæ vota persolunt, ac rebus peractis pro quibus orarunt, ei amicas adducturos se pollicentur.* Sed hac de re infra.

Vestim. pignora iudicia. Ad huc tamen vestimenta pignorata (& hæc aptior explicatio) nihil aliud mihi esse videntur quam pignora iudicialia, quæ iurisperitis ead dicuntur, in quorum possessione quis à iudice mittitur: siue quæ aliquo iure cuiuspiã adiudicata, attributaque sunt. Docet Alc. in Tit. de verb. sig. Brisson.

Ioan. Brech. De verb. signif. ex Bartoli, & Iassonis, antiquo-
rūque omnium auctoritate. Itaque cēseo, Pignorata vēstē ni-
hil esse aliud quā vēstē damnatorū, vt vinū etiā damnatorū; *Vestis dam-*
quæ ex bonis damnatorū, quos supplicio afficerent: siue ex *natorum.*
multis iniquissimè indictis, & pignoribus iudicialibus, in
quorū possessionē ex edicto iudicis, vel per iniuriā intruerāt,
cōparabantur. Scitū autē est olim ex damnatorū bonis Dijs
sacrificari consueuisse. Seru. in illud Virg. *Æneid.* III. l. 1.

Simul Diuū templis indicis honorem.

Iudicē autem, inquit, dicuntur, quia paupertas maiorum ex collatio-
ne sacrificabant, aut certē de bonis damnatorum; unde & supplicia
dicuntur. Idem Isidorus in VI. & meminit Festus. Supplicia-
tiones, quæ sunt de bonis passorum supplicia. Adjuuant illa Salu-
stij. In supplicijs Deorum magnifici. Hinc etiā Sacer homo,
sacra bona, & sacrum pro execrando sumptum, quia Sacra
res de bonis execrandorum fiebant. D. Isidor. lib. V. Clarius
hæc. *Supplittum* propriè dicitur, non qui, quoquo modo punitur, sed
ita damnatur, vt bona eius consecrentur, & in publicum redigantur.
Nam supplicia dicebantur supplicamentū, & supplicium dicitur de
cuius damnatione deliberatur aliquid Deo: unde & supplicare. Vinū
itaque damnatorum, nullum est aliud, nisi illud quod ex
damnatorum multa, & supplicio comparabatur; ex quo dijs
sacrificare, ac proinde conuiuari etiā peractō sacrificio
veteres consuevere. Nam de generosissimo vino ijs pro-
pinato, qui ad supplicium raptarentur, meras esse nugas,
meraque somnia quis non videat.

Totus igitur hic locus, ex his quæ proximè diximus fa-
cilem, & expeditam habet explicationem: Vulgatus enim
suam mentem propriis, ac legitimis verbis expressit: &
multa, ac varia populi scelera, vt maximè significanter,
ita summa cum breuitate, & nulla circuitione com-
plexus est. Nam cum constet vestimenta pignorata dici,
quæ ex edicto iudicis capiebantur, siue illa pauperum siue
etiā diuitum sint (nam hic de neutris præcipua mētio) &
additum præterea sit, vinum damnatorum iuxta altare
sumtum, nemo erit vel mediocris iudicij vir qui nō videat
hanc

hanc esse prophetæ sententiam; Populum gentium moribus ita se imbuisse, ita idolorum cultum consecrassse, ut eorum ritu & sacrificaret, libaret eorum simulacris, & delibatis postea dapibus prisco ritu epularetur. Sacrificia vero, & epulas non ex suo sed ex alieno institueret; nempe ex iniuste corrasis, emunctis ve pecuniis, aut Pignoribus inique sublati: ex quibus non conuiuia modo, sed & lectulos etiam tricliniâres in quibus accumberent sibi comparabant, quæ Chaldaus aperte: *In lectulis pignoris accubuerunt.* Sed de his, aliisque versionibus, deque aliis etiam loci explicacionibus, consequenti capite disputabimus.

CAPVT. X.

QVEM IN FINEM SVPER VESTI-
mentis pignoris in templo accubuerint. De ea re varij gentium mores explicati. Versionum huius loci concordia & expositio ex Hebræorum aliarumque nationum ritibus constituta, & sacrarum humanarumque litterarum testimonijs confirmata. Velamina, tentoria, & umbracula in conuiuijs. Vestes versicolore meretricum, etiam apud Hebræos, & plura eiusmodi.

ACTENVS Hebræos gentium morem secutos in sacrificiis, epulisque celebrandis in Deorum honorem, ex Prophetæ loco docuimus: superest, ut cuiusmodi fuerit ille accubitus, aut quem in finem diligenter perscrutemur. Sunt enim qui cū Iudoro Cla-

Hebræi morio putent eos ad Deorum aras captaturos, more gentium re gentium somnia cubuisse. Iudæos autem (namde gentibus res nota) in hoc superstitionis genus adeo prolapsos ætate sua scribit Iuuenalis, ut eo questum facerent. Satyra VI. sic.

*Iuuenalis
 Sat. 6.*

*Arcanam Iudea tremens mendicat in aurem
 Interpres legum Solymarum; & magna sacerdos*

Arboris

Arboris ac summi fida internuncia Caeli:

Implet & illa manum, sed parcius are minuto.

Qualiacumque voles Iudæi somnia vendunt.

Et forsam huc etiam spectat illud Sapient. VII. de Idolorū *Sapient. 7.*

cultoribus. Aut certè vaticinantur falsa, aut viuunt iniuste.

Sed obseruata à Iudæis somnia vetustius est, quam vt ne-

cesse sit confirmare, quanquam, vt cunque res se habeat, ea

nihil ad id quod querimus in hoc loco. Nam si ad somnia

referatur, sententia constare aptè non potest: sed nece-

ssè est, vt distrahatur in partes, quas Hebræa certè non ha-

bent. Qui verò secus opinantur, locum ita discerpunt: vt

priora illa verba, *Et filius ac pater eius ierant ad eandem puellā*

à consequentibus separent, perinde ac si nihil cum illis cō-

mune haberent: & ipsi soli sine puella iuxta altare accu-

buerint: alioqui enim quis dicat filium, ac patrem, in tem-

plum adduxisse meretriculas, vt somnia captarent? locus au-

tem in Hebræo legitur continenter. *Et vir ac Pater eius di-*

uertunt ad puellam ad violandum nomen sanctitatis meæ, & super

vestimentis pignoris declinare faciebant iuxta omne altare, & vi-

num damnatorum bibebant. Huc etiam accedit. Theodoretus.

lectio eiusmodi. *Et filius ac pater eius ingrediebantur ad eandē*

puellam, vt contaminarent nomen Dei sui. Et vestimenta sua alli-

gantes funibus faciebant vmbacula iuxta altare, & vinum de calti-

nijis bibebant in Domo Dei sui. Vides vt iste accubitus ad an-

tecedentia & consequentia pariter referatur, quæ longè a-

liam sententiam præse ferunt? Nam puellam videntur illi

coegisse, vt iuxta altare decumberet, siue vt venerem, siue

vt conuiuia celebraret, non vt somnia sectarentur.

Nec video, quid sit, cum in hanc partem prona senten-

tia spontè, & nihil coacta totius loci sequatur, cur distra-

hendo singulas eius partes, alio torqueatur. Enim verò hoc

scelus populi fuit: quod filius ac pater incesta se venere o-

bligabāt, atque adeo frōtem perfricuerant, vt neque Deo-

rum neque hominum reuerentia, à peccando deterreren-

tur, quin in Deorum templis, ad aras ipsas cum meretrici-

bus miscerentur, sacrificarent, conuiuarentur, infami gen-

tium

*Parentes fi-
lijque ince-
sta venere ad
aras obligabā-
tur.*

B. Hieronymus.

Templū Hebræi scelere polluebant. Machab. lib. 2. cap. 6.

Arnob. seu Minut. in Octavio,

Iuvenalis.

tium superstitione deiviti. Vtrumque enim Hebræis gentibusque commune vitium, Sap. cap. XIII. *Aut obscura sacrificia facientes, aut insanæ plenas vigilias habentes. Vbi Hieronymus. Aut occulta mysteria, aut insanas ex alijs legibus commensationes &c.* Quibus certe verbis crimen vtrumque complectitur. Nam occulta mysteria gentium, quemadmodū agerentur, & quā magna eorum pars in carpendis Veneris voluptatibus posita essent, nemo nisi rudis aliquis, & in his litteris peregrinus, ignorat. Hebræi autem eo insanix processere, vt Machabeorum tempore Templum ipsum Dei sui omni turpitudine violare non dubitarint, & Ioui Olympio consecrarint. lib. II. cap. VI. ita legitur. *Pessima autem & vniuersis grauis erat malorum incurio. Nam templum luxuria, & comensationibus gentium erat plenum, & seortantium cum meretricibus. Sacrisque adibus mulieres se vltraingerebant, introferentes ea, quæ non licebat.* Et paulo post Bachi etiam sacra suscepta narrantur.

Sed tota hæc licetia ex imitatione gentiū deriuata: maxime, quod ad nefariā spectat repleti audaciā polluēdi. Arnob. lib. VIII. contra Gent. seu potius Minutius in Octavio. *Vbi autem magis à sacerdotibus, quam inter aras, & delubra conducuntur stupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur? frequentius denique in adithorum cellulis, quam in ipsis lupanaribus flagrans libido defungitur.* Delphis etiam publicæ siue meretriciæ Veneris templum primus Solon erexit, vt scribit Philemon apud Athenæum lib. XIII. cap. IX. in quo domicilijs prostitute feminae quæstum faciebant. Iuuenal. in suorum temporum licentiam exclamat.

Sed nunc ad quas non Clodius aras? Clodij autem nomine quemlibet adulterum intelligit, is enim eo nomine famosus fuit, & Sat. IX.

Nuper enim vt repeto sanum Isidis, & Ganimedem, Paris, & aduēctæ secreta palatia Matris.

Et Cererem (Nam quo non prostat scemina templo.)

Vbi etiam, Isaacæ, meminit, Sacraia Lane. Cuius ætate hoc quoque vitium Iudæos inuaserat, Quid. enim lib. I. de

Arte

Arte, de templis Veneris, atque Iſidis ita canit.

Nec te pratercat Veneri ploratus Adonis,

Cultraque Iudeo ſeptima ſacra viro.

Utrobique enim reperturum ſignificat, cum quibus Scor-
tari liceat, ſi velit. Quare ſic cenſeo accubiſſe viros pa-
riter atque feminas tam ad epularum, quam ad Veneris vo-
luptates, more gentium, capiendas. Id quod omnes quoque
aliæ verſiones oſtendunt. Etenim LXX. viri ſic vertunt.
Veſtimenta ſua ſunibus alligantes velamina faciebant. Theodo-
retus, *vmbracula.* Forſterus: *Super veſtimentis obligatis.* Quæ
omnia in idem recidunt; & ſtragulam veſtem, quæ Hebræa
voce ſignificatur; aut explicationem, & extensionem au-
lei, tapetis, aut veſtimenti ſignificant. Explicabantur autem
hæc veſtimenta & obligabantur funiculis, ſeu faſciolis
quibuſdam, aut inſtitis, vt vmbraculi, aut tabernaculi for-
mam efficerent. Quin etiam lectulos ſunibus diſtendi ſoli-
tos Proverb. VII. oſtenditur, vbi famoſa meretrix ad adoleſ-
centulum inſcandum: *Intexui,* inquit, *ſunibus lectulum*
meum; ſtravi tapetibus pictis ex Agypto. Vbi LXX. *Inſtitis texui*
lectulum meum. Aquyla, & Theodot. *Periſtromatis circumſtra-*
ui. Quæ omnia cum ſuperioribus maxime conſonant. Rectè
igitur Chaldaeus interpres pro veſtimentis, lectulos ſuppo-
ſuit, qui veſtibus coſternuntur, ſive cubiculares illi fuerint,
ſive etiam tricliniæres.

Vmbracula autè, & in his lectos ſtratos, etiã iuxta Deos,
& quidem cenandi gratia, apud Athenæũ legas lib. IIII. cap.
IIII. de Cena Copi appellata. Poſtea quam Copidem pararunt, ſce-
nas ſtruunt prius iuxta Deũ, in quibus lecti ſiunt ex folijs Sylvarũ,
quos tapetibus ſternunt. Et paulo poſt ex Demetrio Scepiſſo
lib. I. Troici apparatus, de Carneorum feſto; *Feſtum,* inquit,
apud Lacedæmonios imitationem quandã eſſe militaris inſtitutionis:
Locos enim numero nouem eſſe aſſerit, qui vmbraculavo-
cantur, ſcenisque quiddã habent ſimillimũ: in quibus ſin-
gulis viri nouem cenant. Ariamnes etiam Galata ex arun-
dinibus, calamiſque, & viminibus ſcenas ſtruxit apud
eundem lib. IIII. cap. XI. Sed audi quid Prolemeus Phila-

delphus in scena, quam conuiuiis apparauerat, fecerit. Locus autem qui erat sub dio, quique scenam complectebatur, ramis & lauri, & myrti erat intextus; atque panimentū varijs multiplicibusque floribus erat conspersum. Hæc Athenæus lib. V. cap. V.

Lecti ad conuiuiandum in vmbaculis. Iam verò quod vmbacula Theodoretus, & illi velamina interpretantur, siue ad ineunda veneris morem spectes, siue ad ritum veterem conuiuandi, haud difficile explicatur: nam vtriusque rei causa velamina parabantur. Si ad conuiuandi ritum respicias, scitum olim apud gentes, vela mensis ac lectis inrendi, ne aut peristromata, aut epulæ pulueri fœdarentur. Erat apud Ciaconium Triclinium Patauinum de lapide exstructum velo suspensum: in quam sententiam plura Fuluius Ursinus in Appendice.

Ciaconium de ritu conuiuii. Velamina itē ex herbis, floribus ve apud Spartianū in Acilio legas: Nam lectulum, inquit, eminentibus quatuor anacintibus fecerat, minuto reticulo vndique inclusum, eumque folijs rose, quibus demtum esset album, replebat: iacensque cum concubinis, velamine de lilijs factum se tegebat, vinctus odoribus Persicis. Cum autem extra tricliniū cenaretur, ut in lucis fieri solebat a facticijs, vmbacula ē vestibis texebantur. Tibull. lib. III.

Fulvius Ursinus. Tibull. lib. 2. Eleg. V.

Eleg. 5. Tunc operata Deo pubes discumbet in herba,

Vmbacula Arboris antiquæ qua leuis vmbra cadit.

ē vestibis facta Aut ē veste suatendent vmbacula sertis

Et ad conuiuandum. Vincta: coronatus stabit & ipse calix.

Ouidius lib. 3. Fast. Ouid. autem lib. III. Fastor. de Annæ die festo.

3. Fast. Sub Ioue pars durat, pauci tentoria ponunt:

Sunt quibus ē ramis frondea facta casa est.

Pars sibi pro rigidis calamos statuere columnis,

Desuper extensas imposuere togas.

Cæsar de bello Gallico. Idem Cæsar De bello Gallico scribit. Reliqui ex vestimentis

tentoriolis factis, atque arundinibus corijsque contextis permanebant.

Olim autem tentoria etiam conuiuijs comparata. Athenæus cum sæpe, tum maximè lib. II. cap. VII. memoriæ pro-

Athenæus. didit. Timagora Cretensi, vel Entimo ex Goriyne, ut voluit Phari-

nias Peripateticus, qui Themistoclis imitatione ad Regem venerandis

gratia.

gratia venit, tentorium egregiæ pulchritudinis, & magnitudinis largitus est Rex: lectum præterea argenteos pedes habentem, & stromata magnifica, &c. Quod autem hic tentorium, paulo post umbraculum appellat. Misi & lectum pedibus argenteis ad illum, & stratum, & umbraculum summitatem habens floridam, æloque persimilem. Hæc autem umbracula, siue tegmina ab Homero peristromata dicta, ibidem scribit, quæ primi Persæ pulchra inuenerunt. Tabernacula verò in templo facta ab Hebræis Theodoratus docet, cum locū illū interpretans, Non enim inquit, Divino templo debitum honorem tribuebant, sed Theodoretus. in illo tabernacula ex vestibus molientes, ex iniustitia partum vinum bibebant.

Quare qui vestimenta obligata, quasi pignori opposita, aut pro pignore ablata interpretantur, perinde atque vocis ea sit potestas, & significatio: id verò non facile mihi persuadeant: nam alligare, & obligare ab eodem nata, pro eodem accipiuntur. Itaque vestimenta obligata eadē sunt, quæ à LXX. viris funibus alligata dicuntur. Quoniam velamina, ut diximus, atque etiam lectuli funibus obligata tenduntur. Quamquam non ab re fuerit obligata vestimenta interpretari illa, quæ sunt accumulata, & coniecta, siue in cumulum aggerata, quibus interdum veteres pro pulvinis, & culcitris tricliniaribus utebantur. Auctor Apuleius lib. II. de Asino. Ac sic aggeratis in cumulum stragulis, effususque in cubitum, subestusque in torum, &c.

Et Hieronymus Prædicator nobilis è nostris sacrarum literarū interpretes in cap. XXIII. Ezech. cum laudasset hunc locum, lectionem LXX. subiicit eiusmodi. Et vestimenta eorum ligantes funibus peripetasmata faciebant. Hoc est, inquit, ex vestimentis confutis stragula parabant, ad sternendos lectos, in quibus accumberent. Quamquam peripetasmata circumstratas, aut extensas vestes maxime significat.

Quod autē velamina, siue umbracula occultandæ Venere causa compararentur: siue ad adiculas, siue cellulas, ut ne umbraculebant obducto proflare, referre velis: non aberraris veneri.

Martial. lib opinor. De velo Martial. lib. I. Epigram. XCI.

1.91.

At meretrix abigit testem, yeloque seraque:

Raraque Summæni fornice rima patet.

Acrō et Por Acron autem, & Porphyrius in I. lib. Sermon. Horat. Cra-
phyrius in Ho team quandam feminam adeo vilem fuisse tradunt, ut in
rat. æde Veneris theatri Pompeiani, obducto velo admiserit
adulterium. Quo etiam spectat illud Ciceronis in Cælia-
na, de Clodia. *Huc vnus mulieris libidinem esse prolapsam, ut*

Cicero in Ca ea non modo solitudinem & tenebras, atque hæc flagitiorum inte-
liana. gumenta non quarat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebri-
tate, & clarissima luce letetur. In Genesi autem ideo Thamar
pro corrupta habita, quia cooperuerat se. Et Cant. I. Vbi
nostra legunt. *Ne vagari incipiam post greges sodalium,*

Athenæus &c. Hebræa sic: *Ne sim ut cooperta, vel ut meretricula pallio-*
lib. 12. c. 5. lata. Faciunt ad hunc morem, quæ de Tyrrhenis ac Siculis
tradit Athenæus lib. XII. cap. V. qui ita Venerem inire sole-
bant. Circa thorum operimenta iacentes, quæ virgulis sunt intex-
ta, superiusque vestes extendentes: Hieronymus etiam Rhodius
in Historicis commentarijs apud Athæneum scribit:

*Quod Sophocles puerum rapuit cum eo congressurus, atque pueri
propriam vestem super herbis extendit, Sophoclisque veste sunt
circumtecti.*

Ezechiel. 16

Quamquam ex illo Ezechiel. XVI. Versiones istæ mul-
to clarius explicantur: ibi enim tabernacula leguntur ex
vestibus facta ad venerem delibandam. *Exposuisti for-*
nicationem tuam omni transeunti, ut eius fieres: & sumens
de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde confuta, & for-
nicata es super eis. Excelsa autem multi, & quidem re-
cte, interpretantur esse lectos atque cubilia, quæ me-
rettrices sibi texuerant, quibus exciperent venientes. Id au-
tem in Deorum, quos colerent, honorem factum esse cum
multa ex eodem capite, tum Chaldaeus ostendit, qui
hoc loco ita legit. *Adiunxistite ut coleres idola cum om-*

Chaldaus

ni transeunte. Ex qua certe nefaria consuetudine du-
ctum videtur illud Isaïæ LVII. Vbi de Idolis in templo posi-
tis, & de nefario eorum cultu conqueritur in hunc modum.

Et

Et post ostium, & retro postem posuisti memoriale tuum: quia iuxta
 me discooperuisti, & suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, &
 pepigisti cum eis fœdus: dilexisti stratum eorum manu aperta. Quæ
 apta sunt omnia cum his quæ apud Ezechiel. & 1111. Reg.
 XVI. & XXIII. & Osseæ IIII. scripta sunt: ubi & Altaria Deo *Effaminati*
 rum, & idolorum simulacra, & efeminatos, & meretrices *& meretric*
 videas in templo versantes, & strata, & cubilia fornicant- *in Templo.*
 tiû appetentes. Iam verò quod dicit: *Manu aperta*, quoniam *Manu aper-*
 varie torquet interpretes, atque ipsi etiam varie torquent; *ta diligere*
 dicam breuius et apertius idē esse, quod obuijs vlnis, apud *quid.*
 Latinos; apud Hispanos, *los brazos abiertos*. Sed hæc de re vbi-
 rius in locum Baruc difficillimum, circa quem ista diligen-
 tius expendentur.

Satis opinor ex his quæ diximus constat, quam sponte
 versiones omnes cū explicatione nostra cōsentiant. Dein-
 de populi scelus cuiusmodi fuerit manifeste colligitur:
 sententia verò totius loci coheret. Hæc de substratis vesti-
 bus: nunc de prælatis, prætensisque ramis, in eandem sen-
 tentiam pauca dicamus.

CAPVT. XI.

MOS ANTIQVVS DE ARBORVM
ramis ad Ianuas, ad templa, ad simulacra, & signa in bello, per
urbem, in nuptijs, in sacris publicis, & priuatis. In rebus latis:
Festa frons, vittata templa. In Deorum cultu laurus Imperato-
rum. Virgilius, Ovidius, Statius explicati. vni fontes in pōpis.

Vando in eum locū adducti sumus, vt quid
 vestes, quid rami Christi pedibus subiecti
 significarēt, aut vnde mos ille fluxerit, ostē-
 deremus, nō ab re facturi videbimur, si quæ
 ad eam rem facere possint, ex varijs colle-
 cta, vnum sub aspectum subiecerimus.

Quare quæ apud externos inuenimus priori loco expone-
mus, deinde, quæ apud nostros tantum persequemur, quâ-
tum satis erit, ad id quod quærimus, inuestigandum, atque
intelligendum. Et quoniam Virgilij versus ex III. *Aneid.*
ad ratiocinandum aditus patefacient, eos primum, tamet-
si aduersus Seruium, explicauimus. Poetæ igitur versus sunt
pietatem Didonis erga maritum commemorantis: quos
Seruius perperam explicasse videtur.

Virgil. 4.

Aneid.

Seruius.

Præterea fuit in testis de marmore templum

Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,

Velleribus niueis, & festa fronde reuinctum.

Seru. Colebat, inquit, ea, quæ circa vinos solent fieri. Moris e-
nim fuerat, vt nubentes, puellæ, simul vt venissent ad limen ma-
riti, postes, ante quam ingrederentur, ornarent laneis vittis, vnde ait
velleibus niueis, & oleo vngerent, vnde uxores dictæ, quasi vn-
xores. Hæc Seruius, sed vt verè, ita non aptè. Hic enim
non nuptiarum, sed sacrorum ritus tangitur, quo Sycheû
vni numen aliquod inter Diuos relatum in templo marmo-
reo venerabatur, & eo quidem vittato & festa fronde ves-
tito, quo illa Ouid. spectant:

Ouidio lux.

Est mihi marmorea sacratus in æde Sycheus,

Appositæ frondes, vellera & alba tegunt.

Vittis autem aras, & templa, & Deorum simulacra, & vi-
ctimas cingi solita, obscurum non est vel leuiter eruditis.

Statius vit-

tata templa.

Virg. Eglog. VIII.

Mollicinge hæc altaria vittæ.

Et Statius ad Iulium Mene cratem:

Pande fores superum vittataque templa Sabeis

Nubibus, & pecudum fibris spirantibus imple.

Vittata bos.

tia.

Virg. Aneid. II.

Vittaque Deum, quas bestia gesti.

Seruius.

Festa frons.

Vbi Seruius ipse, vel quæ habentur, inquit, in honore Deorû
vel quas habent ipsa simulacra. Festam autem frondè in-
telligit laurum, oliuam, aut hederam, quibus templa fes-
tis diebus, & ianuas per urbē, ædes in nuptijs, aut urbis mu-
ros in letitia publica, et in triûphis ornari mos erat. *Ene. II.*

Nos delubra Deam miseri, quibus vltimus esset Virg. 2 Aen
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.

In Deorū etiam cultu laurus Imperatorum, quam illi post
 victoriam in Iouis aut Iunonis gremio deponebant. Plin.
Fasces Imperatorum laurus decorat, ex his in gremio Iouis Opt.
Max. deponitur, quoties letitiam nova victoria adtulit. Statius

Laurumque superbant

In gremio Iouis excisis deponere Pænis.

Seneca in Agamemnone Act. II. in choro.

Tu nunc lauros.

Agamemnonius accipe victrix.

Inde à Licophrone Iuno Tropæa dicitur. In nuptijs apud *Edes rannio*
 lunenalem Satyr. VI. *ornata in nu*

Ornentur postes, & grandi ianua lauro.

Apuleius lib. III. *Domus tota lauris obsita, tædis lucida, per-* Apulei. lib.
strepebat Hymeneum. Lucanus lib. II. de nuptijs Martiæ: 4.

Festa coronato non pendent limine ferta,

Legitimæque faces.

Catullus de nuptijs Pelei: vestibulum domus Regiæ, atque *Catullus.*
 adeo totam Regiam corollis ferisq; redimitam scribit:
 ubi & fagos, & laurus, & platanos, & populos, & cupres-
 sos etiam, (quanquam mali ominis arbor, si quidem funes-
 ta) ad ianuas videas.

Aluenit Chiron portans siluestria dona.

Nam quoscumque ferunt campi, quos Thessalla magnis

Montibus ora creat, quos propter fluminis vndas

Aura parit flores tepidi secunda Fæoni,

Hos indistinctis plexos tulit ipse corollis,

Queis permulsa domus incundo risit odore.

Hactenus de corollis ex floribus contextis, quorum in nup-
 tialibus gaudijs frequens vsus. Ita Apuleius lib. VII. de ce-
 na nuptiali. *Vulcanus cenam coquebat, Horæ rosis, & ceteris* Horæ rosis
floribus purpurabant, omnia Gratiæ spargebant balsama. Horis spargunt A-
 utem hoc munus Theocryptus tribuit Eidyll. XIX. ut lec-
 tum nuptis parent, idest, tapetibus, floribusque substernât.

Nam cum de Europa Agenoris Phœnicum Regis filia ab

Q

Ioue

Ioue rapta caneret, Sic dixit, inquit, &c.

Lectum nuptis parant Et Iupiter rursus aliam assumebat formam,
Theocritus. Solnitque ei Zonam: & illi lectum parabant *Horæ.*
Athenæus. Hanc in rem magni interdum sumptus facti. Athenæus lib. III. cap. VII. de cena Cleopatraz. Quarto postea die magna pretia, ut flores coemerentur, tradidit, pavimenta que ad cubiti altitudinem reibus circumvolutionibusque extensis subtrata fuerunt. Sed hac dere nimis multa apud auctores, maxime apud eum, quem proxime laudavi, Athenæum: quare veniam ad ramos in ianuis, si addidero apud Hebræos etiam nuptiarum lectulos floribus conspersos, ut Cant. I. videmus: ubi sponsa, *Lectulus*, inquit, *noster floridus*. Sed audiamus iam Catullum, qui de ramis ad ianuas:

Catullus,
*Confestim Peneos adest viridantia Tempe,
 Tempe, quæ silvæ cingunt super impendentes,
 Nereidum linquens claris celebranda choreis,
 Non vacuus, namque ille tulit radicitus altas
 Fagos, ac recto proceras stipite laurus,
 Non sine nutanti platano, lentaque sorore
 Flammati Phaetontis, & aëria cupressu.
 Hæc circum sedes late contexta locavit,
 Vestibulum ut molli velatum fronde vireret.*

De eodem in nuptijs more Claudianus lib. II. de raptu Proserpinæ

Claudianus. *Pars aulea tenent, alij prætexere ramis
 Limina.*

Rami in rebus letis. Hactenus in nuptijs, accipe in rebus letis. Seneca Epist. LXXVIII. *Quid tu, inquit, existimas ea tantum optabilia esse, quæ per voluptatem & otium veniunt? Quæ excipiuntur foribus ornatis?* Cornel. Tacitus lib. III. Annal. *Fuit inter irritamenta invidia domus foro imminens festo ornata.* Scilicet, ob letitiam Domini redeuntis. Ornatus autem festus lauri & lucernæ. Tertullianus in Apologet. *Cur die leto nō laureis postes adumbramus, nec lucernis diem infringimus.* Iuvenalis Sat. X.

Tertullianus *Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum
 Iuvenalis.* *Cretatumque bobem.*

Nempe

Nempe ob letitiam Seiani superati. Rutilius etiam Claudius Itinerarij lib. I. ob sui reditus letitiam: *Rutilius. Claudius.*

Festa dies, pridemque meos dignata penateis,

Poste coronato vota secunda colat.

Exornent virides communia gaudia rami. &c.

Ob susceptos etiam liberos coronatas fores idem docet Iuuenalis Sat. IX. *Rami ob susceptos liberos*

Tollis enim, & libris Actorum spargere gaudes

Argumenta viri: foribus suspende coronas,

Iam pater es.

Actorum autem libri sunt, in quibus liberorum professio- *Actorum li-*
nes susceptorum scribebantur, vt tradit Brissonius lib. I Se- *bri qui.*
lectarum ex iure antiquitat. cap. V.

Quod ad sacros festosque dies attinet, auctor est Suidas *Rami in sa-*
in Eirezione, & Herodianus in vita Homeri, & Aristopha- *cris.*

nis interpretes in Pluto, & in Equitibus: denique Plutarchus

in Theseo, Oleaginos ramos laneis vittis obvolutos ad A-

pollinis, & ad postes per urbem ex oraculo adhiberi. Of-

chophoria, Græci vocant hoc festum à ferendis ramis: Of-

chos enim ramus est. Scribit in eandem sententiam Athe- *Athenæus.*
næus lib. VII, cap. I. ex Eratosthene in Arsinoe: Constituente

Ptolemeo festum, variorumque Sacrorum genera, quæque maxi- *Iuuenalis.*
mè ad Dionysium pertinerent, interrogauit Arsinoe ramos oliuæ

ferentem, quem ageret diem, & quod nam esset id festum? De pri-
matis autem Sacris Iuuenalis Sat. XII.

Hic nostrum placabo Iouem, laribusque paternis

Thura dabo, atque omnes viola iactabo colores.

Cuncta nitent: longos erexit ianua ramos,

Et matutinis operatur festa lucernis.

Sed vias etiam ramis constrabant Persæ in publica letitia & *Odores in vijs*
odores incendebant. Herodotus lib. VIII. *Et primus quidè incensi.*
Herodotus.

nuncius Susa perlatus Xerxem Athenis potitum esse, tanta Per-
sas qui relictæ erant voluptate affectæ, vt omnes vias myrto con-
strauerint, & per eas odores incenderint, & ipsi in sacrifi-
cijs & gaudijs versarentur. Athenæus lib. VI. cap. VI.

Demetrium scribit cū coronis odoribusque exceptum, ex *Athenæus.*
Demo-

Vina effusa in pompis. Demochare lib. I. & XX. qui, *Athenienses*, inquit, *Demetriū* ex *Leucade* *Corcyraque* *Athenas* *venientem* non solum fumorum odoribus, coronisque, ac *vina* fundentes exceperunt, verum etiam *cho-ri Ithyphallicque* cum sacris cantilenis tripudiantes, ac canentes ei occurrerunt. Quod autem *vina* in eiusmodi pompis effunderetur, ab eodem ediscas lib. V. cap. V. De pompa *Ptolemēi Philadelphi*. Scaturiebant ex ipso (curru) *binæ scaturigines*, hæc *Dij coronati* aquæ, illa *vini*. Diebus autem festis non templâ modo & viâ publicâ, sed etiam *Dij ipsi coronati*. *Suetonius* in *Nerone*, cap. XLVI. kal *Iannarijs* exornati *lares*. Signa item in bello coronata, scilicet quia olim pro *Numinibus*, vt lib. I. docuimus. *Claudians*.

Claudians.

Maورتيا, signa rubescunt, *Floribus*, & subitis ornantur frondibus *hastæ*. Sed hoc nimis apud auctores obuium, maximè apud *Athenæum* in variarum descriptione pomparum: qui etiam de hastis lib. V. cap. V. Iuxta quos alij rursus *pueri* *parvis peltis hastisque frondibus vestitis ornati*, tum *vestibus aureis induti* sequebantur. De vijs autem *floribus* conspersis *Apuleius Milesiar.* II. in pompa *Isidis*. *Mulieres* candido splendentes *amicimine*, verno *florentes* coronamine, quæ de gremio per viam, qua *sa-* *cri* incedeabant *comitatus*, solum *sternebant flosculis*. Cuiusmodi non pauca apud veteris *memoriæ scriptores* *reperias testi-* *monia*.

Caput

CAPVT. XII.

IDEM MOS IN ADVENTV PRIN-

cipum, in triumphis, Hebræis, gentibusque communis. In sacris
 usurpatum etiam à Christianis. Naues in victoria ramis coro-
 nate. Onilia, case, edificia publica. Virg. Propert. & Plutarch,
 illustrati. Laurus perpetua ad ianuas Imperatorum.

Rincipum, Imperatorumque aduentus eo-
 dem pene modo celebratos ostēdit Xiphi-
 linus in Nerone. Transcendit, inquit, in Capito-
 lium (post reditum scilicet ex Græcia) tota
 vrbe coronata, Lygniisque ac suffimentis plena.
 Idem verò paulo ante dixerat de Theridatis
 Armeniæ Regis aduentu. Latinus Pacat. in Panegyri Theo-
 dosij. Quid portas, inquit, virentibus ferris coronata, quid anlais
 tardantes plateas, accensisque funalibus autum dicem? Sed solem.
 ne hoc triumphis omnibus, in quibus laureata vrbe, & ci-
 uibus excipiebantur imperatores. Quod tam obuium est,
 apud antiquarum rerum scriptores, vt eorum testimonia
 pigeat recitare. Quin & laurus ad ianuas imperatorum, at-
 que pontificum perpetua. Ouid.

Postibus Augustis eadem fidiſſima custos

Antefores stabis,

Plinius de eadem: Gratiſſima, inquit, domibus, Ianitrix Caesarū,
 Pontificum sola & domos exornat, & ad limina exornat. Mense
 autem Martio ineunte, vt scribit Macrobi. tūm Regia, ca-
 riisque atque flaminū domibus laureæ veteres, nouis lau-
 reis mutabantur.

Naues etiam in letitia, & victoria ramis coronabantur.
 Ita enim explico Virgilium Georg. l.

Ceu preſſe cum iam portum tetigere carinae,

Pupibus & lati nauta impoſuere coronas.

Laurus ad ia-
 nuas impera-
 torum perpe-
 tua.

Ouidius.

Plinius. lib.
 15. cap. 11.

Macrobius,
 Naues coro-
 nata in leti-
 tia, et in vic-
 toria.

Quo etiam spectauit Propert.

Propertius.

*Ecce coronatæ portum tetigere carinæ,
Traiecta Syrtes, anchora iacta mihi est.*

Ouidius lib. III. Amor. Eleg. X. quasi ex amore victoriam retulisset, ita canit.

*Iam mea votina puppis redimita corona,
Leta tumescentes æquoris audit aquas:*

Ouid. lib. II. De remedio Amoris.

*Hoc opus exegi: fessæ date ferta carinæ,
Contigimus portum, quo mihi cursus erat.*

Corymbis autem ornatas naues, non semel apud Valer. Flac. legimus, quos tametsi pro nauium rostris nonnulli accipiant, Suidas ramorum extremas partes interpretatur, idque Græco epigrammate confirmat.

Coronabantur præterea naues apud Romanos mense Iunio, in Fortis Fortunæ festo, & per medium amnem cōniuiâ celebrabantur Ouid. VI. Pastor.

*Multa coronatæ iuuenum conuiuiâ Lintres,
Multaque per medias vina bibantur aquas.*

Athenæus.

Athenæus in Dymnosoph. Chrysogonus, inquit, stola indutus Pythica: To triericon, tibia canebat, cum Alcibiades purpureis demissis velis, insissique remigibus remis incumbere, nauibus coronatis ob victos Lacedæmonios, Pyreum portum ingrediebatur. Plutarchus autem in Alcibiade, addit præterea ex Duri Samio, prætoriam nauim, qua Alcibiades vehebatur, veluti ex Bachanalibus redeuntem, cum purpureis velis portum ingressam: hoc est, thyrsis, hederaque ornatam: qui ritus Bachanalium apud Tacitum lib. II. & apud alios.

Plutarchus.

in Alcib.

Lucullus etiâ, ut scribit Appianus in Mithridatico, capto apud Lemum iusulam Varo, Alexandro, ac Dyonisio Eunuchis, nauem Lauro ornatam, ut in victoria, inquit ille, mos est, cum litteris Romam misit. Ad quem morem B. Ambros. respiciens in Hexamer. Sed omnes, inquit, puppes quæ peruectæ fuerint, coronantur, ubi palma merces salutis, victoria pretium regressionis est. Quamquam tutela nauis semper coronata fuerit. Arbitrari in Satyr.

Data

Data ergo acceptaque ex patrio more fide, protendit ramum oleæ à tutela nauigij raptum, atque in colloquium venire au-
sa, &c. Sed nihil non coronatum apud veteres. Ter-
tul. De corona militis. Cæterum à sæculo coronantur &
lupanaria, & latrinæ, & pistrinæ, & carcer, & ludus, &
ipsa amphitheatra, & ipsa spoliaria, ipsæque libitinæ. In-
lustratione etiam pecorum, ouilia, & calæ coronatæ.
Ouid. llll. Fast.

Frondebis, & fixis decorentur ouilia ramis,

Et tegat ornatas longa corona fores.

Denique morem istum, siue quod ad Imperatores, si-
ue quod ad sacra pertinet, partim ab Hebræis, à
Christianis partim vsurpatum reperiō. Nam apud Rami in ses.
Hebræos in Scenopegia festo ramos adhiberi sacræ tis Hebræo-
litteræ docent Leuit. X X l l l. Hierem. V l l l. & Io- rum.

seph. lib. Antiq. lll. hæc scribit, *Vtque in manibus por-* Iosephus lib.
tarent ramos Myrthi, & Salices, summitatesque palmarum, & 3.

virgulas mali Persici. Machabeor. etiam lib. l l. cap. X.

in Dei honorem thyrsi, & rami præferuntur. Prop- Machabeor.
ter quod thyrsos, & ramos virides, & palmas præferbant ei, lib. 2. cap. 10

qui prosperauit mundari locum suum. Simonem autem sum-
mum Sacerdotem, magnum ducem, ac Principem

Iudeorum post debellatam urbem, & acceptam, de-
ditione hostium, arcem Hierusalem, cum laude, &

ramis palmarum, in eam more triumphantium ingres-
sum, sacræ litteræ prodiderunt. Lib. enim. I. cap. X l l l.

Intrauerunt, inquit, in eam tertia & vigesima die secun- Machabeor.
di mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, & lib. 1. cap. 13

ramis palmarum, & cinnyris, & Cymbalis, & nablis, & hym- Constantinus

nis, & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel. Magn. cum

Romæ verò sub Christireditū in Cælos, Cōstantinus Mag- ramis ac faci

nus Imperator nūquam satis ille laudatus, post habitam, ad bus domū de

Senatum populumque Romanum, orationem de Christo ducitur.

recipiendo, in palatium, tota vrbe ramis coronata, & ce- Sumtum ex

reis, lampadibusque lucente, deductus est. Et Fulgentius Aetis. S. Sil

Afer Episcopus, eodem honoris genere, ab exilio rediens uestri,

honestatur. Eius rei & locus, & auctor proxime afferentur. Tandem in celebrandis sanctorum Martyrum natalibus, morem istum seruatum esse à Christianis, etiam sub Ecclesiæ nascentis exordia, & ab his ad hæc tempora derivatum, Paulinus ostendit his versibus, in Natali I. I. S. Felicis.

**Paulinus in
Natali S. Felicis.**

Spargite flore soliem, prætexite limina fertis,

Purpureum ver spiret hyems, sit florens annus

Ante diem, sancto cedat natura Dici.

Kal. etiam Ianuar. qui Dies circuncisioni Sacer est, hic ornatus à Christianis adhibitus. Chrysost. in Orat. de Kalen. Ianuar. *Dies ergo tales in admiratione habere, & magnam ex illis voluptatem capere, & lucernas in foro accendere, & coronis admodum redimire, puerilis cuiusdam amentia est.* Sed de hoc alias. Quod autem hoc ab æthnicis in Deorum honorem fieret, illud argumento est, quod Ianuæ suæ essent numina præcipua. Ideo Christianis id facere vetitum. Tertull. de corona militis. *At Christianus nec ianuam suam laureis infamabit,*

si uoric quantos Deos etiã hostis Diabolus finxerit:

Ianum à Ianua, Limentinam à limine, For-

culum & Cardam à foribus, & car-

dinibus. Nunc ad id, quod

initio sermonis huius

proposuimus, ut os-

tenderemus, quid

rami in Christi

ingressu signi-

ficarint.

(?.)

Caput

CAPVT. XIII.

CHRISTI DIVINITATE MET

regnum ex substratis sibi ramis aduersus Hebræos ostendi. Hosanna quid. Baronij Cardinalis de ramorum, & vestium significatione sententia. Syriæ, Mesopotamiæ, Lybiæ, atque Ciliciæ mos de ramis prælatus in principum aduentum.

AT IS certe in his quæ hæc tunc dicta sunt habere præsidij videbamur, ad astruendam eius rem fidem, quâ ostendere, ab initio sermonis huius propositum nobis erat: nisi Sedulus Præbit et eruditissimus, eque atq; piissimus auctor in sua illa poesi Christiana,

nouo prorsus exemplo factum id esse, carminibus cecinit.

Conuersus enim ad gentes, ita alloquitur:

Dicite gentiles populi, cui gloria Regi

Talis in orbe fuit, cui palmis comita, vel vnquam

Fronditus arboreus, tandem caelestibus Hymnis

Obuia turba dedit?

Perinde, ac nihil vnquam simile, ne inter ipsos etiam accidisset. Quem videtur, quod ad Hebræos pertinet, doctissimus, & grauissimus auctor, ac de nostro etiam sæculo

benemeritus Baronius Cardinalis, qui diuinitatem hoc loco Christi tantummodo significatam dicit. Id enim genus honoris, non nisi Deo fieri consueuisset neque in Diuinis scripturis, neque apud prophanos scriptores, qui res Iudæorum sunt ptosecuti, vllum plane huius simile exemplum

inueniri, vt ingreditibus Regib⁹ Hierosolimâ, quis occurreret cū ramis arborum. Et sanè quod ad externos attinet, præter ea quæ supra diximus in hac parte, Pompeiū hoc honore exceptum in Neapolis ingressu describit in Pompeio

Plutarchus. Multi præterea, inquit, festis ornati, sub lampadibus in Pompeio.

Plutarchus

dixit in Pompeio.

R

Sedulus præbit.

Ilustriſſ. Baronius Cardinalis.

Plutarchus

Demochares dibus eum suscepere flores in eum iacere, gradientem vsque comitari: &c. Demochares lib. I & XX. Historiarum, apud Athenæum. lib. VI. cap. VI. Athenienses Demetrium ex Leucade, Corcyraque athenas venientem, non solis fumorum odoribus coronisque, ac vina effundentes exceperunt, verum etiam chori, Ithyphallique, cum sacris cantilenis tripudiantes ac canentes ei occurrerunt

Flores & corona in principes iacta. Flores enim & coronas spargere in principes priscis seculis usitatum docet Liu. lib. XXXIII. Omnes tendere ad imperatorem Romanum, ut rure turba in unum, adire, contingere dextrâ cupientium, coronas lemniscosque iacientium, haud procul periculo fuerit. Capitolin. in M. Antonino. In Saliatu omen accepit Imperij, coronas omnibus in puluinar ex more iacientibus. Quid de Germanici Triumpho.

Onilius. Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum,
Undique iactato flore tegente vias.

Sed eius rei exempla Suetonius & alij superioris memorie scriptores satis multa suppeditabunt. Laureatos autem milites in triumphis, imperatorem prosecutos tradit Festus, ut quasi ex piata mortalium cæde, puri urbem ingrederentur. Nec dissimile illud quod de Simone Iudæorum principe, superiori capite diximus, quem uniuersus populus cum laude & ramis palmarum, in arcem deduxit. Quare, quid aliud oliuæ, quid palmæ Christo ingredienti prætulerit, nisi veri Dei verique regis manifesta confessio? Rec-

Rami Christo prætensi quid. tē itaque vetus Poeta:

Vetus poeta Perque viam ut Regi velamina purpurata,
Arboreasque solo frondes, & clementia senta
Sub pedibus strauere, Deum omnes voce fatentes.

Cyrillus Hierosolim. Catechesi. X. cum plurima aduersus Iudæorum perfidiam testimonia collegisset in illis hoc etiam numerat, dicens: Palma quæ est in Pharyngæ testatur, ramos exhibens his, qui tunc benedicebant. Iudith autem III. Dux Holofernes ab uniuersis urbibus Syriæ, Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, Lybiæ atque Circiæ, cum ramis, & Lampadibus exceptus est. Sacra Littera sic: Tātus quæ metus provinciis illis incubuit, ut uniuersarum urbium habitato-

habitatores, principes, & honorari viri simul cum populis, exirent in obviam venienti, excipientes eum cum coronis, & lampadibus ducentes choros in tympanis, & tibijs. Quid igitur mirum si tā vicinarum morēs gentium ad se Hebræi transfulerint, quos ab Romanis etiā, quibus cum versabantur acceperat potuerant.

Verū ut ita sit, simile apud Hebræos exēplū, ac nulla potius eius moris vestigia reperiri; illud tamen dubitari nō potest quin si Christum eo ritu & acclamationibus confessi sint, Messiam verum agnouerint, quem cum dicant, Regē pariter, ac Deum dicant necesse est. Deum namque quin ea ratione professi sint, negare non possunt, cum id genus honoris, non nisi Deo exhibere soliti sint. Vulgi autem acclamatio, *Hosanna filio David*, non ne hæc ipsa confirmat? Siue enim excellentem significet magnitudinem, ut S. Iustinus, interpretatur Quæst. L. ad orthodox. siue redemptionē domus David, ut Hilarius, & Ambrosius, siue salua, aut saluum me fac, ut sentiunt cū Hieronymo multi, siue (quod magis ad veritatem propensum mihi videri posset, nisi tantorum Patrum auctoritatem veteri deberem) Rami filio David, ut Caninius, & alij ex nostræ memoriæ scriptoribus arbitrantur; cuncta in idem recidunt. Filio enim David cū dicunt, Regi dicunt. Rex enim ille, & Regis etiam filius Rex est. Ideo per Antonomasiā filio, *El hijo*. Cui iure hereditario regnum debebatur. Ideo scribæ, ac Pharisei, indignè ferunt eum honorem quasi Regium ac Diuinum Christo attribui cum dicunt, *Audis quod isti dicunt?* hoc est Nōne vides te Deum ac Regem acclamari? Inde etiā occasionem nacti proximam, eum apud Pilatum accusant, quod se Regem faceret. Quippe, Regem se facere velle videtur, qui ornamenta, honores ve regios, atque insignia regni sibi aut ipse usurpat, aut ab alijs delata, libenter accipit. Ita in suspicionem affectati regni apud Romanos venit, qui statux suæ passus est coronam imponi. In eandem etiam nonnulli apud nostros, recentiore memoria incidere, quos sub

*Cur Christus
filius David*

*Christus affec-
tati regnare
falso accusa-
tus.*

umbellæ, aut conopæoi (quod genus herbarum non nisi regi-
bus fieri consuevit) sui principes exceperunt. Similis idem-
que apud Romanos illa in triumphis acclamatio, IO-
TRIVMPHE, ut in Bachanilibus, IO BACHE, &
apud Hispanos aliasque nationes, *Vinit Rex*. Doceat au-
tem ramos olim in adoratione usurpatos hoc argumentum,
ut significarent humanarum rerum conuersionem, fragili-
tatemque suam, quæ arboris symbolo indicatur, & fir-
mitatem atque constantiam à Deo, cui prætenderentur, ex-
poscere, Clemens Alex. Stromatib. V. Dionysij Thracis Gram-
matici in lib. De declarat. Symboli de rotulis, septentiam
laudat dicentis; veteres per verba, & per Symbola signifi-
casse: Per symbola autem ut & nota quæ vertuntur in Deorum tem-
plis, quæ tracta est ab Aegyptijs, & ramis, qui dantur ijs, qui adorant.
Dicit enim Orpheus Thracius, fingit mentem excellens animus.

Ramorum at quibus sunt hominum terrestria curæ,
Non vno stant situ loco, in mente omnia circum
Voluuntur: nec fas una est consistere parte,
Vt caput cursus.

Et quidem Honorius simile facit folijs hominum genus
Iliad. VI.

Per simile est folijs hominum genus omne caducis
Quæ nunc nata vides pulvisque virescere suis
Autumno veniente cadunt.

Superest igitur, ut ad lucernarium morem eiusdem tempo-
ribus usitatum, sermonem protinus

Caput

CAPVT. XIII.

HERNÆ. A. P. V. D. H. E. B. R. A. E. O. S.
ad Varras, siue ad fenestras, in teritiā publica, & in sacris
ferijs. Prælatæ in nuptijs, & in excipiendis Regibus. Persius
explicatus. Hierem. XXV. illustratus.

Persius poeta in primis grauis, & senex vi-
 tiorum sui temporis castigator, ac censor.
 Romanorum leuitatem, qui se ludæorum
 superstitionibus obligauerant, reprehen-
 dens, quemadmodum Ieritiā in festis pu-
 blicæ documenta præberent his versibus.

ostendit, *At cum, inquit.*
Herodis ventere dies, vntaque fenestra
Dispositæ pinguem nubulam vomere lucerna,
Portantes volas, rubrumque amplexa catinum,
Cauda natat rhynni, tamen alba fidelia vino:
Labra mones tacitus, requiritque Sabbata palles.
 Quibus certè morem siue sui sæculi, siue etiam superioris
 expressit, eumque non Hebræis magis, quàm Græcis, Ro-
 manis, Egyptijsque receptum: ut proximis capitibus ostē-
 demus. Nunc quod ad Hebræos attinet, per pauca quedam
 attingam, quæ tamen est cum alijs communia, ad sacras litte-
 ras illustrandas, eundem librum videbitur. Moris enim apud
 eos fuit, in sacris celebrandis non intra templamodo, sed
 ad ianuas etiam: lucernas accendere eas ramis ac floribus
 exornare. Herodis autem dies, Persius, Sacras Hebræorum
 ferias, & Sabbata intelligit. Illam enim Pompeius, Strabo-
 ne auctore, Sacerdotio Iudæorum præfecit, postea verò
 Cæsar Augustus, ad regni honorem euexit. Quamquam, &
 de Natali die festo Herodis alijs interpretantur. Hæc autem le-
 uitæ significationem Hebræi suis Sabbatis adhibebant, tra-

Herodis

Persius
Hierem.Lucerna
Persij locus
illustratus.Lucerna &
flores ad ia-
nuas in festis
Hebræo-
rum.Herodis dies
Sabbata.Herodis dies
Sabbata.

- ductam forsitam ab Romanis, quorum imperio tenebantur: siue, quod verisimilius est, ab Aegyptijs, inter quos tam diu versati sunt, ij enim, si vera tradit Herodotus lib. 11. festum diem agebant, quem ab incensis ad vrbis Sain moenia, & per vniuersam Aegyptum lucernis, quas ciues etiā præferebant, accensionem lucernarum, vñ Græci festum luminum de quo B. Gregor. Nazianz. nominarunt. Eos verò primum lucernarum vsum inueniss: Euseb. lib. X. de Præparatione Euangelica prodidit. Quamquā non aliena coniectura dixerit quis, Romanos hunc morem ab Hebræis ad se traduxisse, vt alios nā à patrijs legibus ad Iudaicam disciplinam plures defecisse auctor est Iuuenal. Satyr. XIII. *Romanas autem soliti contemnere leges, Iudaicum ediscunt, & seruant, ac metunt ias, Tradidit arcano quodcumque volumine Moses.* Quod, & Suetonius, alijque confirmant.
- Nuptiales** Nuptiales autem lucernæ præferebantur à puellis in-
ceruæ prala nuptijs letitiæ documento; vt ex veteri Græcorum ritu à
latæ à puellis nuptiarum matribus, vt docet Euripides in Phænissis. Iuno
Euripides. etiam in Argonauticis Apollonij, Thetidi se facem prætu-
Apollonius. lisse ait, amoris ergo, perinde ac si parens esset. Pronubarū
 hoc munus apud Romanos, quæ vni semel nupserant, &
Lud. Viues. quidem, vt tradit Festus, ante congressus nuptiales. Sed de
Antonius gu tædis nuptialibus satis multa antiquarij, & Ludou. Viues ad
bertus Bris. cap. XXV. lib. III. de Ciuit. Dei: & Antonius Gubertus
 in commentario de Sponsalibus, & matrimonijs; quare nō
 de ritu nup- in consumo in his operam, sed redeo ad Hebræos: apud quos
 viali in more positum, vt ingredientibus in urbem Regibus, ob-
 huiam cum accensis facibus irent. Machab. 11. cap. III.
Machab. 2. Anthiochus Rex hoc honore affectus est. Cum cognouisset
cap. 4. An- Antiochus (inquiunt Sacre litteræ) alienum se ab negotijs regni
tiachus cum effectum, proprijs vtilitatibus consulens, profectus inde venit Iop-
lampadibus pem, & inde Hierosolymam. Et magnifice ab Iasone, & ciuitate
exceptus. susceptus, cum secularum luminibus, ac laudibus ingressus est. Lau-
 des autem intellige, choros canentium atque publice gra-
 tulantium quod sape factum ex eius sæculi more. Deme-
 trio

trio enim Athenienses. Cum sacris cantilenis tripudiantes ac cecantes occurrerunt, ut alibi diximus. Holofernes etiam cum choris & canticis Iudith. Ill. excipitur, ut David superato Goliath.

Ex his facile Hieremias sententiam assequemur, cum irati Dei personam agens, ita populo comminatur. *Et perdam inquit, ex eis vocem gaudij, & vocem letitiæ vocem molæ, & lumen lucernæ.* Quibus certè verbis, summum illud calamitatis, & miseriarum, quo deventuri erant, eleganter cōplexus est. Nam & Divina, & humana omnia sustulit. Luctum si quidem ac mœrorem primo loco, ut animi crucietur, famem deinde, ut corpora exarescant, apertè denunciat, cum vocem molæ ablaturum se esse prædicit. Quod perinde est, ac si dicat terram se daturum æneam, ac cælum ferreum, ut tam angustus sit anni proventus, ut ne frumentum molæ suppeditet. Quod autem odorem, hoc loco, ynguentū Hieronymus vertit, ad coniugia respexisse videtur, quæ loci et iuncti veteres inire solebant, etiam apud Hebræos; maxime cum illa paulo splendidiora erant, hi vero paulo honestiores; ut in suo de Antiquo ritu coniugandi, docuit eruditè Ciaconius. Quid autem lucernæ lumine intelligatur, ex proximè dictis, explicari haud difficile potest, & ex his quæ infra dicentur, uberius demonstrabitur. Lucernæ igitur lumen auferre quid aliud est, quàm sacerdotium cuius erat muneris lucernas curare, templū in quo accendebantur, Sabbara, & sacra quæ earum splendore celebrabantur, Regnum, & letitiam publicam cuius symbolum illæ erant, denique omnem felicitatem auferre. Ad letitiam & voluptatem, quæ ex cantu percipitur, quo celebrari sacra, & leta omnia siue humana, siue Divina solent Chaldaus spectasse videtur, cum dixit; *Et vocem cantantium ad lumen lucernarum.* Cum quibus superiora consonant ex Iudith. Ill. ubi Holofernem viri principes excepere cum coronis, & lampadibus, ducentes Choros in tympanis, & tibijs. Hæc locupletari facile singula possent,

Hieremia loci illustrat cap.

Hieronymi versio explicata.

Auferre lumen lucernæ quid.

sed quoniam id instituti nostri non est, suum rejiciuntur in tempus.

CAPUT. XV.

LUCERNARVM KSVS APVD EX-
ternos in sacris ad Iannas, in letitia publica, etiam intra
ædes: ad mensas. Cultus ædium in festis. Deorum simulacra
ante fores. Mixtura lucernarum præses. Iuvenalis, & Tibul-
lus explicati.

Ebraeorum morem in lucernis accenden-
dis viguisse apud Romanos, proxime dixi-
mus, nunc testimonijs ostendendum: Iuue-
nalis præsertim, qui vota pro Catulli salute
ex naufragio liberati persolvens, cum suas
pueris partes imposuisset, quæ ad publicum
sacrificium necessaria essent, apparandi, priuatim intra do-
mesticos parietes ita describit.

Inde domum repetam, graciles ubi parua coronas,
Accipiunt fragili simulacra nitentia cera.
Hic nostrum placabo Iouem, Laribusque paternis,
Thura dabo, atque omnes viola iactabo colores.
Cuncta nitent, longos erexit Ianna ramos,
Et matutinis operatur festa lucernis.

Iuvenal. Sat.

12.

Cultus ædium
in festis.
Plantus in
Pseudolo.

Vbi cultum imprimis, atque nitorem exprimit Iuvenalis,
qui festis diebus adhibebatur: cum ornabantur ædes, atque
omnia purgabantur. Ita Plauti Leno in Pseudolo: Tibi, in-
quit, hoc præcipio, ut niteant ædes. *Que me las tengas limpias*
como vna plata. Et infra. *Facite ut offendam parata, versa, præ-*
sterga, strata, lautaque, cocta que omnia ut sint: Nam mihi hodie
Natalis dies est. Horat. lib. III. od. XI. *Ridet argento domus.*
Scilicet, in Natali mecenatis. De hoc cultu Ambrosius
Serm. XIII. in Natali Domini, & August. Orat. I. in eod.

Horat. lib. 4
Ode. 11.

Domus

Domus etiam, inquit, si obscura fuerit dealbatur, pauimenta scopis mundantur, & diuersis respersa floribus adornantur. Cuius etiam moris supra meministi Iuuenalis cum dixit.

*Augustinus
Orat. in Na
tali Domini
Iuuenalis*

Thura dabo, atque omnes violæ iactabo colores.

Sed vide nitoris summam: Leonida ita obiurgat, in Asinaria, Saurea.

Iussin? scelestè ab ianua hoc sterens hinc auferri?

*Plautus in
Asinaria*

Iussin? columnis dejicer operas aranearum?

Iussine in splendorem dari bullas has foribus nostris?

Rectè hæc: sed quid illa?

Longos erexit Ianua ramos,

Et matutinis operatur festa Lucernis.

Anne ianua sacris operari potuit? Non prorsus absurdum, si cum domus tota nitida, collustrata, vestita ramis esset ob diem festum, quæ quasi sacrorum complementa sunt, ipsa etiam operari dicatur: ut apud Tibull. lib. II. Eleg. I.

*Tibullus lib.
2. Eleg. .1*

Omnia sint operata Deo.

Hoc est, cuncta cessent, & feriantur; Humus, ut supra dixit, arator, vomeris opus, coronato boues ad præsepia capite, lanificæ pensis abiectis, quæ omnia, vel nullo alio peracto sacrificio, sola ipsa cessatione, operari Deo videtur. Itaque Catullus.

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator,

Et graue suspensio vomere cesset opus.

Soluite vincla iugis: nunc ad præsepia debent

Plena coronato stare boues capite.

Omnia sint operata Deo: non audeat vlla

Lanificam pensis imposuisse manum.

Sed Lipsius, cuius ego ingenium & doctrinam maximi semper facio, albas mentes censuit, siue qui hæc scriberent, siue qui crederent: & vnius litteræ mutatione remplanam se facere profitetur. Nam scribendum,

Et matutinis operitur festa lucernis.

Sed nihil video in veteri lectione, si retineatur, incommo- di: non enim Festa, accusandi casus, sed nominandi appositus ad ianuam, quæ festa dicitur, ut festa frons, festus dies.

S

Operandi

operandi autem verbum, ita usurpatur, ut. in illo Virg.
Letus operatus in herbis, Et Propert. *Cynthia iam noctes est
 operata decem*. Ornata enim suo Sacris operatur ianua, ut
 supra humus, & boues: Ut cumque autem ferres habeat,
 lucernatam ex his ianuam plane videmus apud Romanos
 in festis, quod vidit optimè Lipsius. Confirmat Horat. lib.
 III. Od. XI. qui inter nitorem ædium festarum ob Mece-
 natis natalem diem, illud commemorat.

Horatius lib.

4. Ode 11.

Sordidam flamma trepidant vorantes

Vertice fumum. Sed hæ intra domum.

Et Ovid. in Herojd. Epist. de nuptijs Hypermnestræ.

Vndique collucunt præcinctæ lampades auro,

Dantur in inuitos impia thura focos.

Ovidius de
 nuptijs Hy-
 permnestræ.

Quas ego nō de prælatis solū, sed de suspensis accipio. Statius
 de nuptijs Stellæ. lib. I. Sylu.

Fronde virent postes, & feruent compita flammis.

Claudian. de Nuptijs Honorij. & Martiæ.

Alij funalibus ordine ductis.

Plurima ventura suspendunt lumina nocti.

Hæc spectat Seneca in Thyeste Act. I. sub initium.

Ornetur altum columen, & Lauro feres

Lætæ virescant, dignus aduentu tua

Splendescat ignis.

Arrianus in sermonibus Epicteti lib. I. *Tribunatum ali-
 quis adeptus est, omnes obuij gratulantur. Alius oculos, alius
 collum osculatur, serui manus. Domum venit, invenit collu-
 centes lucernas.* En extra ædes, ut supra Horatius intra,
 lucernæ in festis, & letitia priuata & publica accensæ.
 Quod ad compita, id causæ opinor, quia Lares ad eā co-
 lerentur: ad ianuas verò, quia Deorum ad eas simu-
 lacra; Mercurij præsertim, quem ideo Ianitorem di-
 cebant. Clem. Alexand. in Protreptico. *An non e-
 nim prodigiosi sunt, qui lapides adorant, deinde verò eos
 etiam statuantes ante fores, perinde ac vinos, & efficaces?
 Mercurium tanquam Deum adorant, cum etiam Ianitorem
 statuantes, Si enim tanquam insensiles iniuria afficiunt, cur
 adorant*

adorant vt Deos? si vero existimant eos esse sensus participes cur eos Ianicores constituunt? Item ad mentias, quæ prohibent in Concilio Antiocheno, cap. I. Si quis Calendas Ianuar. ritu paganorum colere, vel aliquid plus noni sceleris propter nouum annum, aut mensas cum lampadibus & epulis præparare. &c. Et huc fortam Seneca respexit Epist. Seneca.

XCVI. cum dixit: Accendere aliquem lucernas sabbatis prohibemus quoniam nec lumine Dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine? Quo ex loco Lipsius, Sabbatis accendi consueuisse lucernas, collegit; quod de Hebræis etiam verum, quorum festi dies Sabbata dibeantur. Romanis ignota Sabbata, nisi forsam ijs, qui ad Hebræorum sacra, ritusque defecerant, qui certè tam multi, vt scripserit Rutilius Claudius itinerarij lib. I. Lipsius.

Atque vtinam nunquam Iudæa subacta fuisset,

Rutilius Claudius.

Pompeij bellis, Imperioque Titi.

Latius excissa pestis contagia serpunt,

Victoresque suos natio victa premit:

Denique vt definiam: Mineruam præsidem ac moderatricem lucernarum existimandam, docet Arnob. in III. contra Gentes, Nunquid aliquando à nobis conscriptum est, mercenariam Deos seruitutem seruasse, vt Herculem sordidi amoris, & petulantia causa, vt Admeto Apollinem Delium, vt Laomendonti Troico Iouis fratrem, vt eidem, sed cum patre Pytium: vt coniugalia secreta miscentibus Minervam

Arnobius

lumininis ministram, & lucernarum modulatricem? Moderatricem vult legi Canterus, sed in idem recidit. Hic vero Arnobius de lucernis videtur egisse nuptialibus, quæ integram noctem seruata lucentes. ita Clem. Alex. in adhortatoria ad Gentes. Non pudet autem Homerum dicere Minervam Vlissi præluxisse, auream lucernam tenentem manibus. Homer. Odyss. III.

Minerva lucernarum moderatrix.

Clem. Alex.

At præcedente Minerva

Aurea in manibus cui lychnus reddita lux est

Perpulchra.

Lucernarum autè magna vbiq; religio, nã & apud Hebræos

Concil. Elibert.

non nisi à Pontifice curabantur. Exod. 11. & XXX. Leuit. XXIIII. Tandem inter sacros etiam Apostolorum canones septuagesimus hunc Hebræorum, atque gentiliū morem attingit. *Siquis Christianus oleum tulerit ad sacra Gentiliū, vel Synagogam Indæorum festis ipsorum diebus, aut lucernas accenderet, de societate pellatur.* Et in Concilio Elibertino, Can. XXXVII. Neophyti damnantur, qui more Gentiliū lucernas publice accenderent. Sed eundem etiam morem à Christianis seruatum, in suis ferijs, maxime celebrioribus proxime ostendemus.

CAPVT. XVI.

IDEM MOS A CHRISTIANIS ethnicisque vsurpatus in peruigilijs, & in Natalibus Martyrum, in deducendis Imperatoribus, atque etiam viris principibus, Romanis, Hebræis, Syris, Cilicibus, alijsque communis. Lucernæ Sacerdotum insigne. Ex Genesi, & Psalmis, & 1. Reg. loci aliquot explicati. Ioannes lucerna quid, & quare.

Lucernarum
apud Chris-
tianos vsus.

Päphilus lib.
4. de vita Cō-
stant.

Paulinus.
Nat. 3.

Ores alios, alijs temporibus, ex alijs ad alias gentes, atque nationes vicinitate locorum, atque Regionum deriuatos esse, vel eorum similitudo declarat. Quod, vt in alijs, ita in hoc quod agimus maximè cernitur. Quippe lucernarū vsus à Gentibus ad Christianos translatus est, & à vicinis prouincijs, finitimisque nationibus ad Hebræos. Huc enim spectat illud Pāphili. IIII. lib. de vita Constantini: *Peruigilium, inquit, in Diurnam lucem commutauit, cerea columna passim de compacto incensa. Lampades erant omnia late collustrantes igne; nusquam sudum gratius, aut illustre magis mystica illa nocte.* Paulinus etiam hoc innuit Natali S. Felicis III. cuius hoc carmen.

Votis audis mora noctis

Rumpitur, & noctem flammis funalia vincunt.

Et

Et paulo post in eodem loco.

Aurea nunc niueis ornantur limina velis:

Clara coronantur densis altaria lychnis:

Limina ceratis adolentur odora papyris.

Idest, cereis cum ellychnio factis.

Nocte, dieque micant, sic nox, splendorque diei

Fulget, & ipsa dies Caelesti illustris honore,

Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

Et Natali eiusdem VI.

Hilaeus titulos lento poliant argento,

Sanctaeque praefixis obducant limina lamnis:

Ast alij pictis accendant lumina ceris,

Multiforesque canis lychnos laquearibus aptent,

Vt vibrent tremulas funalia pendula flammās.

Ingredientibus praeterea urbem principibus viris, hunc

etiam honorem habitum video cum apud Hebraeos, tum

apud Romanos aliasque nationes. II. Machabeor. lib. cap.

III. Antiochus Rex Hierosolimam ingrediens cum facu-

larum luminibus exceptus est. Iudith etiam III. Duci Ho-

loferni vniuersae urbes Syriae, Mesopotamiae, & Syriae So-

bal, Lybiae, atque Ciliciae cum ramis, & Lampadibus, ob-

viam exiere. De Romanis Plutarch. in Pompeio, de eius

in Neapolim ingressu. Multi praeterea fenis ornati, sub lampa-

dibus eum susceperunt, &c. Sueton. de Iulij Caesaris triumpho,

cap. XXXVII. Ascendit Capitolium ad lumina, quadraginta Ele-

phantibus Lychnuchos gestantibus. Vbi Lychnuchi dicuntur

qui lucernas gestabant: quod enim luminis est ad lumina

preferentes transtulit. In Ptolemei etiam pompa lampades

praelatas apud Athenæum legas lib. V. cap. V. Aderat etiam

umbraculum, atque in quatuor angulis ipsius curvus lampades erant

inauratae. Et paulo post in eodem cap. Thuribula praeterea tre-

centa & quinquaginta aurea, draeque inauratae & coronis aureis

ornatae processerunt, in una quarum faces quatuordecim cubitorum

erant infixae. Et Satyri etiam ibidem lampades ferunt. Succe-

dabant his Satyri in singulis partibus spatij viginti aureas lampa-

des in hederarum folia incisae ferentes.

Natali. 6

Principes vi-
ri cum lapa-
excepti.

Plutarchus
in Pompeio.

Sueton. in In-
lio.

Lychnuchi
quid.

Lampades ad
curvus in po-
pa.

Antonius etiam triumvir, vt tradit Athenæus lib. IIIII. in Athenarum aciem acceptus est illustrata vrbe, lampadibus è testis fulgentibus, *Transibat, inquit, etiam aliquando vt is asserit (Socrates Rhodius) in arcem cum lampadibus, ex testis vniuersa Athanarum ciuitate faces preferente: & Antoninus Imperator eodem honoris genere dum Alexandriam ingreditur, decoratur, vt scripsit Herodianus. Nam de Teridatis in Romam aduentus, & Neronis è Græcia reditu, supra diximus eisdem letitiæ significationibus celebratum. Verum de igne Regibus imperatoribusque pralato consulo Xenophon. de Rep. Lacedæmoniorū, & Ioannem Stobæum in Collectan. locorum commun. Sermone XLII. Herodotū in Vrania lib. VIII. sub initium: Philonem lib. II. de vita Moſis, præter Herodianum, quem supra laudauimus, qui vnus pro multis hac in re habendus est, nā in Cōmodo, Iuliano, Antonino, Maximinoque docet. Arque vt ex actis Sancti Syueſtri Latinè scriptis cōstat, imperator Constantinus post habitam ad Senatum P. Q. Romanū orationem de Christo recipiendo, omnibus Christianis, & infidelibus hanc legem Laudantibus, & vitam Augusto optantibus finis eius rei factus est: & reuertente Augusto ad palatium, tota ciuitas cereis, lampadibusque repleta coronata est. Cedrinus etiam in compendio Hist. tradit populum Heraclio Constantinopolim ingredienti frondes oleaginas facesque gestantem occurrisse simul cum Constantiniano Cæl. & Patriarcha Sergio. Similis denique horos habitus Fulgentio Episcopo Afro, vt in vetere eius vita legitur his verbis. Populum per omnes proluxi itineris vias, in occursum eius tetendisse cum lucernis, & lampadibus, & arborū frondibus. D. Greg. Nazianz. in laude Athanasij. Iuminibus enī dicit exceptum in vrbe: Nam quid publicos plausus commorem, & vnguentorum profusiones, & totam vrbe lumine coruscantem. Etenim gratiæ principum auida plebs Reges, atque eos omnes, qui opibus, & potentia præstarent, proxime ac Deos venerata, diuinos illis honores deferabat. Imperatoribus enim æque atque Dijs ignis præferebatur.*

*Constantinus
cū lampadi-
bus ducitur*

*Et fulgētius
Afer Episco-
pus.*

*B. Athana-
sius cum lam-
pad. excep-
tus.*

De his in Deorum cultu Virgilius qui ita de quibusdam, sacerdotibus.

Virgilius

Pellibus in morem cincti, flammæque ferebant.

Sacerdotes cū
lampadibus.

Ouid. llll. Fastor. de Cereris Sacris.

Illic accendit geminas pro lampade pinus

Hinc Cereris Sacris nunc quoque tæda datur.

Arnob. lib. V. de his Sacris: Amissi queruntur vt homines, & sub sole clarissimo cum lucernis & facibus orbis peragrant vastitatem. Propert. lib. II. de Dianæ Sacris.

Cum videt accensis denotam currere tadis

Propertius.

In nemus, & triuic lumina ferre Dea.

Valer. Flacc. Vlll. Argonaut. de Cybele.

Valer. Flacc.

Sic vti Mygdonios planctus Sacer abluat Almo

Lætæque iam Cybele festaue per oppida tæda.

Clemens. Alexand. in Protreptico, de Sacerdotibus Bachi: Extingue ignem o Sacerdos, reuerere lampades o tu qui facies geris. Tuum Iachum lux arguit. Vates in Græcia, & Sacrificulos Romæ lucernam & laurum prætulisse, scripsit Lipsius in Electis ex Seneca, Theone & Spida, vt eo se ornatu augustiores facerent. Quo illa refero ex Athenæo lib. I. cap. XVI. *Æschilus non convenientiam solum, & gravitatem stolæ, quam Sacerdotes imitantes, faciferique induuntur.*

Clem. Alex.

Hos imitati videntur Hæretici Quintiliani, qui, vt docet Epiphanius Hæressi. XLIX, incensas lampades præferebant. Huc spectant cerei Saturnalium, quorum originem Arnobius, & Macrobius, tradunt. Imperatoribus vero præferri solitum ignem, docet Herodian. pluribus locis, quæ collegit Vuolfangus lib. IX. cap. II. Causa hæc, opinor: Vel quia ignis principatus insigne, vt qui primus ac princeps inter elementa, virtute, & splendore commendatus: Vel quia vitæ, doctrinæ, splendoris,

Ignem Sacerdotes cur præferrent.

felicitatis, atque potentix Symbolum, quibus

rebus Deus in primis, Diique pollent, &

secundū eos Reges, ac principes & quot

quot vitæ, necisque habent in

alios potestatem.

(.?.)

CAPVT. XVII.

LUCERNA REGNI SYMBOLVM

maxime in sacris. Ioannes cur & quomodo lucerna. Lampas ignea Genes. XV. cuius rei signum. Ignis Deum præst. Ex Sacris loci aliquot illustrati.

1. Reg. c. 21.

Ioanes Baptista cur lucerna.

Cur adens.

Genes. c. 15.

Incortum, vt ab Sacris maxime scriptoribus, lucerna pro Regno ac Regibus, pro splendore ac gloria capiatur, vt purpura, & fasces pro magistratu, & eius generis alia 1. Reg. XXI. *Non extinguēs lucernam Israel:* idest, Regnum, aut Regem Regius Prophetæ. *Parauī, inquit, lucernam Christo meo:* idest Regnum atque Imperium regi meo. Ioannes verò Baptista lucerna dicitur: primum quia Christo Diuinum, atque hominum vero Regi terras ineunti facem luit, siue imperium eius, & principatum hoc veluti Symbolo profitens: siue ad nuptias, quas cum sponsa sua Ecclesia celebraturus advenerat. Deinde etiam lucerna dicitur, quia non erat, ipse lux, sed lucis nunciū ideo lucerna lucens, & quia ignem continebat illum, qui ignem venerat missurus in terras, ardens. Hæc accensa primum in vtero parentis, cū ambo pueri ne suscepti quidem in lucem, lucem alter dedit, alter recepit: deinde inflammata vberius, cum ad Iordanem, die coniūgere Iustitiae.

Hinc tu mysterium illud intelligas igneæ lampadis transeuntis inter dissectas animalium partes, Genes. XV. lampas enim Deum ipsum significabat cū Abrahamo fœdus percutientem: signum enim pro re significata ponitur, vt apud Martialem de ludis Stellæ.

Quod spectatorem te tua laurus habet.

Vbi laurum pro consule accepit, qui cum lauru magistratum inibat. Ita etiam ignis, insigne est Diuinæ ac Regiæ

Regiæ maiestatis. Sæpe autem Deus præsentiam suam per ignem significauit, in Rubo Moïsis, in columna, in monte Sina, ac fere semper in sacris, cum eius siue Regia, siue iudiciaria potestas exprimitur, hoc symbolo declaratur. Ignis enim præit illum tanquam verum regem, & iudicem maxime in igne ximum. *Psal. XLIX. Deus manifestè veniet, &c. Ignis in conspectu eius exardescet.* Id est, prælucebit Regi vero, Optimo, & Maximo. *Psal. XCVI. vbi Regnū propheta nominat Christi, Regni eius ornamenta, & insignia commemorans. Ignis, Psal. 96. inquit, ante ipsum præcedet, & inflamabit in circuitu inimicos eius.*

Lampas igitur transiens, Dei Opt. & Max. Symbolum gerit, eaque cum transit, perinde est, ac si Deus ipse cuius insigne dicitur, transeat. Ita apud nos cum vexillum tollitur Regium, ciues quotquot sunt ingenui præsequuntur, non aliter atque Regem ipsum comitarentur, cuius est insigne vexillum. Ita Reg. III. cap. XIX. Ignis præit sibi, lū autæ tenuis, in quo Domin⁹ transit. Exodi præterea XX. 19. in congressu Dei ac Moïsis, *Cunctus populus videbat voces, & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem, &c.* Quare cum lampas ignea præterit animâtes, Dominus pertransit, at non re, sed significatione pertransit. Satis enim præclare cum mortalibus ageretur, si fœdus cum eis percussurus, non personam suam, sed personæ signum aliquod, & Symbolum, maxime tam cognitum, interponeret, (?.)

CAPVT. XVIII.

LUCERNA IN SACRIS PRO LETITIA, & voluptate, pro pretiosissimis quibusque rebus, & summa felicitate. Ex Prouerbij, & Psalm. loci aliquot explicati. Oculi fures animi, eorum magnus dominatus in corda.

Lucernæ quarum rerum Symbola.

VM Lucernarum usus tam frequēs in letitia priuata, & publica fuerit, mirum videri non debet lucernæ nomine letitiā ipsam, & quæcumque voluptatem pariunt, aut habentur in honore, in delitijs, ac pretio, cuiusmodi opes, potentia, Dominatus, regna, imperia, triumphus, decus, ac gloria, & quæcumque id genus, alia, comprehendī, atque etiam intelligi. Tā multa in sacris literis testimonia, vt satis fuerit vnum, alterum ve proferre, ex quibus cetera cognoscantur. Prouer. XXI. difficilis locus est, quem alij aliter interpretatur obscurius; nos ex his quæ dicta sunt, vt facile, ita etiam vt opinor, non ineptē, aut insulsē. verba hæc:

Prouerb. 10-
cus illustra-
tus ex c. 21.

Exaltatio oculorum, & dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatum. Vbi nonnulli lucernam impiorum per appositionem oculorum, & dilatationem cordis accipiunt, vt sit sensus. Arrogantia, in qua superbi felicitatem suam ponunt, peccatum est: hoc est, malum: quippe Deus superbis resistit. Sed pronior hæc nostra, & simplicior explicatio. *La altiuex y engreymiento. Exaltatio oculorum. Y las vanas y largas esperanças que de su pujança se prometen los malos. Et dilatatio cordis. Sus fiestas y plazerres, todo su triunfar: lucerna impiorum. Sera vn poco de ayre, nonada entre dos platos.*

Peccatū quid

Peccatum: id est, vanitas, inanitas, umbra, vt sæpe in sacris literis: ac velut umbra, & citius euanescet, atque in nihilum redigetur. Cui ex aduerso consonat illud

Psal. 17.

Psal. XVII. Quoniam in populum humilem saluum facies, & oculos super-

superborum humiliabis. Quod Hispanè sonat, les quebraras los ojos. eorum superbiam comprimēs, spiritus franges, spes omnes rescindēs, & gloriam obscurabis, *Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine.* Hoc est, tu oleum letitiæ mihi insti- *Illuminare lucernam*
 llas, qui exhilaras faciem meam in oleo: tu meæ felicitatis & gloriæ auctores: impijs autem lucernas inanes & vacuas reddis, & tandem extinguīs, cum diuites dimitis inanes, & nullum eis veræ voluptatis, atque felicitaris gustum habere permittis. Illuminare autem, & illuminatio, idem in sacris litteris valent, quod exhilarare, & exilantio.

Huc etiam adlusit idem Sapiens Prouerb. XXIII. cum dixit. *Ne amuleris impios, quoniam non habent futurorum spem.* Quod idem est ac si dicas, *No embidies la bienädança de los pecadores, que no tienen derecho a lo que dura.* Et lucerna impiorum extinguetur. *Porque sus contentos acabarse tienen,* & quod Hispano prouerbio fertur: *Acabarse les ha la candelilla.* Quod certè prouerbiū ex eo more, quem diximus, originem traxisse videtur. Ita Prouerb. XIII. *Lux iustorum letificat, lucerna autem impiorum extinguetur.* Quod eisdem penè verbis legitur, Iob. XVIII. & XXI. & quoniam multa exemplaria legunt, *Exaltatio oculorum est dilatio cordis:* &c. Addo etiam significanter id dictum: *Oculos quippe, ut ait B. Greg. Nazianz. Cor nefarie sequi solet.* Ut verè dixerit Hierem. Propheta Thren. Cap. III. *Oculus meus depre-*
datus est animam meam. Ideo B. Iob. pepigit fœdus cum oculis suis: non ut ne videret, sed ut ne cogitaret quidem de vigine. Nam ubi oculi viderint extraneas (Prouerb. XXIII) *Cor loquetur perversa.* Id causæ est cur eodem loco Sapiens filium moneat, ne intueatur vinum quando flauescit, & splenderit in vitro color eius. *In-*
greditur enim blandè, & in nouissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet. Sed dicat aliquis ea bibentibus contingere, non videntibus: quare non esse cur oculos, sed labra potius abstinere. At certè si videris, biberis. Magna vis, magnus oculorum dominatus in cor-

Prouerb. 24

Prouerb. 13;

Iob. 18 et 21

Aduersus mulieres ambitio se se ornates.
 Iob. cap. 31.
 Prouerb. 23.

da, magna cordiū aduersus oculos seruitus, atque præsens.
Exemplis plenæ sacræ litteræ, pariter ac profanæ. Nunc
iterum ab lucernas.

CAPVT. XIX.

LUCERNÆ OLIM PARTIM PEN-

siles, partim etiam varijs simulacris impositæ. Ea ad sacras ar-
bores, ad quas coronæ quoque, vittæ, & vnguenta. Item ad le-
nonias ades, ad currus, & aras in pompis.

Lucernæ pē-
siles.

Virgilius.

Petron. Ar-
biter.

Vcernas pensiles scribit lipsius apud Ro-
manos fuisse, ex illo Virgilij.

Pendent lychni laquearibus aureis.

Et apud Petronium ita legitur. *In postibus
triclinij fascēs erant cum securibus fixi: quorum
vnam partem quasi embolum navis æneum finie-
bat, in quo erat inscriptum: G. POMPEIO TRIMAL-
CIONI VIRO AVGVSTALI CINNA-
MVS DISPENSATOR.* Sub eodem titulo etiam lu-
cerna bilychnis de camera pendeat. Ex quo etiam coniecturam
nonnulli faciunt, vt existiment, ijs etiam quos maxime co-
lorent, lucernas olim appositas, vti ad sacras arbores, idest,
quibus cultum exhiberi vellent, auctore Prudentio contra
Symmachum.

Et quæ sumificas arbor vittata lucernas

Sustinnit, cadit vlticī succisa bipenni.

Nam ex quoque simulacrorum aut Deorum in morem
coronata, vinctæque, & velata Theocryptus. Eidyl. XVIII.

Primæ tibi coronam ex humi nascente loto,

Nectentes, in vmbrosa suspendemus platano:

Et primæ tibi ex argentea pyxide liquidum vnguentum

Accipientes, stillabimus sub vmbrosam platanum.

Litteræ vero in cortice scribentur (vt quis præteriens legat)

Dorice:

Dorice: Veneraveme nam Helene arbor sum.

Velatas etiam religionis ergo arbores Arnobius docet lib. V. aduersus gentes, ubi post narratam Atys, Agdestisque fabulam. Inde, inquit, *natum & ortum est, nunc etiam sacras velarier, & coronarier pinos.* Et infra de eadem re: *Quid lanarū velera, quibus arboris colligatis & circumuolutis stipitem. &c. Quid eonti violaceis coronis, & redimitti arboris ramuli, &c. Cur ad vltimum pinus ipsa paulo ante in dumis inertissimum nutans lignum, mox vt aliquod præsens atque augustissimum Nomen, Deum maris constituat in sedibus.*

Addo ego impositas interdum simulacris Iuuenum aureis; & argenteis, in ædibus potentiorum. Lucret. lib. II.

Si non aurea sunt Iuuenum simulacra per aedes,

Lampades igniferas manibus retinentia dextris:

Lumina nocturnis epulis vt suppeditentur.

Sed & apud Homerum aurati pueri lucent in Alcinoi Regia.

Aurati pueri stabant splendentibus aris,

Ardentesque faces retinent; funalia noctem

Vincebant flammis, tenebris dum lumina fundunt.

Conuiujs iuuenes dirimunt caligine noctem.

Athenæus lib. III. cap. I. inter alias conuiuij lautitias à Caramo exhibitas, hanc quoque numerat: *Amores, Dianæ, Panes, Mercurij, & alia complura huiusmodi Idola in argenteis candelabris faces prætendentia videbantur.* Calixenus etiam Rhodius lib. III. Alexandriæ, apud Athenæum, narrat Satyros, in pompa Ptolemei lampades prætulisse, vt paulo ante docuimus.

Quem certè morem Christiana etiam templa, nunc retinent, in quibus aurata angelorum simulacra accensis cereis lucent sacris in ara operantibus Sacerdotibus. Apud Hebræos tamen candelabris imponi solitas sacræ litteræ docent. Cuiusmodi autem hæc candelabra fuerint, alias exponetur. Denique lenoniarum ædium indicem fuisse lucernam, docet apertè Tertul. ad uxorem ita scribens; *Moratur Dei Ancilla in ædibus alienis, &c. Et procedet de Ianna.*

Lucernas aurati pueri tenent.

Lucretius lib. 2.

Homerus Odys. 1.

Lipſius. laureata, & lucernata, vt de nouo conſiſtorio libidinum publi-
Iuuenalis. carum. Quod Lipſius ex Horatio, & Iuuenale confirmat.
Lucerna via Et video apud noſtros quiddam non abſimile in vrbe
Grannata. Grannata, in qua via quædam lucernæ adhuc nomi-
 ne celebris extat; ybi olim famoſas proſtaſſe fama eſt.

CAPVT. XX.

VANA PRISCI CHRISTIANORVM
ſæculi ſuperſtitio in accendendis lucernis ad imponenda pueris
nomina, & eius origo. Lucerna vitæ ſymbolum. B. Chriſoſ-
tomo lux.

B. Chryſoſt.

Antaporro lucernarum religio, vt abierit
 in Superſtitionem, non apud æthnicos mo-
 do, ſed etiam apud Chriſtianos: quorum,
 inter alios hunc etiam morem reprehendit
 Chryſoſtomus Homil. XXII. in capit. IIII.
 Epist. I. ad Corinth. quod in nominibus pue-
 ris imponendis, ſpreto maiorum more, gentium ritus ſe-
 queretur, & eorum ſuperſtitionibus obligati, pueros non
 ex certa lege, & conſuetudine Eccleſiæ, ſed ex caſu aut ſor-
 te, Gentilijs nominibus appellarent. Id autem qua ſuper-
 ſtitione fieret, his verbis oſtendit. Siquidem cum nomen filio
 imponendum ſit, omiſſa Sanctorum appellatione, quemadmodum
 maiores faciebant, accenſis lucernis, & his nominibus impoſitis, quæ
 plurimum durauerit, eius nomine filium appellant: hinc cum diutur-
 nus victurum coniectati. Enim vero lucerna vitæ Symbolum,
 & pro vita non raro accipitur, quæ tædis ac lampadibus ſi-
 milis perhibetur. Plato VI. de legibus. Gignentes, & alentes
 liberos, vitam tanquam lampada alijs ex alijs tradentes, Ita Lucret.
 lib. II.

Lucernarum
vetus ſuper-
ſtitio.

Lucerna vi-
ta ſymbolū.
Plato 6. de
legibus.

Et quaſi curſores vitæ lampada tradant.

Atque

Atque vt alia multa præteream quæ, de his ludis (quibus vitæ breuitas significata est) in Vulcani ac Promethei honorem ab Atheniensibus celebratis, vel de Sacris Litteris, quæ non dissimiles locutiones abundè suppeditât, hoc loco dici possent: hoc tantùm dicam, apud Scriptores omnes Lampadas, tædas, faces, interdum cereos ac funalia pro eodem promiscuè vsurpari, & pro lucernis interdum poni. Lucernas autem eas dicimus quæ siue ex auro, argenteoue, vt olim siue ex vitro fiant, vt apud nos, oleo tamen instruuntur, & Lampades etiam appellantur.

*His de rebus
Athenæus.
lib. 15. c. 25*

Funaliū, Lampadarum ac facum in nuptijs, mentio apud D. Chrysost. Homil. XII. in cap. IIII. Epist. II. ad Corinth. *Per forum publicè eam ostendant, & in obscura nocte, cum funalibus ipsam ducunt, vt omnibus ostendatur.* Et paulo post. *Præterea cum vesperi hæc fiant, ne tenebra hæc mala abscondant, plurima funalia afferuntur.* Homil. verò LVI. in c. III. Genes. Nusquam, inquit, Lampades, choreæ, & faces præter vsus necessitatem. Carpit enim sui sæculi luxum, quo facum, Lampadarumque numerus haud exiguus, non ad necessitatem, sed ad luxum & ostentationem adhiberetur. Lampades autem pro lucernis accepit; faces ac funalia pro tædis ac cereis, quorum vsus in prælucendo. Plaut. in Curculione. *Tu te tibi puer es lautus, lucēs cereum.* Siue autem faces è Spina alba, siue expino, pinea ve tæda inciderentur, alterū pro altero ab scriptoribus vsurpari, facile viderit, quicūq; legerit vel antiqua, vel noua: quare nihil hic diutius immoror: & sane desijssē hic, nisi me multorū (dicam sic) importunitas cogeret alio progredi, qui rerum seriem & consecutionem aliquam, quæ probari posset in Parabola Virginum Ma

D. Chrysost.

Plautus.

thæzi XXV. ex me conuicio

pustularent.

(.2.)

T4

CAPVT.

CAPVT. XXI

PARABOLA VIRGINVM

continens ac probabilis ex ritu veteri explicatio. Lampadum legitimus numerus Græcis, Romanis, Hebræis quis. Prælatæ à pueris feminisque. Cena nuptialis in sponsi domo data. Ex Canticis & Psal. loci curiosius explicati. De sponsi vberibus quaesitum.

*Quæ dubia
in parabola
Virginum.*

Rimo igitur, quaeritur, exierint ne virgines ob uia Spôso simul ac Sponsæ? deinde, vnde exierint illæ, hi vero quò irent? Tertio, cur decem, nec plures pauciores ve: qui ritus in nuptijs. Cur lampades, ac non potius tædæ, vel facès. Denique cum clamor factus est, Sponsum venire, quid sit? venerit ne in Sponsæ domum vt plerique dicunt, an in suam? Solus ne, an simul cum Sponsa. Nuptiæ ubi celebratæ, apud hanc, aut apud illum. Cur quinque solum ad nuptias, si decem legitimus numerus, & his similia quædam. Quæ sanè cum ex priscis Hebræorum moribus eruenda sint, quos neque Sacræ historiz perfectè docent, neque ex doctoribus quisquam (quæ ego viderim) attigit, certi aliquid constituere difficilimum est. Quare, si quid aptè dixerò, probabitur studiosis, atque intelligentibus labor, sin vero lecus accidet, atque aberrauerò, errorem facile deprecabor, in via præsertim nec nimis trita, nec satis aperta.

Atque vt hinc exordiar, dubitari non licet, quin hæc si-
Parabolæ vir- militudo, sumta sit ex Hebræorum ritu nuptiali, qui cum
ginum ex nu- Romanis habebât multa cõmunia: cuiusmodi Lâpades, nup-
ptiarum ritu tialis cæna, Spôlæ deductio. Atque id causæ, cur à Christo
desumpta. libètius vsurpata: nã cū Ecclesiã sciret ex gèntibus cõstruendâ,
 ea potissimum in docendo assumebat, quæ aut cū illorum
 moribus

moribus congruerent, autingenijs consonarent. Lampadesigitur & à puellis prælatas hæc solum Parabola ostendit. Ita Psal. XLIII. *Adducentur Regi virgines post eam, proxime eius adducentur tibi: in letitia & exultatione adducentur in templum Regis.* Hoc est, cum lacernis, & choreis, & Canticis, ut mos erat Hebræis Sponsam ducere: qui communis omnibus fere gentibus: ut faciliè viderit, qui cum Latinos, tum etiam Græcos auctores euoluerit. Hesiodus in Scuto Herculis.

Hesiodus.

Alij siquidem bene rotundo in curru

*Ducebant viro uxorem multisque Hymenæus excitabatur
Et præcul ab ardentibus facibus fulgor resplende-
bat, In manibus famulorum. Mulieres autem venustate florētes
Præbant, quas chori ludentes sequebantur
Atque hi quidem canoris tibijs emittebant cantum
Ille autem ad modulationem ducebant chorum amabilem.*

Nihil enim amplius memini scriptum: nam apud Romanos pueri patrimi & matrimi prælucebant. Catull. in Nupt. Iulix, & Manlij.

Tollite o pueri faces.

Nisi quod apud Græcos nuptiarum matres, ut supra diximus. Hesiodi etiam ævo ancillarum munus fuisse videtur: in Herculis enim scuto. Longe ait resplenduisse duarum lumen tædarum, quas duæ ancillæ in nuptijs præferebāt. Alias enim puellæ in prælucendo adhibitæ apud Homerū in Regia Alcinoi: tædas enī manibus præferentes Vlyssē tabitum euntem commitantur: Odyss. VII.

*Ex aula Nymphæ properant, tædasque micanteis
Gestabant manibus.*

Quamquam & Statius nescio quid huic simile canit, nisi Poetam potius quam historicum facit, in Epithalamio Stellæ, & Violantillæ.

Statius.

Procul, ait, Ecce canoro

Demigrant Helicone Deæ, quatiuntque pœnena

Lampade solemnem thalamis coeuntibus ignem.

Nec vspici ego aut prælatas à puellis Lāpades, et eo numero

*Faces Roma
nis.
Totidem He
brais.*

*Cur decē lā
pades nomi
nentur.*

*Clandij alio
rūque reiec
ta sententia*

legi. Nec video quid ex hoc loco habeat. Grauiſſimus, at
que eruditissimus auctor Bened. Arias Mont. vt affirmet ex
eo, decem olim numero virgines praluxisse. Cum & no
uem hoc loco numeretur, & poeticos poti⁹ quā historicos.
Numerus enim Romanis legitimus quinque tenuit faces.
vel tadas, quæ iugales, legitimæ, geniales, & festæ poe
tis dicuntur. De his Plutarchus, Lilius, Apuleius, Horatius,
Tacitus, innumerique Scriptores. De Hebræis ita existimo
eundem numerum habuisse solemnem: decem autem hoc
loco numerantur, non quia necessaræ omnes, sed quia
ex his quinque ad legitimum numerum adhibendæ. Mo
neor hac ratione, quæ & ritum attingit, & Parabolæ expli
cationem. Nam si decem legitimum efficiunt numerum,
non quinque, sed decem ad nuptias, nisi iusto & legiti
mo lampadarum numero celebratæ. Quod certe piaculū
Hebræi horrerent, quos supra modum superstitioni dedi
tos Historiæ prodiderunt. Iam verò, si prudentium nume
ro Virginum, certus ac definitus electorum numerus ex
plicatur, vt sacri Doctores agnoscunt, ineptum profecto
videri deberet illegitimo numero, legitimum explicare.
Dicendum igitur iustum morem, ritumque nuptiale quin
que lucernas amplecti: decem tamen in similitudine assu
mi, quia quinque illæ quæ sponso praluxere, iustum ex mo
re numerum electorum, quinque aliæ foribus exclusæ
statum significant numerum damnatorum: & quia vter
que certus ac definitus à Deo, ita per certum etiam ac le
gitimum Lampadarum numerum à Christo significa
tum.

EXIERVNT OBVIAM SPONSO ET
SPONSÆ. Rectè quidem ex communi more He
bræorum ac gentium. Inde enim vir dicitur ducere v
xorem, quod ducat in domum: lippis hoc & tensoribus
notum. Quod autē Claud. aliq; in hūc locū scripsēre, nēpe
parietibus se suis sponsam ceu sponſi auidam tenere con
sueuisse, ac venienti Sponſo in Sponsæ domum puellarum
chorum cum lampadibus obviam processisse: id vero, de
suo

suo apposuit. Nam neque satis commode sponsi desiderium sponsa monstraret, nisi edes ineunti suas sponso obuiaret, neque illorum. (*Exierunt obuiam sponso, & sponsæ*) cum potestremis villam coherentiam reddat. Subsistit enim prioribus fallum, si sic interpretentur extrema.

Quare cum dicitur. *Ecce sponsus venit, exite obuiam ei: Sponsus vn-* Perinde est ac si dicat, ecce sponsus egreditur sponsæ Do- de & quo ve-
mum, atque in suam reueniens, ducit uxorem, lucete fa- niat,
ces, præferite lampades, Et quoniam quæ prælucebant puel-
la, choreis intererant, & nuptialem cenam inibant; ideo
non quinque solum, sed aliæ quoque se insinuant: pruden-
tes verò fatuas anteuertunt, & numerum legitimum ex-
plent, nec aliàs de oleo suo impertiunt, ne ius amitterent
prælucebant; aut piaculo nuptias obligarent; cum neque
ipsæ, neque aliæ quinque, præ olei desiderio prælucebant.
Etenim sine legitimis lampadibus, non possent iustæ nup-
tiae celebrari: nec credibile est tantam in sponsæ penu ino-
piam olei fuisse, ut si plures ad celebritatem nuptiarum lam-
pades necessariæ forent, non haberent unde instillarent.
Saltem ubi rediissent non extruderentur.

Ideo quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias: non
quidem tanquam sponsæ, sed tanquam conuiuæ; ut ac-
cumberent.

Apud virum enim cenabatur in nuptijs, ut apud nuptæ *Cenati ap*
parentes in Sponsalij. Communis Grecis, Romanis, He- *Virum in nup*
bræis quæ ritus, Menelaus enim filiorum nuptias celebrat *tij.*
apud Homerum. Plaut. in Curcul. Act. V. scen. vltima. *Mi-*
les apud me cenabis, hodie fient nuptiæ. Cicer. lib. II. ad Q. Frat.
Pridie idus hæc scripsi ante lucem: eo die apud Pomponium, in eius
nuptijs eram cenaturus. Cenæ huius mentio apud Iuuenal.
Satyr. VI. Suet. in Caligula cap. XXV. apud Auson. in E-
pist. ad Paulinum. Agell. lib. II. cap. XXIII. Geniales epu-
las Claudianus appellat lib. I. de raptu Proserpinæ. In sa-
cris etiam Iudic. XIII. *Descendit pater, & fecit filio suo San-* Iudic. 4.
son conuiuium, sic enim iuuenes facere consueuerant. Esther. II. *Ester. 2.*
Assuerus Rex conuiuium fecit principibus & seruis pro

Machab. lib. 1. cap. 10. coniunctione, & nuptijs. I. Machab. X. in domo Alexandri nuptiæ factæ sunt, & Math. XXII. Rex ille nuptias fecit filio suo.

Cant. 1. Constant igitur omnia quæ doitationem efficiebant: nam sponso domum deducenti uxorem, cum iusto lampadarum numero virgines obviam processere: & ex quidem à sponsæ domo, in domum sponsi ad nuptiales epulas concessere. Sed quare virgines ac non potius pueri prælucent?

Locus apud explicatus. An quia, ut ait Chrysostomus, virgines virginem comitari fas est, ut virginem matronis tradant in suum numerum ad scribendam, qualem ipsæ dent ostendentes. *Lam.*

B. Chrysost. Homil. 12 in cap. 4. Epist. ad Collossen. do, inquit, quod virgines adsunt contubernalem suam honorantes, quod adsunt matronæ eam honestantes, quæ iam in earum ordinem assumitur. Bene istud decretum est, sunt enim hi duo chori, virginum, & nuptiarum: istæ tradunt virginem, illæ accipiunt. Sponsa inter istas, nec virgo iam nec uxor: nam illinc progreditur, & ad istam matronarum turbam accedit.

C A P V T. XXII.

LOCI QUI EX SACRIS LITTERIS

ex hoc ritu nuptiali explicantur. Canticorum I. & Psalmo XVIII. lux facta. Vbera sponsi quid. Lac doctrinæ symbolum. Sol cur sponsi similis. Aurora sponsæ? Præluet hic Lucifer: illa currum vehitur ut olim sponsa: Sidera choros ducunt ut puellæ in nuptijs.

DIXI Sponsum apud Hebræos uxorem ducere solitum in domum suam, inibique nuptiale conuiuium celebrasse: lucem id adfert cum alijs tum Salomoni in primis, qui Canticor. I. honestissimam puellam, dignissimi sponsi futuram proximè uxorem, illius iam videndi desiderio incensam in hunc modum loquentem facit.

Trabea

Trahe me post te curremus in odorem vnguentorum tuorum. Hoc est, *Cant. 1. lux*
duc me vxorem in domum tuam, ego enim lubens cum *allata.*
meo virginum comitatu te sequar, vnguentorum quibus
lautè delibutus es, mirifice illecta. Deinde narrat quemad-
modum sponsus eam in domum suam, deduxerit, & nup-
tiale conuiuium celebrarit. *Introduxit me Rex in cellaria sua.*
Id est, conuiuium mihi splendidum, puellis que meis, rebus
omnibus, quibus abundant penus eius, instructū exhibuit.
Addit præterea: *Exultauimus & letabimur in te, memores vberum*
tuorum super vinum. Quali diceret, quamquam ita splendide
ac regiè nos exceperis, vt huius tuæ lautitiæ, huius splendoris,
& magnificentiæ obliuisci minime vnquam possimus;
tamen in memoria tua, atque in amore tuo magis delecta-
bimur, & acquiescemus quam in omnibus lautitijs, deli-
tijsque conuiuij, quibus nos oblectasti.

Vinum Quid.

Iam vero quod ait se vinum præ vberibus oblituram,
nuptiales ait epulas sibi tanti non esse, quanti eius collo-
quium, atque conuictus; quæ illi dulciora super mel, & fa-
uim. Vini enim nomine conuiuium significatur, vt in sa-
cris litteris passim offendas, & in humanis *Regna vini* dixit
Horatius, id est, conuiuij. Pro vberibus autem *Amores*, He-
braei supponunt: quia in illis lactea & dulcia verba, omnes
que amatoris blanditiæ significantur. *Prouerb. 5. Si te la-*
stauerint peccatores, ne acquiescas eis, & cap. XVI. Vir iniquus
lactat amicum suum. Hoc est promissis ac blandimentis indu-
cit in fraudem. *Isaia LX. Et suges lac gentium, & mammilla*
Regum lactaberis. Item *Oseæ 11. & tæpe alijs.* Clemens etiam
Alexandrin. lib. 1. *Pedag. cap. VI. doctrinæ solum in la-*
cte atque amoris agnoscit: non secus atque in sanguine,
quæ cum ex lacte fiat, rursus transiit in lac. Idem erga sanguis,
& lac est solum Domini affectionis & doctrine. Sed de
hoc symbolo hisque locis in 11. Singularium volumine ex
professo dicemus.

Vbera Quid.
Prouerb. 5.

Isaia 60.
Clem. Alex.

Lac amoris
ac doctrine.
Symbolum.
Psal. 18. lux
facta.

Ex hoc ritu illa similitudo, desumitur Psalmo XVIII.
qua Sol sponso procedenti de thalamo comparatur. *Et ip-*
se tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Nepe vt sponsi ad-

uentum prælucentes pueri, puellæ ve prænunciant, vt illæ
facum ac lampadarum splendor illustrat, & amicorum
comitatus honestat: ita Soli sese aperienti facem Aurora
præfert, aut potius Lucifer, ac matutinæ lucis præeunt ve-
nientem. Ita Orpheus in Hymno in Auroram.

Orpheus.

Aurora vt

Muntia Titanis celeris latè que nitentis.

Sponsa in

curru.

Auroram verò tanquam sponsam curru vehi solitam, Græ-
ci Romanique finxere: cui loco pueri patrimi matrimique
facem Lucifer luceret. Nam apud Ægyptios, Græcos, Pœ-
nosque sponsæ sellæ infidentes, curruque sublime vectæ ad
parentum domo in mariti domicilium deducebantur. Au-
ctor Apuleius Apologet. ll. Pollux lib. ll. Onomast. cap.
lll. Hesiod. in Scuto Herculis: multique alij, de quibus
Brisonius de ritu nuptiali. Nec desunt illi puellæ, quæ cho-
ros ducant: stellæ enim apud Tibullum lib. ll. Eleg. l. Cho-
rum habent, & matris currum sequuntur.

Tibullus.

Ludite, iam nox iungit equos, currumque sequuntur

Matris lasciuo sidera fulua choro.

Nam quia manètes in ordine, & cursu suo (vt habetur Iudic. V.)
quasi ad numerum mouentur, Philosophi quidam
veteres cæli armoniam, & concentum
quendam excogitarunt.

(?.)

CAPVT

CAPVT. XXIII.

QVÆ NAM LV CER NÆ

ille seruorum expectantium Dominum reuertentem à nuptijs
 Lucæ XII. Sponsus ne ille, an conuiuia. Mos antiquus de præ-
 cinctu seruorum ministrantium. Ingenui discincti accumbunt,
 nisi milites. Item de conuiujs à cæna deducendis domum cū
 lucernis. Mos russeas fasciolas gestandi. Filij, & amici Spō-
 si, idem qui serui, qui olim familiares dicti. Athenis magistra-
 tus quidam oculi dicti.

ON dissimilis apud Lucam similitudo ser-
 uorum, quos admonet Christus, vt lūbos
 præcingant, & accensas in manibus lucer-
 nas teneant, reuertentem à conuiuio do-
 minum præstolantes. Venit tamen in dubiū
 Sponsus ne ille fuerit an conuiuia, quæ ex-
 pectare monentur. Verum qui mediocriter antiqua gusta-
 uit, facillè viderit illum non Sponsum esse, sed aliquem ex
 his, qui ad nuptiales sunt epulas invitati. Sponso enim ac
 Sponsæ, non pueros, sed puellas supra diximus præluxisse.
 Huic autem neque viri neque feminæ in via prælucēt, sed
 cum lucernis domum excipiunt venientem. Lucernæ igitur
 illæ non nuptiales, neque tricliniæ, sed domesticæ
 atque vulgares, nimirum ex ijs quæ non sub modio sed
 super candelabro ponuntur, vt luceant omnibus qui in
 domo sunt. Nec vllus hic peculiaris mos præter comu-
 nem omnium gentium attingitur, quibus noctu, in vul-
 gari vsu lucernæ. Et quidem in expectatione Domini ve-
 nientis, apud Plautum in Amphitruone Scena I. reperiu-
 tur: vbi Sosia seruus Amphitruonem herum suum ex
 portu Persico aduenientem, ante domus fores cum
 lucerna præstolatur. Nonne me huc herus misit meus?

Luc. 12. cap.
 explicatus.

Nonne ego nunc hic sto ante aedes nostras? non mi est laterna in

Lucernati manu?

Serui domini. Sed quid est cur lumbos præcincti debeant occurrere venienti? an quia sic expeditius possunt huiusmodi æque atq;

Præcincti mi ministrant. Hebræis: apud quos præcincti serui ministrant viri fœminæq; imo ideo expediti quia præcincti. Horat. lib. 1. Serm. Satyr. VIII.

Horatius.

Vidi egomet nigra Succinctam currere palla
Canidiam:

Et lib. II. Satyr. VI.

His vbi sublati puer aliè cinctus acernam

Gausape purpureo mensam præterfit.

Et Sat ult.

Præcincti rectè pueri comique ministrant.

Apuleius.

Apulei. lib. II. de puella ministrante: Foris linea tunica mundè amicta, & russea fasciola præniente, altiuscule sub ipsas papillas succincta, illud cibarium vasculum floridis manibus rotabat

Mos russea in circulum. Vbi veterem gestandi russeas fasciolas morem, fasciæ gestæ de quo lib. I. cap. II. animaduertas velim, qui communis

pueris feminisque: ea certè persuasione, quam dixi, quod tutos se præstari putarent. Quanquam id per se splendidum atque speciosum in ornatu. Itaque inter alia principum munera, fasciæ purpureæ pueris, feminisque datæ. Suetonius de Caligula. Congiarium populo bis dedit trecentos H. S. toties abundantissimum epulum Senatui & Equestri ordini, etiam coniugibus ac liberis vtrarumque, posteriore epulo forensia insuper viris: pueris, ac feminis fascias purpureas ac conchilij distribuit. Non præteribo Philonem Iudæum, qui lib. de vita contemplat. de Græcorum, Barbarorum, Romanorumque more, quod

Philo. Iud.

Romanorum dicit inuentum, ita scribit. Ex ijs minores pueri (De seruis est sermo) Pincernas agunt, grandiores aquam afferunt, & nitidi, fucatiq; ac cincinnati (alant enim capillitium) vel omnino intonsi, vel à fronte tantum præsectis in orbem crinibus, tenuissimas, candidasq; præcincti tunicas, anteriore parte ad genua demissas, posteriore ad poplites, vtrinque mollibus ramijs ascripti commissuras tunicæ propendentibus ad latera finibus. Sic or-

nati

nati astant nutus observando, quid quisque velit. Seneca lib. de beata vita, cap. XVII. Quare pedagogium pretiosa veste succingitur. Linteis vero succingi solitos idem docet, Ad hoc prae-
 aderit ministrorum ornatisimorum turba linteis succincta, &c. ti ministrat.
 Suetonius in Caligula: Quosdam Senatorum summis honoribus
 functos ad effedum sibi currere togatos, per aliquot passuum millia:
 & cenanti modò ad pluteum, modò ad pedes stare succintos linteo
 passus est.

Philo etiam Iudæus in lib. De vita contemplat. cum de Philo. Iud.
 Therapeutis, siue contemplantium secta scriberet; Discin-
 cti autem, inquit, & promissis tunicis accedunt ad ministrandum,
 ut absit omnis servilis species ab hoc convivio. Etenim ingenui Ingenui dis-
 discincti accumbebant. Testimoniapassim apud auctores cincti accum-
 reperias, sed satis esto vnicum Trebellij Pollionis in Salo-
 nino, qui de militibus cum imperatore discumbentibus:
 Nam cum cingula, inquit, sua plerique militantium, qui ad con- Trebellius
 vivium venerant, ponerent: hora convivij Saloninus puer, siue Pollio.
 Gallienus his aureos constellatosque baltheos rapuisse perhibetur:
 & cum esset difficile in aula Palatina requirere quod perisset,
 ac tacitis militibus viri detrimenta pertulissent, postea rogati ad
 convivium cincti accubuerunt. Cumque ab his quaereretur cur non
 solnerent cingulum, respondisse dicuntur, Salonino illud deferi-
 mus. Atque hinc tractum morem, ut deinceps cincti cum impera-
 tore discumberent.

Eundem apud Hebræos morem fuisse, ex Evangelio cō-
 stat: nam & lumbos isti præcingere iubentur, & non mul-
 to post de Domino dicitur quod præcinget se: ubi Syriaca
 versio: Præcinget lumbos suos. Christus autem cum servilem
 in modum se comparat ad lauandos discipulorum pedes,
 linteo succingitur. Præcingi ergo cum iubentur, parati ad
 occurrendum esse iubentur, quod autem cum lucernis, id
 verò non ex peculiari aliquo ritu, ut opinor, sed quia neces-
 se erat in obscuratione noctis adhiberi lucernas. Et miror
 sine his à domo convivij rediisse, hominem præsertim
 gravem ac nobilem qualem esse oporteret eum, qui servos
 haberet, & quidem aduentus sui expectatione suspensos.

A conuiuijs Apud Romanos quidem cum lucernis aut lampadibus
redibant cū domum deducti conuiuere. Hinc prælucentes serui Latinis,
lucernis. qui Græcis *Daduchi*. Meminit Suet. in Augusto. cap.

Athenæus, quem fulgur exanimauit: & scribit Athen. in Cæna Cleo-
Alexis. patræ Æthiopicos seruos qui conuiuiis domam redeuntibus
 prælucentes, ab ea datos esse. Scilicet quia noctu redibāt
 vnde Alexis in Midone:.

Gestare primus qui lucernam reperit

Noctu, digitos curabat ille prouide.

Dio Cass. Dio Cassius lib. XLIX. *Seianus* Floralibus ad videndum Ti-
berium (caluus enim erat) omnia caluorum ministerio, ad noctē
Epicharmus usque peregerat, lumen quoque discedentibus à theatro per puero-
 rum rasīs capitibus quinque millia præbuerat. Epicharmus in
 Spe siue Pluto apud Athenæum lib. VI. cap. V.

Nam multum edens libensque multum protinus

Discedo, lucernam puer nec fert mihi.

Oenoptæ A- Apud Athenienses Oenoptæ (non enim est in g. stratus) lych-
then, qui ma nos funaliaque dabant cenantibus: quamobrem Oculi ap-
gist. pellabantur. Sed vetuit Athenion tyrannus noctu cum lu-

Athenis ve- cernis incedere. Athenæus lib. V. cap. II. *Iussit præterea,*
titum cū lu- per præconem, vt omnes occidente sole domos se continerent, nullus-
cern. ambu- que cum lucernis incederet.

lare. De Romanorum more Iuuenalis Satyr. III. ita scribit.

Romani v- *Cauet hunc, quem coccina lena-*

sitatum. *Vitari iubet, & comitum longissimus, ordo:*

Iuuenalis *Multum præterea flammarum, atque aenea lampas.*

Me quem luna solet deducere, vel breue lumen

Candela, &c.

Valer. Max. Valerius autem Maximus lib. III. cap. VI. & Suetonius de
 viris illustribus. C. Duillio concessum affirmāt vt prælucente

Linus. funali, & præcincte tibicine à cena rediret: de quo Linus
 in Epitome lib. XVII. C. N. Duillius Cos. aduersus clas-
 sem Pœnorum prospere pugnat, primusque omnium Roma-
 norum ducum naualem duxit triumphum: ob quam causam
 ei perpetuus honos habitus est, vt reuertenti à cena tibicines
 canerent,

canerent, & funale praeferretur. Florus autem lib. II. longe Florus.
aliter: Victor ergo apud Liparas mersa & fugata hostium clas-
se, primum illum maritimum egit triumphum: cuius quod gaudiū
fuit, cum Duilius imperator non contentus vnius diei triumpho
per vitam omnem vbi à cena rediret, prelucere funalia, præci-
nere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. Aquo stat
Cicero in Catone, qui, C. Duillium, inquit, qui Pænos pri- Cicero
mus deuiccrat, redeuntem à cena senem sæpe videbam puer: de-
lectabatur crebro funali, & tibiae, quæ sibi nullo exemplo pri-
uatus sumserat. Tantum licentia dabat gloria.

Sed apud Hebræos alia ratio, serui enim intra ædes do- Serui apud
minum præstolantur. Quare non rectè explicant, qui ita Hebræos re
explicant. Et vos similes hominibus qui comitantur Sponsum. Domini ex-
Nam neque Sponsus ille, sed conuiuia, neque comitatur peccent.
alteri, sed expectant. Comites vero Sponsi, filios Spon-
si appellari putant nonnulli, Math. IX. Mar. II. & Luc. V
Sed ego filios, & amicos, & familiares Sponsi pro seruis Amici, & fa-
accipi cenfeo: quod ex antecedentium & consequentium miliares Spō
cohærentia faciliè intelligetur. Olim verò serui familiares si.
dicebantur. Senec. Epist. XLVII. Ne illud quidem videtis Seneca,
quam omnem inuidiam maiores nostri Dominis, omnem contume-
liam seruis detraxerint? Dominum patrem familias appellauerunt:
seruos (quod etiam in mimis ad huc durat) familiares. Adluisse
videtur etiam ad hunc morè Calsiodorus Variar. lib. VI. E-
pist. XII. in qua comitiuam primi ordinis imperator viro
illustri largitur, atque ita monet. Sed vide ne quis te præcedat
opinione, qui sequitur dignitate. Alioqui graue pondus in-
uidiæ est, splendore cinguli claritate, & morum
lampade non lucere. Vbi & de præcin-
ctu lumborum, & de lucer-
nis mentio.
(?)

CAPVT. XXIII.

SIMILIS SATVRNALIVM MOS

ab Hebraeis in seruorum curatione vsurpatus. Eorum varia genera & munera. Explicati loci ex Luca Cap. XXII.

Cena seruis
data, et minis-
trantibus Do-
minis.

Macrobius.

Macrobi. lib.

1. c. 10. Dio

lib. 58. Athe-

neus lib. 14

Lucianus. in

in Dial. Sa-

ur. Seneca.

Cap. 33.

Enique vt definiã, videtur hoc loco Chris-
tus, similem (quod ad seruorum curatio-
nem attinet) Saturnalium morem Hebræis
in vsu fuisse, significare, cum dicit: *Dico*
vobis quod præcinget se, & faciet illos disci-
bere, & transiens ministrabit illis. Vbi cenã

videas fidelibus seruis pro mercede nauatã diligẽter operã
à Domino appositã, & eo quidem ipso discumbentibus
ministrante. Qui mos Kal. Martijs à feminis Romanis, à
viris vero in Saturnalium celebratione Solemnis: nec a-
lia certe de causã, vt Macrobi. tradit. *Seruis, inquit, cenas*
apponebant matronæ, vt Domini Saturnalibus: illæ, vt principio
anni ad promptum obsequium, honore seruos inuitarent: hi, quia
gratiam perfecti operis exsoluerent. Probat hunc morem Se-

neca, atque adeo suadet Epist. XLVII. cuius hæc sunt.

Serui sunt? imo humiles amici. Paulo post: *Non est mi Lucili,*

quod amicum tantum in foro, & in curia quæras, si diligenter at-

tenderis, & domi inuenies. An non Sapiens Eccles. VII. ser-

uum sensatum æquẽ diligi atque animam imperat, & pa-

ri atque fratrem humanitate tractari? Huc Attij versus spe-

Etant.

Exercent epulas leti, famulosque procurant

Quisque suos.

Alexandrides etiam in Protefilao, apud Athenæum lib. IIII
cap. II, Cōtym Regem Thracum succintum scribit in cō-
uiuio ministrasse cum filiam Iphicrati collocaret. *Hominũ*
vero squalidos capillos habentium multitudinem infinitam prope
butyrum

butyrum cenasse ferunt. Lebetesque areos maiores fuisse duodecim
 clinis lacubus, & ipsum Cotym succinctum, ius in choa argentea fe-
 rre, crateresque gustantem, prius ceteris omnibus ebrum fuisse. An-
 tiochus præterea Syriæ Rex idem fecisse scribitur ab eo-
 dem lib. V. cap. IIII. Sternebantur in conuiuium sæpe mille tri-
 clinia: quæ tamen ad mille ducentorumque numerum cum magnifi-
 centissimo apparatu accedebant: rerumque ipsarum conatus per Re-
 gem ipsum fiebat, qui cum coquum haberet frugi, per pompam ipsam
 percurrebat, hos quidem iubens præcedere, illos autem se firmare. In-
 ter potandum etiâ ipse in introitu consistens alios introducebat, alios
 faciebat discubere. Seruos præterea cibos ferentes ipse introducebat,
 atque circumiens hic quidem accumbebat, ibi verò sedebat. Video
 etiam II. Reg. cap. XI. Dauid Regem militem suum Uriam
 tametsi diuersaretur inter seruos, ad se vocasse *Vt comederet*
coram se & biberet. Et hoc sane illud est gaudium ad quod
 Christus fidelem seruum inuitat. *Euge serue bone, & fidelis,*
quia in parca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gau-
dium Domini tui. Id est, recumbe, & pascere cum Domino
tuo. Gaudium enim de conuiuio dicitur. Horat. lib. IIII.
Ode. XI. Phyllidem ad epulas sic inuitat.

Vt tamen noris quibus aduoceris.

Gaudijs, &c.

Iuuenalis distincte Satyra XV.

Ne magnæ gaudia cenæ

Sentirent positis ad templa, & compita mensis.

Sed quod est illud munus cui se illum dicit præstaturum,
 supra multa constituendo? Nam alias, *Super omnia bona sua*
constituit eum: Et super familiam suam, vt det illis in tempore,
tritici, mensuram. Puto illi Dispensatoris munus esse pro-
 missum, quod inter seruos honorificentius. Seruorum
 enim duo olim genera, alij ordinarij, qui certum lo-
 cum, & ordinem sortirentur in re Domini curanda,
 vt Dispensatores, insularij, villici, atrienses, cubi-
 cularij &c. Alij vicarij qui ordinariorum mandata
 exequi tenebantur, cuiusmodi mediastrini, sic dicti,
 quod in media domo ad imperata omnium excubarent.

2. Reg. II

Gaudiū pro
 cena nuptia-
 li.

Horatius.

Iuuenalis;

Dispensato-
 ris munus.

Seruorum ge-
 nera.

Martialis

Ita Martial. ad Maximum.

*Esse sat est Seruum, iam nolo vicarius esse**Qui rex est, regem Maxime non habeat.*

Ordinarius autem dispensator primarius seruus habebatur,
& pecuniam Domini, atque rationes administrabat. Ita
Suet. in Seruio Galua, cap. XII. *Et ordinario quidem dispensa-*
tori breuiarum rationum offerenti. Paropsidem leguminis pro sedula-
ritate, ac diligentia porrexisse. Idem in Othone Siluio, cap. V.
Ante paucos dies seruo Caesaris pro impetrata dispensatione. X. Se-
stertium expresserat. Ex quo facile colligas quanti hoc munus
duceretur, quando tanta pro eo impetrando pecuniæ suma-
ria tributa. Magnum itaque honorem fideli seruo se

habiturum Dominus pollicetur: si eum

super familiam constituat, vt

det illis in tempore de-

mensum.

(.?.)

THE ASSOCIATE

OF THE

ASSOCIATE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

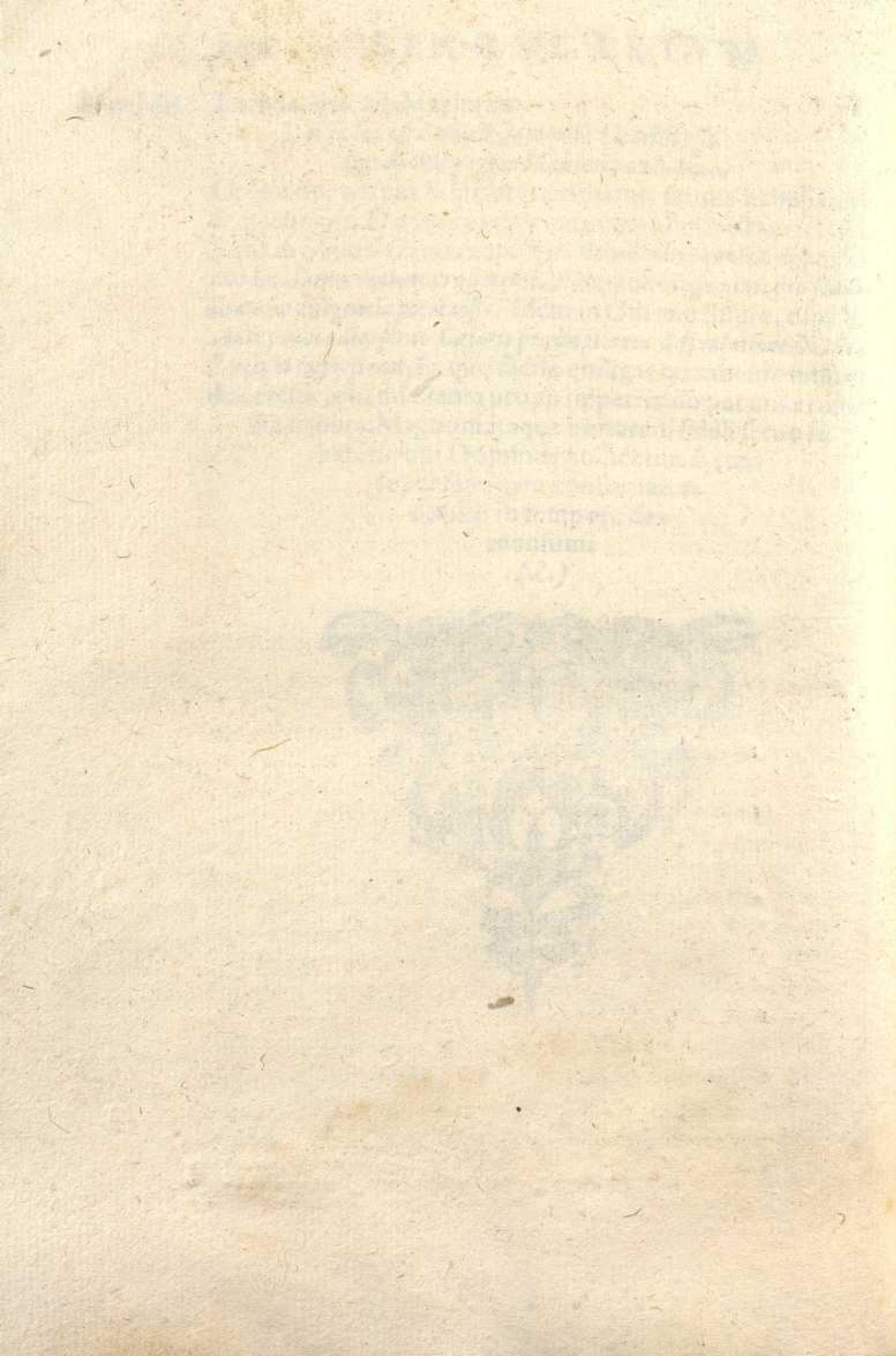
OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

MARTINI DE ROA
 EX SOCIETATE
 IESV, SINGVLARIVM
 LOCORVM, AC RERVM,
 LIBER TERTIVS.

CAPVT. I.

IN VNGVENTORVM VSV QVID

Hebraeis cum alijs nationibus commune. Vnguentis sparsa parimenta in sacris nuptialibusque pompis, per vias domosque. Item parietes, theatra, corona, & vestes, capita pedes pectusque: vestigia etiam & soleæ. Odores etiam incensi. Ex Psalmis & Canticis nonnulla illustrata.

VM SUPERIORIS LIBRI caput XXI. eruditi quidam viri legissent, ubi illa Cant. I. *Trabe me, post te curremus in odorem vnguentorum tuorum*, ex nuptiali Hebræorū ritū explicuimus, optare se vehementer dixerunt, ut quæ devnguentorum vsu sparsim apud auctores reperirentur, maximè quod

Y

ad

ad sacras litteras pertineret, in pauca colligerem, & illud de Sponsi vnguementis vberius explicarem. Neque enim dixisse me, aiebant, essent ne illa tantum vnguenta quibus Sponsus delibutus esset, quorum haustus odor puellas attraheret, an etiam quæ in nuptiali cena darentur, quibusque coronæ conuiuantiū, aut etiam tricliniorum pavimenta spargerentur. Quibus ego illud inprimis certum mihi esse af-

Coronæ an firmavi, conuiuales coronas nihil ad Hebræos attinere,
Hebræis in quoniam eius moris apud eos nulla vestigia cernerentur.
vju? Nam cum sæpe à prophetis eorum in rebus alijs luxus notatus esset, nusquam apud eos vlla de coronis mentio. Facit

Tertullianus à me bonus auctor Tertullianus qui in lib. de corona Militis de hoc ipso disputans & de Christi spinea corona: Romanorū, inquit, militum commentum fuit ex vsu rei secularis, quem populus Dei nec publicæ vnquam letitiæ, ingenitæ luxuriæ nomine admisit, facilius cum tympanis, & tibijs, & psalterijs reuerens de captivitate Babyloniæ quam cum coronis &c. Nam neque letitiæ, inquit, descriptio, neque luxuriæ denotatio de coronæ decore, aut de decore, tacuisset. Adeo & Isaias, Quoniam inquit, cū tympanis, & tibijs, & psalterijs bibunt vinum, dicturus esset etiam cum coronis, si vnquam hic vsus fuisset, & in Dei rebus, &c. Verum neque olim apud Græcos coronæ: quod Cle-

Clem. Alex. mens vidit Alexandrin. lib. II. Pædagogi cap. VI. Caterū nec apud antiquos quidem Græcos fuit vllus adhuc coronarum vsus: neque enim proci, nec qui luxuriosam vitam agebant Phæaces eis vsi sunt. Cuius rei non semel apud Athenæum mentio. Quare nihil esse censeo cur vnguenta Sponsi ad coronas referantur. De vnguementorum autem vsu sic existimo: communem fere multis gentibus, atque adeo Christianis etiam vt paucis ostendam.

In sacris nup- In sacris enim nuptialibusq; pōpis, & in principibus viris
tialibusq; pō excipiēdis non solum odores incensos publicē lego, sed etiani
pis incensi et vnguēta profusa. Antiochus Syriæ Rex in pōpa, quā in ho-
profusi odo- norē Daphnes instruxit, ducētas ferē puellas induxit, quæ
res. vias vnguētis cōspergerēt. Athenæus scribit lib. V. cap. IIII.

Athenæus. Accesserūt et sexcenti pueri Regij aurea vasa habētes: mulieres postea
 ducentæ

ducentæ ferè vnguentis ex peluibus aureis aspergebant. De incēsis odoribus idē lib. VI. cap. VI. Athenienses Demetriū ex Leucade Odores incēsi Corythāq. Athenas venientem, non solū fumorum odoribus, coronisq. ac vīna effundentes exceperunt, &c. No dissimili apparatu Metellus Pius in vltioriē Hispaniam veniens exceptus, vt narrat Macrobius ex Sallustio, qui de illo in hūc modū scribit: At Metellus in vltiorem Hispaniam post annum regressus, magna gloria, concurrentibus vndiq. virili, & muliebri sexu, per vias et tecta omniū visebatur. Cum quæstor C. Urbicus aliq., cognita voluntate eum ad cenam iuuitauerant, vltra Romanorum ac mortalium etiā morē curabāt exornatis epulis per aulea & signa, scenisque ad ostentationem histrionum fabricatis. Simul croco sparsa humus, & alia Croco sparsa in modum templi celeberrimi, &c, tum venienti thure quasi Deo supplicabatur.

At Alexander ille Magnus vnguenta etiam addidit, quibus sibi ingressuro pavimenta spargi volebat, addito etiam vino odorifero, vt nihil illi ad Diuinum sui cultum deesset. Testem habemus eundem qui supra Athenæum lib. XII. cap. VIII. Conspergebat pretioso vnguento vīnoque odorifero pavimentum Alexander, myrrhaque & alijs siffimentis sibi suffumigari videbat. Sueton. etiā in Nerone cap. XXV. de eius in urbem cū solemnī pompa ingressu. Incedenti passim viciniae cessæ, sparso per vias identidem croco, ingestaq. aues ac lemnisci, bellariaq. Theatrum quoq; in honorem Traiani croco & balsamo sparsit Hadrianus, vt auctor est Ælius Spartianus in Hadriano. In honorem Traiani balsama, & crocum per theatri gradus fluere insit. Sed de theatris mentio etiā apud alios: Propertius enim solēnes crocos ideo appellauit. Pulpita solemnes non oluere crocos. Sed quando externa retulimus, referamus & nostra. B. Greg. Nazianz. in laudatione Athanasij de illius in Alexandrinam urbem reditu, quem cū Christi in Hierosolimam ingressu contendit: Hoc vnum inquit, interfuit, quod Christum rami susceperunt, & varia indumenta multiplicique florum genere constrata ante ipsam proiecta, & subiecta fuerūt, &c, erāt autem qui præcundo clamarent &c. Nam quid publicos plausus commemorem, & vnguentorum

Vnguentovī
noque odori-
fero pavimē
ta.

Suetonius
B. Greg. Na-
zianz.

rum profusiones, & totam urbem luminibus coruscantem?

*Tricliniorū
pauimenta
sparsa vn-
guentis.*

Habes quæ in pompis, accipe quæ in conuiujs maxime nuptialibus in quibus pauimenta ipsa, & stragulæ vestes vnguentis conspergebantur. Vnicus esto auctor Athenæus qui plura suppeditabit testimonia. In primis lib. XII. cap. XX. Demetrium Phalereum narrat ex mille ducetis talentis, quos in singulos annos ex redditibus caperet, cum perpauca in milites, & reip. administrationem impederet, Reliqua verò, inquit, ob innatam sibi intemperantiam in conuiuia, quæ singulis diebus splendida faciebat, & in conuiuarum multitudinem dissipabat. At Macedones sumtu, qui fiebat in cenâ, magnificentiaque superabat, elegantia Cyprios ac Phœnices, vnguentorumque guttæ in terram decidebant. Et lib. XV. cap.

*Columbæ de XVII, de Alexide quodam. Non enim, inquit, alabastro perlibula vn-
guetairrorat dimittebat perfusas, non eodem per Iouem vnguento omnes, sed singulas proprio quæ circumuolitantes nostras vestes, strataque conspergebant. Apuleius præterea supra lib. VI. Horæ rosas & floribus purpurabant, omnia gratiæ spargebant balsama.*

*Athenæus
explicatus.*

Sed hæc intra domum, extra in pompis docet idem qui supra Athenæus lib. V. cap. V. de pompa Prolemei Philadelphi. Has sexcubitalis ara duplex, hederaceisque ramis auratis ornata sequebatur. viteam coronam auream mitris semialbis complexam habens, quam centum & viginti pueri sagulis purpureis induti, thusque, myrrham, & crocum in aureis mazonomis ferentes comitabantur. Nempe vt spargerent odores, & incenderent, nam & thuribula trecenta & quinquaginta aurea, & multo plura ad suffumigandum lata fuisse narrantur.

*Coronæ inun-
ctæ-*

De coronis autem vnguento perfusis idem etiâ auctor lib. II. cap. VI. Antalcide Laconico suam coronam vnguentis perfusam misit. Ideo vbi coronæ simul etiam inferebantur vnguenta. idem auctor lib. III. cap. I. Corona rursus & aurea bilecythus vnguento plena, alteraque argentea pari pondere primis illata fuerunt. Et lib. XV. cap. XVII. Legi incundissimè viri amici octauum ac vigesimum Historiarū Possidonij librū cum quiddā dicat de vnguentis, quod obseruari non alienum sane à nostro sympo

Symposio: scribit enim Philosophus in Syria in conuiuijs regijs, vbi corona data fuerunt conuiuijs, quidam Babyloniorum vnguentorum paruos vtres habentes ingrediuntur, atque circumeuntes longè coronas ex his accumbentium conspergunt, atque irrorant vnguentis, nihilque aliud externum rigant. Rectè hoc vltimum notat, quia non factum aliorum exemplo qui stragulas vestes, & conuiuantes ipsos aspergere solebant. Tantus hac in re luxus vt vnguenta etiam pretiosissima, quasi nihili essent sine modo profunderentur. Antiochus illustris dicenti sibi privato cuidam, Beatus es o Rex, qui ita magnificè oles: vas plusquam duas Choas habentem crassi vnguenti in caput illius effundi iussit, ita vt multitudo virorum forensium in effusum conuolueretur: mox cum lubricus factus esset locus, ipse etiam Antiochus cecidit ridens, quod passi sunt eorū complures, qui lauabantur.

*Athenaus
lib. 10. c. 12.*

Denique vt alia multa præteream quæ de capitis, pedū, pectorisque aliorumque membrorū vnguentis facile apud eos, quos laudauimus auctores, reperientur, Clem. Alexandrini tantum vtar testimonio, quod vnum pro multis esse potest, quandoquidem nihil fere non vinctum affirmat in libro igitur 11. Pedagogi cap. VI. de feminis loquens. *Atque eæ quidem, inquit, & sua vestimenta, & vestes stragulas, vestesque suas suffumigant, atque ipsas propemodum matulas olere cogunt vnguenti delitiæ. Quin & vestigia pedum ac soleas vnguentis oblitæ, à viris feminisque Plinius docet lib. X. cap. 111. & Plautus in Aulular. sed vide vt etiam parietes & solia. scribit ibidem Plinius. Nec non aliquem ex priuatis audiuius iussisse spargi parietes balnearum vnguento: atque Caium Principem solia temperari: ac ne principale videatur hoc bonum, & postea quendam ex seruis Neronis. Huc etiam spectat illud Amphidis in Vlyssæ apud eundem lib. XV. cap. XVI.*

Clem. Alex.

*Amphis in
Vlyssæ.*

*Texisse muros vellere & Milefio,
Vnxissetque vnguento statim Megallio.
Perfundite, & fumis bonis mox regiam.*

*Deorum vestes
iunctæ.*

De Deorum inunctis vestibus apud Homerum legas cum

de Iunone loquitur.

Homerus.

*Ambrosia primum prædulci corpore sordes
Abluir, inde cutem niveam, peploque perunxis
Diuino, fuerat illi quod forte sacratum:
Cuius odor moti venit Iouis atria firma;
Sed tamen & vastas terras celumque petiuit.*

Sed hac de re dictum à nobis alias est cum de signis inu-
ctis & Deorum simulacris, de quibus etiam in eo, qui
est de die natali dicemus.

Solebant autē veteres nō caput modo & pedes, vt dixi
sed pectus etiā vnguentis illinere non solum ob boni odoris
gratiam, sed quia vitæ atque animæ sedem in corde sitam
esse arbitrabatur, quod Athenæus docet lib. XV. cap. XIII.
vt sæpe de pedibus capiteque conuiuantibus inuncto: à
quo, & item ab alijs Fuluius Ursinus in Appendice de Tri-
clinio Romano. Sed conuiuis non solum inuncti pedes,
aut caput, sed data etiam inter apophoreta, siue corollaria
vasa magni pretij vnguentis plena: quod idem docet Athe-
næus non raro, sed maximè lib. III. cap. I. vbi de Carani
Macedonis conuiuio: *Ingressæ postea sunt aliæ, quarum singu-
lae duas lecythos vnguento plenas, aureisque loris reuinctas attule-
runt, hanc quidem argenteam, illam verb auream Corylæ capacem,
atque singulis conuiuis obtulerunt.* Idque sæpius ibidem factum
narrat.

Athenæus.

**Vnguenta
data pro co-
rollario.**

**Vinum odo-
riferum.**

Quanquam ad condiendum etiam vinum ministrata in-
terdum vnguenta: vnde vinum odoriferum, quod Alexan-
drum proximè diximus pauimenta sparsisse, docet præter
Athenæū Pollux, Plinius, & Clemens Alexand.
quos Hieronymus Mercurialis in Varijs lau-
dat. De vnguentis satis, iam ad id quod
initio proposuimus, idest ad He-
bræorum circa illa mores
quos aggrediamur.

APPENDIX AD CAP. I.

DE VNGVENTORVM VSV APVD

Hebræos, ex quo nonnulla ex sacris literis, maximè ex Canticis explicantur.

Ico igitur illud inprimis vulgare esse, Hebræos inter conuiuiorum delicias vnguenta etiam adhibuisse, quibus caput, pedesque cōspargerent, Testimonia decursa à multis & decantata sunt, sed à nostro Ezechielis eruditissimo interprete Hieronymo Prado, satis doctè, satis diligenter explicata ad Ezechielis caput XXIII. Sed aio videri præterea Hebræos pectus & aspersisse vnguentis & floribus compleuisse, ex aliarum gentium more, quæ pectus etiam inungebant, & quidem mammas feminx. Antiphanes in Zacyntho.

*Pectus deli-
butum un-
guentis.*

Antiphanes.

Lauatur vere, sed quid ex auro coniuncta pelui? vnguento

Agyptio pedes prius, mox et manus:

Phaniceo mammas, simulque ambas genas.

De viris Alcæus apud Athenæum lib. XV. cap. XLIII. Suane, inquit, effudit nobis vnguentum infra pectus. Et Anacreon morem istum, eiusque causam simul docet ibidem. Præmium protendis Syringum caua pectora vnguento perunctus, cum pectora vngi vnguento iussus fueris, in quibus est cor, velut quod recreetur scilicet suauibus odoribus: addit præterea ex suo Athenæus: Hoc non solum faciebant boni odoris gratia, cum is ex pectoribus iuxta naturam eleuaretur ad odoris sensum, sed idcirco quod anima sedem in corde collocatam esse arbitrabantur.

Alcæus.

Anacreon.

Ita Cant. i. Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Vbi pectus siue vbera vnguenta redolere dicuntur. Scilicet quia pectus maximè vngebatur, quod vitæ sedes habetur. Ita etiam infra. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.

*Canti. i. suæ
allata.*

Flores et ma-
la amariū
Symbola.
Clearchus.
Tertullian.

Fasciculum enim florum in sinum intra vbera conniicit, puellarum in-morem, quo fulciatur vicinum cor. Nam & alibi, *Fulcite, inquit, me floribus, stipate me malis quia amore languo.* Clearchus autem Solensis in amatorijs flores & mala agnoscit, & numerat apud Athenæum lib. XII. cap. XIII. & quidem, ad consolationem, vt ait, & animi confirmationem. Tertullianus ad munditiam, & ornatum retulit in lib. De corona militis. *Coronam si forte fascem existimas florum per seriem comprehensurum, vt plures simul pories, vt omnibus pariter vtaris: iam vero & in sinum conde, si tanta munditia est, in lectulum sparge, si tanta mollitia est, in poculum crede, si tanta innocentia est.* Tot modis frui, quot sentis. Sponsa igitur, vt quanto sponsi desiderio teneretur exprimeret; *Osculetur, inquit, & c.* Quasi dicat, tametsi eiusmodi est puellarum ingenium, vt nuptialem vrgeri sibi diem exoptent, vt nuptialibus gaudijs, cōiuiorum lautitijs, odoribusque fruantur: ego verò nihil malim præter sponsum ipsum meum, quem præ rebus omnibus diligo. Oris ego illius spiritum ex medio corde existentem hauriam, & amorem ex imo pectore exugam, qui mihi pro cibo potuque, pro vnguentis omnibus atque odoribus erit; hoc vno pascar, hoc vno refrigerer atque oblecter: quia meliora sunt vbera illius, idest amores, vino, hoc est delitijs omnibus.

Vestes vnguent. sparsæ

Psal. 44.

Addo etiam ab Hebræis vestes; & strata vnguentis conspersa. De sacris vestibus res nota, nam vnguentum legimus ex capite in barbam Aaron, & inde in oram vestimenti defluxisse: & Psal. XLIIII. Regis vestes vnguentis delibutæ narrantur, & quidem ad nuptias. *Mirra, & guta, & cassia à vestimentis tuis, & c; ex quibus delectauerunt te filia Regū in honore tuo.* Idest, in die nuptiarum, cum nobilissimo pulcherrimoque virorum pariter ac virginum comitatu cohonestatus vxorem duxisti. Genes. etiam XXVII. Esau vestes valde bonas, siue desiderabiles, siue perpulcras mundissimasque, vt variè legitur, vnguentis illitas ex aromatibus varijs, floribusque confectis, vel illa significant, quæ de Iacob dicuntur. Is enim odoratus vestimentorum eius fragrantiam,

tiam, dixit, *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni*. Siue vt Syrus *Genes. 27.* vertit, sicut *Odor agri referti germinibus & plantis bene olentibus*. Illi etiam Cant. de Sponsæ vestibus dixit Sponsus. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.*

Strata etiam apud Hebræos suffimentis odoribusque cō *Strata etiam* sperfa. Cant. 1. *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Nempe quia strata ipsa & lectus vnguentis respersus, & suffumigatus fuerat, & varijs etiam, suauiusque redolentibus floribus exornatus. Facit à nobis Hieronymus Mercurialis optimus certè atque eruditissimus au- *Hieron. Mer* ctor, Variar. lib. VI. cap. VII. *Etenim, inquit, consueuisse vnguenta spargi, atque id in animo habuisse mulierem* (de peccatrice loquitur) *Ex superius traditis, atque ex ipsius facto satis apparet.* Quanquam non negauerim superiori loco vnguentum etiam significari conuiuiale, quo in accubitu caput ac pedes vngebant. Sed hoc interdum ita effusum, vt etiam domum totam odore compleuerit; vt de B. Magdalenæ facto narratur.

Quem ad morem Sponsa adluisse videtur Cant. 1. cum *Cant. 1. locus* ait. *Oleum effusum nomen tuum.* Quod perinde est ac si dicat: *illustratus.* Scio te optimis & primis vnguentis delibutum, scio strata, cubilia tua, vestes tuas, myrrham primam, & quæcunque alia suauissima sunt, redolere, adeo vt te puellæ omnes vel odoribus ipsis adductæ sequantur: verum mihi vel nomen ipsum tuum pro omnibus vnguentis atque odoribus est, illud me maiori suauitate delinit, maiori voluptate permulcet, atque cor meum emollit ac recreat, vt vel eius auditu *Sponsi nomē* præ amore colliquefiat. Satis mihi, inquit, est, si sciam ip- *quanti sit a-* *puđ Spōsam.* sa, sciant etiam alij te Sponsum esse meum, meque vxorem tuam dici, & haberi. *Que se diga que soy esposa de fulano.* Nihil præterea cupio. Hoc meum vnguentum, hoc animi vera solidaque voluptas, hoc omnes delitiæ, quas aut nuptiales epulæ aut vnguentorū condiciones afferre potuissent. Amoris exaggeratio est: & loquendi modus non alienus: Crates in Vicinis apud Athen. lib. XV, cap. XVI. *Crates.*

Multo dulcius ò Iuppiter regio vnguento.

Z

Et

Crates. Et Menāder in Reticulo. *Suave vnguentū, suavis puer.* Sed quā-
Menander. si dicti pāniteret, nouo amoris aestu correpta: ita est, inquit,
vidixi, tanti est apud me titulus iste honorificētissimus, vt v-
nus mihi sufficere posset: verum hæc aestimanti satis, amā-
ti non item. *Trabe me, post te curremus, &c.* Id est, duc me iā
uxorē, cupio enim & tua dici, & esse.

Iam verò quod addit se in odorem unguentorum e-
ius, cum aliarum virginum comitatu cursuram, siue ad
ea referas vnguenta, quibus ipse eiusque vestes delibu-
tae sunt, siue ad ea quæ in eius domo, & lectulis aspersa,
rectè feceris: nam vtrumque vñtatum. Sed quid si di-
cas non alienum videri, vt ea etiam intelligantur vn-
guenta, quibus viæ in nuptiali pompa conspergerentur? nō
prorsus absurda coniectura, quando & sponsi tanta dig-
nitas tantæque opes, tantusque in sponsam amor, vt ad
istam etiam vnguentorum profusionem impulerint, cum
amoris erga illam, tum splendoris & magnificentiae suæ
ostendæ gratia: sed cum neque auctorem habeam, ne-
que id aliunde cognouerim apud Hebræos aliquando v-
furpatum, affirmare non audeo.

Vinum vn- Sed quid si etiam vinum apud illos vnguentis condi-
guētis candi- tum? Nec enim apud alias nationes nouum, vt supra do-
zum. cuimus, & sunt qui Hebræis id putēt in vñu fuisse, vt Mer-
curialis tradit in Varijs. Adiuuat coniecturam locus ille
ex Sap. II. vbi, *Vino*, inquit illi, *pretioso, & vnguen-*
tis nos impleamus. Pretiosum intelligo generosum, aroma-
tibusque conditum; cuiusmodi illud quod Alexander si-
bi effundi iubebat, & quo Athenienses Demetrium excepe-
runt. Est etiam apud Plautū vini nardini mentio in Milite.

Vinum nar- *Dimisit nardini vini amphoram cellarius.*
dinum. Qua dere Plinius lib. XIII. cap. III. & sæpe Dioscori-
Plautus. des. Quanquam superiori loco, ad conuiualem luxum
Plinius referri postest vnguentum, quod adhibitum esse in He-
lib. 13. cap. 3. bræorum cenis non semel diximus. Sed quod addunt,
Coronemus nos rosis ante quam marcescant, dubitationem
affert: docuit enim Tertullianus supra laudatus Corona-
rum

rum apud Hebræos nullum fuisse vsum. Dico igitur ideo notatum esse illorum luxum, quia præter morem etiam coronarentur: deinde coronandi verbum aliter accipi posse, vt sit idem quod paulo ante dixerat, *Impleamus*, siue cumulemus nos rosis; nempe fasciculos colligamus, quos naribus admoveamus, quibus thoros sternamus ad conuiuandum &c. De hac verbi potestate Athenæus lib. XV. cap. V. quam vulgarem esse in sacris, noster Hieronymus Prado erudite docet ad cap. Ezech. XXVI. Atque hæc modo de vnguētis: nam cætera alias dabimus.

CAPVT. II

V I A T O R Q V I D I N S A-
cris humanisq; litteris. Prouerb. locus ex cap. VI. & XXIII
illustratus & explicatus: vbi, caregestas viatori, & viro arma-
to comparetur, subtilius exquiritur. Malum quid.

IN C I D I aliquando in eruditorum coro-
nam, huius seculi circulis haud similem: in
his quippe nihil nisi de aliorum vita, et mor-
ibus, per summam licentiam deteritur: in
illa, de diuinis rebus per summam pietatē
agebatur. Illatus enim sermo erat de pau-
pertatis, & viatoris similitudine, qua deterrere ab o-
tio mortales Sapiens contendebat, VI. Prouerbiorum in
hunc modum. *Et veniet tibi quasi viatoregestas, & paupertas* Prouerb. 6
quasi vir armatus. Vbi & de loci sententia, & de varietate
lectionum multa existebant, quæ dubitationem effice-
rent. Enim verò LXX. viri ita legunt. *Deinde super-*
venit tibi tanquam malus viator paupertas, & egestas tan-
quam bonus cursor. Symachus, *Quasi vir clipei,* Theodo- Symachus.
tio, *Quasi hastifer.* Chaldaeus. *Quasi vir rectus.* Græ-Theodotio
ce sicut Kacos odoiporos. Sicut malus cursor, siue via-
tor. Hæc igitur cum inter se diligentius agitarent, Ido-

Isidor. Clar. *tia locum ita explicat. Si paululum quicueris, ac laboribus peper-*
reicta sen- *ceris, & tamen irruerit egestas, illa non durabit, sed veluti viator*
tentia, *pertransiit, & veluti vir armatus qui non manet, sed semper pro-*
greditur, donec venerit ad aciem belli. Sed hoc certè quàm cum
superioribus non cohæreat, non est cur pluribus dicam,
fatis enim apparet otium, atque desidiam hoc loco repre-
hendi, laborem ac diligentiam in formicæ Symbolo
commendatum: deterrem proinde mortales ab otio, in-
citari ad diligentiam egestatis incommodo ante oculos
posito.

Loci expli-
catio.

Quare melius alij qui ad inopinatum viatoris aduentū,
 & cursoris celeritatem, ac vires armati ad opprimendum
 respiciunt, & contra interpretantur. Si cessaueris, & inpro-
 uiso egestas adueniet, quemadmodum cursor aliquis, aut
 viator subito, & inexpectatus adest: & tanquam vir arma-
 tus sic hominem opprimit, ut eam non possit effugere. Ego
 vero sic opinor, locum istum maiorem habere vim, quàm
 quæ vulgo illi tribuitur: & viatoris nomen non esse simpli-
 citer capiendum pro eo, qui iter agit. Viatores enim ij olim
 dicebantur, qui magistratibus aderant, & ciues ut se siste-
 rent, euocabant, aut etiam prehendebant, qui nunc *Algua-*
ziles o porteros. Cicero de Senect. *A villa in Senatum arcesse-*
bantur Curius, & ceteri senes: ex quo, qui eos arcessebant viatores
nominati sunt. In Vatin. Miseris ne viatorem qui M. Bibulum vi
domo extraheret. Viatores etiam in ludis Circensibus dicebā-
tur, qui huc illuc cursitabant, agitatorum iussu, si qua forte
re egerent. In sacris autem litteris. Cursores, siue emissarij di-
cuntur Regum, iudicumque ministri, qui semper illis ad-
sunt parati ad accipienda & præstanda mandata. 1. Reg. 22.

Cursores &
emissarij.

1. Reg. 22.

Et ait Rex emissarijs qui circumstantabant eum, conuertimini, & inter-
ficite Sacerdotes Domini: Nam manus eorum cum David est, sciētes
quod fugisset, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem serui Re-
gis extendere manus suas in Sacerdotes Domini. Ita autem legitur

Prouerb. 24.

eadem sententia, Prouerb. cap. XXIIII. Et veniet tibi quasi
cursor egestas tua, & mendicitas quasi vir armatus.

Ex

Ex dictis igitur lōge significantius locus explicabitur. Des- *Illustratur*
en ydarte has, y quando menos pienses estara contigo la pobreza, como *idem locus.*
alguazil de entregas con mandamiento de exēcucion para hazer se-
cresto en tus bienes, y despojarte. Et veniet tibi quasi viator eges-
 tas. No de otra manera que lo haze el soldado en el saco de la *Paupertas*
 Ciudad, que en la casa que entra no dextra estaca en pared. Et *apparitoris*
 paupertas quasi vir armatus. Vide igitur quid miles in cap- *militi simi-*
 ta vrbe, quid apparitor in oppignerata domo, aut nexa, & *lis.*
 obærata efficiat, idem enim paupertas efficiet. Vbi ingru-
 erit, nec aurum nec argentum factum infectum ve relin-
 quitur, pretiosa vassa & aulea venduntur, nec in agro vil-
 la, nec in vrbe ædes, nec in ædibus lectus, nec vestis in cor-
 pore remanet, cuncta vel pereunt, vel necestuntur, aut pig-
 noribus opponuntur. Ea vero quæ proximè secuntur, dicta
 confirmant.

Si autem impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas lon-
 ge fugiet à te. Hoc est, quemadmodum paupertas vbi te
 oppreſſerit, pedem vbi ponas non relinquet, exinaniet
 domum, bona omnia auferet, ita opes atque diuitiæ do-
 mum tuam, fontis instar nunquam insistentis, bonorum
 omnium affluentia complebunt. Y la mendiguez y neceſsi-
 dad no llegara a tu puerta, ni se te atrenera. Et egestas lon-
 ge fugiet a te.

Vers. alter
explicatus.

Iam vero quod LXX. & Græci ita legunt. Et veniet qua-
 si malus viator. Coniecturam adiuuant, malus enim idem
 valet quod Cruel, desapiadado, qui nulla ratione flecti ad
 misericordiam potest. Qui nulli rei parceret: qui grauis
 erit, atque molestus, qui damnum atque perniciem
 afferet. Hæc enim est eius vocis potestas apud Latinos,
 atque etiam Græcos: apud quos To kacon, cladem, perni-
 ciem, detrimentum, damnum significat. Apud illos au-
 tem malum id dicitur, quod ferum est, quod dam-
 num infert, quod incommoda parit. Horatius in Ar-
 te Malam scabiem dixit, idest feram, vt interpretatur
 Turnebus libro VI. Aduersar. capit. XXV. Ita etiam
 malos fures, & malam ambitionem Satyr. I. libro. I. & Sa-
 tyr.

Viator ma-
lus.

Malus quid.

tyr. VI. lib. II. quia malum importent. Itaque malus viator
is erit, qui mala quoquo modo infert, vt supra explicui-
mus.

CAPVT. III.

PVLCRVM DICI QVOD OPTIMVM

*Maximumque est in suo genere. Pulcritudinem in Rege commē-
dari. Speciosus forma præ filiis hominum cur a Dauide Christus
dicatur Psalm. XLIIII. Virgilij locus explicatus, & alia
eiusmodi.*

Vlcri vocabulo tan multa in sacris, huma-
nisque literis significantur, vt non ab re fa-
cturus videar si pauca collegero, quæ aut
prætermittuntur ab alijs, aut nō rectē intel-
lecta: maximē cum ex his quæ à nobis di-
centur, lux ad plurima sacre scripturæ loca
iucundius explicanda sumatur: de quibus proximis capiti-
bus multa, vbi hoc tertio fundamenta ex humanis litteris
iecerimus. Ac primum quidem petatur ex Virgilio, qui
Æneid. IIII. Didonem, Æneam, & Iulum venatum euntes
cum describeret, ita cecinit.

*Virg. 4. Æ-
neid.*

*Nec non & Phrygijs comites, & letus Iulus
Incedunt, ipse ante alios pulcerrimus, omneis
Infert se socium Aeneas, atque agminaturus.*

Quæsitum à me sæpius est, cur hoc loco Virgilius Æneam
pulcerrimum fecerit, quæ res in puerum aptius cecidisset:
quod & Seruius animaduertit. Alacrem potius & erectum
depingere debuisset, & corporis æque atque animi viribus
florentem, quæ ad venationem ferarum præsertim, cuius-
modi hæc instituta est, aptior cōformatio. Quod, & idē au-
ctor nō ita multo post ostendisse videtur, cū illius alacritate

tem

tem, & spiritus egregio viro dignos ex Apollinis similitudine exponens. *Hand illo, inquit, segnior ibat*

Aeneas, tantum egregio decus erit ore.

Seruius ita existimat. *Pulcritudinem, inquit, ei dat, quia amatur, licet Ascanio magis congruat.* Scilicet, pulcritudinis tanta vis est, ut concepta oculis, atque auribus (nam ijs etiam subiicitur auctore Platone, in lib. de Amore) mirabiles sui amores in hominum animis excitet. Ut non ab re Xenophon. lib. V. de Pædia Cyri, à pulcris oculos monuerit auertendos, quod ignis quidem vrat homines qui se tractant, at formosi eos etiam accendant, qui se procul spectant, ut propter amorem æstuent. Publius Syrus formosam speciem mutam appellauit commendationem. Aristoteles, *Pandos epistoliu fistaticoteron.* Hoc est, quauis epistola efficacior ad commendandum: Theophrastus, *Sioposam apaten*, id est, tacitam fraudem, quoniam sine verbis persuadet. Socrates apud Platonem, summam tyrannidem, quia per vim rapiat quæcunque velit, sine vi: Carneades Regnum sine satellitiis: nam eo pulcros distare à robustis aiebat Xenophon in conuiuio, quod robustum necesse sit laborare, si velit bona acquirere: sortem periculis se obicere, sapientem oratione vti: at pulcrum vel in summo otio, omnia conficere. Hanc autem vim tam magnam esse creditum est, ut Græci autores dolere illis oculos dicerent, qui rem pulcram atque iucundam aspicerent, qua tamen frui non possent. Vnde opinor natum Prouerbiū Hispanum: *Ojos que no veen, coraçon que no quiebran.*

Hæc pro explicatione Seruij: sed aptius fortasse dixeris Aneam appellatum à Virgilio Pulcerrimum, quod Rex esset, quem maximè forma commendat. Aristoteles. I. de Rep. scribit, siqui reperiantur ea pulcritudine, quam in Deorum statuis cernimus, nemini dubium futurum, quin ij alijs imperare deberent. Et lib. III. & VII. Æthiopas ait & Indos in mandandis imperijs, proceritatis ac pulcritudinis habere rationem:

Z 4 quo

Pulcritudinis vis.

Xenophon.

Aristoteles.

*Theophrastus
Socrates.*

Xenophon.

*Victor lib. 2.
cap. 5.*

*Prouerbiū
Hispanum*

Regem forma commēdat.

- Lucretius,** quo illa Lucretij spectant ex lib. V. de rerum natura.
Nam facies multum valuit, viresque vigeant.
 Xenophon præterea in Symposio Pulcritudinem ait esse quiddam Regium natura. Plautus Regiam formam dixit mutuatus ab Homero, apud quem Uliſſes Antinoû ita præcatur. *Quoniam vel Regia forma*
- Q. curtius.** *Te decorat Regi similem.* Apud Curtium etiam lib. IIII. Alexander ad Abdolominum, quem longa quidem cognatione stirpi regiarum annexum dicebant, alioqui pauperem hominem & suburbanum hortum exigua colentem stipe. *Corporis, inquit, habitus famæ generis non repugnat.* Et notum est multatum à Lacedæmoniis Archidamum Regem, quod pusillam duxisset uxorem, perinde quasi non Reges ex ea, sed regulos esset suscepturus. Eodem pertinet illud cuiuspiam apud Euripidem votum (quod vertit in Varijs Muretus) optantis ut videret filios mares ex maribus prægnatos, primum quidem forma ipsa, & specie regno dignos, deinde alijs etiam bonis excellerent. Præclare verò Plinius ad Traianum: *Iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, longè lateque principem ostendant.* Et Latinus Pacat. in Panegyri. ad Theodosium. *Virtus tua meruit imperium; sed virtuti addidit forma suffragium: illa præstitit ut oporteret te principem fieri; hæc ut deceret.*
- Cur Æneas pulcerrimus.** Quid ni igitur pulcerrimum faciat Virg. Æneam, id est, forma digna imperio, ut ne quid Regi deesset, quem non tam ad Historiarum fidem (quod de Cyro illo à Xenophonte scripto affirmat Cicero lib. I. ad Q. Frat.) quam ad effigiem iusti imperij depingebant.
- Psal. 44.** Quare egregie Propheta Regius hæc inter alias Christi Regis virtutes in nuptiali carmine primam numerat Psalm. XLIIII. Cum ita canit. *Speciosus forma præ filiis hominum.* Nequid vero & soli hominum Regi deesset, quod ad eius vel maiestatem, vel commendationem facere potuisset. Hoc de loco cap. IIII. vberius ac diligentius differetur. Sed hæc obuia studioso legendi, nec habet quidquam reconditi explicatio, tametsi probari possit & illa prior Seruij, & hæc postea

posterior nostra. Quare aliam pulcri vocabulo inesse potestatem existimo, de qua proximo capite.

CAPVT. III.

PULCRVM PRO FORTI, DEFORME

pro imbelli, & fracto à veteribus vsurpari, & quare. Virorum pulcritudinem in fortitudine inesse. Vtramq; in sacris humanisq; literis sæpe coniungi, & in omni fere idiomate, vno eodemq; vocabulo significari. Deuteron. 33. & Ezech. 32. loci explicati.

PULCRVM Pro forti à veteribus vsurpari, idem Seruius docuit, in illud eiusdem poetæ.

Haud illo segnior ibat

Aneas: tantum egregio decus enitet ore.

Segnior, inquit, idest, non illo deformior, *Segnior, deformior.* nam plerumque virtus, & pulcritudo pro se inuicem ponuntur. Hinc est. *Satus Hercule pulcro Pulcer Auentinus.* Nam *Hercules* Herculi satis est in congrua pulcritudo. Sic Plaut. in Pyrgo *pulcer.* de muliere Polinice. *Quid nam fortis.* Idest pulcra. Confirmat hoc Lucianus in Charidemo, qui cum Heroas in Cælum *Lucianus.* ob pulcritudinem receptos commemoraret, Herculem *Pulcritudo* nominat. *Et ille quidem,* inquit, *fortitudinis causa honorem hunc viri in fortitudine.* consecutus esse dicitur.

Vides pulcritudinem viri nullam esse aliam, nisi fortitudinem? Herculem enim insigni corporis magnitudine, & proceritate fuisse scribit Heraclides Ponticus, & Ion Chius igneum splendorem ex oculis effudisse, ac tres dentium ordines habuisse. Contra verò deformis apud Iustinum lib. VII. pro imbelli & fracto vsurpatur. *Iustinus.*

A a Cum

*Deformis
imbellis.*

*Cum interim Darius Rex Persarum, turpi à Scythia fuga summo-
tus, ne ubiq; deformis militiæ damnis haberetur, mittit cum parte co-
piarum Megabazam ad subigendam Thraciam. Id est, ne imbel-
lis & fractus haberetur.*

Pulcerrimum autem Æneam appellasse videtur Virgi-
lius, quasi virtute decorum ac magis spectabilem, vultu
nimirum & corpore toto ad optimi atque sciētissimi equi-
tis, pariter atque imperatoris rationem composito, & præ se
ferente animi magnitudinem, & alacritatem ad præclarum
quoduis in venando facinus obeundum. Hispanè: *Con mas
lindo garuo, mas gallardo brio, mas bien puesto y mas de ver,
de mas lindo talle, como mejor hombre de a cavallo.*

Homerus.

Homerus de Hectore. Iliad. XI.

*Hector ibi ante alios circumtulit arma suorum,
Ultima nunc lustrans, nunc prima sub agmina cursu
Se recipit, grauib; iam conspiciendus in armis.*

Quam explicationem quæ proximè secuntur, confirman-
t, quæ ego aliter, atque Seruius.

Hand illo segnior ibat

Æneas: tantum egregio decus erit et ore.

Hoc est, non minus alacer, & erectus, ad prædamque in ve-
natu faciendam paratus. Hoc autem illud decus est, hæc
nimirum alacritas & pulcritudo, quæ in vultu maximè cer-
nitur. Ex quibus facile videas pulcrum pro forti, deforme aut
seigne pro imbelli usurpari: cuius ego hanc rationem inue-
nio. Quoniam qui corpore pulcro, id est apta membrorum
cōstructione, & benè à natura constituto præditi sunt (nam
pulcritudo non tam in lineamentis, quod Plato probat, quàm
in partium concinnitate collocata est) ij fere semper virtu-
te ac robore plus valent, quæ in deformi, & imbecillo cor-
pore inesse nō possunt. Cornel. Tacitus lib. XII. Iulium Pe-

Tacitus.

*Virtus &
pulcritudo se
pe iunguntur.*

Homerus.

lib. XVIII.

Dudum virtutem, & corporis alti,

Eximiam

Eximiam formam carpservunt æthere Dini. Lucr. supra, Lucretius.
Nam facies multum valuit, viresq. vigeant. Et infra.
Quod facile & validis, & pulcris demsit honorem, Et post.
Quamlibet, & fortes, & pulcro corpore creti.

Cicero in Partitionibus. *Postea, inquit, de corporis bonis* Cicero.
dicendum, in quibus quidem quæ virtutem maximè significat,
facilimè forma laudatur. Sed accedamus ad sacra. D. Pau. D. Paulus.
lus cum de Christo loqueretur ad Hebr. 1. Splendorem
gloriæ, & figuram substantiæ patris ubi dixit, deinde
virtutem coniungit. Portans, inquit, omnia verbo virtutis
sue. Isaï. 111. Pulcerrimi viri tui gladio cadent, & fortes in Isaï. 3.
in prælio. Quo loco, posterior pars priorem interpreta-
tur. Psalm. XCII. Dominus regnavit, decorem induit, induit Psalm. 92.
Dominus fortitudinem, & præinxit se virtute. Hoc est,
quemadmodum vir bellator gladio se succingit aduer-
sus hostem: ita ipse robur, & fortitudinem induit, &
ingenita sese animi magnitudine ad hostes suos debel-
lâdos armavit. Prouerb. 31. Fortitudo & decor indumentum eius. Prouerb. 31.
Psalm. LXXVII. Et tradidit in captivitatem virtutem eorum, & pul- Psalm. 77.
critudinem eorum in manus inimici. Hoc est, omne robur, omne
pretiosum.

Sed accedat etiam idiomatum fere omnium atque lin-
 guarum suffragium, quæ uno ferè vocabulo pulcrum vali-
 dumque significât: Græcis enim, *kalon*, pulcrum, & egre-
 gium præstansque significat. Thucydides *Tous kalous*, viros
 præstantes appellat, vti Aristophanes in Equitibus. He- Victor. lib.
 bræis eadem vox est pulcri & boni: quod reciproca sint 22. cap. 21.
 bona & pulcra. Belgæ, Germanique eâdem voce vtram-
 que vim complectuntur. Auctor est Goropius Vecanus
 in Hermatenis. Voces sunt FROM, & FER, imo inde
 natum tradit vt pulcritudinem pariter atque fortitudinem
 significarent, quod pulcritudinis maximæ sint vires ad ho-
 minem ad se ferendum: & Græci eandem vocem,
Pher, videntur pro præstanti, & valido vsurpasse, à
 quo *Pherteros*, & *Pheratos*. Hispanis vero nihil tam Pulcra His-
 in ore quam pulcri vocabulum, quo validiora, panis quæ.

& robustiora quæque, etiam ea, quæ quovis in genere summa, optima, & maxima sunt, afficimus, & pulcra, & formosa dicimus, tametsi læda, & turpia sint, ut *Que hermosa bestia? que hermoso animal? que locura tan hermosa, que hermoso necio.* Et alia sexcenta. Quin & Hesiodus in Theogon. Pulcrum malum dixit. *Ceterum postquam effecit pulcrum malum pro bono.*

*Hesiodus.
Deut. 33.
lux facta.*

Ita etiam in Sacris Deuter. XXXIII. Ioseph pulcritudo pulcritudini vituli comparatur. *Quasi pulcritudo tauri, pulcritudo illius, cornua Rhinocerotis cornua illius, in ipsis ventilabit gētes.* Hoc est, sera fuerit y robusto como vn toro. Quæ enim alia Tauri pulcritudo, nisi vires & fortitudo? quæ in Rhinocerotis etiam cornibus significatur. Ezechielis autē XXXII.

Ezech. 32.

sic legas. Quo pulchrior es descende, & dormi cū incircūcis. Id est, quo felicior, & fortunatior, quo ditior, atque potentior. Por quanto vos osteneis por mas dichofo, y biēaventurado, mas fuer te y poderoso, baxad las crestas, que sera de vos lo que ha sido de los

Rabbi Dauid,

de mas pueblos de las gentes. Rabbi David sic exponit: Tu cogitas quod sis pulcer, & nonne omnes populi gentium qui putabant roborari, & permanere inter pulcros à sua dignitate descenderunt, & tu cogitas permanere? Descende quemadmodum ipsi descenderunt. Non longè aliter illud Hoseæ explicatur. Ego transui super pulcritudinem colli eius. Id est, eorū fortitudinem fregi: superbiam compressi, contumaciam contudi. Le puse el pie sobre el pescuego, y quebrante su orgullo. Ita Theodoret. & Hieron.

Oseas explicatus.

Hinc etiam fit ut pulcras Horat. Satyr. III. lib. II. diuitias appellarit, quasi mirabili alliciendi, & omnia sibi subiciendi virtute præditas. Virg. IIII. Georg. Pulcram mortem dixit, non quia pro rege susciperetur, ut ait Seruius: sed quasi viris dignam. *Honrosa, digna de gente valerosay esforcada, no cobarde.* Pulcerrimam arborem palmam appellauit Homerus, quod maxima sit, & fortissima: adeo ut ob eam causam victoriæ Symbolum sit, neque deflagrare fulmine vulgo circumferatur. Multa eiusmodi afferri possent, sed propereamus ad ea, quæ sub initium huius sermonis polliciti sumus, & explicemus de specie & forma sponsi, quæ laudauimus

Pulcra mors

*Pulcerrima
arbor.*

Hinc etiam fit ut pulcras Horat. Satyr. III. lib. II. diuitias appellarit, quasi mirabili alliciendi, & omnia sibi subiciendi virtute præditas. Virg. IIII. Georg. Pulcram mortem dixit, non quia pro rege susciperetur, ut ait Seruius: sed quasi viris dignam. *Honrosa, digna de gente valerosay esforcada, no cobarde.* Pulcerrimam arborem palmam appellauit Homerus, quod maxima sit, & fortissima: adeo ut ob eam causam victoriæ Symbolum sit, neque deflagrare fulmine vulgo circumferatur. Multa eiusmodi afferri possent, sed propereamus ad ea, quæ sub initium huius sermonis polliciti sumus, & explicemus de specie & forma sponsi, quæ laudauimus

ex Psal. XLIII. ex his enim quæ hæcenus dicta sunt, aptè o-
pinor explicabuntur.

CAPVT V.

IN SPECIE, ET PVLCRITVDINE

spñsi, virtutem eius atque potentiam significari. Psal. XLIII.
Aliquot deinde versus explicati. Deus cur sæpe dicatur Rex
Regum, & Dominus dominantium. Cur prælia, gladius, ani-
mi magnitudo in nuptiali carmine? multa denique & varia
ex sacris litteris explicata.

QUANTUM multa sunt in sacris litteris
quæ superiora confitent, illud tamen præ
ceteris illustrius ex Psal. XLIII. *Speciosus
forma præ filiis hominum &c.* Quæ non tam ad
coloris bonitatem, & venustatem oris, quàm
ad dignitatem & magnitudinem animi atq;
virtutem, (quæ vt aiebat poeta, gratior est cum è pulcro
corpore venit) referenda videntur. Pulcrum autem corpus
intelligo benè à natura constitutum, & appositum ad gra-
uitatem, quæ viros maximè decet, eos præsertim, qui duces
in prælio futuri sunt. Hic autem Regius Vates Christum
ducem instruit, atque Imperatorem se se accingentem
in prælium, tanto ardore animi, vt in vultus alacritate,
& oris spiritu cerneretur. Adeo vt præ illo ceteri, quos
populo suo præfecerat, duces, non duces, non Reges,
non Imperatores, sed muta quædam & inania ducum,
Regum, aut Imperatorum simulacra: vmbra quædam
ad solis conspectum euanescentes, Hypocritæ quales in
scena Regum personas agunt, merito videantur. Ita,
SPECIOSVS FORMA PRÆ FILIIS

HOMINVM El mas lindo semblante, y mas lindo ra-
lle y mas gallardo brio de capitan, que se ha visto en los
bombres. Græca *Oreos cales*. Idest, vicens virtutis, et

*Pulcrum cor-
pus.*

*Speciosus for-
ma quid.*

*Decorum
quid.*

virili dignitate decorus. *Mas de ver que todos los que son de ver.* Quippe speciosum illud est, quod aspectu suo plausus & approbationes elicit intuentium: porro nihil tam plausibile atque popolare quam decorum. Decorum vero illud est ex Cicer. sententia I. & II. Offic. quod per se nobis placet, animosque omnium natura, & specis sua commouet. *Hoc autem decorum confusum,* inquit Cicero, *cum virtute decorum est, sed mente & cogitatione distinguitur.* Quid autem sit in viro decorum ita explicat: *Dignum viro decorum videtur, quod viriliter, animoque magno fit.* Ita Bion Smyrnaeus poeta.

Forma mulieres decet, viros autem fortitudo.

Hieronymus

Quare rectè Hieron. ex Hebræis ita Latina fecit. *Decore pulchrior es filijs hominum.* Id est, in his quæ verè viros, vereque homines decent Diuinos, superior omnibus es, siue ad animum, siue ad corpus respicias: (hoc enim virilis grauitatis & dignitatis decorum est) illis omnibus diuinis virtutibus munifice instructus es, quæ nimirum hominem Dei verum filium decent. Ita Cicer. *Quod consentaneum* inquit, *est hominis excellentiæ, decorum est:* Seneca Epist. LXVI. ad Lucil. *Clarum fortissimi,* vt ipse ait, *ingenij, & animi magni, formosum appellat, cum tamen prauo corpore esset.* Quare hoc loco speciosus videtur esse, qui virili dignitate, & maiestate vultus conciliat reuerentiam.

Seneca.

*Filij hominum
quid.
Rex Regum
vt dicatur
Dens.
Cant. 1.*

Præ filijs hominum. Hoc est, inter eos qui homines, qui viri habiti sunt. Ita etiam illud intelligitur. *Rex Regum, & Dominus dominantium.* Quemadmodum & nos vt explicemus quam multis partibus fratres frater superet, ita dicimus. *Fulano es Rey de sus hermanos, todos ellos en su comparacion son sus criados.* Ita etiam, *Rex regum &c.* *El es Rey donde vbiere Reyes, y señor donde vbiere señores, que los demas respecto del, ni saben serlo, ni lo son.*

Ideo Cant. V. *Electus ex millibus,* dicitur. vbi Hebrai *Vexillatus de miryadibus.* Id est, Magnus & insignis præter

ter omnes: Hispanè, *Se lleva la gala a todos*. Hic autem animaduertas etiam oportet, quemadmodum ubi pulcritudinem sponsi proposuit, robor ad bellum cum ea coniugat. Nam totus hic locus ita legitur. *Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex milibus*. Siue ut supra ex Hebræis docuimus. *Vexillatus de myriadibus*. Quod multi ex illis interpretantur: Cinctus multis copiosisque exercitibus.

Et quoniam eloquentia & in dicendo lepos Imperatori maximè necessarius, vel ut sedet, vel ut inflamet animos militum, & pro arbitrio moderetur: quod rectè probat Plutarch, in præcep. gerendæ reip. ideo: *Como fuyste auentajado en valor, tambien lo fuyste en donayre y gracia de lengua, el qual se te comunico sin tassa &c.* Diffusa est gratia in labijs tuis. Et certè histe Deus præ ceteris, quos præmiserat, ducibus, donis ac muneribus auxit, his te virtutibus superiorem omnibus fecit. *Eslas son las mejoras en que te auentajo Dios a todo el mundo.*

PROPTEREA BENEDIXIT TE DEVS *Benedixit te Deus.* **IN ÆTERNVM.** Id est, iuxta ea, vel secundum ea, vel in his benedixit te Deus, histe donis impertinuit. Hæc enim est vis verbi *Benedico*, & præpositio latina *Propterea*, & Græca *Dia*, quæ diximus omnia significant apud Plutar. Lucian. Euripidem, aliosque. Ideo rectè quod sequitur, & aptè ad proxima, *Etenim si quæ probi ducis ornamenta sunt, his tu reliquis præstantior es, Accinge regladio tuo super femur tuum.* Tu enim si vel vultum tuum conspiciendum hostibus præbueris, ad genua tua procumbent. *Eres poderoso en in semblante, que basta verlo para aterrar el mundo.* Potentissime species tua, & pulcritudine tua. Ita Hebræas *Fortissime gloria tua, Fortissimus & decore tuo.* Et Chaldæus, *Accinge ensem tuum super femur tuum sicut fortis, quo interficias reges cum potentibus splendore tuo, & gloria tua.* Vnde Genebrar. hoc per appositionem ad gladium dictum putat: perinde ac si dicatur, species ac pulcritudo tua ipsa est gladius tuus,

eate alacritas & magnitudo speciosum, & spectabilem præ omnibus facit. Alioqui enim quid habet species & pulcritudo ad impressionem faciendam? Quid ad irruendum in hostes? Quid ad acies subiugandas? Quid ad sectandam victoriam, & regnum occupandum?

Theodoretus. Subscribit huic sententiæ Theodoreti, qui hunc locum exponens, *Eius*, inquit, *pulcritudinem vocat non corporis, sed virtutis*. Et in illud eiusdem Psal. Propter veritatem & mansuetudinem, &c. *Manifestò*, inquit, *per hæc docens veritatem, & mansuetudinem, & iusticiam, esse eius pulcritudinem, potentiam, arma, & victoriam*. Subscribit etiam B. Nyssen. in Cantic. qui cum de ornatu Sponsalitij læti, idest, de 60. militibus armatis exquireret, quid nam ostenderent, pulcritudinem respondit, quæ in fortitudine perspiceretur. *Nam in pulcritudine*, inquit, *corporis, cupiditate excitat blandities quædã, & suauitas oculis ostensa, eaq. ab omni terribili, animosq. adfectione separata: at illa venustas impolluta, est fortitudo, metu ac terrore incutient.*

B. Gregor. Nis.

ET PULCRITUDINE TVA INTENDE PROSPERE. Ita enim Hebræa repetunt: Et decore tuo prospere ascende. *Entra dichoso con tu semblante de valeroso Capitan. Intende prosperè. Sigue la victoria y apoderate del Reyno. Procede, & regna. Que en viendote todo el mundo se pondra a tus pies. Populi sub te cadent.* Nec aliam, ob causam dictum est ab eodem Propheta. *Coram illo procident Ethiopes, & inimici eius terram lingent.* Hoc est, ad eius conspectum in genua prouoluentur, se se dedit, & supplicum more humum fronte ferient. Sed hoc de ritu terram lingendi diximus, ubi de antiquo ritu supplicandi. Denique potentissimum speciem nos, & Hebræi fortissimum decore & gloria dicunt, quia vultus eius formidabilis est, ut sol ardens, ira nimirum atque furore aduersus hostes: oculi eius ut flamma ignis, & ex ore eius gladius emicat ex utraque parte acutus, ut in ipso interficiat gentes. Apocal. XIX. atque ita, *Spiritu oris sui interficiet impium. Con vn soplo.*

Terrâ lingere.

Sed dicat primum aliquis: qui igitur ista cum postremis
consen-

consentient? Quid ad Epithalamion pertinebunt prælia, gladius, animi magnitudo, ac non potius sponso venustas atque lepos accommodabitur. Sed hoc Epithalamion est viri bellatoris, ac domini exercituum, quique sponsam sibi non blanditijs, non cantiunculis, non verborum lenocinijs, aut exteris amatorijs artificijs, sed rebus præclare gestis, pulcris facinoribus, ac suo sibi cruore coemit. *Lagano por su langa*. Quod in Iacob & Rachelis, in Davidis & Micols imaginem significatum accepimus: quodque apud veteres in more positum sæpe animaduertimus. Hinc illa Procorum pro Penelope Regina contentio apud Homërum in Odyssæa. Et pro Hippodamia Oenomai Arcadis filia, quam Pelops aurigandi certamine superior, ex pactione soceri sibi comparavit. Auctor Lucian. in Charidemo. Huc etiam spectat illud Turni apud Virg. in XII.

Nostro dirimatur sanguine bellum:

Illo queratur cœnux Lavinia campo.

Iam verò Catullus in Nuptijs Pelei & Thetidos, Peleum non formosum, sed robustum facit, & pulcræ prolis parentem: idest, fortissimi viri: nempe Achillis, cuius in Epithalamio virtutes, & præclara facta quasi ex oraculo prodit.

Sed reclamet fortasse alius ac proferat veteres Heroes Agamemnonë, Achillë, Menelaum, Polixenû, Patroclum, Deiphobum, Æneam, Vlissëm, Telemachum, Thrasymedem, Euryalum, Laodamantem, Ganimedem, &c. Quos Homerus pulcros tradidit, aut quos Virgilius, Turnû, Lausum, Iulium, Pallantem, Herculem, Asturem, in quibus Val- la lib. de honesta voluptate Homerum putat non tam laudare pulcritudinem inventam quam affinxisse vt laudaret. Constat autem nonnullos ex his parum venusta forma fuisse. Quare videntur poetarum principes Latinus, & Græcus, non tam ad dignitatem oris, & corporis pulcritudinem, quam ad animi magnitudinem, quæ sola viros, maximè imperatores pulcros facit, respexisse. Alioqui enim Homerus Nyreum pulcerrimum Græcorum omnium,

Psal. 44. Epithalamion viri bellatoris.

Sponsâ sanguine coemio Christus.

Virgilius.

Veteres Heroes num pulcri.

Pulcritudinis nomine, virtutē poetæ commendant.

Forma vix cum robore coit. sed imbecillum ac parum virilem scripsit: vt indicaret robur & formam vix simul coire in vno corpore. Hector Paridi lib. III. Iliad. sic conuiciatur.

Homerus. *Vane Pari, & forma tantum bone.* Et infra.
Irident Danaï, iactantq; ignominiosa
Voce canillantes forma præstare venusta:
Sed verè te degenerem virtutis egere:
Non animo vires nullum esse in corpore robur.

Ouidius. Quin & Helena sic ad Paridem scribit apud Ouid. in Epistolis.

Quod bene te Tactas, & fortia facta recenses,
A verbis facies dissidet ista tuus.

Apta magis Veneri, quam sunt tua corpora Marti,
Bella geram alij, tu Pari semper ama.

De Vlisse verò sic scribit Ouidius in II. de Arte.

Non formosus erat, sed erat facundus Vlisses.

1. Reg. 17. In sacris autem I. Reg. XVII. Gigas ille Philistæus, vbi conspexit Dauidem, despexit: cuius rei causa subicitur:
Erat autem adolescens rufus, & pulcer aspectu. Denique vt defi-

Pulcrūquid. niam, pulcrum id dicitur quod optimum maximumque, quod valens, quod pollens, potensque est. Pulcrum enim à Pollendo dictum est, quasi potens pollensque: & quia ni-

Dens verè pollens potes que. hil per se pollens, potensque nisi Deus, ideo is solus verè pulcer est. Id verò apud veteres solemne, vt Iouem ijs in re-

bus, in quibus vim, & potentiam ostenderet, pollentem po-

tentemque appellarent, vt in foederis ferendi formula, cu-

Linus. ius concepta verba hæc sunt ex I. Liuij. lib. . Si prior

defexit publico consilio, dolo malo. Tu illo die I.

Iuppiter Populum Romanum sic ferito,

vt & ego hunc porcum hodie feriam:

tantq; magis feritò, quanto

magis polles potesq;.

(20)

CAPVT VI.

DE VESTITU HABITUQUE

iudicium apud veteres Romanos, Hebræos, aliasque nationes. Mutatus in causa capitis, & quomodo. Virgilij, & Valerij Maximi loci singuli explicati diligentius, vberiusq; tractati: ex quibus lux ad alterum. Iob. XXIX.

VM Et dignitatem suam priorem, atque splendorem Iobus commemoraret cap. XXIX. Iustitiæ, inquit, indutus sum, & restituit me quasi vestimento, & diademate iudicio meo. Quæ sane verba coniecturam facere visa sunt viris grauib; atque doctis legitimi cuiusdam ornatus ac vestis in iudicando à veteribus vsurpatæ. Auxit coniecturam Tiraquellus grauißimus ac peritissimus auctor, qui cap. XXVIII. de Nobilitate, vt doceret Reges olim & principes iudicasse, illud ex Virg. Laudat Æneid. VII.

Hoc Priami gestamen erat, cum iura vocatis

More daret populis: sceptrumq; lacerq; tiaras.

Iliadumq; labor vestes.

Ex quibus vides, inquit ille, vt id in transcurso dicam, fuisse regibus priuatum quodpiam, & peculiare habitus, & ornamenti genus, cum ius dicerent, vt videmus nostris esse præstidibus, &c. In quo certè si ita existimat, vestem iudicatu-
ros reges habuisse forensem, neque in domestica iudicasse, prius assentior: verum si aliam à vulgata forensi vsurpasse contendat, non item. Nam neque rationem ille habet quam afferat in hanc sententiam, neque eam videtur confirmare Virgilius, neque alius, quem ego no-
uerim, autor. Sed excutiamus si placet Virgilij versus. Primum, inquit, hoc Priami gestamen erat, Vbi Seru.

Iob. 29.

Tiraquellus.

Virg. in. 7.

Seruius,

Gestamen, inquit, *Diadema* dicitur, nam *Sceptrum* dicturus est. *Gestamen* ille pro *diademate* capit, non rectè: generatim enim accipi debet, ut *Sceptrum*, *Tiarā*, vestemque *Illiadum* opus complectatur. Adeone obliuiosus, aut negligens *Virg.* hoc loco fuisset, ut cum *gestamen* pro *diademate* cepisset, *Tiarā* deinde, quod ferè idem erat, adiungeret? sic explico. *Este era su traje, quando salia en publico a dar leyes, o hazer justicia: su ceptro y corona, y vestidura, de purpura bordada de oro.* Paulo enim post, sic.

Nec purpura Regem picta monet.

Dionys. Halic.

Erat autem toga picta Regum, qui soli hominum olim iudicabant, indumentum ex purpura, & auro. *Dionys. Halicarn.* lib. III. scribit *Tarquin.* Priscum *Hetruscum* ornatum consensu senatus accepisse, coronam auream, selam eburneam, sceptrum in summo habens Aquilam, & tunicam auro distinctam. Latinis primum in usu trabea, ex purpura etiam auroque confecta, ex quibus ad Romanos deriuata. Hac vsi sunt Reges, Consulesque Romani.

Trabea.**Prætexta**
que mutata
in causa
capitis.

Prætextam deinde prætores induerunt, qui Magistratus iudicia exercebant. Eam nunquam mutasse reperio, nisi in causa capitis, ut ex *Valerio* ostendere nonnulli. Is enim lib. IX. Sic scribit de *C. Licinio.* Con-

Vale. Max.

simili impetu mortis *C. Licinius Macer* vir Prætorius repetundarum reus, dum sententiæ dicerentur, in *Mænianum* conscendit, siquidem cum *Marcum Ciceronem*, qui id iudicium cogebat prætextam ponentem vidisset, misit ad eum, qui diceret, se non damnatum sed reum perisse, nec sua bona hæc posse subijci: ac protinus sudario, quod forte in manus habebat, ore & faucibus suis coartatis incluso spiritu, morte pœnam præcurrit. Qua cognita re *Cicero* nihil de eo pronunciauit. Hæc *Valerius*: ego vero

Lusitani
Reges vestem
mutabant in cau-
sa capitis,

nunquam eos vestem alibi mutasse comperio iudicij causa. Atque inde fortasse mos ille *Lusitanorum* Regum, qui cum soli de capite civium olim, ex regni constitutione decernerent, vestem id facturi mutabant, & rogam pullam siue atram, quam illi & nos. *Caput*, dicimus

cinus, assumebant.

Posita autem prætexta, quam induerunt Pullam dixi-
ssim, quæ nisi in funere vsuari non poterat. Apud Græ-
cos enim Nemæi certaminis iudices pullatos sedisse cō-
pertum est: quod ij ludi funebres essent. Apud Roma-
nos tamen, prætores in Megalensibus, quorum iudices e-
rant, prætextati sedebant. Sed hi voluptatis causa sus-
cepti. Dubitationem autē Seneca tollit in I. de Ira. cap.
XVI. cuius hæc sunt, *Itaque & si peruersa induenda ma-
gistratui vestis, & conuocanda classico concio est, procedam in
tribunal non furens, nec infestus, sed vultu legis. Quem*
locum sic explicat Muretus. *Prætextati incedebant magis-
tratus, sed cum ciuem quempiam capitis damnaturi erant, po-
nebant pretextam, eamque peruersam induebant: idest, partem il-
lius floridiorem, ac nitidiorem in: rorsus ad se vertebant, mæ-
roris significandi gratia.* Affert præterea in hanc senten-
tiam illud Valerij quod proximè expendimus, & prætex-
tam posuisse dicit Ciceronem, non vt aliam indueret, sed
vt peruersam assumeret, quod mæroris est signum.

Vti mos priscus, ritusque ille peruetus ostendit, ex quo versa
in luctu, & mærore signa & fasces, interdum etiam arma,
& scuta. Tacit. lib. III. Annal. de funere Germanici. *Pre-
cedebant in comita signa, versi fasces.* Peto Abinonanus Ele-
gia ad Liniām: *sup, abinonanus, totisq; ulli iungi non*

Quos primum vidi fasces, in funere vidi:
Et vidi versos, indiciumque mali. Virg. Aneid. II. in funere Aecetis.

*Tum mæsta phalanx, Teucrique secuntur,
Tyrrheniq; duces, & versis Arcades armis.*

Quare ita censeo Magistratus ac iudices in ea veste sem-
per iudicasse, in qua forum, & urbem inire vulgo solebant:
si Reges essent, in veste cultuque regio: si prætores, si iu-
dices, in pretexta, aut alia quapiam vsitata, non apud Ro-
manos solum, sed etiam apud Hebræos. De illis Seneca
Controuer. XXV. Dic mihi, si cum animaduertere de-
beat, nec legitimo cultu, ac more solemnī vsus interdiu,

Seneca.

Peruersa tri-
nica Magis-
tratum.

Muretus.

Signa & fas-
ces in luctu
peruersa.
Cornel. Tac.

Peto Albi-
nonanus.
Virgilius.

Iudicabant
in veste so-
rensi

Seneca.

tribunal conscenderit in conuiuali veste. &c. Alio qui enim iustitiam edicebatur, purpuram deponerant, maxime in iustu. Peto Abinouan. in Eleg. de morte Drafi.

Aspicitur toto purpura nulla foro.

Lucanus.

Lucanus. lib. II.

In Ferule per urbem

Iustitiam, latravit plebeio tectus amictu

Omnis honos, nullos comitata est purpura fasces.

Mutata vestis in Aragonia per Paulum rascenem.

Mutata autem apud Romanos vestis eo modo quem diximus in iudicio capitali. Cui certe rei nihil tam simile quam quod iurati patres in Aragonia faciunt. Qui cum fascias è purpura aduersus, auersus tamen è gausapino, villosa ve serico nigri coloris ex humeris suspensas gestent: ubi regibus vita functis, aut sepulto Christo per sacram hebdomadam parentatur, inuertunt fascias, quas Gias appellant, & introrsum purpuram, nigrum sericum extrorsum ostendunt.

Diluta quorundam obiecta.

Hæc cum maxime scriberem, eruditus quidam ad me: vide, inquit, quam aliter actu de Valerij loco sentiant scholiastes Ascensius, & nescio quis Obliucrius, quorum alter prætextam ponentem interpretatur, se comparantem ad agendum: alter, prætextam posuisse, dicit, ut peroraret: non igitur ille prætor, neque iudex, qui prætextam posuisse dicitur in causa capitis, sed orator. Hic ego, miror inquam illos ista dixisse: nam ut Plutarchum in Cicerone non viderint, qui rem totam narrat, & Prætoris, (Ciceronis scilicet) commendat in ea constantiam, quis est hominum qui paulo plus in ijs litteris sit verlatus, qui nesciat ius congedi iudicium, siue mittendi, quod idem est, iudices in consilium, prætoris fuisse, non oratoris? Non laudabo testes in re manifesta præsertim, ac nota. Deinde verò sententias eo tempore dici, hoc est, suffragia ferri scribit Valerius: at ea nisi cum aut prima, aut secunda actio perfecta fuit, & uterque orator se dixisse significauit, & præco eos dixisse pronūciauit, ferri nō poterūt.

Nam

Nam his omnibus absolutis prætor iudicibus tabellas dedit, & ut sententias ferrent, in consilium misit. Res notior est, quam ut egeat testimonijs. Præterea illud ultimum: *Qua cogitare Cicero nihil eo die pronuncians*: quo præcipuum munus prætoris, exprimitur.

Sed redeo ad Virgilium: dicat enim aliquis, Frustra igitur Virgilius gestamen Priami commemoraturus adiunxit, illud adhibuisse cum iura populis daret: cum eodem uteretur in prælio, in faciendis sacris, in urbe lustranda &c. Quorū neutrum sine ornatu regio non fiebat. Huic ego respondebo in hunc modum, ut dicam solemne esse siue poetis, siue oratoribus, siue cunctis etiam mortalibus, cum aut obtundere, aut venditare rem cupiunt, ea silere quæ nihil afferunt dignitatis, prædicare verò quæ rem augent, atque cōmendant. Id causæ est, quam obrem cum Priami vestes atque ornamenta Latino Regi offerrentur, ex earum vrbibus illum Poeta præceperit, qui splendorem adderet, & augeret æstimationem. Erigide enim dixisset illud Priami gestamen esse, cum careret publico, ac versaretur in domo. Nam persuasissimum omnibus est forensem cultum vestitumque lautiolem esse domestico. *Quis enim, ut ait Seneca Epist. XCV. Eam quam nulli ostenderet, induit purpuram? quis posuit secretam in aurio dapem? quis sub alicuius umbra rustica arboris posuit luxurie sue pompam explicare? Nemo oculis suis laurus est, nec paucarū quidē & familiarū: sed apparatus viriorum suorum pro modo turba spectantis expendit. Itaque veritatem est omnium in qua insanimus admirator et cōsciens. Hæc, Sen. sed meā cōiecturā firmare videtur Virg. qui proximo versu ita canit.*

Hoc pater Anchises auro libabat ad aras.

Grauius certè & honestius quam si dixisset, quo utebatur in mensa. Verisimile enim est magnificentius pretiosiusque vas in sacra, libationesque servari. Homerum imitatus videtur Poeta qui Iliad. lib. XVI. de Achille Ioui libaturo ita canit.

Hæc inter Scyphus illi inerat grauis ære micanti,

Arte laboratus mira, quem nemo solebat.

inquit
immo
quidam

Seneca.

Nero suis
oculis laurus

Virgilius.

Homerus.

*Poturus captare manu, nisi solus Achilles,
Quo nulli (nisi vina Ioui) libare Deorum
Idem erat assuetus.*

2. Respōsio. Dubium præterea non est (vt hoc secundo respondeam) opulentissimum Regem multas eiusdē generis, atque formæ vestes habuisse, alias aliis pulciores, elegantioresque, quas pro locorum, temporum, aut rerum varietate mutaret: atque ad obeundas grauiiores, aut magis præcipuas Regiæ maiestatis actiones, cuiusmodi erat iurisdictio, in magnificentiori, splendidiorique cultu, & ornatu corporis in publicum prodijisse: eum esse potuisse, quem ad Latinum Regem Troiani detulerant. Cum igitur in muneribus Regijs primum & maximum sit iura, legesque populis dare (vt ex profanis, sacrisque literis haud obscure constabit) dubitare non licet, quin ad id exercendum, tribunal cum tiara, sceptro, & purpura inierit, quæ præcipua Regum ornamenta sunt, & insignia. Ostendunt id Philippei nummi, qui apud Gallos, vt Cælius meminit, sceptrati, & foliati dicebātur, trabeati Regis imagine insignes, iura reddentis. Solinus autem cap. LXV. Indos narrat Reges ius dicturos eximie ornari, & scepra ex ebено solitos fumere. Et Babylonij, vt tradit Herodotus lib. I. extra domum sine sceptro prodire, aut conspici nefas ducebant. Denique Athenis scribit Iulius Pollux tamquam quid mirum, & nouum, Reges iudicatu-
ros sine corona inter alios iudices

Areopagi sedisse perinde quasi in
iudicando æquam cum aliis
potestatem tantūmodo habituros.

(22)

CAPVT. VII.

REGVM APVD HEBRÆOS

a'iasq; nationes præcipuum munus fuisse iudicare cultus Regius apud Hebræos quis. Græci, Romaniq; magistratus coronati iudicant. Iob locus difficilis ex cap. XXIX. diligenter expensus. Iſaias duobus locis explicatus. Sapientia vnus iuſtratus.

FVISSE Vero præcipuum ac legitimum Regis munus iudicium exercere, sacrae literæ docent. Deut. XXVII. vbi cum seniores Regem à Samuele postulant; non aliam ob causam primum postulât, quam vt eos iudicet. *Constituere nobis Regem vt iudicet nos, sicut vniuersæ habent nationes.* Et infra. *Nequaquam, sed erit super nos, & erimus nos quoq; sicut omnes gentes, & iudicabit nos rex noster.* Sed hac de re tam multa sunt in sacris literis testimonia vt in ijs describendis frustra iuscipiatur labor. In humanis præterea non reperias pauciora. Collegit ea Tiraquellus in lib. de Nobilitate. Nam & Priamus Rex, & Regina Dido iura legesque dant apud Virgilium, & Romanos fere omnes imperatores idem fecisse, annalium monumenta testantur.

Regum munus iudicare.

Deuter. 27.

Tiraquellus.

Cultum autem Regium etiã in iudicando apud Hebræos fuisse coronam, sceptrum, & purpuram, vel illa Philonis ostendunt in Flaccum: vbi de Ægyptijs, qui vt Agrippæ iudæorum Regi illuderent, Carabam stultum hominem Regio cultu indutum ius dicere coegerunt: *Capiti, inquit, diadema imponunt papyraceum, pro palludamento corpori storem induunt, pro sceptro frustum arundinis humi sublatum quidam ei dedit in manum. Sic ornatum Regijs insignijs, & in Regem transformatum more histrionico, adolſcentes pericas in*

Cultus Regius in iudicando.

Philo. Iud.

Cc humeris

humeris gestantes stipabant pro satellitio: tum alij salutatum accedebant, alij sibi reddi iura petebant: alij consulebant eum de rep. acclamatum est à circumstantibus magna voce *Marim* appellantibus: quod nomen Syris significat dominum: norant enim *Agripam Syrum* generatione & regnare in bona portione Syriae.

Act. cap. 13. In Act. Apost. cap. XIII. Herodes autem vestitus veste Regia sedit pro tribunali & concionabatur ad eos. Vestis autem Regiæ nomine, purpuram, sceptrum & coronam complectitur. **Iosephus.** Antiq. Iudaic. lib. XVII. cap. XI. hæc omnia in ornatu regio numerat, cum de Herode ad sepulcrum elato sic scribit. Eratq; ipse mortuus circum amictus purpureis vestimentis, caput eius diademate coronatum: sceptrum quoq; in manu eius, velut si à viuo teneretur, erat appositum. Et lib. III. Eisd. cap. III. Purpura & cydaris byssina inter ornamenta regia numerantur.

Constat autem Reges in vestitu regio iudicasse, & coronam & sceptrum iudiciariæ potestatis symbola fuisse: & ea Reges in iudicando usurpasse non obscure firmatur ex XXI. cap. Ezechiel. Vbi iubetur Sedechias coronam de capite ponere, & certè hanc ob causam, quia iniquus est iudex, & promittitur iudici æquiori. Hæc dicit Dominus Deus, Aufer Cydarim, tolle coronam: nonne hæc est quæ humilem subleuauit, & sublimem humiliauit. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem, ponam eam: & hoc non factum est, donec veniret cuius est iudicium, & tradam ei. Et **Sapient. VI.** sic legitur. Si ergo delectamini sedibus & sceptris o Reges populi, diligite sapientiam. Quod perinde est ac si dicat, qui iudicandi ac ferendi leges munere gloriamini (quoniam hæc duo in sceptro & sede siue tribunali significantur) siue quia alios docere ac regere vultis, sectamini sapientiam, quæ Reges, quæ iudices, quæ doctores non solum maxime commendat, sed etiam efficit.

Baruch. 6. Huc etià illa spectant ex cap. VI. Prophetæ Baruch, vbi de Babyloniorum Dijs ita loquitur. Sceptrum autem habent vt homo, sicut iudex Regionis. Et certè Moysi virgā tanquā iudici Deus dedit in manus: & nostri sæculi iudices pro sceptris virgas

virgas gestare consuevere. Nec obscurum est Deos olim *Purpura in cultu regio.*
gentium eiusmodi virgas manibus prætulisse. Purpuram autem incultu regio numerari, quis ignorat? l. Machab. cap. XIII. Simoni duci & Pontifici Maximo datum est vt operiretur purpura & auro. Et Iudic. VIII. Reges Madian vi solitos purpura scribitur. Christo autem cum milites illudant, Chlamidem coccineam, id est purpuream induitur, & corona in capite spinea, sceptrum in manu arundineum collocatur, vt Regem tanquam in scena, per ludibrium representaret. Ex quibus efficitur, cū Reges incultu regio iudicarent, is autem cultus & vestes & coronam & sceptrum complectatur, eos cum eiusmodi insignibus iudicasse.

De Erythræis hæc scribit Hippias Erythræus lib. II. Historiarum. *Erythræi purpurati in purcos amictus sagulas, purpurea habentes.* Addo etiam apud Græcos atque Romanos, Magistratus atque ordines publicos coronatos iudicasse. Bonus mihi auctor Tertullianus. *Tertullianus*
De corona militis. Coronant & publicos ordines laureis publica causa, Magistratus vero insuper aureis, vt Athenis, vt Romæ. Vnde Beatus Iob lucem accipit cap. XXIX:

Iustitia indutus sum, & vestiui me, quasi vestimento & Iobus explicatus.
diademate iudicio meo. Videtur autem Iob spectasse sine dubio ad veterem exercendi iudicii consuetudinem, cum & Reges, & in veste Regia tribunal inibant, iura legesque daturi, cum ostentatione Regiæ Maiestatis. Dicit itaque se non tam specie ipsa, non habitu cultuque corporis iudicem, quam re, quam æquitate, quam fide, quam integritate representasse. Nam & Regulum fuisse, & ius in sua ditione dixisse, & causas pro tribunali cognouisse, cum ea quæ proximè dixit, ostendunt, tum auctores nonnulli confirmant, ex illis quæ sunt in cap. XIX. *Speliavit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.* Acquemadmodum, inquit, ius dicturi Reges conciliandæ obsequantiæ, ac Regij splendoris ostentandi causa purpuram induunt, sceptrum præferunt, caput diademate ornant: Ego horum loco ornamentorum iustitiam,

& iudiciū assumo, & reuerentiam capto controuersias ex a quo & bono diiudicando. *Iustitia*, inquit, *Indutus sum*, & *vestiuit me quasi diademate iudicio meo*. Quod perinde est ac si dicat: *No era yo Iuez en la aparencia, como muchos que en el habito lo parecen y no lo son, sino en la realidad y verdad: ni hazia ostentacion de serlo en el traje, y vestido, sino en las obras. Y las deuissas è insignias de mi iudicatura, el vestido y corona en que todos me conocian y respe-*

Philonis in tauran como a Iuez, era la fiel y verdadera execucion de la Iusticia. Audite obsecro *Philonem Iudæum*, qui in hac sententia.

sententiam, vt in alias solet, egregiè disputans in libro de creatione principis, Regem ipsum secum ita loquentem inducit. *Ergo cum alij Reges sceptro vtantur pro gestamine, mihi pro sceptro erit hoc legum compendium: hoc insigni gloria-bor, hoc me inuictum reddet & inculpabilem summiq; Regis imitatore.* Hoc est Dei Opt. Max. qui pro purpura & sceptro iustitiam & equitatem vsurpat in iudicando.

Isaia 2. Ex qua certè similitudine dictum videtur illud *Isaia. II.* de verbo corporato vero iudice viuorum atque mortuorum. *Et erit iustitia cingulum lumborum eius & fides cinctio ieiunij eius: Et erit iustitia cinctus lumbos suos: & veritate involutus latera sua.* Id est, iustitia & iudiciū indumentum eius. Ea sunt etiam præparatio sedis suæ, id est, tribunalis, in quo ad iudicandum sessurus est.

Psal. 9. *Psal. IX.* *Parauit in iudicio thronum suum, & ipse indicabit orbem terræ in equitate.* Id est, adornauit, instruxit, strauit tribunal suum iustitia, quæ veluti aurea purpurea ve-

Athenius. stragula Reges, ita ipsum præcipuè commendat. Nam & tribunalia olim purpura sternebantur: maximè apud Persas de quibus *Athenæus lib. XII. cap. III.* *Thronusque in quo*

Tribunalia purpurea. *ins dicere consueuerat, erat aureus, circa quem quatuor aureæ columnæ lapillis distinctæ mirum in modum circumponebantur: inter quas purpurea vestis variegata extendebatur. Sed Persis tribunal sub aurea interdum platano ac vite situm erat. Docet idem auctor paulo ante: Aureas autem Platanos, & auream vitem, racemos ex smaragdis habentem, carb-*
nibusque

nibusque Indis, ac alijs magnificentiſſimis lapillis, in quos ex-
mij fiebant sumtus, sub quibus Persarum Reges sepius seden-
tes iura dicere consueverant: multo minora videri, inquit Phy-
larchus: &c. Præterea Isaia XVI. Et preparabit in miseri-
cordia solium, & sedebit super eum in veritate, in tabernaculo
David iudicans & querens iudicium. Nam cum iudicialiæ
potestatis insignia sint vestes, & coronæ: ut Christum
iudicem non specie tantum, sed re etiam ipsa agnosca-
mus, loco vestium iudicialium, nempe purpuræ & fi-
bulæ aureæ, quibus ad rethes astringi solebant (de his cre-
bra in libris Machabeorum mentio) iustitiam illi & fi-
dem tribuit Isaia: & pro corona, spiritum sapientiæ & in-
tellectus, cuius sedes caput est. Et requiescet super eum
spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus con-
filiij. & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit
eum spiritus timoris Domini: non secundum visionem oculo-
rum indicabit, neque secundum auditum aurium arguet. Qui-
bus verbis virtutes iudicum omnes complexus est, quæ
iudicem magis quam purpura coronæque faciunt. Nam
& vbi nostra habent cingulum, Hebræa, amictum sup-
ponunt, & pro cinctorio Balthem: qui ex auro esse so-
lebat, neque ulli nisi Regi ferre licebat. Machab. lib.
I. cap. XLIII. cum Simon Ionathæ frater sacerdos & prin-
ceps populi constituitur, cauetur ne ullus præter ipsam
vestiatur purpura, & utatur fibula aurea. Et c. II. Antio-
chus Rex Ionathæ potestatem facit, ut purpuram induat,
& fibula utatur aurea, cum illi & sacerdotium & gentis
suæ detulit principatum. Moris enim erat apud varias
gentes, ut amici Regum in purpureis cernerentur, ut ex
his alijsque compluribus locis aperte perspicitur. Ma-
ximè si iudicaturi essent pro Rege. Ita Christus Magni
Alexandri amicus cum ius dicturus esset. Vestibus purpu-
reis indutus ambulabat, ut ait Athenæus lib. XII. cap.
XVIII. sed Alexander presidarios etiam suos purpura-
tos esse volebat, ut ibidem scribitur. Sed de amicis hæc
scripsit cinnatibus ijs, quæ sunt in Iona, prioribusque

Isaia 16.

Iudiciū vtr
intus.Amici Re-
gū purpurati
Maximè in
dices

Chrys, vt purpuram ipsi mitterent, quoniam omnes amicos purpureas vestes gestare volebat. Antiochus etiam Syriæ Rex mille quingentos & amplius purpuratos in pompa duxit. Idem qui supra auctor. lib. V. cap. III. Erant & bimille supra quingentos, omnes isti prædicti purpurea habebant superindumenta, multi etiam auro intexta, & beluata.

CAPVT. VIII

IUSTITIA, ET IUDICIUM QUID

hoc loco Iobi, in alijsque significant. Cydaris Regum et purpura quid ostendant. Amictus sardius & iris Apoc. III. cuius rei Symbolum. Extremi iudicii multa signa ad similitudinem eorum, quæ fiebant in hominum iudicijs usurpata. Cur ille Dies magnus appelletur.

QVONIAM Vestitum se dicit Iob iustitia & iudicio, & sunt qui discrimen inter has duas voces constituent, quod facile apud alios reperias, hoc solum dicam: duo hisce verbis præcipua iudicum munera comprehendendi, nempe damnandi, & absol-

Iustitia ius uendi, clementiæ & severitatis. Enim verò iustitia ius bonum, & bonum & æquum dicit, hoc est, Razon y corteſia, justicia con misericordia. Iudicium, ius summum, idest, æquum.

Iudiciũ ius tatem cum severitate. Justicia con rigor. Virumque igitur se præstasse Iob dicit. Pater, inquit, eram pauperum:

summun. hoc est, in tenuiorum causis non tam iudicem quam patrem agebam. Et addit. *Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. idest, cum potentioribus, & sceleratis longè aliter me gerebam. Hazrales muelas, y sacanales la presa no solo de entre las manos, mas aun de entre los dientes. In hoc enim cum fides, tum constantia iudicis maximè cernitur, si tenuiores iniuria*
Iudiciũ mu-
neri. *prohi-*

prohibeat, potentiores in officio cōtineat, nec patiatur leges vt aranearum telas esse in republica (quod de Atheniensi legibus Anaxarxes, & Solō dicere soliti sunt) quæ muscas & eiusmodi quasdam bestiolas implicent, cum ipsæ à maioribus irrumpantur.

Nec aliud opinor Cydaris illa regum, idest fascia candida olim pro corona vsurpata cū veste purpurea significabat, quam clementiam cum seueritate, iustitiam cū misericordia copulatam. Quam adeo solempne fuit priscis ostentare indicando, vt in capitis etiam causis, in quibus fere nullus clementiæ locus, eam praeferre contenderent. Hinc illa mutatio vestis, hinc veli ante iudicatuos, obductio: hinc illi ad mœrorē compositi vultus (quos Basilus supra describit) & misericordiæ simulatio. Hinc deniq; necessitatis significatio non solum in vultu, sed etiam in verbis, quorum atrocitatem studiosè vitabant. Seneca Pater. *Etiā quibus animaduertere in damnatos necesse est, non dicunt, Occide, non Mœrere: sed lege age, crudelitatem imperij verbo mitiore subducunt.* Ideo etiā cum Apoc. III. sedes iudicij Christo ponitur in Cælo, Iri circūdatur, & ipse in specie Sardij lapidis cōspicitur, vt ex habitu iudicē intelligas, atque regē: qui pro corona Irim, pro purpurea veste amictū Sardij gestet, idest: rufum siue sanguinei coloris, in quo iustitiæ vindictis Symbolū inest, vti miserentis in Irīde, ex B. Amb. sententia. Ita etiā illud Isaia cap. II. explicatur. cū de Christo iudice scribitur: *Indicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: & percutiet terram virga oris sui, & Spiritu labiorum suorum interficiet impium.* Quod Hispanè dixeris. *Hanc iusticia a los pobres con misericordia, barales cortesia en sus negocios, &c.*

Ac quoniam huc dilapsus est sermo, definiam, si de extremi iudicij die verbum addidero. Nam cum duo præcipua iudicantium munera Christus Opt. Max. eo die sit præstaturus, nempe absoluedi, cum improbos supplicijs addi-

Cydaris Regum quid, et quo Symbolo. Clementia in indice comē data.

Seneca.

Apoc. 4. lo-cus explicatus.

Isaia 1. r.

Multa in extremi iudicij antiquorum similia.

ponitur: troni præterea cum illo iudicaturis terræ Senatoribus, hoc est Apostolis, exponuntur: & ipse in veste candida tribunal ascendit, & igneus ex ore fluuius erumpit, vt in candore vestis absoluendumus intelligas: qui color in sacris humanisque literis & letitiam, & felicitatem significat. Et in igneo flumine damnandi seueritatem accipias, quo poenarum omnes acerbitates in eisdem literis exprimuntur.

Sed neque illas, quæ ad inferendum terrorem veteres inuenere desideres. Senec. Controu. lib. V. *Ascendit, inquit, Iudiciorum prætor tribunal inspectante provincia: noxiæ post terga ligantur mos vetus ad manus: statim intento ac tristi omnium vultu fit à præcone si- terrorem in- lentium? adhibentur deinde legitima verba, canitur ex altera cutiendum. parte classicum, &c.* Vides vt ista etiam consonent: Classico enim euocabitur in iudicium orbis, canet enim tuba, & facto ab Angelis silentio adhibebuntur à supremo iudice legitima verba, id est absoluendi damnandique formulæ. *Venite benedicti Patris mei, &c. Et illa. Ite maledicti in ignem æternum.*

Iudicij dies Atque hanc ob causam magnus, opinor, dies ille appel-
etur magnus. latur, quod magna omnia, summaque iudex sui officij munera obiturus in eo sit: absoluendi nimirum atque damnandi, misericordiæ iuxta atque seueritatis exercendæ: liberandi probos à temporarijs vitæ mortalis incômodis, atque etiâ ab igne purgati, & improbos æternis ignibus destinandi. Sed hac de re dictum à nobis vberius est sub finem lib. I.

Fascia quid. Redeo igitur ad Cydarim, siue fasciam candidam, qua regiam potentiam significari Goropius arbitratur. Apud Barbaros enim, fascia nomê à manu, symbolo potestatis, duxit. Apud Germanos etiam fascia illius propria est, penes cuius manum, siue potestatem sunt omnia. Id quod ex vocis potestate Goropius colligit in Gigantomachia. Capiti autem potius quam vlli alii membro circumdatur, vt primaria in alios, sicut capitis in membra, potestas significetur, sed hac de re nimis multa ille, quæ otiosum lectorem tenere facile possint.

Ego ad alia.

C A P V T.

CAPVT IX.

INDIGNISSIMVS BABYLO-
 niorum mos in exponendis ad adem Veneris puellis, aduena-
 rum libidini transeuntium, notatus Baruch VI, & Herodo-
 ti lib. I. sed neuter hactenus explicatus. Hierem. III. &
 Psalm. CXVII. loci singuli expositi. zonam soluere, fanem
 dirumpere, quid. Vulgati lectio defensa, & illustrata, alia
 quoq; probata & explicata.

IN Ea epistola, quam ad Populum Babylo-
 niorū seruitute oppressum Hieremias Pro-
 pheta scripsit, quæque Baruch. VI. legitur,
 tametsi multa sunt, quæ historiæ veteris cog-
 nitionem desiderent, illud tamen de mulie-
 ribus circumdatis funibus ad vias sedētibus,
 & succendentibus ossa oliuarum, Apollinem requirit, qui
 de toto loco diuinet. Is enim sic habet. *Mulieres autem circū-*
datae funibus in vijs sedent, succedentes ossa oliuarum. Cum autem
aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, pro-
ximæ suæ exprobrat, quod ea non sit digna habita sicut ipsa, neq; fu-
nis eius diruptus sit. Vbi de toto in primis isto ritu dubitatur
 cuiusmodi fuerit, deinde funibus circumdatas esse, & funem
 dirumpi, quid sit? Denique ossa ne oliuarum, vt Vulgatus,
 an fursures, vt omnes alij vertunt, ex more antiquo succen-
 derentur, & quem in finem. Quibus certè de rebus nemo,
 quem ego viderim, ante me.

Nam quod Lyra in hunc locum scribit, mulieres illas tā-
 quam magni alicuius criminis reas, illius expiandi causa fu-
 nibus obligari, à quo id, nisi à se dicat, planè non video. Hanc
 enim legem Babylonij communem fuisse scribit Herodo-
 tus lib. I. verbis fere totidem cum Propheta. *Ad templum in-*
quit, Veneris sedent nodis, corollisq; tempora reuinctæ: è quibus dum
alia seorsum abeunt, alia regrediuntur. Nam diuerticula vndecumq;
sic funiculis distincta aditum præbent externis ad mulieres illas,

Baruch. 6.
 Locns difficil-
 limus.

Herodotus,
 Puellæ ad tē-
 plū Veneris.

Dd quam

quam cuiq; libuerit diligendam. Porro cum semel illic confederint, non prius domum regrediantur, quam hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum coniecerit, & cum eadem à fano seorsum abducta rem habuerit.

Auctores qui hunc locum tetigere. Ex quibus, acutè monuit quidam è nostris grauissimus, atque sapientissimus auctor Benedictus Pereira, lucem afferri posse Prophetæ, quamquam ille ne aberraret à suo in Genesim pulcerrimo cursu, campum hunc alijs reliquit, in quo studiosorum desudaret industria. Hunc certe ritum ex auctoribus plurimi tetigerunt. Cælius in Antiquis lection. lib. VIII. cap. XI. Polydor. Virgil. lib. III. cap. XVII. Lilius Gyral. in Venere. Thomas Bozius, de signis Ecclesiæ. tom. I. aliique. Sed omnes totidem cum Herodoto verbis. Quare studium ego atque diligentiam quantam polliceri possum, ad Prophetæ locum atque ad Herodotum ipsum explicandum, tantam afferam, & exordiar. Ac primum illud statuam quod & sacræ literæ docent, Feminas olim in vijs, in compitis, ad Veneris maximè templa religionis etiam ergo solitas desiderare. Ezechielis enim XVI. multa similia narrantur his, quæ Baruch VI. leguntur. *Exposuisti fornicationem tuam omni transeunti ut eius fieres. Et paulo post. Ad omne caput viæ edificasti signum prostitutionis tuæ, & abominabilem fecisti decorem tuum, & diuisti pedes tuos omni transeunti. Nunc ad Prophetam.*

1. Baruch explicatio.

MULIERES AUTEM CIRCUNDATÆ FUNIBVS, &c. Græcè in exemplari. *Shecenis.* Quæ vox Iuncum significat: et quoniam ex iunco funes olim intexti, ut auctor est Plinius lib. XVIII. cap. II. Ideo iuncis, & funibus communis est vox, non secus atque spartum reffibus, atque plantis, ex quibus illæ texuntur. *Circundatæ, igitur, funibus.* Hoc est, vulgari cingulo, aut zona iunceæ præcinctæ. An quia vulgares feminae, cuiusmodi has fuisse tradit Herodotus, gemmata zona, aurea, argentea ve ornari non possent? Cuiusmodi illa, qua se Iuno louem deceptura præcingit apud Homerum. Iliad. XIII.

Homerus.

Tum formosa habili præcingit corpora zona.

Aurcolis

Aureolis vario pendentibus ordine bullis.

Sed apud Aegyptios auro interdum præcinctas videas puellas. Athenæus enim lib. V. cap. V. De pompa Ptolemei Philadelphi, ita scribit: *Hunc puella quingentæ purpureis vestibus, auroq; præcincta sequebantur.* *Auro cinctæ puellæ. Athenæus.*

Coniecturam facit Isai. cap. III. Vbi cum servitutem filiarum Sion describeret, ita dicit. *Et erit pro zona funiculus.* *Isaias explicatus.* Hoc est, pro zona siue cingulo pretioso atque eleganti, quo matronas, ingenuasque feminas cingi fas est, funiculo iunceo, siue sparteo servilium puellarum in morem succingentur. In Græcis autem eadem vox Schœnijs reposita est in hoc loco Isaïæ, *κα αντιζωνijs schœnio zose.* Id est, funiculo succingentur: quod vile genus cinguli est, cuiusmodi apud Hebræos proverbiali forma iactatur, Cinctorium Sacci.

Quod si quis mihi obijciat, non omnes illas feminas humilioris fuisse conditionis, sed plures fortasse melioris, quas eiusmodi cinguli non decerent: huic ego satis me facturum posse putarem, si ab Herodoto responderem, eiusmodi quæ essent, aliter hospites ad templum Veneris præstolatas. Ita enim scribit. *Ceterum cum pleraq; sint diuitijs tumentes, quæ sui copiam facere recusent: hæc vehiculis cameratis vectæ pro templo consistunt, relicta interim à tergo magna famulitij turba.* Sed est præterea quod respondeam, nempe mulieres illas sumibus, siue Schœnijs ut est in originali Græco, circumdatas, siue cinctas fuisse, in honorem Veneris: cui texta siue vincla iuncea grata fuisse vel nomen ipsum ostendit: quo interdum appellatam scribit Hermodolus apud Lil. Gyrat. in Venere. Schœnim quippe nominatam ferunt. cui etiam Ovidius consonat, apud quem lib. II. Fastor. texta iuncea inter donaria Veneris nominantur. *Ovidius 4. Fast.*

Cumque suo Veneri date grata Syssimbria lacte:
Textaq; composita, iuncea vincla rosa.

Huc etiam Plautus referri potest, qui meretriculas viles, ac sordidas Schœniculas appellavit, quas Festus, *Meretrices schœniculæ.*

Cæl. Rhodig.

ab Schoeno vnguento vilissimo, quo utebantur, sic dictas putat.

Nodi & co-
rollæ quid.

Atque hoc forsan intellexit Cælius lib. VIII. cap. XI cum de Babyloniorum ritu scribens, feminis illas thēminge coronari solitas dicit. Quo etiam spectare possit Herodotus, cum easdem nodis, corollisque vinctas describit. Nodi itaque, siue funiculi, siue Schoenij, videtur fuisse vincla, siue ferta de iuncis floribusque contexta. Nec dissimiles certè corollas è iuncis floribusque implicatas gestasse feminas Indicas narrauit mihi se vidisse in numismate quodam vir grauis, ac diligens harum rerum obseruator, & optimo in his litteris iudicio Paulus Cespedes Cordubensis. Quas ego gestari etiamnum per ferias B. Ioanni Baptistæ sacras, maximè ab his qui è flumine redeunt, sæpissime vidi. Coronabantur

Femine cur
coronatae.

autem feminae siue quia Veneri sacrificaturæ, siue quia amabant. Sunt enim vincti amantes: vt ait Athenæus Quem ad morem illa faciunt Ezechiel. XXIII. vbi eiusmodi corollas gestasse meretrices, & ijs ornasse Deos suos, quos sub amasiorum nomine Propheta intelligit, ex his, quæ subijciam, ostendetur: *Posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosissimas in capitibus eorum.*

Ezechiel: 23

Tentoria e-
tiam corona
ta.

Quem in locum Hieron. Prado nobilis è nostris sacrarum litterarum interpres: videtur, inquit, meretrices illæ ex rosis, vel violis, alijs ve odoriferis floribus, & frondibus ferta sibi plexuisse decoris &c. cum ea ceremonia meretrices se ipsas proferebantur fidelissimas, & amantissimas sponsas Deorum. Quibus etiam coronis diueticula sua ornabant feminae Babylonicæ, solempni amantium ritu, qui amicarum limina coronabant, vt se amare profiterentur. Sed occurrat mihi aliquis, ac dicat: Viros feminarum limina coronasse, dubium non est: sed nunquid etiam feminae virorum? rectè inquam, hoc loco: nam femina virum seletatur, lectum, cubile sternit, sacris magicis illigare conatur, coronis allicit, ac se se in hospitis prætereuntis amorem insinuans, omnes captat illius capiundi occasiones.

Huc

Huc etiam accedit, Hebræos quidquid variè intextum, aut implicatum est funiculi vocabulo solitos appellare, & explicare. Psal. CXVII. vbi nostra. *Constituite diem solemnem in condensis.* Hebræa sic legunt. *Alligate agnum funibus intricatis.* Vel vt alij: *Cingite ramis in semetipsos implicatis: redimite corollis mira varietate contextis.* Nam & apud Græcos quidquid frondosum est, coronamentum dicitur. Athenæus lib. cap. VIII. *Cratinus autem comicus coronam vocauit coronamentum in Ulysibus lotum, quia omnia frondosa ab Atheniensibus coronamenta nuncupantur.*

Athenæus.
*Coronamen-
tum quid*

Quare siue funiculus pro cingulo, Zonæ funcea, siue pro corolla, vt proximè diximus, capiatur, postremum illud, quod sequitur, facile intelligatur. Enim vero quæ mulier à viro cognita primum fuerat, vicinæ exprobrabat, quod ea non fuisset digna habita, neque funis eius diruptus esset. Nam cum hospes quam duce-
ret pulcriorem atque gratiorem, eam sibi deligeret, cum qua Venerem perageret, & hac peracta corollam nodosque deponeret, amatorias videlicet illecebras atque insignia, non mirum si aliæ quoque indignè ferrent se ab illo qui vnâ selegerat, præ illa contentas: maximè cum cogerentur inibi, dum amatorem fortirentur, diutius desidere. Funem præterea disrumpi, nihil aliud est quam discingi, quam Zonam soluere, quam coire. Discingebantur enim feminæ in Venerem. Horat. de quadam in adulterio deprehensa. lib. I. Satyr. II.

Zonam soluere.

Horat.

Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo.

Nè nummi pereant.

Zona autem soluebatur nouæ nuptæ thalamum subeunt. Vnde Zonam soluere idem est, quod viro copulari. Catullus. Catull. Epigram. II. ad passerem Lesbicæ.

Quod Zonam soluit diu ligatam.

Et Epigram. XXVI. ad Ianuam.

Quod posset Zonam soluere Virgineam.

Et apud Græcos, Musæus de Amore Erûs & Leandri: *Musæus.*
Sic quidem illa locuta est: hic vero statim soluit Zonam.

Theocryptus. Et apud Theocryptum Edyllio XIX. de Europa Nympha
Neque diu animum floribus oblectatura erat,
Neque virginalem Zonam impollutam conseruatura.
 Exempla apud Homer. & alios. Adhuc mihi multa super-
 sunt, quæ ad huius partis explicationem adduci merito vi-
 deantur : sed caput hoc ne ultra iustam magnitudinem
 producat, rejicienda videntur in proximum.

CAPVT. X.

P R O X I M I L O C I B A R U C H

tertia, atque etiam quarta, & continens ex vulgati lectio-
 ne interpretatio. Funiculus in sacris pro cubili, pro lecto,
 & tabernaculo. Psal. CXXXVIII. & Hierem. IX. lo-
 cus explicatus. Osium Olinarum ac fursurum combustio:
 funiculorum etiam obligatio, & diruptio, ex arcanis gentium sa-
 cris deriuata. Veneficiorum ritus & formulæ aliquot.

V A N Q V A M Ex his, quæ proximo capite
 diximus, allata lux videbatur ad eâ loci Ba-
 ruch partē, quam sumimus explicandam,
 tamen adjiciam adhuc tertiam, quartam
 etiam interpretationem, quæ singularium
 per se partium, & earum inter se commodâ
 cohærentiam, & coagmentationem complectetur. Pro-

Altera Ba- pheta sic. *Mulieres autem sedent in vijs circumdatæ funibus.*
ruch explica Hoc est, inclusa tentorijs, aut tabernaculis circumscrip-
tio. tæ, eiusmodi funibus, aut textis iunceis distentis. Quia sa-
Psal. 138. niculus etiam apud Hebræos lectum, siue cubiculum in-
 quo cubare solemus, significare cōsuevit. Ita Ps. CXXXVIII
Semitam meam, & funiculum meum inuestigasti. In Hebræo.
Et cubitum meum cinxisti. Iter quo mbulo, & locum, in quo
Chaldæus. recubo. Quare Chaldæus. Sed & quando ambulo in via, &
 accumbo ad vacandum legi &c. Hoc est, cum ad meditandâ
 legem

legem in meum me cubile recipio. Funibus autem & lectos, & tabernacula distendi solita lib. II. docuimus, cum *Diuerticul.* de vestimentis pigneratis ex Amos. II. disputauimus. Ibi funibus distendi enim LXX. Viri legunt: *Et vestimenta sua funibus alligantincta* *velamina faciebant.* Chald. autem sic: *Super lectulis pigneratis.* Et certè hæc sunt illa diuerticula sic funibus distincta apud Herodotum. sic, inquam, funibus distincta, idest ad instar nodorum atque corollarum, quibus capita impediabantur, colligata, & extensa. Quæ vel ex pellibus vel è vestibus funibus distendi verisimile est, opere nimirum subititio, ac tâtisper duraturo, dū mulier hospite fortiretur.

Et nescio quid simile subodoror in Athenæo, cuius hæc sunt ex lib. XII. cap. V. de Thyrrenis, ac Siculis. *Cocunt autem ac congregiuntur se inuicem aliquando intuentes: at sapius circa thorum operimenta iacientes, quæ virgulis sunt intexta, superiusque vestes extenduntur.* Hieronymus etiam Rhodius in Historic. Comētarijs, scribit, quod Sophocles puerum rapuit cum eo congressurus. *Atque puer propriam vestem super herbas extendit, Sophoclisque veste sunt circumtecti.* Ex calamis enim atque viminibus olim scenæ ut lib. I. docuimus. Firmatur sententia ex illo. Ezechiel. XVI. *Exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut eius fieres, & sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde confusa, & fornicata es super eis.* Et paulo post. *Ad omne caput viæ edificasti signum prostitutionis tuæ, & abominabilem fecisti decorem tuum, & diuisti pedes tuos omni transeunti.* Vbi Hieronym. *Edificasti tibi lupanar.* LXX. *Habitaculum fornicationis.* Quæ omnia in idem recidunt, & cum explicatione nostra sponte consentiunt. Funibus autem distendi solita excelsa siue tabernacula apud veteres etiam obscurum non est, inde enim tentoria: quia funibus tendebantur. Tacit. lib. III. Hist. *Incisis tabernaculorum funibus suis met rētorijs coopertos trucidabāt.* D. Isid. dicta scribit, tabernacula, quod cortinæ funibus distentæ tabulis interstantibus appenderentur, quæ tentoria sustinerent.

Sedebant igitur in tabernaculis singulis singulæ, quæ

Athenæus.

*Hieronymus
Rhodius.*

Ezechiel. 16

Funibus distenta taber.

Cornel. Tac.

sibi ad præstolandos hospites comparauerant. Verisimile autem est eiusmodi, siue tuguria, siue diuerticula, siue tabernacula, siue cubilia malis appellare, cum lectulo ad cubandum, tum alijs rebus ad vitæ cultum necessarijs instructa fuisse: cum cogerentur interdum in ijs ad triennium cōmorari. Nec verò aut longius ductum, aut durius dictum videri debet, si funis pro lecto, aut pro cubili lectus accipiat. Nam præterquam quod multa sunt in sacris litteris testimonia, quæ id confirmant, vt paulo ante diximus, & dicitur vberius infra: Latinis satis frequens tropus est Synecdoche, cum aut pars pro toto, aut continens pro cōtento; aut, quod hoc loco fit, contentum pro continente vsurpatur. Sed explicatio posterioris partis maiorem lucem priori afferet.

Funis diruptus quid. **NEQUE FUNIS EIUS DIRVPTVS SIT.** Hoc est, neque tabernaculum eius, siue diuerticulum su-

Hierem. 10. blatum sit: eadem enim loquendi formula Hieremiæ X. tabernaculi demolitio explicatur. *Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt: filij mei exierunt à me, & non subsistunt: non est qui extendat vltra tentorium meum, & eri-*

Funiculi pro tentorio. *gat pelles meas.* Ecce diruptos funiculos, id est, dissipatas pelles, & tentorium deiectum. ita etiam LXX. *Tabernaculum meum miseria affectum est, & omnes pelles meæ dissipatæ sunt: non est vltra locus tentorij mei, locus pellium mearum.* Chald. autem sic. *Terra mea deserta est, & omnes vrbes meæ direptæ sunt: populus meus migravit, & non comparet, nec est qui extendat vltra tabernaculum meum, & erigat cortinas meas.* Itaque cortinarum, pellium, ac funiculorum tabernaculi nomine, idem significatur: nempe vrbes ac populi, quæ omnia vastata desolebat. Funem igitur eius non esse diruptum, nihil erit aliud, quam adhuc relictam esse intentorio, quod in eum vltimum sibi distenderat. Alioqui enim dissolui oportuisset, si finem, cuius causa diuerticulum texuerat, consecuta esset. Iam ad vltimam & continentem singularum inter se partium coherentiam explicandam aggre-
diamur,

CIRCV M-

CIRCUMDATÆ FUNIBVS. An quia ar-
 na sacra, idest amatoria veneficia peragerent, vt prateru-
 tium amorem sibi conciliarent? quod vulgare eius sæculi
 vitium inter gentes. In his autem veneficiorum sacris necti
 vincula altari, atque etiam hominibus licia circunda-
 ri, seruatum à priscis. Ita tamen vt necteret vincu-
 la qui se, aut alios in amorem velleret inducere:
 solueret autem qui se amoribus cuperet expedire.
 Ita apud Virgilium. Dido sacra Dijs inferis magica fa-
 ctura, ita facit.

*Vincula in
sacris Magi-
cis.*

Virgilius.

Vnum exuta pedem vinculis in veste recincta.

Quia, vt ait Seruius, id agitur vt ista soluatur, & innecta-
 tur Aeneas. Petron. in Satyrico. *Illa de sinu licium protu-
 lit varij coloris filis intortum, cernicemque vinxit meam.*
 Virgilij. Eglog. VIII. Imago Daphnidis tribus licijs, tri-
 plici colore circumdatur: quo significat venefica ita se amo-
 re implicari, & velle vt ita Daphnis ipsius amore implice-
 tur. Deinde terni colores tribus nodis nectuntur, vt Daph-
 nis ita amore nectatur.

*Petron. Ar-
bit.*

Virgilius.

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore

Licia circundo, terq; hæc altaria circum

Effigiem duco.

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores:

Necte Amarylli modo, & Veneris dic vincula necto.

Propertius lib. III. Eleg. V.

Propertius.

Cinctaq; funesto lanea vitta viro.

Sed hac de re tam multa sunt apud Theocryt. Virg. Luca-
 num, Valer. Flac. Ouid. Propert. vt satis fuerit attigisse.

Quare Circundatæ sedent funibus Babylonica illæ mu-
 lieres, vt se transeuntium amoribus deuinctas esse signifi-
 cent, & velle se vt illi pariter iisdem amoribus impli-
 centur. Et certe huc etiam spectare videtur Herodo-
 tus, cum illas scribit nodis corollisque tempora reuinctas:
 nam nodi etiam & fecta in veneficijs vsurpata. lib. IIII.
Aneid. Elisa sacrum factura magicum, vt amorem a se in
Aneam deriuaret:

*Mulieres
cur funibus
circundatæ.*

Ee

Intenditq;

*Intenditq; locum fertis, & fronde coronat
Funerea.*

Diuerticula Quod autem addit Herodotus habuisse mulieres illas di-
sic funiculis uerticula sic funiculis distincta, si etiam explicari possit,
distincta. ut diuerticula eisdem nodis ac fertis, quibus ipsæ redimitæ
erant, fuerint coronata, ex amantium gentilitio ritu; de quo
Athenæus lib. XV. cap. II. Vbi tum demum solui coronas a-
mantium scribit, cum amore liberati manumissique fue-
rint amatores. Particula itaque SIC, in Herodoto similitu-
dinem dicere videtur, ac referri ad nodos & vincula, quibus
Vmbracula feminarum tempora vinctebantur. Scimus autem um-
olim ex ra- bracula olim ex ramis aliquando contexta, & coronis etiam
mis. ac virtutis, alijsque ornamentis instructa. Nam Athenæus

Athenæus. lib. V. cap. V. inter alias Ptolemæi pompæ delicias, hanc e-
tiam numerat, dicens: *Circumponebatur illi umbraculum hede-
ra, vite, reliquisq; arboribus ornatum, cui coronæ, vitæ, thyr-
si, timpana, mitra, & comice, tragicaq; ac Satyrica persone*

Varro. appendebantur. Iuuat etiam illud Varronis lib. I. De vita
P. R. *Quod frontem lætice sternebant ex herba torta, appella-
tum toram. Hoc quod iniicitur, etiam nunc toral dicitur.*
Sed de hoc vberius infra. Nunc veniamus tandem ad ossa
olivarum, quæ res tantam habuit difficultatem, ut ad eam
vix vnus accesserit.

Ossa oliuarii **S VCCENDENTES OSSA OLIVARVM.**
quid. Græcè. *Pityra*: Hoc est fursures ut omnes vertunt, præter
vulgatum, interpretes, ex communilexicorum auctorita-
te. Sed tamen si hoc ita sit, *Pityra* nihil significare aliud
quam fursures (quod mihi persuadere omnino non possum
vnius fretus auctoritate *Vulgati*) tamen satis causæ videtur in
eo esse, cur traductum sit etiam per similitudinem, ad quæ-
cunque alia purgamenta, cuiusmodi sunt oliuarum ossa, si-
ue retrimenta, quæ ex contusis oleis relinquuntur, signifi-
canda. Id vero ex Athenæo confirmo, qui ex auctoritate
Vulgati le- Philemonis tritas oliuas *Pityrides* appellat lib. II. cap.
Etio defensa. XIII. *Pityrides oliuæ tritæ dicuntur, ac nigre Stemphili-
des, Callimachus etiam in Hecale, ut ibidem scribi-
tur,*

tur, oliuas Gergerimam, & pityrim connumerat. Quare præclare Vulgatus vetit ossa oliuarum: & certè arcanum videtur tetigisse veneficiorum sacrum: ex cuius antiquo ritu oliuarum ossa succendebantur. Theocrypt. Eidyllio. II. Simetham Daphnidis amore captam, sacris magicis operantem atque ita dicentem facit: *Nyn thyso ta pityra.* Id est, Nunc ossa oliuarum sacrificabo. Hic enim eadem vox *Pityra* reperitur, quam in Baruch Propheta Vulgatus transfudit in ossa oliuarum. Quamquam Theocryti interpres, *Pityra* fures. Furfures vertit, uti omnes alij præter vulgatum sacri scriptores, cum Prophetam interpretantur. Sed nemo quare id fiat exposuit. Verum siue fures illi fuerint, siue quod verius puto, tritarum retrimenta olearum, quæ succenderentur à feminis, id ea causa fiebat, ut amatorijs cantionibus ac veneficijs in sui amorem pellicerent transeuntes. Nam ex magico ritu, lauri, verbenæ, aut alij furculi, & herbæ adolentur, cum iusta quadam & solemnè verborum formula, qua significabant se amati ossa spargere, aut vrere: & velle, precarique, ut quemadmodum Philtra igne conflagrabant: ita ille amoris ignibus vreretur. Theocryptus sic Eidyll. II.

Mola quidem in igne consumitur, sed asperge

Thestylis infelix, &c.

Sparge simul & hæc dicas, Delphidis ossa spargo.

Sicut hanc ceram ego, Deo adiuuante, liquefacio,

Ita præ amore statim lique scat Myndius Delphis.

Contritas igitur oleas incendebant, ut quemadmodum illæ contritæ facilius conflagrabant, ita etiam amafius amoris flammis corripere tur. Et quidem de oliuarum ossibus, nihil habeo amplius quod dicam. Sed hoc ipsum quod est, satis opinor est ad Vulgati explicationem. Et quidem de furfibus nostro etiam seculo vestigia multa cernuntur. Ego enim sæpe audiui in iudicio quæstitorum fidei, cum veneficarum causæ legerentur, inter earum philtra fures numerari? Quod autem suspensam digito æneam lu-

*Pityraolina
ossa.*

*Pityra fur-
fures.*

*Furfures &
olina ossa
cremata in
sacris Magi-
cis.*

Theocryptus,

*Veneficiorum
quidam ritus
qui nostro æ-
tate anno.*

cornam ope dzemonis in orbem nullo mouente agitant, id quoque à primis in hæc sæcula deriuatum, vt pleraque alia de vestibus amasij, de lacertis, de bufonibus &c. Apud

Theocryptus. Theocryptum enim Simetha sic loquitur.

Vtque voluitur hic æneus orbis ope Veneris.

Sic ille voluatur ante nostras fores.

Cætera igitur quæ restant ex Prophetæ loco ex his quæ diximus, intelligi faciliè possunt. Nam mulieres illæ in honorem Veneris illi se se hospiti dabant, qui primus certam pecuniæ summam in sinum eis coniecisset. Quam in alios quam in templi vltus erogari, fas non erat, ut scribit

Clem. Alex. Herodotus lib. I. & Clemens Alexand. in oratione adhortatoria ad gentes cuius hæc sunt. *Namnum autem ei offerunt ij qui initiantur, vt amica amatores.* Ita enim Deam sibi placatam, & propitiam reddi putabant. Atque id causæ erat, cur quæ iam hospitem sortita fuerat, proximæ suæ exprobraret quod digna non esset habita, neque funis eius diruptus esset. Hoc est, quod eius preces exaudiri non essent; neque sacra voti cõpotè fecissent, vt diutius ex pestâdi molestia liberaretur, & funes, siue nodos, siue corollas, tâquasi ipsa gestaret, quâ quibus diuerticulû corona uerat, soluti iâ amoris, & expiatæ Deæ argumẽto dissolueret.

Funem diripi quid.

Itaque, **NEQVE FUNIS EIVS DIRVPTVS SIT.** Id est, neque voti compos effecta fuerit, neque amore illo se soluerit, quem deriuare in hospitem cupiebat veneficij amatorijs. Nam vt supra diximus, quæ se amoribus expedire contendebat, ea & solueuat vincula, & vestem disceingebat. Dirumpi igitur funem, idem erit quod, voto liberari, & solui amore, quo ardebat hospitis capiundi, & cotandem hospitem implicasse. Illa enim vbi cum hospite congressa esset, perinde ac voto liberata domum regrediebatur. Id autem ex eo intelligi oportet, quòd qui amore se explicabat, scita, nodos. & vincula, quæ funiculi vocabulo significati, supra docuimus, dissoluebat. Gorgopius de Veneris vinculis multa, vt solet in Saxon. lib. Origin. VI. vbi omnem ligationem ad Venerem referri scribit:

Coronâ qui soluit, amorem soluit.
Gorgopius.

&c.

& multo verius à Virgilio vocatam ad aras magicas Verberem, quàm à Theocrypto Hecatem, probat: quando omnis illiligandi vis debeatur: & Verbenas, quarum vsus in sacris, dici putat ab aduersis coercendis, & ijs alligandis, quæ habemus in votis. Serta autem & vincula soluere, idem esse censet atque, amoribus expediri. Nam vt coronatos incesisse olim amatores, vinculorum amoris Symbola præferebat, ita etiam soluisse coronas, detraxisse funiculos, atque sarta, soluti amoris argumentum merito ducebatur.

Fauet Chrysostomus in Epistol. I. ad Timoth. *Non ignorabat*, inquit, ex paganico ritu coronatos: olim incesisse amatores quoslibet, tanquam vinculis quibusdam impeditos, & illorum quos amarent valuas itidem coronare solitos. *Athenæus lib. 8. XV. cap. XI.* hac de re latis eleganter disputat; queritque, cur amare dicantur coronati, si coronæ soluantur.

An, Coronaticur inquit, omne quod vinctum est, solum iri significatur? Amor amare dicantur verò quorundam vinculum est coronatorum, nulli siquidem alij tur.

Vincti studiosi sunt vt coronentur, præter amâtes. Declarat autem coronæ solutio vinculi ipsius amoris: quod cognoscetes, viros huiusmodi amare inquit. Sed *Clearch. coronâ victoriæ signû esse de finit*, apud eundem. Neque prius amâtes, coronari oportere iudicet, quàm amorē denicerint: illud est autem, vbi amatum, vt coope-

retur, allexerint, & à desiderio liberati, manumisque fuerint. Facit ab eo. *Theocryptus. Idyllio. III. vbi pastor Amaryllidi:*

O puella dulci aspectu, tota saxeâ, ò nigris decora supercilijs
Nympha, amplectere me pastorem caprarum, &c.

Facies vt statim coronam hanc in minutas partes discerpam, Quam tua causa, ò chara Amarylli, ex hedera nexam gero,
Implexis folliculis, & odorato apio.

Vides, vt dicat se, postquam voti compos factus fuerit, coronam soluturum? At Athenæus ita Philosophatur. Vel etiam quod solutiones maximè de vinctis, & amantibus intelliguntur. Cum ergo coronæ solutionem devinctorum quorundam solutionem esse arbitrentur, eos amare inquit. Sed *B. Chrysos. de sponforum coronis ita censet; Eos quasi peritos Athletas coronatos nuptiarum die processisse, qui scilicet casti-*

ratis, roborisque animi specimen, atq; documentū in palestra, siue in Gymnasio paternæ domus, se se continendo, dedissent.

Hæc ego cum multos ante annos memoriæ causa in aduersaria coniecissem, monuere me nuper quidam viri docti Gueuaram eruditum a quæ atque grauē Habacuch Prophetæ interpretem, idem, quod ad Oliuarum ossa pertinet, docuisse. At ego, tametsi testari Deum ingenuè possum, me neque eius Hactenus commentarios vidisse, neque ab ullo vnquam scriptore quidquam ex his, quæ dixi, accepisse, tamen decertasse me in eadem arena cum strenuo viro, eandemque laudem retulisse, non solum letor, etiam gaudeo. Puto enim discere, & à doctis maximè viris, nunquam non esse gloriosum. Sed videamus quid ille de re.

*Gueuare de
hoc loco sen-
tentia.*

In præfatione ad cōmentarios suos numer. XXVIII. & XXIX. ut eorum refutaret errorem, qui inexpressibile crimē lucunt humanam eruditionem cum sacra coniungere, hūc Prophetæ locum vsurpat, & à Theocryto intelligentiam petendam esse demonstrat. *At, qui ab eo, inquit, interpretationem quaesierat, is probè cur ossa oliuarum à mulieribus cremarentur, intelliget. Nam eius, quod de funiculis intulit, ab Herodoto intelligentia petenda est.* Sed vellem, qua ratione peti posset, ostendisset: magna omnes molestia liberasset. Plus enim difficultatis habet Herodotus, quàm ut possit sine interpretis ope intelligi: & posse ex eo lucem afferri Prophetæ, iam antea viderat doctissimus sacrorum interpres è nostris Benedictus Pereira in suis ad Genesim commentarijs. De oliuarum autem ossibus ita scribit: *Habent autem*

Pityra quid.

apud Hieremiam Græca pro ossibus oliuarum, ΤΑ ΠΙΤΥΡΑ, Est autem Pityron, patca, fursur, & tam capitis sordes, quàm, ut vertit Vulgatus oliuæ ossa. Quod si testimonio docuisset, ultra quod desiderares nihil esset. Nam cur etiam oliuæ ossa? Addit præterea Oliuæ ossa cremari, genus fuisse incantamenti amatorij: quod ex Theocryto docet, in quo valde assentior. Adiungit postremo huiusmodi incanta-

Theocrytus.

tiones et artes Assyriorum fuisse commentum: Theocry-
tus

tus enim sic ad finem Eidyliij.

Talia in cistella venena medico scruate,

Quæ ò Luna, ab Assyrio hospite conficere didici.

Hæc ille, & præterea nihil: quare non dubito, quin non omnino ingrata futura sit intelligentibus, atque studiosis nostra in hoc toto loco explicando opera, studiumque.

CAPVT XII

MERCES OLIM VENERI, VT MERETRICI data. Meretriciæ stipēs eidem oblata. Donaria de templis sublata, & reddita meretricibus. Sacris litteris Deuteronomij. XXIII. Micheæ. I. Ezechielis. XVI. lux allata.

LEGERAT Eruditus quidam, quæ de nefando Babyloniorum ritu proximè diximus, cumque meretriciam stipem Veneri datam animaduertisset, quæsiuit ex me, quid de Micheæ, Deuteronomijque loco sentirem? ubi de meretricijs mercedibus, prostibuliq; pretio sic decernitur. *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voverint, quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.* Hæc Deuteronomij. XXIII. habentur: sed Micheæ. I. sic legitur. *Et omnia sculptrilia eius concidentur, et omnes mercedes eius cōburentur igne, et omnia idola eius ponā in perditionē, quia de mercedibus meretricis congregata sunt, et vsque ad mercedē meretricis reuertentur.* Quæ cū ille pronūtiasset, nihil, in quā dubito, quin turpissimos in Deut. Gentium mores, & apud Micheā, eorum perfidiam damnet Deus, qui se se ad illorum ritus accommodarent, aut saltem ad eos Propheta adludat. Nam illud inprimis certū est, Veneri olim mercedē nō solū tāquā meretrici sed ex prostibuli etiam pretio in templum inlatam. Docet inprimis Herodotus, qui supra de Babyloniorum lege,

Deuter. 23.

Micheæ. I.

Veneri merces data vt meretrici.

E e 4

Porro,

Et exprosti- Porro, inquit, cum semel illic confederint, non prius domum
buli quæst. regrediuntur, quam hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum
 iniecerit, & cum eadem à fano seorsum abducta rem haberit.

Herodotus. Hospitem autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet:
 Tanti ego tibi Deam Mylitam imploro. Mylitā enim Assyrii Venerē
 appellant. At vero pecuniam illā quantulacūq, sit, non est fas reicere:

Clem. Alex. siquidem in sacrum conuertitur vsus. Clemens etiam Ale-
 xandrinus in eandem sententiam ita scribit in Adhor-
 tatoria ad gentes. Nummum autem, inquit, ei offerunt ij,

Arnobius. qui iniiciantur, vt amicæ amatores. Et Arnobius etiam lib.
 V. Nec non & Cypriæ Veneris abstrusa illa initia prætereamus;
 quorum conditor indicatur Cynaras Rex fuisse: in quibus su-
 mentes ea, certas stipes inferunt vt meretrici. Et scribens
 in Psalmum XXVIII. In Libano, inquit, sacrificantes vs-
 q, hodie turpissimæ Veneri, vitulorum virilia amputant, & in
 eius sacrificio huiusmodi incensa supponunt, mercedem, quam

D. August. oportuit, erroris sui Deæ suæ exhibent meretrici. D. etiam Au-
 gustinus apertè in hanc sententiam ita scribit. Tres Vene-
 res, vna virginum, quæ etiam Vesta est, alia coniugatorum,
 alia meretricum, cui etiam Phœnices donum dabant de prosti-
 tutione filiarum, ante quam iungerent eas viris.

Venus cur Dicta autem est meretrix Venus, siue quia Sacellum hoc
meretrix. nomine, ob liberatam urbem à meretrice, Abydeni conf-
 truxerunt, vt scribit Athenæus lib. XIII. cap. XI. Siue
 quia prima meretriciam artem instituit, auctorque mulie-
 ribus fuit in Cipro, vt vulgato corpore quæstum facerent:

Venus ami- vt Lactantius scripsit, & Seruius. Quod autem amicam
ca. Clemens supra appellauit, rectè fecit: nam id quoque no-
 men Veneri, siue quod amicos, & amicas amore coniungit,
 & amicitias coit, vt scribit Apollodorus Atheniensis in lib.
 Deor, apud Athenæum lib. XIII. cap. X. siue quod ho-
 nestum nomen, ex vera amicitia sumtum, ad turpem detor-
 tum est, ob honestum dictionis vsus. Ita Anaxilas in Iu-
 uenca.

Sortitur amicæ nomen ex amicitia:

At non, vt ipse nunc refers, scorti mali.

Nam

Nam & meretricis etiam nomen olim in honestis duceba- *Meretrice*
tur, vt sacræ literæ docent. Etenim Iosua I. Rahab mere- *caupona*.
trix dicitur, id est, hospita, vt interpretatur Chaldaus: & III.
Reg. III. *Venerunt duæ mulieres meretrices ad Kegem*, hoc 3. *Reg. 3.*
est, *caupona*, ex eiusdem interpretatione. Sed hoc obscurū
non est, & tractatur egregiè à Hieronymo Prado doctissimo
è nostris Ezechielis interprete, ad Prophetæ caput XVI.

Deorum autem siue templorum donaria meretricibus *Templorum*
data, externæ nostræque literæ docent. Athenæus enim lib. *donaria me-*
XIII. cap. XXVIII. rem ex instituto prosequitur; sed ap- *reticibus da*
tissimum ex Epistola Hieremiæ quæ Baruch. VI. legitur, ad *ta*.
id quod querimus, testimonium. *Coronas certè aureas habent Baruch. 6.*
super capita sua Dii illorum, vnde subrahunt Sacerdotes ab eis
aurum, & argentum, & erogant illud in semetipsis. Dant
autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant: & iterum
cum receperint illud à meretricibus ornant Deos suos. Et Eze-
chiel. XVI. Fecisti tibi imagines masculinas & fornicata es su-
per eis, & sumisti tibi vestimenta tua multicoloria, & ope-
ruisti illas. Cap. etiam XXIII. meretrices corollas, orna-
menta que sua Dii accommodant. Posuerunt armillas in ma-
nibus eorum, & coronas speciosissimas in capitibus eorum.

Ex quibus lux sese aperit ad illud Micheæ, apud quē Do- *Micheas Pro*
minus idola se demolituum comminatur, & succen- *pheta expli-*
surum igne mercedes, id est donaria eorum: redditque cau- *catus.*
sam. *Quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & vsq; ad mer-*
cedem meretricis reuertentur. Donaria enim significat idolis ex
meretricio quæstu dicata, & ex ijs ad meretrices iterū (quod
sæpe factū docuimus) reuocāda: siue quia ipsi idolorū sacer-
dotes id facturi essent, siue quia hostes direptis templis, ves-
tes, aurum, argentum, votiuas tabulas, & reliqua donaria *Deorum ido-*
inde ablata, meretricibus oblaturos esse prædicat. Verum, *la ex muner;*
& Deorum etiam simulacra ex muneribus olim meretri- *bus olim me-*
cijs facta, Arnobius docet lib. VI. aduersus Gentes. Si *reticij fa-*
mulacra ista, quæ vos terrent, quæq; templis in omnibus prostra- *ta.*
ti atq; humiles adoratis, ossa, lapides, æra sunt, argentum, aurum, *Arnobius,*
testa, lignum sumtum ex arbore, aut commistum glutinum Gypso:

ex ornatibus fortasse meretricijs, aut ex muliebri mundo, aut ex Indici animalis dento, ex cacabulis, ollulis, ex candelabris, & lucernis, aut ex alijs obſcœnioribus vasculis congesta, conflata in has species ducta sunt, atq; in formas, quas cernis exierunt. Hæ autem mercedes abominabiles sunt apud Deum, quia

Tertullian. ut ait Tertullianus De habitu mulieris. Nullius rei turpis merces decora est. Sed de hoc vberius infra.

CAPVT. XIII.

EXPLICATA DEUTERONOMII LEX DE

mercede prostibuli non accipienda in templum. De ea re Philonis egregiè Philosophantis sententia. Exoletorū meretricumq; vestigal in ærarium inlatum: apud Græcos etiam ex canibus: quod reſectum ab templo Hebræorum; vti metetricum postea ab Romanorum ærario. Vitula impudicitia symbolum. Hoseas explicatus. Meretrices summoneri solita.

*Lex Deuter.
explicata.*

*Vestigal olim ex meretricioqueſtu.
Suetonius.*

Dio lib. 59.

HINC Etiam prior pars legis illius Deuter. XXXIII. facile intelligitur: cauet enim ne offeratur merces prostibuli in domo Domini: inprimis quia pretium peccati est. Deinde quia ex infidelium ritu Aethnicorum, qui Deo semper execrabiles, & quod ad meretricium pertinet, ipsis etiam hominibus atque adeo Diuinæ lucis expertibus. Vestigal olim ex meretricio queſtu Caligula exegit, testante Suetonio cap. XL. Ex capturis prostitutarum, quantum quaq; vno concubitu mereret. Additumq; ad Caput legis, vt teneretur publico, & quæ meretricium, & quæ lenocinium fecisset. Qua de re Dio. lib. LIX. Lupanaria ab eo in ipso palatio posita, in ijsq; ad libidinem suam prostitutas primarias feminas, puerosq; clarissimorum virorum, ac inde exactam ab omnibus pecuniam vel sponte vel inuitis, tamen carne indignè quid ferre videretur, conferentibus, quis silentio inuoluat?

At

At Severus in Sacrum ærarium inferri vetuit, nempe quia *Sustulit Se-*
sacrum, & Saturni templum. Lampridius in eius vita. *Le-*
nerus Imp. *Lampridius*
nonum vestigal, & meretricum, & exoletorum in sacrum æra-
rium inferri vetuit, sed sumibus publicis ad instaurationem
theatri, circi, & amphitheatri, & ærarij deputavit. Quid ni
Deus meretricum mercedes à suo templo reiiciat, quas ne
mortales, & ab eo quidem alieni in ærarium dignentur
inferre.

Non præteribo hoc loco Philonem Iudæum, qui de mer- *Philonis hac*
cede meretricis non accipienda in Sacrum egregiè Phi- *de re egregia*
losophatur. Quare fragmentum illius nec grauabor adscri- *sententia.*
bere, nec ingratum me facturum lectoribus arbitror. *egregium*
Egregium, inquit ille, præceptum extat in sacro legum codice,
non decere meretricis mercedes inferri in eadem Deo sacram,
femina formam florentis venditantis, & vitam probrosam pro- *Scortantis*
fesse questus gratia. Quod si mulieris amatoribus suis obsequen- *anima mu-*
tis profana ducuntur munera, quanto magis scortantis animæ, *nera execra-*
quæ se prostrauit constuprandam vinolentie, gula, voluptatum *bilis.*
studio, ambitioni, auaritiæ alijsq; vitijs innumeris, quorum man-
cule an vnumquam elui possint, nescio. Nam meretricum questui
finem nonnunquam senectus imponit, quando pristina destituta
pulcritudine adire nemo dignatur, postquam ætatis vigor floris
in morem emarcuit. At animam fornicationi assuetam, & eru- *Vitiosi pro-*
ditam, ad intemperantiam, quæ tandem ætas in honestatem res- *ni in scelera,*
tituet? Ætas certè nulla, sed solus Deus, cui facilia sunt quæ
nos efficere non possumus. Oportet sanè sacrificaturum dispi-
cere, ut mens eius integra sit magis etiam quàm victima.
Et lib. 11. De Monarchia, in eandem sententiam. Hæc
scribit cum rationem redderet, cur Sacerdoti meretricem
ne aspicere quidem liceret. Videtur enim à ratione, bonisq;
moribus alienissimâ, cicatriciferos arceri sacerdotio propter notas infe-
licitatis, non malitiæ: eas vero quæ non solam coactæ, verum etiam
interdum sponte formam venditarent, postquam vix tandem re-
sipuerint, ab amatoribus diuulsas iungi mox Sacerdotibus,
& è lupanaribus migrare in sacra domicilia, manent enim
nihilominus in animis prænitentium cicatrices quædam &

vestigia nequitiæ pristina. Proinde rectè honesteque vetitum est alibi ne merces meretricis inferatur in Sacrum. Atque nummi perse carent crimine, sed quæ hoc accepit, unâ cum suo quæstu est abominabilis. Quomodo igitur admittetur in consortium sacerdotis mulier, cuius etiam pecunia profana habetur adulterinaque, quantumvis probatæ notæ ac materiæ. Non dissimilia quædam apud Senecam leguntur. lib. I. Controver. II. de sacerdote prostituta, de quibus infra nonnulla. Tu verò lege Controversiam verè auream, & nostri seculi aut licentiam aut miseriam admirabere: & multa inde hauries, quibus in minus honestos sacerdotes inveharis.

Offeas diligenter explicat.

Consonant hæc cum illis Offeæ. X. cap. Ephraim vitula docta diligere trituram. Quibus certè verbis meretricum ingenium explicatur, quo nomine Idololatræ in sacris litteris non rarò significantur. Vitulæ igitur trituram doctæ diligere Symbolo, cuiusmodi fuerit infidelis populus intelligitur: nam quemadmodum illa arcem ubi trituro pasta est, sæpe repetit, ita Ephraim ad Idololatriam edoctus, ad simulacrorum impios cultus, quibus maximè oblectabatur, sæpe redibat, non secus atque meretrix post amatores suos, à quibus mercedes capit. Ideo enim illa apud Prophetam stulta meretrix, & quidè populi Israelitici symbolo dixerat. *Vadam post amatores meos, quidant mihi linum & lanam* &c. Nec vacat certè mysterio, quòd vitulæ comparetur. Ea enim lasciviæ symbolum est in nostris, externisque litteris, in his enim Vacæ, siue Iuvenæ dicuntur impudicæ mulieres, & arandi verbum, & sulcos, & aruum, in obscenis legas apud Plautum, Virgilium, & alios. Et quidem Iupiter in tauro sæpe lascivit, quod valde ridet Arnobius, & Vitulinam indutus in formam puellas foedè comprelsit. Audi iam Ovidium. l. de Arte.

Ovidius. I. de Arte.

Nec fuge linigeræ Memphisica templa Iuvenæ:

Multas illa facit, quod fuit illa Ioui.

Epistol. 5. Et in Epistola. V. Oenone de Helena.

Grata

*Grata Iuuenca venit, quæ te, patriamque, domumque,
Perdat: Iò prohibe, Graia Iuuenca venit.*

Adlusit Tibullus. lib. III. Eleg. III. in enarratione somnij, per quod, Appollinem se vidisse dicit, dominæ perfidiam indicantem: cumque impudicarum ingenium in seminarum exprimere vellet, ira canit.

*Carminibus celebrata tuis formosa Neæra,
Alienus manult esse puella viri.*

*Diversasque suas agitat mens impia curas,
Nec gaudet casta nupta Neæra domo.*

*Sævus amor docuit dominæ fera verba minantis
Sævus amor docuit verbera posse pati.*

Deinde aucturus suspicionem, addit merito de se fictam fabulam, quod paussset Admeti Iuencas.

*Me quondam Admeti inueas paussse Iuencas
Non est in vanum fabula ficta ucum.*

Scilicet ut significaretur, cuiusmodi esset ingenium earum, Ingeniū a-
quæ amarentur, lalcium, inimite, infidum: quod paulo an- mantium
te unico complexus est versu.

Ah crudele genus, nec fidum f. mina nomen;

Ah pereat, didicit fallere si qua virum.

Nec alienum ab hoc, quod dicimus, Symbolo proverbium *Taurum tol-*
illud: *Taurum tollet, qui vitulum sustulerit.* Ita impudens let, qui *Vitū*
illa apud Petronium Quartilla, cum se nunquam puram lum sustule-
fuisse diceret, sed à pueritia iuenculis se se, ac proceden- rit.

tibus annis maioribus pueris applicuisse. *Hinc etiam, in- Arbiter.*
quit, *natum Pronerbiū illud, ut dicatur posse taurum tollere,*
quæ Vitulum sustulerit. Vitulus autem, taurusque lalcii-

uæ Symbolum ferunt in Sacris etiam litteris, ut anno-
tauit Pierius ex illo Psal. 21. *Circundederunt me vituli multi,*
tauri, pingues obsederunt me. Eadem allegoria Horatius sci-
tè, venustè, ac verecundè idem scribit. lib. II. Carm.
Ode. V.

Nondum subacta ferre iugum valet

Ceruiæ: nondum munia comparis

Æquare: nec tauri ruentis

*Tibullus ex-
plicatus.*

In Venerem tolerare pondus.

Circa virentis est animus tuæ

Campos iuuentæ, nunc fluijjs grauem

Solantis æstus: nunc in vdo

Ludere cum vitulis salicto,

Prægestientis. &c.

Lucretius.

Huc etiam illa Lucretij spectant ex lib. III. qui & vomerem,
& sulcum in Venereis agnoscat.

Ejcit enim sulci recta regione, viaque

Vomerem, atque locis auertit seminis ictum.

Virgilius.

Sic Virgilius Georgic. III. Genitale aruum, & sulcos incre-
teis dicit; & Plautus de scortante marito:

Plautus.

Fundum alienum arat, incultum familiarem deserit,

Martialis.

Huc etiam euocandus iocus ille Martialis in lib. VII.

Milo domi non est, peregrè at Milone profecto,

Arua vacant: vxor non minus inde parit.

**Judic. 14. lo-
cus explicat.
Vitula in sa-
cris quid.**

Cuiusmodi omittenda sunt multa, vt ad sacra reuertamur:
in quibus non dissimilem in Vitulæ voce significationem
subodoror in illis verbis Iudic. 14. *Si non arassetis in vitula
mea, non inuenissetis propositionem meam.* Vbi vxorem
suam Vitulam appellat, quia infida, & lasciuia plena: vt
quæ iuuenulos præ marito diligeret; atque illum maxi-
mè cui postea nupsit. Cum quo iam inde à primis nuptijs
amicitiam, & consuetudinem habuisse videbatur: vt ad
hoc caput, & locum annotat Abulensis. Gregorium Mo-
neo vt legas ad illud, Officij quod proximè explicui. lib. XX
Moral. cap. XVI. & Homil. X. in Ezechiel. Atque hæc de
meretricis mercede in sacrarium non recipienda, nunc de
pretio canis pauca dicemus.

**Pretium ca-
nis quid.**

Primum enim quæritur quodnam sit illud pretium ca-
nis, quod in sacrarium cauetur inferri? Scriptores cetero-
qui graues & docti ita consent: Pretium canis procreatio-
nis causa locati, profanum haberi. Sed hoc quam sit gratis
dictum, non opinor obscurum est. Visum mihi aliquan-

**Tributum o-
lim ex caci.**

do fuit Vestigial esse quod ex canibus exigeretur: apud
Græcos enim tributum fuisse fertur, quod Chrysargirum
dicebatur,

dicebantur, & à meretricibus, & canibus cum in vrbe, *Greg. Tolot.*
 tum rure degentibus capiebatur: vt scribit Gregorius To-
 loz. lib. III. de repu. cap. V. ex Cedreno, & Euagrio. Sed
 apud Hebræos nihil, quod ego viderim, simile. Quare
 ita censeo pretium canis esse æstimationem pro primo-
 genito canis. Enim vero primogenita non hominum *Pretium ca-*
 modo sed animantium etiam, eorum quæ pura essent ad *nis, æstima-*
 sacrificia, ex lege Deo deberi, sacræ litteræ docent. Pro *tio primoge-*
 his autem, quæ obscena essent, aut impura & immun- *nito.*
 da, quantumquodque æstimaretur, tantundem offer-
 ri. Sed occurrit Abulensis qui Nicolaum perstringit,
 quod dixerit, Canem similiter atque asinum si non redi-
 meretur, occidi: quod dicat de asino haberi quidem in
 lege, de cane non item. Sed ego Hebræis potius assentior
 qui morem suum agnoscunt. Nam præter Nicolaum, Phi-
 lo magnæ vir auctoritatis in libro de sacerdotum honori-
 bus, ita scribit. *Tertium præmium sunt primogenita mascula,*
ex omni genere terrestrium, quæ in vsum hominum veniunt. Nā
hæc iure Diuino debentur sacerdotibus: ex armentis bouum, &
oniu, caprarumque gregibus ipsi iuenci, hirci, & arietes, quip-
pe cibo puri & sacrificio: pro equis verò, asinis camelis, & si-
milibus, æstimationis non iniquæ pretium. Vides vt de equis,
Camelisque, ac similibus eodem modo raciocinetur? Iu-
uat lex Numer. XVIII. Pro hominis primogenito pretium accipias,
& omne animal quod immundum est redimi facias. Vbi lex de im-
mundis generatim præcipit. Quanquam alias peculiaris de
asino, & peculiari de causa, mentio, Scilicet, quia eius ope-
ra valde utilis Hebræis in fuga Egypti.

*Philo. in lib.
de sacerd. ho
noribus.*

*Immunda a
nimalia redi
muntur.*

Numer. 18.

*Germanale
gis Deuter.
explicatio.*

Quidquid autem sit de lege redemptionis primogenitorū,
 de Canis pretio sic statuo: lōgè aliam esse rationem eorum,
 quæ ex lege, atq; eorum, quæ redimuntur ex voto. Quare
 tametsi canis non deberet ex lege redimi, deberet tamen ex
 voto, si quis domesticum etiam hoc animal Dominocōse
 crasset: perinde ac si quod vis aliud ex immundis vouisset.
 Nā quæ mūda sunt (primogenita) ea vero nō cadūt in votū,
 quia ex lege & iure Diuino Domini sunt. Ita Leu. XXVII.

Primogenita, quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit, & vouere: siue bos, siue onis fuerit, Domini sunt. Quare de alijs animantibus proximè præscribit lex. Quod si inmundum est animal, redimet qui obtulit iuxta æstimationem suam, & addet quintam partem pretij. Si redimere noluerit, vendetur alteri, quantumcumq; fuerit ante æstimatum. Itaque Deuteronomij ius de votis est, non de alias debitis: cauet enim fieri quemquam voti reum de pretio canis, meretriciaque mercede. Itaque si aurum, argentum, vestem, aut quid simile vouisset meretrix: si ex suo questu solueret, in sacrarium inferri non poterat. Si immunda alter animalia, quæcunque haberet, consecrasset, vnus canis hoc iure excipiendus. Puto nil superesse difficultatis in re: progredior vltra.

Canis impudentia symbolum.

Meretrices summo veri solite. Seneca. Controuer. 2.

Et quæro cur cum meretricis mercede canis pretium coniungatur? An quia impurum impudensque animal, & à sacris etiam æthnicorum expellitur? Nec sine mysterio quidem, nam canis impudentiæ similis est perfrecta frons meretricis: atque vt cano, ita meretrice nihil vilius. Coenum à Chrysostomo appellantur, & ab æthnicis tam obscenæ habentur, vt à lictoribus summouerentur: Seneca Controuer. II. ad Sacerdotem, quæ prostituta fuerat: Procedente hac lictor summouebit: huic prator viacedet: summum imperium Coss. cedent tibi: quæcumq; meretrix prostrata fuit, fugiet. Scilicet, ne summoueat, & quia scædum sacerdoti omen. Ideo Portius Latro in eadem controuersia Absint, inquit, ex hoc foro lenones: absint meretrices, ne quid parum sanctum occurrat, dum sacerdos legitur. Putabant enim maiestatem populi Principis occurssu obsceno cõtaminari. Itaque Seneca ibidem: Maiestatem le-

sam dixissem, si tibi exeunti lictor è conspectu non summonisset meretricem. Hic desino.

(✱)

C A P V T.

CAPVT. XIII.

NOMEN IN SACRIS EXTERNISQVE

litteris, pro domo, posteritate, & familia, Nomen Domini pro Christo. Martialis, & ex eo Psaltes. Isaias, Ioannes, alijq; ex sacris explicati.

VM Concionarer aliquādo in templo maximo Cordubensi, in illud. Ioan. XVI. *Siquid* Ioan. 16. *petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* Di-

xi, in nomine meo, perinde esse atque vt domesticici, ac familiares mei, qui meum nomē, & appellationem habetis: vt filij, & hæredes

mei, vt soboles, & posteritas mea, per quos meum nomē ad posterorum memoriam permanabit. Recens hæc explicatio, & noua, viris grauib; atque doctis visa est: sed eiusmodi, quam & ipsi valde probarent, & probabilem intelligentibus iudicarent. Qua de re cum aliquādo mecum egissent, adductus sum, vt hunc quoque locū inter alios mihi spon-

nerem diligentius explicandum. Illud igitur inprimis certum est, Nomen esse rei appellationem: Hispanè, *El apellido*:

& quoniam qui vnus generis, aut familiæ sunt, vna fere semper appellatione, & nomine affici solent, ideo nomen pro illis accipitur, qui eo nomine appellantur: & pro sobole, ac posteritate, quæ cum sanguine nomen etiam à maiori-

bus trahit. Ita in Humanis, Nomen Iulij, Iulij filius dicitur: In sacris vero Dei, ac Domini Nomen Christus appellatur, quia filius & hæres paternæ naturæ ac nominis est: de quo latius infra. Pro externis loquetur Martialis. lib. VI. De filio Domitiani.

Nomē quid.

Nomen Iulij, filius Iulij.
Martialis.

Nascere Dardanio promissum nomen Iūlo,

Vera Deum soboles, nascere magne puer.

Pro sacris illa 11. Reg. facient cap. XIII. Vbi mulier The- 2. Reg. 14. *cuitis ad Regem. Et querant extinguere scintillam meam,*

Gg *quæ*

Nomen pro qua relicta est, ut non supersit viro meo nomen, & reliquæ posteritate. super terram. Nomen, id est, posteritas quæ viri memoriam Isaia. 56. & nomen conseruet in posterum. Iai. LVI. *Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus.* Hoc est posteritatem multo meliorem, quàm sit posteritas filiorum & filiarum. Nam supra videbantur Eunuchi queri dicentes. *Ecce ego lignum aridum, quibus Dominus ita respondet, ut dicat eorum sobolem multo illustriorem & diuturniorem futuram.*

Christus est Christum autem Dei Patris nomen sæpius appellari, *nomine Patris.* Hieronym. Irenæus, Tertullian. alijque confirmant: Testimonia Petrus Faber in lib. Dodecamen, non pauca collegit: maxime l. cap. Vbi Goropii Vecani sententiam in Hermathen. reprehendit, quod ad nescio quæ sacræ scripturæ loca, Christum Patris esse nomen affirmet. Quidquid autem sit de illis locis, hoc certum est, Nomen Domini in fa-

Nomen Domini Chris pro Rege Messia sæpius usurpari. Cum autem filium patris nomen esse dicimus, non ita accipiendum est, ut filius sit nomen quo Persona Patris afficitur, ita ut Pater filius appelletur, quod fallum est: sed ut filius nomen Patris dicatur, id est, soboles, prolesque Patris, in quem Deo nomen, omnipotentis, Iusti appellatio æquè atque in Patrem cadit.

Ioan. 16. Locutus diligenter Nunc ad Ioannis locum ex Euangelij cap. XVI. *Si quis petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Quod ego sic interpretor. *Si pidiere des algo a mi padre a titulo de gente de mi casa, de mi linage y nombre, como hijos míos.* Dabitur vobis, quia si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem

1. Petri. c. 4. Christi. I. Petri cap. III. *Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis, &c.* Si por ser del apellido de Christo, si por ser de su casa y nombre, &c. Si os dieren en rostro con el apellido y nombre de Christianos: ita infra: *Nemo autem vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, &c.* Si autem ut Christianus non erubescat, sed glorificet Deum in isto nomine. Vertam Hispanè. *No se os de nada si a titulo de Christianos os maltrataren, antes lo tened à mucha dicha*

richa y honra. Eorum instar nobilium virorum, qui cum Regni Principem iniuria affectum ab aliquo vident, eadem se affectos iniuria gloriantur. Quippe valde illis honorificum est, si inde populus intelligat eos eiusdem cum Principe Generis, loci ac conditionis communione coniungi.

Enim verò id causæ fuit cur irent Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nempe quia diuino se atque immortali beneficio affici putabant, cum in mundo tanquam ciues & domestici Dei, ac tanquam Christi genus & hæredes ab hominibus tractabantur. *Pro nomine Iesu*. Hoc est quia ex collegio, familia, domoque Iesu erant. Contumeliam igitur cum accipiunt, honorem accipiunt, quia non aliam ob causam dedecore afficiuntur, quam quod Christum verum decus attingunt. Gloriosius autem nihil esse potest, quam Regem regum ac dominum dominantium, aliquo siue generis, siue amicitiae iure contin- gere.

Pro nomine Iesu, ut accipiendum.

Nec aliter intelligendum opinor illud Isaïæ qui cum in Ecclesiam gentium mentis oculos intendisset, ac Prophetico ahiatus spiritu eorum qui in ea versarentur, felicitatem præcepisset, suæ gentis nomine Deum ita precatur. *Tu Domine Pater noster es, & Redemptor noster, à seculo nomen- tuum*. Vbi LXX. viri. *A principio nomen tuum erit super-* *Isaiæ expli-*
nos: Quasi dicant: Te verum regem, verum Messiam agnoscimus, ac si ita voles, à principio, idest. *Agora de nue-*
no tomaremos apellido nueuo, y de Israelitas nos llamaremos
Christianos y de hijos de Abraham y Jacob, nos haremos hijos
de Dios, y hijos tuyos: sequitur enim: *Quoniam tu Pater nos-*
ter, & Abraham nesciunt nos, & Israel ignorauit nos, &c.

Et certè hoc est nomen illud nouum de quo idem Pro- *Isaiæ. 62.*
pheta cap. LXII. *Videbunt gentes iustum tuum, & cuncti*
reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen nouum, quod
es domini nominauit. Hoc enim sensisse videtur B. Ciril- *B. Cirillus*
lus Archiep. Hierosolimit. Cathedesi. X. cuius hæc sunt. *Hierosolym.*

Queramus ex Iudæis, Seruitis Domino an non? Ostendite igitur nomen vestrum nouum: Iudæi enim & Israelitæ à Moïse & alijs Prophetis vocati estis, & post reditum ex Babilone, & huc vsque. Vbi ergo est nomen nouum? Nos verò postea quam seruimus Christo, habemus nomen nouum quod benedicetur super terram. Scio nomen in sacris litteris multa completi: ex quibus huc transferri non pauca potuissent, sed rejiciuntur in tempus.

CAPVT. XV.

CIRRISIVE CINCINNI PVERIS OLIM

& feminis, maximè Cynædis, in ornatu. In alijs non ornamenta, sed crimina, testes libidinis, & infamiae nota. Christianis olim minimè permiffa. Damnata ab Ethnicis.

*Huius seculi
multa vitia*

NIMIS Ferax vitiorum hoc sæculum: noua quotidie profert, sopita vetustate, nouo cultu reuocat, olim extincta nunc recens accendit. Ea, non est in animo pesequi, neque enim tantus ad tanta. Vnum abhorreo vehementer, perstringit, oculos, animum commouet, dissimulare non possum. Adeo mores ad molliem prolapsi, vt viri seminarum in modum comiti, et cincinnati procedant? Facebant Isthæc virorum opprobria, masculæ virtutis dedecora, nobilissimi sexus maculæ, atq; ab equis & armis ad colum & pensa truantur. O mores! ô tempora! ô iudices integerrimi! Virtutem Hispanam, cuius vel nomen terrori barbaris, nationi gloriæ fuit, eo deductam, vt pro galeato Cirratum caput ostendet, pro galea peregrinos pileos, pro hirsutis cristis, molles, nitidosque Cincinnos? Bono fortassis exemplo, & felicioris sæculi ritu. Scilicet, puerorum hoc insigne, aut seminarum, maximè Cynædorum: libidinis testis, infamiae nota: Christianis minimè permiffum, damnatum ab æthnicis. Singula mihi

mihi breuiter ostendenda. De pueris Persius Satyr. 1.

Ten cirratorum centum dictata fuisse.

Pro nihilo pendas?

Nec matutini cirrata caterua magistri.

Et Martialis.

Cincinnati puerorum.

Persius.

Martian. Capella. lib. III. de Gram. Nam si rhythmicum

Martianus.

quid, metricumque sicut inter cirratos audes &c. Arbit. Vi-

Capella.

demus senem caluum, tunica vestitum russea inter pueros capi-

Arbiter.

latos. Athenæus. lib. XII. cap. VI. de Sybaritis, & Cro-

toniatis. Est etiam apud eos consuetudo, ut pueri ad impu-

berem usque ætatem purpuram, capillorumque nodos auro

reinctos gessent.

De feminis res etiam nota, scilicet non nuptis: nam ma-

trouarum discriminata coma & implexa. Ammianus lib.

Item femina

XVIII. Et licet quocunque oculos flexeris, feminas affatim mul-

rum.

tas spectare cirratas, quibus si nupsissent, per ætatem ter iam ni-

xus poterat suppetere liberorum. Itaque cirri ne in feminis

quidem grandiore natu probati, sed in puellis. Tertull.

Tertullian.

de velandis Virginibus. Simulque se mulieres intellexerunt,

vertunt capillum; & acu lasciuiore comam sibi inferunt, crinibus

a fronte diuisis, apertam professæ mulierositatem. Mulieres in-

telligit non matronas & nuptas, sed ætate maturas. Nam

ut ibidem ait. Ex illo virgo desinit, ex quo potest non esse.

Hieronymus etiam Cincinnatios agnoscit, sed damnat in-

Hieronymus

pueris. De Virginitate seruanda ad Demetriadem. Cin-

cinnatulos pueros & calamistratos, & peregrinæ muris olentes pel-

liculas de quibus illud Arbitri est,

Non bene olet, qui bene semper olet,

Quasi quasdam pestes & venena pudicitie virgo denitet. Ornatus

enim iste militiæ Veneris est, non Christi. Quare Hieron.

iterum in Epist. XII. de infantulæ educatione ad Gauden-

tium. Nunquam iuuenculos, nunquam cincinnatos videat. Lasci-

uis enim oculis, aut incautis hæc Satanæ tela parantur.

Cincinnatios ne in pueris quidē Phocylides probat, cuius hæc

Phocylides.

sunt ex Græco translata apud Tiraquellum in. III. Leg.

Conub.

Ne in masculo quidem filio nutri cincinnati gratia capillam:

Gg 3

Ne

*Ne verticem plices, neque vittas tortuosas corymborum.
Masculum non decet coma.*

Plautus. In ornatu puerorum cirros esse, dixi: addo etiam cinæ-
dorum, saltatorum, & alioqui infamium hominum. **Plaut.**
in **Asinar.**

Archeſilai
grauis incin-
cinnatos di-
ctum.

Quis nam isthuc tibi accredat Cinadecalamiſtrate?

Hinc illa grauis in quendam Archeſilai ſententia, quem
refert Plutarchus grauitè & acerbè obiurgaffe nimis de-
licatum diuitem, qui tamen caſtus & integer dicebatur.
Nam cum vocem eius inſractam, capillumque arte com-
poſitum, & oculos ludibundos, atque illecebræ, volupta-
tiſque plenos videret. *Nihil intereſt, inquit, quibus mem-*
bris Cynædi ſiis, poſterioribus, an prioribus. Nam tamenſi ci-
nædi non eſſent, ornatus tamen cinædum præſe fert: qui
niſi eiſmodi, aut ſimiles homines effeminatos & molles,
non decet. Philo Iudæus in lib. de vita contemplat. Cin-
cinnos in mancipiorum cultu ponit. *Ex ijs* (de mancipijs
loquitur) *minores pueri pincernas agunt, grandiores aquam af-*
ferunt, loti, & nitidi, fucatiſque ac cincinnati, alunt enim capi-
llitium. Ita ſemper in probro. Apud Plautum in **Trucul.**
Act. II. Scen. VII. Geta ad Phroneſium meretricem de ſuo
amaſio.

Plautus.

*Tun' tantilli doni cauſa, olerum, atque eſcarum, & poſcarum,
Mæcum malacum, cincinnatum, umbraticolam, tympanotribæ
Amas? Hominem non nanci.*

Et in Milite.

Rogare mirum eſt.

*Populi odium quin nouerim? Magnidicum cincinnatum,
Mæchum, vnguentatum.*

Cicero in Pi-
ſonem.

Cicero in Piſonem. Erant illi comiti capilli, & madentes cin-
norum ſimbricæ, & fluentes ceruſſatæque buccæ. Nempe in-
ſignia Cinædorum. Et Poſt reditum in Senatu, Gabinij
turpitudinem ex his adiunctis oſtendit. *Quo vultu cinnina-*
tus ganeo non ſolum cinium lacrimas, verum etiam patriæ pre-
ces repudiari? Item. *Cur in luſtris & heluacionibus huius calamif-*
trati ſaltatoris, tam eximia virtus tamdiu ceſſauit. Saltatoris cū
dixit, Cinædi dixit, quæ vox à ſaltatoribus qui ſe mollius ia-
ctant,

Cinædasquis

Etant, ad effeminatos & meritorios pueros satis aptè trans- Cicero.
fertur. Sed Clarius idem Pro Sextio. *Alter vnguentis af-
fluens, calamistrata coma, despiciens conscios stuprorum, ac vete-
res vexatores etatule suæ.* Beatus etia u Gregor. Nazianz. B. Greg. Na-
Cinædam frontem dixit, pro cincinnata. Vis ne scire quam zian.
suspectum sit hoc genus cirratorum? Sinæsum audi
cuius illud Prouerbiū celebratum scribit Calius in
Antiq. Lect. lib. XV. cap. VIII. *Nullus comatus, qui idem
non sit Cinædus.* Pherecydem scribit Synes. Cirenens. cū
comatum iuuenem, obuissset, oculos tunica operuisse, at-
que ostendisse digito ex eius cultu, de Cinædorum esse gre-
ge, constare. Clem. Alexand. lib. II. Pedag. Cincinnos
Cynædicum fastum appellat, de Atheniensium Archon-
tibus loquens. *Crobylo, quod est Cincinnigenus, aureo in-
ducebantur, adiunctis cicadis ornati: ortum suum re vera terref-
trem Cynædico quodam fastu, & arrogantia monstrantes.*

Nec dabitare licet, quin cirri testes libidinis sint. Sic
eos appellat Comicus Agatho in Thieste, his versibus, Agatho
quos Hadrianus Iunius (quem tamen videre mihi non
contigit) in lib. de Coma, cap. VI. apud Tiraquel. latinos
fecit ubi de Curetibus qui puellarū in morē cincinnos ale-
bant, ut scribit Eustath. in lib. XXIII. Iliad. Ita canit.

Pronactis ambientes Gnate nuptias

Passi repulsam: mox testes libidinis

Comas totondimus: animi solatium

Prostrati. Gloria hinc sequitur cognominis

Tonsum ob capillum, quod Curetes dicimur.

*Cincinnati tes-
tes libidinis.*

Idem scribit Agathon in Thyeste apud Athenæum lib. XII.
cap. XI. Contra vero Phylarchus lib. Historiarum XI. ex
Ælchilo, qui ita dictos censuit ab eorum delictis.

Cincinnus est comæ velut est Virgini:

Curetes inde populas ipse dicitur.

Ergo si ob sectum, tonsum ve capillum gloria paritur, ob
nutritos Cincinnos, infamia constat. Loquatur Ambros.
qui lib. III. de Virginib. super illud Cant. V. Cincinnati mei B. Ambros.
pleni sunt guttis noctium; *Noli, inquit, proxima mea*

Gg 4 acci-

accipere cincinnos corporalium capillorum; non illa ornamenta, sed crimina sunt: lenocinia formæ, non præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazareus habet, quibus ferrum non ascendit, quos nemo præcidit, qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispante virtutum nitentium gratia resfulserunt. Et lib. de Noe, & Arca, cap. VII. Mulieribus ornamento est coma, dedecori est viris, denique Apostolus euentius expressit hoc, dicens. Nam ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi, mulier vero si capillos habeat, gloria est illi. Locum Chrysostomus diligenter expendit.

Paulus.

Cincinni velut titulus meretricum, aut venalitorum, qui prostitutum, & venalem ad libidinem significant. Chrysis ad Pollienum in Arbitri Satyr.

Arbiter.

Quo enim spectant flexæ pectine comæ? quo facies medicamine atrita, & oculorum quodq; mollis petulantia? quo incessus aptè compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia, nisi quod formam prostituas, ac vendas? Vides me? nec auguria noui, nec Mathematicorum cælum curare soleo, ex vultibus tamen hominum mores colligo. Et certe nihil magis verum, nam is cultus meretricius est. Ad mollitiem enim de-

Clem. Alex.

clinantes, inquit Clem. Alex. lib. III. Pædagog. cap. III. Planè effeminantur, illiberali quidem tonsu ac meretricio se tondentes. Et certè, addit ille paulo post, nisi quis eos n' dos viderit, mulieres esse putauerit. Vides in probro semper viris fuisse cincinnos? Vides damnatos ab Aënicis? Quid par est existimare Christianos? vix esse Christianorum ornatum à probo tibi iudice ostendam. B. Tiburtius, vt auctor est Surius in vita D. Sebastiani Torquatum immerito se Christiano nomine censentem, grauiter increpabat. Quod capillos super apicem frontis, tonsoris arte componeret. Cumque ambo religionis causa iudici sisterentur, ac quæ situs de fide Torquatus, respondisset se esse Christianum. Credis ne, inquit Tiburtius. Vir illustrissime hunc esse Christianum, qui in sui lenocinio moliendo, capitis simbrias admittit, qui tonsorem diligit, qui scapulis molliter gestit, qui fluxum gressum

Surius.

gressum improbo nisu distendit? qui feminas curiosus intuetur? Nunquam tales pestes Christus dignatus est habere seruos suos. Ammian. lib. XXII. Diodorum à plebe gentiliū memorat interfectum, Quod dum edificandæ præesset Ecclesiæ cirros puerorum licentius detondebat.

Sed hic mihi aliquis non opportunè eruditus obiiciat, eum ipsum, quo intendo litem, Ambrosium: qui dicat *B. Ambrosius* in eorum causa testimonium. Is enim lib. II. Hexam. *sus*, cap. IX. de coma sic. *Reuerenda est in senibus, veneranda in sacerdotibus: terribilis in bellatoribus, decora in adolescentibus, comta in mulieribus, dulcis in pueris.* Sed is audiat quæ sequuntur, & nihil de antecedentibus dubitabit. *Alium sexum crinita non decet, alium tonsa non decet.*

Quod terribilem in bellatoribus facit, sumtum videtur ex antiquorum opinione, qui Suauos siue Germanos intortis in nodum capillis in prælia processisse *Capilli ad te intortis.* Auctor Tacitus in Germania: Seneca de ira, & in Epist. CXXVI. Tertullian. de velandis Virgin. Iuuenal. Satyra XIII. à quibus Martialis & alij. Sed Suauī, comam ad terrorem ligant, non pectunt, non comunt, non vngunt vt niteat, sed obliquant vt horreat. Clem. Alex. lib. III. Pædag. *Et ex gentibus quidem Galli & Scythæ comam nutriunt, sed non ornantur, & terribile quid Clemens A.* præfert densum barbari capillitium, & flauus ille color bellum lexand. *minatur, vt qui videatur cognationem habere cum sanguine.* Gallorum autē nomine Germanos intelligit atque ita subiungit. *Ambo hi barbari luxum odio habuere. Apertos testes proferent, Germanus quidem Rhenum, Scythæ vero plastrum.* At isti cinædi cincinnatuli inter speculum pectinemque occupati, vt ait Seneca De Breuit. vitæ, cap. XII. liquoribus lentis capillos illinunt, sub noctem fasciis *Seneca.* deflexos à fronte vinciunt, deinde sub lucem soluunt, vt molliter subrigantur: concinniores enim, vt ait idem Seneca, esse malunt, quàm honestiores: & remp. turbati suam minus curant, quàm comam. Hos ego non viros sed viragenes dicam, & ne nos contagione polluant,

H h atque

atque infamiae notam inurant diligentissime fugiendos.

Cincinnati fugiendi. Monet etiam Aethnici. L. Pisonem acerbe Cicero perstringit, & valde admiratur, quod cum Gabinio ausus esset consilia confociare, quem tamen ex frontis nota libidinosum & impurum esse, dubitare non posset. Post Redit, in Senat.

Cicero.

Non te illius unguentorum odor, non vini anhelitus, non frons calamistris notata vestigijs, in eam cognitionem adducebat, ut cum illius re similis fuisset, frontis tibi integumento ad occultanda tanta flagitia diutius vti non liceret?

Quid iam de cincinnis dicam, nisi adeo sibi Dæmonem in his placere, ut cincinnatuli etiam aliquando nomen usurparit. Cælius Antiqui. lib. VIII. cap. X. eum se, & totam ferro Italiam audiuisse de mulieris utero loquentem, memo-

Cincinnatus.

Dæmon.

ria prodidit. Cincinnatulus Dæmoni nomen erat. Hac ille ap-
pellatione gestiens inclamanti respondebat si de præteritis aut
presentibus sentaveris quæ reconditissima forent, responsa da-
bat mirifica: si de futuris, semper mendacissimus. Ite igitur

adolescentes nobilissimi, ite inquam, curate frontem, capil-
los inungite, religate vittis, inurite calamistros, crispate an-
nulos, utrate cincinnos. Ite nova gloria Dæmonum, infe-
rorumque delicia: vos ille amat, ad vestrum nomen exul-
tat ac gessit: prostitute pudorem, ac formam. De-

caluabit aliquando Dominus verticem filiarum Sion, & erit
pro crispanti crine caluitium. Audi tamen quid in Aposto-
licis constitutionibus hac de re scriptum reliquit Cle-

Clem. Rom.

mens Romanus lib. I. cap. III. Tili enim, qui fidelis, &
homo Dei es, non licet nutrire comam, & in vāum colligere:
hac enim luxuria est & mollior, neque effusam gestare, ne-
que discriminatam, neque facere ut tumescat: neque eam car-
pendo & formando crispare, neque flavam reddere, quod etiam
lex Deuteronomij vetet. Sisoen facere, aut anaxyridas. Sisoen-
autem à Sisin Hebraica voce qua cincinni capitis fig-

B. Petrus.

nificantur, LXX. duxere. B. Petrus Epist. priore Cano-
nica, cap. III. plicationem capilli prohibuit, reliquas omnes
species comendi capillos hac una specie communi cōple-
xus, ex vulgato loquendi more Sacrarū litterarū, & B. Paulus

I. Ti-

I. Timoth. c. II. Crines intortos prohibuit, cōplectens formas omnes, quas Apostolica doctrina cōplexa est: ut optimè notat doctissimus Turrianus, è nostris in ipis ad Clem. explanat.

Non dico amplius de Cincinnis, tamen si poteram multa: satis enim habeo puerorum maximè cinædorum esse, aut puellarum, & certe meretricum præcipue: nec viris modo qui aliquos se ducerent, sed ijs etiā qui nihili essent probro: datos ostendisse. Addam tamen Quintiliani verba ex lib. I. cap. XI. quibus oratores à comendi capitis cura deterret. Sed me hæc tenus sequentem nemo insequatur ultra: do tempore ne nigra toga sis, non serica; ne intonsum caput, non in gradus, atq; annulos eorum: cum in eo quæ se non ad luxuriam & libidinem referat, eadē speciosiora quoq; sint, quæ honestiora. Nūc pauca de altera peste.

Quintilianus.

CAPVT. XVI.

CINÆDICAESALTATIONISVVLGO C. A.
Orabāda, origo à Theatro, publicæ turpitudinis domicilio. prisco etiā seculo damnata. Mos antiquus cū cantu & saltatione prælati inueniendi, Hebræis gentibusq; communis.

Ltera recens est ab inferis excitata pestis, quæ nō paucos mortales veneno affatos suo detrudit in inferos. Carabandā appellāt, quā Cynædicam mutam turpitudinē Clemens Alex. lib. III. cap. X. & Flabella ventorum quibus incendiū concupiscentiæ accenditur.

B. Chryso. homil. LIX. in Genesim, appellauit. Eius originē mihi est in animo explicare, & quanto probro apud eos etiā habita sit, apud quos nata, paucis ostēdere. Saltatio enim a bonis initijs orta creuit in omnē turpitudinē, & in scēdissimos sese huius scetuli exitus expedit. Bellica illā necessestas primū inuenit, voluptas auxit, licēcia consumauit. Aut hoc Rheas, quæ, ut Lucianus scribit in Saltatione, in Phrygia quidē Corybātas, in Creta Curetas saltare iussit optimo exemplo. Nepe ut gradum in bello facere ad numerū, ut se mouere ex ordine, & vibrare hastas, & sagittas iacere, & moderari

Origo cynædicæ saltationis.

Lucianus,

scuta, & opportunè adoriti, & se recipere tēpestiuè cōdisce-
rent. *Hæc saltatio*, inquit, *ab armatis desaltabatur gladios ad se invicem*
collidentibus, ac bellicum quiddam, & attonitum saltantibus. Nō
fractum non enervatum, ac molle. Erat enim per id tem-
pus, saltationis genus & decorum & magnificum in Cho-
ris, atque id fere, quod motus, qui sunt in armis imitaretur.
Quamquam hoc quoque, (vt sunt prona in malum homi-
num ingenia) in delicias abiit. Nam equos Sybaritæ ad ti-
biam in Symposij tripudiare docuerunt, tametsi non im-
pane. Id enim cum Crotoniatæ cognovissent, tibicines se-
cum in aciem eduxerunt, quorum cum tibiærum sonum
equi audissent, sublati manibus, extremisque innitentes
pedibus in tripudium sunt conuersi. Itaque sesto-
res vic-
ti fugatique sunt, quorum omnis in equitatu vis posita erat.
Scripsit hoc Athenæus ex Aristotele lib. XII. cap. VI. &
Charon Lampfacenus lib. II. Terminorum, apud eundē.
Cui rei etiam num statuarum inscriptiones, & tituli, suo
suffragantur testimonio: quas ijs, qui in bello optimam na-
uassent operam, erexerunt. In bello inquam saltato, non
commisso: nam de Præfultoribus sermo, qui honore statuæ
condecorati. Docet inscriptio. *ELATIONI*
POSVIT HANC IMAGINEM PO-
PVLVS, PROPTEREA QVOD PVG-
LUCIANVS. NAM PROBE DESALTARIT. Inde Salij Mar-
tis flamines à saltando dicti, quod Martem saltarent, gra-
uissimè, & religiosissimè, vt ait Lucianus, qui de Bachi vi-
etorij sic. *Et hac saltandi arte utens Bacchus. Thyrrhenos, &*
Indos, & Lydos denictos subiugauit, ac gentes adeo bellicosas,
ipsis saltem Thyrsis desaltauit. Huc spectat Athenæus lib.
XIII. cap. XII. Vbi scribit. *Habent Thyrsos saltantes hastarū*
loco, quas in se inuicem iaculantur, ferulasque, & lampades ferunt,
tripudiantque quæ ad Dionysium spectant, quæ ad Indos, quæ
ad Pentheum canentes. Hoc saltationis genus Pyrrhicum
olim appellatum, idem scribit, & Lacedæmoniorum in-
uentum esse affirmat, à quibus ad reliquos deriuatum: ta-
meti postea derelictum. *Pyrrycha autem apud Græcos res*
liquos

Salunde dic
1.

Lucianus.

liquos non perdurant ad hæc vsque tempora, qua deficiente, militarem etiam disciplinam euasisse contigit. Scire ita; Sociates, tripudiantes maximè esse Idoneos rebus bellicis, scriptum reliquit in Poëmatibus, ubi ita inquit,

Qui rectè scinere choris decorare Deos, hi

Optimi & in bello.

Prælia olim

Hinc natus multarum gentium mos, quibus commune est cum cætu
lim prælia cū cantu & saltatione inire. Clem. Alex. Pæd. nita.
cap. III. In bellis itaque suis tuba viuntur Hetrusci, fistula Ar- Clem. Alex.
cades, Siculi autem instrumentis quæ appellantur Pyctidas. Cre-
tenses Lyra, Lacedæmonij tibia, cornu Thraces, tympano Egyp-
tij, & Arabes Cymbalo. Idem docet Athenæus. lib. XII. cap.
III. de Lydis loquens. Cum ad bellum etiam exeunt Lydi, cum
tibijs, ac Syringibus in acie instruuntur, ut asserit Herodotus:
sicut in hostes impetum faciunt Lacedæmonij cum tibijs, ac cum
Lyra Cretenses,

Lucianus.

De Lacedæmonijs Lucianus in Saltat. Lacedæmonij quoq;
qui Græcorum præstantissimi esse censebantur, cum à Castore, &
Polluce Caryatissare perdidicissent, quæ saltationis species à Ca-
rijs vrbe Laconia ducta erat, omnia cum carminibus facere soliti,
adeo ut ad tibiarum quoque modulos, & Rhythmum, & modera-
tum pedis ingressum, prælium committere illi genti moris fuerit. Et Ætiopi-
Item de Æthiopibus. At enim Æthiopes non alia quam sal-
tandi ratione illatis iam signis bellum ingrediuntur, nec quisquā
Æthiopum vel sagittam emittere, anulsam à capite (hoc enim vi-
ce Pharetræ viuntur, radiorum instar tela capiti circumponen-
tes) nisi prius saltauerit, saltatione hosti terrorem iniecerit. De Thracibus et
Thracibus Tacitus. lib. III. Annal. More gentis, cum car-
minibus & tripudijs præultabant. De Germanis. lib. II. His-
tor. Temere subeuntes cohortes Germanorum cantu truci, & mo-
re patrio nudis corporibus. De nostris Silius.

*de Lacedæ-
monijs.*

*Et Ætiopi-
bus.*

*Tacitus de
Thracibus et*

Germanis.

*De Hispan.
Silius.*

De Lusitan.

Ritu iam moris Iberi

Carmina pulsata fundentem barbaræ cetra.

De Lusitanis Diodorus Sic. In bellis ad numerum incedunt, &
carmina canit, cum aggrediuntur hostem. De Cymbris, & Theu-
tonibus Strabo lib. VII. & Plin. lib. XXVI. c. III. & de Persis

Hh 3

Petro-

Petronius docet. *Processit statim Scissor, & ad Symphoniam ita gesticulatus laceravit obsonium, ut putares. Darium De Hebr. 2. Hydraulicam cantante pugnare. Noto etiam Hebræos in præ-Mach. 12. lio cecinisse. Machabeor. II. cap. XII. At illis qui cum Esdræ erant diutius pugnantibus & fatigatis, innocenti Iudas Dominum adiutorem, & ducem belli fieri: incipiens voce patria, & cum hymnis clamorem extollens, fugam Gergæ militibus in-Et de Syris cassit. Item Moneo de Syris. Ibidem cap. XV. Nicanor, cap. 15. & qui cum eo erant, cum tabis & canticis admovebant: sed Moneo hunc cantum, hanc saltationem trucem & horribilem hostibus,, non mollem & effeminatam. propriè Cuiusmodi cantus hic, clamor dicitur: ut alibi dixi, Virg. II. Enci-dos.*

Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.
Sed hic non perturbatus atque confusus, sed status, moderatusque, & quasi per legitimos sonorum modos increbrescens, aut etiam tempestivè remittens: non ad aurium voluptatem, sed ad animorum terrorem excitatus. Nam ut Ammianus scribit; Ipso fervore certaminum exoritur identidem paulatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cantibus illis. Nimirum exordiente aliquo, & cæteris respondentibus, & se se in prælium cohortantibus: quod hortamenti genus celeuma propriè dicitur. Hieremiæ XXV. Celeuma quasi calcantium torcular continetur adversus omnes habitatores terræ. Id est hortamentum populos contrucidantium. LXX. sic. Verbum respondebit super locum suum, & illi quasi vindemiantes respondebunt, & super habitantes in terra Chaldæus vero: Clamando clamabit ut veniant direptores super terram domus maiestatis suæ, sicut qui descendunt in torcular, qui tollunt vocem suam. Hic autem clamor cantus dicitur, cap. LI. Replebo te hominibus quasi bruchis, & super te celeuma cantabitur. Vbi Chaldæus. Et tollent super te vocem suam. Quod sæpe vertit apud eundem Prophetam: maxime capite XXVIII. & XLVIII.

Hæc sancta, & religiosa saltationis initia prolapsa in omnem turpitudinem licentia posterioris sæculi violant:

&

& virilem illam atque robustam feueritatem Martiumque vigorem animorum infregit. Bella in bellaria, saccus in faccarum, homines in feminas abiere. Saltatio quæ primum in horrore, postremum in delitijs haberi cœpta, Martem Veneri concilianit. Nec immerito ille, se cum Venerere puduit deprehensum. Quippe deinde non Mars, neque mas, sed pars esse quædam feminæ, cum qua se misceratur, aut altera Venus, in quam amando transferatur, cœpit. Hinc factum ut pro Marte non Mars, sed Venus ipsa saltetur, aut quæ Venerem imitantur. Non siluit ad tam durum facinus Arnobius. *Sedent*, inquit, lib. III. & in speculaculis publicis sacerdotum omnium, magistratuumque collegia, Pontif. Max. & Maximi Curiones: *sedent* quindecim viri Laureati, & Diales cum apicibus flamines: *sedent* augures interpretes Divinæ mentis, & voluntatis: nec non & castæ Virgines perpetui nutrices, & conservatrices ignis, sed & cunctus populus & Senatus, Consulatibus functi patres, Dijs proximi, atque augustissimi Reges, & quod nefarium esset audiri, gentis illæ genitricis Martis regnatoris, & populi procreatrix amans saltatur Venus, & per affectus omnes meretriciæ vilitatis impudica exprimitur imitatione bachari. Saltatur & magna sacris comita cum infulis mater: & contra deus illa Pessimonia Dyndimene in bubulci viri amplexu, flagitiosa fingitur appetitione gestire. En quo processerit morum correptela: hanc viri turpitudinem, hanc feminæ saltavere. Lucianus in Sal-tat. de præfultore quodam hæc scribit. Ipse persaltavit Veneris & Martis adulterium, solem furtivi concubitus prediorem, Vulcanum Mæchantibus insidias machinantem, & Vinculis utrosque & Martem, & Venerem allaqueantem, &c. De feminis docet Ammianus lib. XLIII. Et licet quocumque oculos flexeris feminas assatim multas spectare erratas, quibus si nup-sissent, per ætatem, ter iam nixus poterat suppetere liberorum, ad usq; totidum pedibus pavimenta tergenteis, iactare volubilibus gyris, dñ exprimunt innumera simulacra, quæ finxere fabulæ theatrales. Honestè res turpissimas expressit: scilicet incestos illos atq; nefarios hominū Deorūq; cōcubitus de quibus poetæ in fa-

Arnobius.

*Viri perine
que turpai
Saltabant.*

Ammianus.

bulis. Audi vero Prudentium qui de eadem re in Roma-
no ita scribit.

*Cygnus stuprator peccat inter pulpita:
Saltat Tonantem tauricornem lydius:
Spectator horum Pontifex summus sedes:
Kidesque: & ipse nec negandum deluis:
Cum fama tanti polluat Numinis,
Cur tu Sacrate per cachinos solueris,
Cum se maritum fingit Alchmenæ Deus?
Meretrix Adonin vulneratum scænica,
Libidinoso plangit affectu palam.
Nec te Lupanar Cypridis sanctæ mouet.*

*D. Petrus Chrysol. ferm. CLV. Quorum obscæna ludunt, hos
qua dementia Deos crederent, &c. Erras homo: non sunt, non
sunt hæc ludicra: sunt crimina. Quis de impietate ludit? de sa-
crilegio quis iocatur? piaculum quis dicit risum? Distinctè
Craton apud Lucianum, qui non ferebat hominem in-
genuum huiusce fœditatis spectatorem. Sedere sustineas in
theatro omnium posticas sannas excipiens, & hominem effemi-
natum spectans mollibus vestimentis indutum, ac cantilenis las-
ciuis & turpibus perstrepticem, tum prisca seculi mu-
lierculas amatorias imitantem? nempe libidinosis-
simas Phædras, & Parthenopas, & Rho-
dopas, & hæc omnia cum pulsationibus,
& lasciuis, & obscænis carmini-
bus, & pedum strepitu.*

(R. 7. 5)

CAPVT.

CAPVT. XVIII.

IN QVO ALIVM IUDICAS TE IPSVM

condemnas, in quo laudas te ipsum commendas. Ostensum hoc ex sacris, externisq. litteris: ex quibus plures loci explicati. Sed maxime vnus ex cap. XI. Ecclesiastici.

VM Inter viros quosdam eruditos certe atque graues ortus aliquando sermo effer, de illo hominum genere, qui cum in se ipsos remissi, in alios seuerissimi sunt, ita centuer: illos suo se gladio iugulare, atque ex Apostoli sententia, in quo alios iudicarent, se ipsos condemnare. Cuius rei causam cum alius hanc esse diceret: Quod cum eodem, is qui iudicaret, vitio laboraret, eandem sibi quam alteri poenam imponere videretur. Cuiusque alius aliam adduxisset, laudassetque illud Horatii lib. II. Epist. I.

Horatius.

Quam temere in nos legem sancimus iniquam.

Nam nemo sine vitijs nascitur.

Recte inquam ego: nam quam alijs notam inurunt, eandem sibi insculpunt, & tantum abest vt aliena vitia credibilia faciant, vt sua potius prodant. Quod qui auderet facere, dubitabat futurum Corne! Gallus Eleg. II. his versibus.

Cornelius
Gallus.

Quis suam in alterius condemnet crimine vitam,

Et quo prætendit, claudere certet, iter?

Quid autem sit causæ cur eiusmodi homines legem in se sanciant iniquam, non difficile est iudicare. Nam subit statim hæc cogitatio, illos ex se alios æssimare: plerumque enim alios ijs esse vitijs obnoxios arbitramur, quibus ipsi laboramus. Nimirum callidi ac versuti homines facile adducuntur, vt vitia ea, quibus tenentur, de alijs partim suspicentur, partim loquantur, vt ait B.

D. Gregor. Gregorius Nazianz. qui improbos huiusmodi homines, Nazianz. in & absurdos appellat. Sobrios ebrii violentos, modestos Maximum, superbi arrogantes putant, Cynædi molles & effeminatos & Orat. 1. alios arbitrantur, & quoniam, ut est in proverbio, Similes Apolog. habent labra lactucas, persuadere sibi non possunt, quin ij Improbi ex quos vident, eisdem quibus ipsi morbis confluentur, eae se alios aesti- dem petulantia, rapinis, cupiditatibus, mulierositate laborant. rent. Virtutes enim ipsas inuertunt, atque ut est apud Horat. Horatius. lib. 1. Satyr. III.

Sincerum cupiunt vas incrustare.

Faceta narratio.

Scilicet, faciunt quod ille alter nobilis latro, qui cum mercatoris pecuniam auertisset, deprehensum ille ex conturbati pectoris motu inter socios decumbentem, eunulis e vertice capillis sibi notauit. Nempe ne sub lucem elaberetur: erat enim obscuratum ante cubiculum. At ille qui nihil interim minus agebat, quam ut dormiret, ceteris eandem notat inussit, ac se se tum demum somno dedit. Vbi illuxit, notam mercator frustra vestigat, non minus argute, quam festiue delusus à fure. Probis itaque viris suas hi maculas, & sordes offundunt, vel quia putant auctoritatem sibi asserre peccandi, si tales hi habeantur, quales à se finguntur: vel quia sic existimant, peccata sua, si in illis reperiantur, fieri leniora: vel quod verisimilius est, ne ipsi soli in rep. sint, qui notentur. Facit autem vitium suspiciosos homines, versutos atque inuidos.

Vitiosi idem suspiciosi.

A me sacrae litteræ sunt, Psalm. XXXVI. Dixit in- Psal. 36. lo- iustus ut delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius. Quod alias ita legitur. Dixit scelus impij in medio cordis eius. Chaldaeus adhuc expressius. Dixit scelus impio, &c. Itaque scelus quod animo conceperat impius, illud vero est, quod impio suadet proximum timore Dei vacare. Dixit enim scelus impio: Non est timor Dei ante oculos eius. Vides quem ille consultorem adhibeat, ut de alterius vita moribusque decernat? Vides cuius coloris vitrum ut alterum perspiciat, ad oculos apponat? Quid ni similia cetera videantur?

Alienati

Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero. Quid tum? Locuti sunt falsa. Est autem locus, y assè dixerunt disparates.

Huc spectat non inepta fabella, ferunt enim monitos *Fabella non inepta.* à Philosopho populares cauerent à pluuiâ postridie, si sani esse vellent: risisse Philosophum, in forum descendisse, tactos aqua, aliena facere, & loqui cœpisse. Cum ille dū plueret rectis se suis tenuisset, intermittete pluuiâ in forū egressum: ceteros sine mente bachantes cum eum quietè, vt sanum decebat, agere cernerent, impetu facto insanum, insanum acclamasse, & foro exegisse. Ridebis: ego quoque rideo pariter, atque indignor, eo procacitatem hominum esse progressam, vt insani ac mente capti sanos perinde atque sui similes infestentur.

Hinc tu intelligas. Quid causæ fuerit cur illi apud Matheum cap. XV. tam religiose de discipulis quærant, Quare transgredierentur præcepta seniorum, illotis manibus recubentes: nempe quia transgrediebantur ipsi præcepta Dei. Alioqui enim nec tam infensi discipulos obseruassent, nec tam acutè in re tam tenui peruidissent. Quis hic sine piaculo prætereat Iuuenalem?

*Iuuenalis,
Sat. II.*

Nonne igitur iure ac merito vitia vltima fletos

Contemnunt Scavros, & castigata remordent?

Fronti nulla fides, quis enim non vicus abundat

Tristibus obscænis? castigas turpia, cum sis

Inter Socraticos notissima fama Cynædos.

Hirudinum mihi similes hi videntur, quæ ad malè affectam corporis partem adhærescentes vitiosum sanguinem *Calumniatores Hirudinum similes.* exfugunt, purum, iustumque relinquunt. Sic illi virtutes, quæ in alijs insunt, vt in quemque inciderint, omitunt: si quod est vitium tamen leuissimum, id vero exaggerant, & extollunt. Illud præterea ridiculum in hirudine: quod tamen ea sit natura quam diximus, nullum est ex animantibus eo putidius, quodque magis sordida nauseet. In quo non sunt dissimiles Sycophantæ: nam cum tuberibus, vt est apud poetam scateant, verru-

Plutarchus. cas aliorum ferre non possunt. *Plutarchus* in *Comment.* de tranquillitate animi, huc etiam euocandus. *Quemadmo-*

Item cucur- dum, inquit, cucurbitulae medicabiles deterrimum sanguinem ex
titularii me corpore eliciunt, sic tu pessima quaque tuorum in te congeris ipsum
dicabilem. nihilo negotiatore illo Chio melior, qui cum vinum multum pri-
maque bonitatis venderet, ipse sibi ad cenam acidum, in rappam-
que deprauatum conquirebat. Cuius seruus cum ab eo fugisset,

Pulcrum ser- quarereturque ab eo cur dominum reliquisset? Quia cum in mani-
ui fugit ini bus, inquit, ei bona essent, mala tamen conquirebat.

responsum. Nec aberrer, opinor, qui illos cum naphtha contem-
Napta etiam dat. Nam ut illa ignem ex interuallo ad se rapit, ita ip-
similes. si aliena vitia longissimè odorantur. Illud mirabile, quod

Plutarchus. in. V. *Symposiac.* scribit *Plutarchus* de *Charadrio* siue
Rupice aue, in quam regio qui laborant morbo, si intuean-

Item Chara- tur, sanari confirmat: Tali natura praedito animali, ut mor-
dij, qui mor- bum è corpore agroti elabentem ad se trahat, atque recipiat ocu-
bos ad se listanquam defluentem quendam humorem. Non dissimili vi-
trahit. dentor esse natura calumniatores, qui vel ex aspectu alio-
rum, quidquid inest vitij percipiunt: & (quod de venato-
rijs canibus idem affirmat *Plutarchus*) ipsi etiam venenosos

ex oculis radios, in quem aspiciunt iaculantur, & illius
Canes venena- lumen & honorem extinguunt. *Ira* canum in certamini-
torij ferarum nibus aduersus feras, saepe lumina extingunt, atque excacant:
lumina excacant. &c. Sic ergo inuidia affecti cum intendunt oculos in aliquem, ra-
dios, tanquam veneno imbuta iacula, excipientibus paribus ani-
mo proximis, nihil puto absurdi sit, si leditur in quem illi sunt

intuiti. Vides quemadmodum inuidi alienae laudi maculas
suas offundant? Ita tamen ut probis & intelligentibus vi-
ris facile appareat aspersas esse, non innatas.

Ecclesiastici Definam si sapientis locum ex cap. XI. *Ecclesiastici*
11. locus dif- difficilimum, & nescio utrum haecenus explicatum in e-
ficilis expli- andem sententiam attulero. Sicut enim eructant praecordia
catus. fetentium, & sicut perdix inducitur in caneam, & ut capra
in laqueum, sic & cor superborum, & sicut prospector videns
casum proximi sui.

Vbi veram atque germanam superborum atque in-
vidorum

nidorum imaginem videre mihi videor, satis ad id quod agimus aptam. Duabus autem partibus descriptio continetur: priore ingenium hominum explicatur, unica propositione depictum: posteriore supplicium peruersitatis eius continetur.

SICUT ENIM ERUCTANT PRÆCORDIA FETENTIVM. Enim vero cor atque ingenium eiusmodi simile videtur esse voraci stomacho & ultra modum se se vel vilissimis cibis ingurgitanti, qui semper crudus est, semper fluctuat, semper acescit. In eum si exquisitissimas epulas inieceris, & saporis gratia, & suauitate condiras, & odorem protinus, & saporem amittunt, corrumpuntur atque putiscunt. Adeo ut grauitatem ructus, & odoris sceditatem ferre non possis. Ita cor superbiorum flatu arrogantiae plenum, & putidis infartum humoribus, semper improbas suspiciones, semper fraudes, aliorum contemptum, opprobria, contumelias eructat. *Bona enim in mala conuertens insidiatur, & in electis imponit maculam.* Rectè ut à Propheta Dauide dicatur: *sepulcrum patensest guttur eorum.* Vidisti ingenium: attende supplicium.

SICUT PERDIX INDVCITVR IN CAUEAM, ET VT CAPREA IN LAQUEVM &c. Quod ego primum sic interpretor. Quemadmodum perdix tametsi callidum versutumque animal, & caprea licet pernicitate præstet, tamen facile capiuntur, ita cor superbiorum, ita inuidi, in eo ipso quod iudicant, condemnantur. Et quemadmodum perdix in caueam inclusa cacabat, & canto ceteras allicit, ut ab aucupe capiantur, & caprea in laqueum inducta questibus socias in eundem inducit, ita etiam inuidi atque calumniatores, cum ipsi peccatorum uinculis teneantur, nihil aliud curant, quàm ut ipsi ceteri implicentur, aut saltem implicati esse socijs videantur. Sed accidit illis quod usu his euenire videmus, qui dum aut furtum facientes, aut digladianates inter se per otium atque im-

Calumniatores inuadiunt inuimodum.

Calumniatorum supplicium.

prudentiam spectant, capti pro alijs puniuntur: aut
Quidj's eue- quod incautis speculatoribus; qui dum alios obser-
mat. uant, obseruantur ab alijs, & quas de alijs exige-
 re pœnas cupiebant, ipsi dant: *Et sicut prospector videns*
casum proximi sui. Quod malum ex eo quod sequitur,
 ortum habet. *Bona enim in mala conuertens infidiatur.*
 Excæcati quippe inuidia, oculis vti non possunt, at-
 que ita in iudicando longissimè aberrant, & pro ve-
 ris falsa, & contra sæpissimè probant. *Y de lo*
mejor dicen mas mal. Ita proximè. *Et in electis imponet*
maculam.

Candor in a- Restat mihi altera pars de candore in alijs laudandis,
lijs laudandis. quam breuissimè expedio. Dico tantum mirabiles esse,
 qui alios admirentur, laudabiles qui collaudent, & facile
 persuadere multis virtutibus abundare, qui æstimet alie-
 nas. Ouidius Eleg. V. lib. II. de Ponto.

Non ego laudandus, sed sunt tua pectora lacte

Et non calcata candidiora nine,

Mirarisque alios, cum sis mirabilis ipse

Ne lateant artes ingeniumque tuum.

Plinij iunio- Plinius lib. I. Epistol. in ea, quæ est ad Cornelium Ti-
ris pulcra sē- tianum, Capitonem laudat, quod alios ipse colat, at-
tentia, que ita scribit. Scias ipsum plurimis virtutibus abun-
 dare, qui alienas sic amat. Reddius est L. Syllano debitus
 honor, cuius immortalitati prospexit Capito, pariter & sua.
 Neque enim magis decorum & insigne est statuam in foro P.
 Rom. habere, quam ponere, Impetrauerat autem Titin-
 nius Capito ab Imperatore, vt sibi liceret statuam L. Sy-
 llani in foro ponere. Huc spectat illud Ciceronis, qui
 Cæsari, cū statuas Pompeij deiectas erigi iussisset, Pompeij,
 inquit, statuis erigendis, tuas defixisti,

Pius litterarum habet hoc caput quam putaram, sed
 abutar adhuc patientia legentis, quam egregia Plinij
Ex Plinij ite- sententia compensabo. Is igitur Epistol. libro. VII. ad
rum. Septicium ita scribit. *Ais quosdam apud te reprehendis-*
se, tanquam amicos meos ex omni occasione ultra modum lau-
dem.

dem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius norint? sed ut norint, quid invident mihi felicissimum errorem? Ut enim non sint quales à me prædicantur, ego tamen beatus, quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant. Nec sunt parum multi, qui carpere amicos suos iudicium vocant. Non aberat ab ista opinione Leu- *Athenæus.*
 co tyrannus Ponticus, de quo Athenæus lib. VI. capite VI. *Calumniat.*
Cum hominem quendam reliquorum amicorum calumniantem vi-
disset, interemissem te, inquit, per Deos, nisi Tyrannis malis Vita indigni
hominibus indigeret.

Nec dissimilis certè alter in bello Imperator, quem refert Plutarchus militem graviter multasse, quod hosti suo maledixisset, cum diceret se illum alere non ut hosti malediceret, sed ut contra illum pugnaret. At nunc amici ne amicis quidem parant; quod sane criminis genus eiusmodi est, ut ferri non possit, atque interdum nonnullos de vita desperare coegerit. Scribit Plutarchus in Apophthegmatis, Dionem qui Dyonisiu tyrannide ejecit, cum audisset à Calippo sibi insidias parari, cui omnium amicorum, hospitumque maximè fidebat, inquirere noluisse; quod diceret, moriendum potius esse quam viuendū, ubi non ab hostibus modo, sed etiam ab amicis esset ca- uendum.

Rectè igitur monuit idem Plutarchus primo omnium *Plutar. in li*
 tenendum hoc esse, vitium omni amicitia generi se infi- *br. de frater*
 nuare: & ut est apud Sophoclem. *no amore.*

Mortalium cunctas res, si cunctas examines,

Inuenies in plerisque turpitudinem.

Nam neque cognatorum, neque sodalium, neque ullus amor sincerus, purus, nulloque vitio suffusus reperietur. Quāquā est etiā in laudandis amicis ea ratio tenenda, ut eorū laudemus virtutes, vitia vituperemus. Alioqui enim dum ijs gratiam referre volumus, iniuriam inferimus: nam ut idem ait Plutarch. Stultè Bio qui agrum laudando putabat se redditurum fertilem ac frugiferum

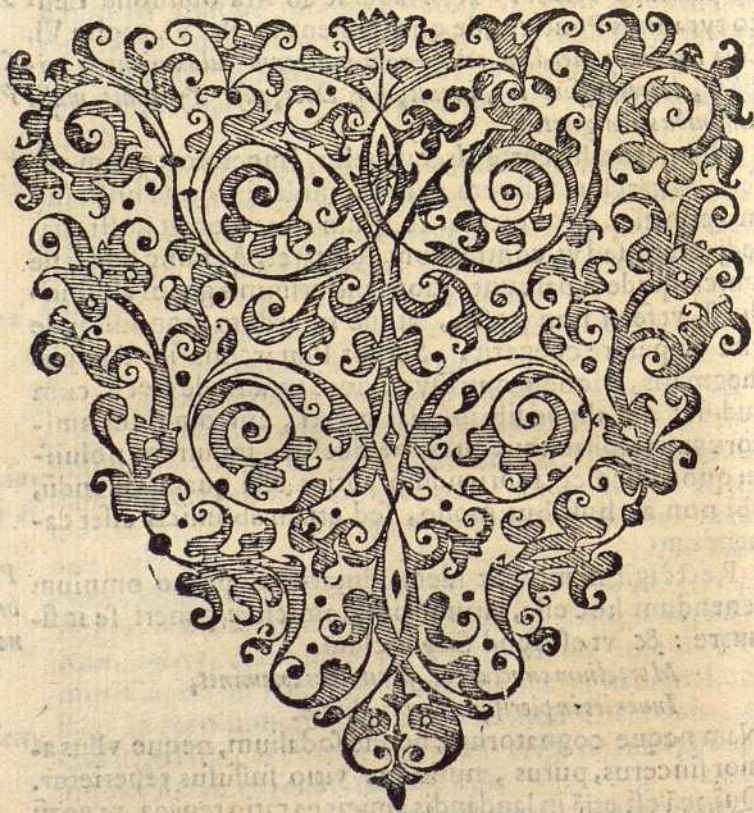
Plutarchus.

potius quàm fodiendo. Atque ager quidem, laudando
non fit deterior: hominem inflant, ac
perdunt, qui immerito laudant.

(? . (S .) . ? . (S .) . ? . (S .) . ? .)

).((S .) . ? . (S .) . ? . (S .) . ? .)

(. (S .) .)

MARTINI

MARTINI DE ROA

EX SOCIETATE

IESV, SINGVLARIVM,

LOCORVM, AC RERVM,

LIBER QVARTVS.

IN QVO MVLTAE ET VARIAE DE ANTI.

quo ritu supplicandi, & per occasionem ex Sacris
litteris complures loci ad hunc etiam mo-
rem subtilius explicantur.

(? ? ? ? ?)

) ? ? ? ? (

? . f . ?

KK CAPVT

CAPVT. I:

HOMERI LOCVS EX QVO ORIGO

sermonis de ritu supplicandi. Procumbere quid. Barbam
prehendere: genua tangere, gestus supplicantium:

Homerus.

OMERI Locus est in Iliade. l. quo Ioui
Thetim pro Achille supplicantem facit his
versibus.

Procubuitq; thoro genua amplexata sinistra.

Illius at mentum dextra: sic deinde precata est.

Et infra. *Magis hoc Thetis hinc amplexa fatigat,*

Et genua, & mentum tenet, ut prius, atq; ita fatur.

Et lib. VIII. Pallas Iunoni.

Sic meritam nunc me durus pater horret, & odit,

Ut Thetidi placeat, quæ nunc ipsius utrumq;

Est complexa genu manibus, barbamq; comantem:

Hoc laeva, hanc dextra: supplex, ut honoret Achilem,

Facta Ioui.

Quem cum legisset in schola Marcellus, Hem, inquit,
Martine, quod apud mortales ne vilissimus tulisset ho-
muncio, id verò Dii gentium æquo animo patiantur?
etiam honorificum parent? Quotus enim quisque est,
non ex his modo, qui aliqui, sed qui nulli sunt, qui
sibi manum barbæ supponi, aut quoquomodo tangi,
prehendi ve ferat? vellicet sibi potius, nisi ferro vlcis-
catur iniuriam omnium, quas agnoscit ætas nostra,
gravissimam. At ego vide, inquam, Marcelle, quan-
tum in omnem partem valeat hominum siue error, si-
ue etiam opinio, de rebus pro libidine iudicantium.
Hoc illis honos maximus, nobis maximum probum.
Quod ad Homerum attinet, ritus ab eo supplicandi
exponitur

exponitur antiquissimus : tantum apud Græcos, quod ad *Barbam* tantum menti apprehensionem spectat, quoad meminisse possum. *gere supplex.* Id vero apud Gregorium etiam Nazianzenum in ea, quam *camdi ritus.* scribit ad Nicobulum Patrem : *En, inquit, tibi hoc nomine B. Greg. Nazian.* *supplex sum, barbam tuam prehendo fidem tuam imploro, at-* que obtestor.

Dolon etiam cum in eo esset, ut occideretur, *Barbam* Diomedii apprehendere appetebat.

Verba ista loquenti,

Iamq; paranti ictum, barba cum vellet honestam

Tangere casariam supplex, caput ense reducto

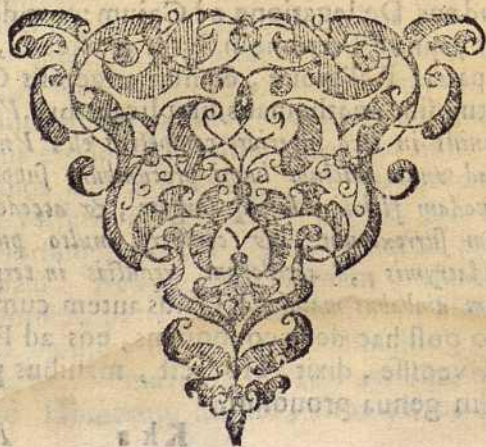
Dissecuit medium.

Iam vero quod ad procubitum in terram attinet, non *Procumbere* minus id Græcis, quam Romanis, Hebræis, atque *gestus sup-* omnibus fere Gentibus commune, cum aut supplica- *plicantium.* rent, aut se victos alicui traderent. Supplicare enim perinde est, atque plicare sub, vel flectere se sub alicuius aspectum, aut genua: quod ij faciunt, qui demissæ, ac reuerenter precantur. Vnde supplicaturi, prius procumbunt. Petronius in Satyrico. *Procutuit ante pe-* des, & rogare capit, ut se pœnæ eriperemus. *Arbiter.* Docet idem Arnobius lib. IIII. Et quia non supplices, hoc est, hu- *Arnobius.* mi procumbimus.

Philo Iudæus De legatione ad Caium: cum de Hebræis *Philo Iud.* loqueretur, qui ad Petronium Syriæ præsidem, pro conseruanda patria Religione, & non erigendis Cai Imperatoris statuis siue anathematis, supplicantibus. *Vbi verò, in-* quit, Petronius in loco superiore conspectus est. *Vniuersi ordi-* nes velut ad vnum edictum humi procumbunt supplices, cum *vlulatu quodam flebili.* Insuper surgere, & accedere propius, vix tandem surrexerunt, & conspersi multo puluere, di- *fluenteſq; lacrymis,* accedebant reductis in tergum more *damnatorum ambabus manibus.* Caius autem cum Agrippa non multo post hac de re collòquens, eos ad Petronium supplices venisse, dixit. Hoc est, manibus post terga connexis in genua prouoluti.

Ammianus Ammianus etiam Marcellinus rem clarius docet lib. XVII.
Marcell. Antonius, inquit, ambitiose prægrediens agmina, ab *Vrsicino* agnitus, & obiurgatorio sono vocis increpitus, proditor, & nefarius appellatus, sublata thiara, quam capite summo ferebat, honoris insigne, disiluit equo, curuatisque membris, humum vultu contingens salutauit, patrum appellans, & *Deminum*, manus post tergum connectens, quod apud *Assyrios* supplicis indicat formam. Nam uti manus post terga reuinctæ dedicationis Symbolum sunt, ita etiam humum fronte ferire supplicis, & victi argumentum.

Annuae literæ Societ. Iesu. Deriuata hæc ad nostra vsque tempora consuetudo, præsertim apud *Moschos*, de quibus in *Annui* litteris Societatis Iesu anni. M. D. LXXXII. in narratione missionis Moschobiticæ. *Vti in Magni*, inquit, *Ducis* conspectum venerunt, Senatorum primarius surgens, visitato *Genti* in recipiendis legatis more, clara voce: *Maximè princeps*, inquit, *Antonius Possennus*, comitesque humum tibi fronte ferunt: sic enim loquuntur *Moschi* cum summam reuerentiam, summisionemque significare volunt.
 (E. 1. 2.)

CAPVT

CAPVT. II.

LOCVS EX PSALMO LXXI.

& Threnorum III. ex isto ritu explicatus. Agarenos hunc morem ab Hebraeis ad se deriuasse, vero simile esse. Humum verrere, procumbere in cineres supplicantium gestus: qui etiam in placandis Dijs olim adhibitus. Supplices suscipere Regium, vt aspernari, scelestum. Multa ex sacris litteris illustrata.

OC Illud est Regij Vatis. Psal. LXXI.

coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent. Idest, procumbent, &

humum fronte ferient, vt se victos, &

dedititios ostendant, & eum, cui se dedunt, Regem, & Dominum communi

gentium ritu fateantur. Hispanè. Se pondran a sus pies, y besaran la tierra, que es hollare. Cui consonat illud I-

saia. XLIX. Et erunt Reges nutritij tui, & Reginae nutritices tuae, vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem

pedum tuorum lingent. Quo etiam spectat illud Threno-

rum III. Ponet in puluere os suum, si forte sit spes. Vbi

Chaldaeus. Dabit, inquit, in puluerem os suum, & prosternetur coram Domino suo, si forte sit spes. Hoc est, sup-

plicem se abijciat ante Dominum, si vel supplicis, &

dedititij gestu, atque habitu possit veniam impetrare.

Verum hoc ab Afsyrijs Hebraei, aut ab his Afsyrii acceperint, nihil pugno. Nam morem istam terram lin-

gendi siue deosculandi, ad regum conspectum, maxime cum aliqui se se Regi dederent, aut Imperium

ei deferrent, verisimile est Agarenos ab Hebraeis accepisse. Sed hac de re vberius infra.

Veteres vero in placandis Dijs prostratos humum verrere solitos docet Liuius lib. III. Decadis I. Str-

Psal. 71.
lux facta.

Isaia. 49.

Thren. 3

Silius lib. 13 ita possim matres crinibus templa verrentes, veniam irarum Caelestium, finemque pesti exposcant. *Silius libro 11.*

Nunc propexis pectora barbis,

Ferrere humum.

Claudianus. Et Claudianus de laudibus Senecæ ante finem.

Votisque vacas, & supplice crine

Ferris humum.

*Pro cumbe- Sedisse autem, siue procubuisse inter cineres suppli-
uere in cine- caturus, Homerus auctor est. VII. Odyssea. a-
res.* pud quem Alcinoos Regi supplicaturus Vlysses, procum-
bit in cineres.

Homerus. Sic ait, & cineres inter desedit ad ignem

Ipse foco admotus.

Deinde sic supplicat.

O Rex Alcinoe, en tibi stratus supplicat hospes,

Non decet ut lapsus iaceat, sub pulvere denso,

Procumbens adeo.

Et confirmat hoc Aristoteles in Oeconomicis. Apollo-
nius in. III. Argonauticon. Plutarchus de Mulierum vir-
tutibus, Et Dyonisius Halicarnassensis, Martium Co-
riolanum ita Volscorum Principi supplicasse scribit, uti
de Themistocle Græcorum tradit historia.

2. Reg. 2 lux Hinc opinor lux sese aperit ad plura ex Sacris. Pri-
allata. mo enim Regum libro, capite II. scribitur: *Suscitat de pul-*

Et Psal. 112 uere egenum, & de stercore eleuat pauperem. Vti Psalm.

Supplices vi CXII. *Suscitans à terra inopem &c.* Que certe ad morem

1:ati. istum spectant. Nam supplices, ij, quibus supplicabant,

Psal. 112. abiectos sibi ad genua tollebant, & interdum etiam inter

suos honorificentissimè collocabant. Ita sequitur in Psal.

Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Quod neque Homerus prætermisit, cum supplicem des-

Homerus, cipit Vlysses. Alcinoos enim Rex illum de pulvere ex-

ceptum inter regni procures collocauit.

Tum Rex Alcinoos parens crexit Vlysses

Insignem facibus belli, claræque sub armis

Consilio

*Confilio: & cinere exceptum super alta locauit
Scamna throni nitidi, quæque ære sedilia lucent*

Hesiodus quoque in Scuto Herculis, non secus narrat acceptum à Creonte Amphitrionem, cum post Electryonis cædem Thebas se recepisset. *Hesiodus.*

*Venitque ad Creontem, & Heniochem longis ornatâ vestibus
Qui ipsum vltro receperunt, & necessaria omnia præbuerunt,
Quatenus ius est supplicibus, colueruntque ex animo magis.*

Hæc sanè tam apta sunt, vt ipsa se probent: Quo de genere illud est, ex Psal. XLIII. *Humiliata est in puluere anima nostra, conglutinator est in terra venter noster. Quod per-* *Psal. 43. illustratus.*

inde est, ac si dicat; Toto corpore strati humum ore ipso atque spiritu oris nostri verrimus supplicantes: cum quibus coherent optimè quæ secuntur. *Quare faciem tuam auertis, obliuisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ? Pre-* *Lucianus.*
catur enim Deum, atque vrget communi lege pietatis, atque clementiæ, quam aduersus supplices non ostendere, inter piacula numeratur. Nam & Lucianus in Dea Syria, Elluuiouem terris immissam scribit, quod iam tum homines supplicum non misererentur. *Cum contumeliosi,* inquit, *essent, nefaria in eos opera perpetrasse, neque enim ius iurandum obseruasse, neque hospites recepisse, neque supplicum misertos esse &c.* Et Cicero in ea quam habuit ad Quirites post reditum crimini alteri vertit, quod supplicem à genibus repulisset. *Tu, inquit, affinem tuam, filiam meam superbissimis verbis à genibus tuis repulisti.* Hesiodus etiam in Opera: et Die.

Par, inquit, est delictum, si quis & supplicem & hospitem malo afficiat. Huc etià illa Theognidis spectant in sententijs Elegiacis. *Cicero.*

Nemo vnquam hospitem, • Polypæda, qui fefellerit, Theognis.
Atque supplicem, mortalium immortales latuit.

Idest, impunè abiit, aut tulit inultū. Sed quā sit præcipuū Dei, atq; illorū, qui, ad eius naturā proximè accedūt, supplicibus adesse, vt de nostris taceam, ostendit Ouidius. ll. de Ponto, Elegia. IX. ad Cotin. *Ouidius.*

*Supplicibus
adesse Re-
gium est ac-
dinum.*

Regia, crede mihi, res est succurrere lapsis.

Conuenit & tanto, quantus es ipse viro.

Conspicitur nunquam meliore potentia causa,

Quam quoties vanas non finit esse preces.

Hoc nitor iste tui generis desiderat, hoc est

A superis ortæ nobilitatis opus.

Hoc tecum commune Deis, quod utriq; rogati

Supplicibus vestris ferre soletis opem.

Ac si bene memini, non multo post in eadem elegia ad Al-
cinoi benignitatem, quam diximus in supplicem habuisse,
respexit: cum dixit.

Ouidius.

Conueniens hominum est hominem seruare voluptas,

Et melius nulla quaeritur arte fauor.

*Cornel. Ta-
citus.*

Quis non Antiphaten Lesirgona deuouet? aut quis

Munifici mores improbat Alcinoi?

Cornelius Tacitus lib. III. Annal. in eandem sententiam
scribit, cum de mittendo in Africam proconsule, sub Ti-
berio contenderetur, Caium Cestium Senatorem dixisse:

*Principes quidem instar Deorum esse: sed neq; a Dijs nisi iustas
supplicum preces audiri, neq; quemquam in Capitolium alia ve-
rbis templa perfugere, ut eo subsidio, ad flagitia utatur.*

Verum, quid tam insigne quam illud. II. Reg. cap. XXIX.

2. Reg. 19.

ubi nihil tam esse Regium ostendit Dauid, quam precibus
obsequi supplicantium, quam parcere subiectis, quam ser-
uare, non perdere. Cum enim Abisai Dauid Regem in Se-
mei necem incenderet: Ergo ne, inquit Dauid, hodie interfi-
cietur vir in Israel. An ignoro hodie me factum Regem super

Israel. Et ait Rex Semei, non morieris. Perinde ac si diceret,

Regium non est supplicem aspernari, sed suscipere. Quare,

ego, qui me Regem non ignoro, id à me officium re-
quiri non patiar. Nihil autem tam Diuinum ha-

bet homo, si credimus B. Gregorio Nazian-

zeno in Oratione ad suos ciues, quam

beneficientiam, ac bene de ho-
minibus merendi studium,

(? ? ? ? ?)

).(?).(

CAPVT

CAPVT. III.

PVLVERIS CONSPERSIO NON IN LVC-

tu tantum, sed in supplicando etiam usurpata apud varias gentes. Genua, & plantas Dijs æque atq; hominibus tangi a supplicibus: arma interdum atq; vestigia, & quare. Dextera, Barba, Genua cuius rei symbolum. Adorare quid? Dexteras cur Salutantes deosculemur Isaias, & Iobus explicati.

PVLVEREM In supplicando ab Hebraeis adhibitum proxime ostendi: nunc ut quod à me captum est dici desiniam, addam præterea illud Isaiæ XVI. *Finitus*, inquit, est eius puluis. Hoc est, eius siue misera & abiecta conditio, cuiusmodi supplicantium est, siue etiam luctus abiit, & depulsa seruius est, atque hostis defecit, cui supplicare cogaris: quæ in puluere significantur omnia, ex antiquo more siue Hebræorum, siue etiam Græcorum & Romanorum. Vtrique enim in luctu, caput inspergebant puluere, vel in eo sedebant. De Romanis Virg. *Æneid.* X.

Canitiem multo deformat puluere.

Et Catull, in *Argonaut.*

Sed primum multas exponam mente querelas,

Canitiem terra, atq; infuso puluere fœdans.

Apud Homerum etiam *Iliad.* XVIII. Achilles audita morte Patrocli, caput cinere spargit,

Tum pronus adustum.

Corripienti manibus cinerem, nigramq; fauillam

Inspergit capiti, & faciem fœdauit honestam,

Et mundam tunicam, tum terræ abiectus vtrisque,

Cæsariem vellens manibus, lugubria fatiis

Tristibus ingemuit.

Eadem, quod ad puluerem, & procubitum in terram,

Ll attinet,

Isaias. c. i. 6.
explicatus.

Caput pulue
re conspersu
in luctu.

Virgilius.

Catullus.

Homerus.

attinet, Regius Propheta nuntiata morte Absalonis fecisse narratur.

Philo Iud.

Philo etiam De legatione ad Caium, de Hebræis statuarum Cai dedicationem deprecantibus apud Petronium Præsidem: *Iussiq; surgere & accedere proprius, nix tandem surrexerunt, & conspersi multo pulvere, disfluentesq; lacrymis accedebant, reductis intergum more damnatorum ambabus manibus. Tum Senatus stans sic loquutus est: Inermes, ut vides, adsumus, ne quis nos dicat venire hostiliter: manus autem pro armis à natura datas retro fleximus otiosas, præbemus & corpora ad certos ictus ferire volentibus, vxores, & liberos, familiaresq; adduximus, supplices tibi, & per te Cais aduoluimur, domi relicto nemine, &c. Quod adeo commune Hebræis, ut multæ ex eo loquendi formulæ emanarint sacris litteris valde familiares.*

Isaia. 52.

Quemadmodum illa Isaia. LII. *Excute de pulvere.* De qua supra lib. II. & illa etiam XXV. eiusdem. *Qui habitatis in pulvere.* Idest, in squallore jacetis ac sordibus lugubribus. Et

Et 47.

illa ex cap. XLVII. *Sede in pulvere virgo filia Babylon.* Hoc est, luge, supplica, habitum indue victæ, atque captivæ mulieris, quæ inter cineres, sordesque versantur. Ex quibus non erit difficile alias æstimare.

Genua tangere in supplicando.

Arnobius.

Deorum genua incerare.

Iuuenalis.

Quare ad genua gradum facio: quæ ut ex Homeri loco videas, Dijs æque atque hominibus in supplicijs tangebantur. De Dijs Arnobius lib. VI. *Ita enim non videtis hæc signa, quorum plantas, & genua contingitis, & contrectatis orantes?* Inde mos ille priscus signandi vota, & incerandi Deorum genua: votum enim quisque suum rite nuncupatum, atque conceptum, conscriptumque Deorum genibus cera obsignatum, siue ceratis inaratam tabellis, adfigebant, Iuuenal. Satyr. X.

Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

Cur autem id fieret, hæc, opinor, causa. Misericordix dicata esse genua, sibi persuasisit antiquitas. Seruius in illud III. Æneid.

Virgilius.

Dixerat, & genua amplexus, genibusq; volutans hærebat.

Physici,

Physici, inquit, dicunt esse consecratas numinibus singulas corporis partes, ut aurem memoriae, frontem Genio, Dextram Fidei, Genua Misericordiae. Quare qui vota, ob rem optatam à Dijs, concipiebant, ea illorum genibus affigebant, ut de illorum benignitate, atque misericordia, cuius illa sunt sedes, sibi, quæ poscerent, polliceri significarent. Hæc de Dijs: sed de hominibus res illustrior. Nam ille apud Plautum, in Milite, Sceledrus per genua Periplectomenum obsecrat, & puer in Petronij Satyr. conuiuarum genua tangit, & cum fletu suppliciter orat. Tacitus lib. XVII. Prenfare circumstantium genua dixit, & D. Chrysostom, Homil. XIX. in Genes. Ideo, inquit, & oro, & precor, & supplico, & quasi genua vestra contingo. Quamquam Tacitus, & arma, & vestigia tangi à supplicibus dicit. Cum haud ignari, inquit, discriminis sui Viennenses, velamenta, & insulas præferentes, ubi agmen inceserat, arma, genua, vestigia præhensando, flexere multum animos: erant quippe pacis flagitate ea insignia.

Cuius ego rei causam, non eam opinor, quam Cælius affert Antiquar. lect. lib. XV. cap. XIX. Nam tametsi verum sit, dextram ideo tangi solitam, quia maxima inibi insit ad agendum facultas, verum non ideo genua tanguntur, quod in his posita sit motus, & progressionis virtus: sed quia virum, & roboris integri symbolum præferunt. Nam uti flectere genua, professio est manifesta imbecillitatis, atque indigentiae: ita non flectere, dignitatis, atque potentiae. Vnde Elephanteus Egyptijs Regiae potentiae symbolum dicitur, quod genua non flectat, idest, alterius ope non indigeat, nec habeat necesse alteri supplicare, quod est egentis, atque imbecilli. Id causæ est, quare Ergasilus parasitus in Plauti Captiuis, cum sibi fortunatus videretur, dicat sibi certum esse, nulli hominum supplicare. Ita flectere genua, perinde est ac fateri se fractum, debilitatum, egentem, auxiliij, impotentem. Tangere verò nihil aliud est,

quàm agnoscere alterius robur atque potentiam, qua ferre opem possit, si velit, & confirmare labantem. Genibus autem robur, & virium integritatem in Sacris litteris significari, tam vulgare est, vt pudeat consuetari.

*Auctoris sē
tentia de isto
ritu.* Ego verò de vniuerso isto ritu tangendi dextram, barbā, & genua, idem statuo. Nam dextera, & fidei, & potentia & liberalitatis, & felicitatis Symbolum est: vnde manus post terga connexa apud Assyrios supplicem, & apud vniuersas fere gentes victum, dediticium, abiectum ostendunt. Dexteram vero alterius tangere, idem est, quod illius vim atque potentiam agnoscere, fidem, opem implorare, & ab ea omnem sibi felicitatem promittere.

*Iobus c. 31.
explicatus.* Hinc illa Beati Iob, crimen à se praesidentiae atque arrogantiae depellentis, capite XXXI. Ver. XVII. *Et*

notā *letatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo.* Hoc est, sitantum mihi placui, si tantum assumpsi, vt spem meam à Deo ad me ipsum conuerterem; si omne meum praesidium atque ornatum non in Deo Opt. Max. sed in me ipso, non in Diuinis, sed in meis opibus collocavi. Hispanè: *Si me pague tanto aca en mi pecho de mi y de mis cosas, que puse en ellas mi esperança:* aut existimaui potentiam, felicitatem, fortunas, meas esse, aut industria mea comparatas, ac non potius à Deo acceptas &c. Hinc enim culturi olim Deos manum ad os admovebant, vnde & Adorare, vt significarent à Deorum dextra, quam eogestu tangere se velle profitebantur, omnem felicitatem, secunda omnia sperare, atque promittere.

Adorandi ritus. Hinc denique vulgaris omnium fere gentium hac nostra aetate inter se salutantium consuetudo, vt manus se alterius osculari praesentur, & quod Hispani faciunt, etiam gestu ipso declarant, dextram ad eos quibus occurrunt porrigentes aduersam, ac deinde reducentes auersam, atque deosculantes: quo certe gestu, & illorum quos salutant dignitatem sua superiorem agnoscunt, & se inferiores

feriores esse non inficiantur.

Barba verò quid aliud quàm virum decusque virile significat? Nam barbam ideo se gestare Diogenes dicebat, vt virum esse non obliuisceretur. Et Artemidorus, filios tantum ornamentis patribus asserre dicit, quantum ori barba decoris addit. Cynicus autem apud Lucianum, tam turpe putat esse barbæ ornatum, aufferre viro, quam leoni iubas attondere.

Hoc adeo verum esse putauit Alexis Poeta, vt qui barbam sibi radi paterentur, vtque semper atque imberbes videretur, eos verò à viris in feminas, desuisse cecinerit.

Si quem recisa forte barba videris,

Tonsa ve, facturum quid horum dicis,

Mihi videtur militare velle, vel

Fecisse barbæ cuncta quæ contraria.

Ingens ve contigisse prorsus huic malum.

Quid per Deos vili molestiæ asserunt,

Ob quos viri videmur esse singuli?

His quid parat fecisse in contrarium.

Subscribit huic sententiæ Diogenes, qui cum quendam abrafo mento contpexisset. Nunquid, inquit, naturam accusas, quia te virum, non autem mulierem fecerit? Cumque alterum quendam eodem pacto se habentem, vnguentis delibutum, vestibusque (quæ es huiusmodi sequuntur) indutū vidisset, Se prius quæ fuisse, dixit, quid foret immane scortum, at nunc demum reperisse. Ita Hieronymus in c. V. Ezech. Barba virilitatis indicium est. Nec sine causa Psalmo CXXXII. huius Vocis conduplicatione Regius Vates vsus est, cum dixit: *Sicut unguentum in capite quod descendit in Barbam, Barbam Aaron.* Nam hæc mascula dignitas maximè sacerdotem decet, virum ostendit, & paternam quandā reuerentiam incutit. vnde illud Leuit. cap. XIX. *Ne corruptatis effigiem barbæ vestræ.*

Sed hæc in Hieroglyphicis litteris Pierius diligenter. Ac miror equidem cur Poeta non etiam de barba, quod de crine cecinerit, cum dixit:

L13

Turpo

*Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.*

Sed hanc quoque sine religionem, sine etiam supersti-
tionem, ut pleraque alias, irrisit Crates ille Thebanus.
Nam cum Gymnasii principi supplicaret, coxam illius
procumbens pro genibus tetigit: principe autem rem
indignè ferente; Quid, inquit, an non hæc tua sunt ut ge-
nua?

CAPUT. III.

MOS TANGENDI, ATQUE ETIAM DE-
osculandi genua in posteriora secula derivatus. De eius rei
significatione. Goropij Vecani sententia diligentius expensa.
Femur in iure iurando tangere, quid.

*Mos tangendi
genua poste-
riore etiā sa-
culo.*

VNDEM etiam morem tangendi genua,
atque etiam deosculandi in posteriora se-
cula derivatum, exempla quædam ostendunt.
Narrat enim Theodoretus Gainam Arianū
ducem Gottorum longo itinere obuiā pro-
cessisse Chrysofomo, ac suis filijs iussisse,
ut eius genua oscularentur. Et Fortunatus lib. III. de Vita
D. Martini, eosdem honores scribit Martino tributos, ab
Imperatore Valentiniano, eiusque coniuge. His quæ se-
quuntur versibus.

*Hinc sede exilijs rapiens se Caesar. & ardens
Fortunatus. Martini genua amplectens, pedibusque volutans.
Sic superbum hominem se agnoscere pœna coegit:
Vilia regna probans, & celsa cacumina currans,
Imperiale caput Sancti ad vestigia subdens.*

B. Chrysof. Beatus Chrysostomus Homilia. XVII. ad populum An-
thiochenum de quibusdam monachis, qui iudices a Theo-
dosio missos ad inquirendum in eos qui statuas deiece-
rant,

rant, supplices lenierunt. *Vt autem, inquit, annuentes viderunt, pedes & genua complexi, & manus exosculati, vtrâque virtutem superabundanter exhibuere, libertatem, & mansuetudinem.* Pompon. Lætus ita scribit: Imperatores antea manus exosculandas nobilibus præbebât: post suis manibus subleuabant ad oris osculum: Vulgus genua exosculatur. Sed hoc de ritu Goropius Vecanus lib. V. Originum Antuerpian. ita censuit, vt diceret, olim ad genua supplices prouolutos, vt femur oscularentur, quasi vitam inde sibi querere significarent, vnde acceperant. Postertatem enim è femore ortum habere, atque adeo significari in femore tam decantatum est, vt operam perdat, qui in eo confirmando laboret. Deinde, inquit ille, qui supplices genibus aduoluuntur, olim id fecisse videntur, quo femur oscularentur, quasi confitentes se perditos esse, & frustra natos, nisi is, quem orant, faciat vt iterum de femore, ipsius nascatur. Cum cum genua proxima sint, & ad flectendum ab ipsa natura comparata, non mirum est veteres ad genua procubuisse, cum misericordiam cuiuspiam implorarent, flexionem pro rigore se cupere indicantes. Itaque censet supplices humanitatem aduersus se atque benignitatem hoc ritu precari, quæ in duplicatis genibus ex eius sententia significatur. Perinde, igitur facit qui alterius genua tangit, ac si dicat, obsecro te, vt quemadmodum hæc ipsa, quæ contingo genua, facile flectis, ita te ipsum, animumque tuum, flectas, vt eum mei misericordia capiat, & tu me quadebes humanitate, & beneuolentia complectaris.

Iam vero qui femur alterius deosculatur, quid aliud facit quam eius vim & potentiam agnoscere, quæ in viro præcipua, & maxima, nempe sui similem generandi, & illud ipsum quod est alteri communicandi. Nec secus certe facit, quam si fateatur, posse illum cui supplicat vitam sibi atque salutem perinde atque liberis impartire. Supplices enim vel pro vita, vel pro libertate, quæ ciuilis est vita, maxime precabantur.

femur deosculari.

*Femur tan-
gere in iure-
iurando.*

Ac forsam ideo veteres iuraturi femur olim tangere so-
liti: quasi testarentur Deum in cuius manu & potestate sita
est vita salusque mortalium, ac eam sibi à Deo tamquā ab
eius auctore, si vera dicerent, precarentur: sin cōtra, nec em,
vltimamque perniciem, æquissimum perituri pretium. Nam
qui femur tenens iurat, hoc dicit. Si recte ac sine dolo ma-
lo tecum ago, aut rem facio, Deus mihi vitam & felicitatem,
quæ sine vita nulla est, & hoc scēmore significatur, propi-
tius fauēlque præster: sin aliter, aut ago, aut cogito, ceteris
omnibus saluis, solus ipse peneam: neque particeps amplius
eius vitæ sim, quæ processit ex scēmore. Atque hinc opinor,
sacri scriptores tangentes olīm scēmur in iureiurando apud
Hebræos, cuiusmodi seruus Abraham, & Ioseph, testari
Christum interpretantur, quoddē eorum scēmore Deus
promiserat progressurum. Quamquam in eam etiam
partem, quam supra diximus non inmerito explicetur.
Sed de hoc ritu habemus fortasse non pauca. Sit finis: vt
olivæ ramus emergat, qui est à mereicordis in finem.

CAPUT. N.

OLIVÆ RAMVM AVT LAURI SUPPLI-

cum in signe, siue Dijs, siue hominibus supplicarent. Coro-
nam servitutis æquē deq; Imperij notam esse. *Lancem vit-*
æ tam supplicum velamentum; & quare.

*Olivæ ramus
suppl cum in
signe.*

Linus.

LIVÆ. Præterea ramum aut lauri suppli-
cum in signe fuisse, apud easdem fere gen-
tes reperio. Nam Livius lib. IX. Decad. III.
Decem, inquit, legati Locrensiū, obsiti squal-
lore, & sordibus, in comitio sedentibus consu-
libus, velamenta supplicum ramos olivæ, vt
Græcis mos est, porrigentes ante tribunal, cum flebili vocifera-
tione humi procubaerunt. Et lib. V. Dec. V. de Rhodijs loquens.

Secundum

Secundum talem Orationem vniuersi prociderunt, ramosq; oleæ supplices iactauerunt. Athenienses vero tradit Demosthenes, oliuam præferentes supplicare solitos. Et Artaxerxi obsidenti Sidonem, quingentos ciuitatis procures oleæ ramos gestantes, pacemque postulantes obuiasse, in Philippi vita Siculus narrat. Denique etiam Carthaginensibus, consulente Annibale, ad Scipionem, ut pacem, & misericordiam deprecarentur, decem è ciuitatis principibus illi selegerunt, quos in nauem oliuæ ramis velatam imposuerunt. Mulieres denique apud Apuleium viduæ propter homicidium, iudicibus ramos oleaginos prætendunt, ut & mœrorem ostendant, & eliciant commiserationem. Virgilius *Virgilius*. Sæpe. lib. 11. sic.

Iamque oratores aderant ex vrbe Latina.

Velati ramis oleæ, veniamque rogantes.

Vbi Seruius, non coronatos venisse dicit, quod lugentes non decebat: sed in manibus tantum ramos prætulisse, quod erat miserantium. Sed coronatos etiam, Dijs præsertim, veteres supplicasse, planum est. Scribit enim Sophocles in Oedipo Tyranno, Sacerdotes & ciuitatis electos in sacris faciundis, supplicibus ramis ad cōmiserationē fuisse coronatos. Supplices autē ramos intelligit oleaginos. Apud Statium Sacerdos Ioui sacra faciens oliua coronatur. *Servi*us. *Supplices ram.*

Hinc gemini vates sanctam canentis oliuæ

Fronde comam, niueis ornati tempora vittis.

Et apud Orpheum eadem coronati sacrificāt. Quin & idem ipse auctor *Aeneid.* V. oliua coronatum, ut Dijs in tempestate supplicet, *Aeneam* inducit. *Statius*. *Oliua coronati Dijs supplicant.*

Ipse caput tonsæ folijs euinctus oliuæ

Stat procul, & pateram tenet, extaq; salfos

Porricit influxtus: ac vina liquentia fundit.

Et lib. 6. *Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ*

Sacra ferens?

Hebræi quoque ad hunc morem videntur sese aliquando accommodasse, nempe cum Romanis supplicarent.

Mm

Conie-

Philo Ind. Coniecturam facit Philo Iudæus qui Delegat. ad Caium, libellorum litterarumque supplicum Agrippæ ad illum mentionem faciens, in hunc modum scripcas fuisse narrat. *Hæ litteræ melius preces meas indicabunt, quas supplex pro Verbenis offero.* Quod autem Verbenas, non oliuam, non laurum interpres nominat, ideo factum est, quia vt Goropius lib. VI. Orig. probat ex Plinio, Festoque, Verbenæ generale nomen est, quod sacratas omnes herbas, laurum, oliuam, myrtum complectitur, quod docuit Seruius ad XII, *Æneidos.*

Corona seruitutis etiam nota. Coronam vero vt imperij, ita etiam seruitutis notam fuisse, illud ostendit, quod suo loco diximus: nempe seruos, siue captiuos è bello, solitos venundari coronatos.

Cato De re milit. Cato de re Militari apud Gellium lib. VII. cap. VIII. *Vt populus sua opera potius ob rem benè gestam, coronatus supplicatum eat, quàm re malè gesta coronatus veneat.* Quin, & ijdem, qui triumphales rami, etiam supplices dicti sunt *Rami idem triumphales qui supplices* Eschylo in Eumen. Nam oliua, & laurus triumphantium ornamenta vt II. lib. docuimus, supplicum etiam velamenta fuere. De oliua planum: de lauru, Plinius lib. XV. cap. XXX. *Laurus ipsa pacifera, vt quam prætendi etiam inter armatos hostes, quietis sit indicium.* Quo etiam respexisse vi-
Statius. sus est Statius lib. XII. Thebaid. cuni dixit.

Vittatæ laurus, & supplicis arbor oliuæ.

Inania quæ apud mortales speciosa. Nam & supplices rami vittati erant. Hinc vos quam inania & futilia sint, quæ apud mortales speciosa, & ampla ducuntur, intelligite: quando ita mala bonis, aduersa secundis, regia seruilibus implicata cohærent, vt altera sine alteris neque esse, neque intelligi queant. Corona, laurus, regium, imperatoriumque ornamentum, seruorum ac supplicum velamentum sunt: vt persuasissimum sit mortalibus, Extrema (quod est apud Sapientem) gaudij luctum esse, atque etiam in risu dolendum, vt legit Chaldaus: nam separari dolor à voluptate non potest, imperio seruitus adhærescit. Rectè vt Cyrus apud Xenophontem, regnum appellididit seruitutem.

Sed

Sed quoniam de vittis mentionē fecimus, faciemus & ver-
suū, quibus id ostenditur à Virgilio. VII. *Æneid.*

Præferimus manibus vittas, & verba precantur.

Nam rami laneis circumligati vittis præferebantur. VIII. *Rami vit-*
Æneid. Regem Latinum Æneas ita affatur. *tati.*

Optime Graiugenum, cui me fortuna precari,

Virgilius.

Et vitæ comas voluit prætere ramos.

Cuius rei hanc Servius putat esse rationem: ut inertiam, &
imbecillitatem supplicantis ostendat. Scimus enim, inquit,
oues egere alieno semper auxilio. Oves quippe cum in hu-
manis, tum in sacris litteris, summæ inertiae, atque imbecil-
litis symbolum gerunt. Sed de vittatis ramis, opinor me
lib. II. dixisse, ubi de veterū more in ramis lucernisque præ-
ferēdis scripsimus. *Eresione*, enim Græcè dicitur ramus olea-
ginus lana obvolutus, qui ad Ianuas suspendi solebat in ho-
norem Appollinis. Sunt autem qui putent supplices laneis
illis vittis illorum manus, quibus supplicarent, solitos im-
pedire. Quod etiam non ineptè factum existimo: cum & a-
ris vitas sacrificaturi circumdarent, & arboribus etiam qui-
bus diuinum cultum exhiberent, ut lib. II. docuimus. Perin-
de autem mihi facere videntur, qui vittas potentioribus in-
manus dant, quasi imbecillitatem, & tenuitatem suam in-
manibus illorum collocent, quo sustineantur, & confir-
mentur: quasi dicerēt, ab his manibus imbecillitatis & ino-
piæ subsidium spero:

Vittæ suppli-
cum quid of-
tendant.

Sed de vittis ita censuit Goropius in Gigantomachia. *Goropius.*

Supplices, inquit, etiam vittas antiquo more ferre solent, quo
ostenderent se tum petere eam coniunctionem apud eos quos obse-
crabant: quæ omnibus hominibus necessaria est ad salutem & tran-
quillitatem. Sicut enim homines Deo cupiunt amoris vinculo al-
ligari, quo eius ope ac præsentia inuentur: ita homines quoq; sup-
plīces ipsos, quos rogant, se deuincire student: quo ipsorum auxilio
subleuantur. Nam ut in omnibus sacris, tum victimas, tum aras,
tum Sacerdotes vittis ornabant, significantes omnē potestatem à
superis orandā, & eo solo nos saluos esse posse, si potestati
Diuinæ nostrā debilitas alligetur: ita supplices hac tessera

fatebantur', 'illum sibi deum esse posse, cui supplicarent, & seruandi sui apud illum esse potestatem, quam si exerce vellet, ad Dei naturam proximè accederet, & dignus fieret qui Diuinis honoribus coleretur. Ita Virgilius de Cæsare.

Namque erit ille mihi semper Deus, illius aram.

Sæpe tener nostris ab oculibus imbuet agnus.

Addo etiam vittatos lana supplices vt ostenderent animum se mollem ac laneum habituros aduersus eos, quibus se dederent, vt quocumque hi vellent facile duceretur, flecterenturque: deinde innocentissimos deinceps futuros. Etenim Ovis atque agni, innocentiae Symbola sunt. Nouæ etiam nuptæ limen lana circundabatur, non tantum vt docerent lanificio tempus occupandum, sed, vt monerentur etiam debere se mitissimas, vtilissimas, & ex omni parte innocentes matres futuras,

CAPVT. V.

ZACHARIÆ LOCVS VALDE DIFFICILIS ex capit. XIII. & ex Psalmis LI. & CXXVII. ex Osea cap. XIII. ex Iudic. IX. & II. Reg. VI. explicati. Christus cur in oliuarum monte frequens? Oliua in saceris modestiæ summisionis ac fidei exemplum.

Zachar. 15.
lux facta.

X HIS Quæ diximus, nescio quid subodoror in sacris, quod felicius quàm cõmuniter solet. ex isto ritu explicetur. Enim vero Zachar. XIII. Ita legitur. Egredietur Dominus & præliabitur contra gentes, sicut præliatus est in die certaminis, & stabunt pedes eius in die illa super montem oliuarum &c. Qui certè locus difficillimus est; vt viderunt interpretes, qui acutè vident: & quem ego nisi ex hoc more non facile intelligam. Censeo igitur cum plurimis Ecclesiæ patribus, bellum istud spirituale

rituale esse atque diuinum: quo fidei hostes Christus Opt. Max. debellauit, & gentes Idolorum cultui m̄cipatas, sua reuocauit ad signa. Perinde igitur est, ac si dicat, Bellum gentibus inferet, Euangelij promulgatione Idololatriā extinguet, atque apud eos domiciliū collocabit, qui se se spōte dederint, ac veniā & misericordiam supplicum, victorūque more deprecati sint. Hoc enim illa significant: *Et stabunt pedes eius super montem oliuarum.* Pedes enim alicubi *stare, quid* re, nihil est aliud, quam quod Hispanē dicimus. *Estar de asfiento, o de proposito en algun lugar.* Super illos autem requiescit spiritus Domini, qui se se illi totostradunt, nihil ingum detrectant, nunquam reluctantur. Hos enim oliuarū mōtes appellat: Romanos nimirum qui totius orbis Imperio *Oliuarū mō-* potiebantur, & magni cum essent, tamen se se ad Dei no- *tes qui.* men, & Christi Iesu pedes abiecerunt.

Accedit huc B. Ambrosius in illud Lucæ XXI. Cum appropinquasset Iesus Hierosolimis &c. Et Eusebius lib. *Ecclesia oli-* VI. de Demonst. Euang. cap. XVIII. qui Ecclesiam in o- *uarum mons* liuarum montibus significatam esse prodiderunt. Atque id est, quam obrem Christus Optimus Maximus tam sæpe montem Oliuarum celebraret: Nempe vt ostenderet in Ecclesiam Gentium se transiturum, & in eam misericordiam suam, & munera diffusurum. Nam ea verē dici potest misericordiam consecuta: vt quæ Christi fidem, religionemque à Christo, perinde atque leges victi à Victoribus, susceperit: quam Iudæi incredibiliter meritate, atque superbia reijcere. Atque ex eo etiam monte regressus in Celum, vestigia humi pressa, quasi redditæ pacis, & federis monumēta reliquit. Ita Amœnus poeta antiquissimus è nostris:

Montis oliuiferi Christus de vertice, sursum

Ad Patrem redijt, signans vestigia pacis.

Cui etiam consonat illud Aratoris vetusti etiam Poetæ Christiani.

Cælum petiturus, oliuæ

Progreditur lustrare nemus, quo germine Sacro

Mm 3

Luminis

*Amœnus
Poeta.*

Psal. 51. loc. illustrat. *Luminis, & pacis locus est.* Nec aliter opinor explicari commodius posse illud Regij Vatis. *Psalmo. LI. Ego autem sicut oliua fructifera speravi in misericordia Dei in aeternum. Vbi oliua fructifera, seu semper virens, ut alias legitur, quid aliud significat, quam eos qui se se Deo dedunt, & in eo tanquam in patrono ac Rege supplices, omnem spem, omne suum praesidium collocarunt. Nam cum eorum contumaciam, & supplicium expressisset, qui in suis se diuitijs, ac potentia gloriarentur, nec Deo se dederent, cum dixit: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, nec speravit in eo, sed speravit in multitudine diuitiarum suarum, & praevaluit in vanitate sua: Quod perinde est ac si dicat; Ecce hominem, Ecce eius exitum, finemque miserrimum, eius nimirum, qui sibi, suisque opibus praesidens, & clientela, ditione, atque imperio se Divino subduxit, & praevaluit in vanitate sua; hoc est, superbe de se, atque arroganter sensit, magnus sibi incogitationibus suis visus est, gloriosum se, potentem, dominum ac nullius reiegentem arbitratus est: ipse se praeter omnibus valere putavit, cum se ac sua quasi somnians, consideraret: & cum in honore esset non intellexit: hoc est, abalienatus a mente, desipere coepit, atque aliena non solum cogitare, sed etiam loqui. Quare illum propterea Deus destruet, in finem, euellet, & emigrabit de tabernaculo suo, & radicem eius de terra viventium.*

Hoc igitur cum dixisset Regius Vates, ut ostendat se non esse ex proditorum numero, aut transfugarum, sed foederatum, ut ita dicam, & socium, ac servum etiam domesticum, qui Divinas leges & imperia non solum accipiat, sed etiam veneratur, & colat; Ego autem, inquit, sicut oliua fructifera, speravi in misericordia Dei in aeternum. Id est, me supplicem ad illius pedes abieci, Deum pronus adoravi, ut servum me unum ex domesticis in eius domo gessi: victum me illius magnitudine confessus sum; atque ideo veniam, et misericordiam, quae supplicibus debetur, ac victis, consecuturum me nunquam dubitavi.

Iam

Iam verò quod dicit se in æternum sperasse sicut oliuam: rectè congruit cum oliuæ significatione. Quippe illa æternitatis Symbolum est, vt in Pierio videas. Huiusmodi autem esse debent, qui se se Deo dedunt, vt in vitæ ratione perseverent: eorum dissimiles, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Ideo Paulus ad Rom. XII. gentes dicit ex Oleastro factas oliuas, quia fidem quam semel accepit Ecclesia gentium nunquam deseret, neque vnquam à vera Dei religione deficiet, quemadmodum Hebræi qui ad idola tam sæpe defecerunt, & facti sunt Deo quasi leo in silua, vt cecinit Hieremias. Ita etiam cū Christus sedens in alina Hierosolimam ingreditur, & pueri Regem, ac Dominum inclamant; vt se eius potestati subiectos ostendant, ramos olearum, quæ in itinere & mōte præ manibus erant, venienti prætendunt, vt victoribus dedititij, vt lib. II. docuimus.

Christus eum ramis exceptus.

Eundem etiam ad morem spectat illud. Psal. CXXVII. vbi inter alias proborum hominum felicitates, hanc quoque numerat, quod sit filios habiturus sibi subiectos, & volūtati ac nutibus audiētes, quales dedititij esse solent aduersus eos à quibus leges accipiūt. *Filij tui sicut nonelle oliuarū in circuitu mēse tue.* Hoc est, dabit tibi Deus liberos, *No antefos, sino sujetos, y obedientes.* Cuiusce rei Symbolum oliua. Hoc autem maximū Dei donum: alioqui enim dolor est patris filius stultus. Liberos itaque rectè fecit similes oliuarum, non solū quia summisionis atque obedientiæ Symbolum est, sed etiam quia pacis nuncia: quasi nihil sit miserius, quam si pater videat filios inter se rixari, bella gerere, aut id futurum prælagiat. Sic etiam luctuosum, ac miserum est, plurimos quidem liberos habere, sed videre eos ab hostibus interfectos, vt de Priamo canebat ille.

Psal. 127. illustratus.

Filij sicut nonelle oliuar.

Virgilius.

Quinquaginta intus thalami spes tanta nepotum.

Nec aliunde sumtū videtur illud Ossee. c. XLIII. is enim cū populū ad Deū cōuersum, et quasi dedititiū (nā transfuga fuerat à lege Dei sui) significare vult, eum oliuæ cōparat. *Ibunt Osse. cap. 14 rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libanus. illustratus a*

*Iusti cur oli-
uæ potius,
quam alijs
arboribus cõ-
parati.* Hoc est, illud à me decus & honorem accipient, quem ser-
uis meis, qui me iusta cum animi demissione reuerentur,
& colunt, exhibere soleo. Nam cur oliuæ potius, quam ce-
dro comparet, quibus tamen plenus erat Libanus? nisi quia
gloria, & honor, & misericordia ijs debetur, qui quasi oliuæ
in domo Dei sunt: hoc est, Deo subiecti, & tanquam aro-
mata, siue thus Libani, bonum odorem orationis emittunt,
qua & suum scelus agnoscunt, & supremam Dei poten-
tiam, Regnum, & Imperium, cui parere debent, ingenue
profitentur?

*Oliua modes-
tia ac fidei
symbolum.* Hinc etiam fit, vt Iudic. IX. Modestiae, summisionis, ac
fidei erga Deum verum Regem, exemplar cæteris arbori-
bus proponatur. Nam cum ad eam primo loco Imperium
in arbores deferretur, suo se modulo metiens respondit.

*Iudic. 9. lo-
cus explica-
tus.* Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua & Dij vtun-
tur, & homines? Vbi LXX. In qua glorificabunt Deum viri,
vel vt alias legitur. Quam in me glorificabit Deus & homines.

*Ibo vt promiscuear super ligna? Rectè vero illud, Quam in
me glorificabit Deus & homines, quia nihil tam Deo, at-
que hominibus gratum, quam modestia in homine, atque
demissio: vt nihil inuidiosum magis atque inuisum, quam
elatio, atque arrogantia. Nec vacat certe mysterio, quod*

*Ex oliuarii
materia cur
multa olim
in Dei tem-
plo.* II. Reg. cap. VI. ex oliuarum materia postes in introitu
templi, & Cherubinos in oraculo, & postes in eius ingres-
su, & ostiola Salomon fabricauit, vt cuiusmodi futuri es-
sent, qui illuc accessuri erant, & misericordiam à Deo im-
petrare deberet, vnico deditiois atque misericordiae sym-
bolo significaret.

*Cur oliuæ po-
tius ramus
post diluuiũ
à dolũba præ-
latus.* Denique vt hæc de oliuæ definiam, Quid est cur colum-
ba è carceribus arcæ dimissa, oliuæ potius quam aliarum ra-
mos arborum prætulit? aut cur illa potius, quàm ceteræ reui-
uisse visa est? An quia pacem à Deo redditam humano
generi significaret? an vt ostenderet, nihil à Deo citius,

*Oliua cur pa-
cis nuncia.* quam veniam & misericordiam impetrari? Quare au-
tem oliuæ pacis nuncia aut deditiois potius insigne
fit prioribus sæculis habita, Seruius in VIII. Æneid. scribit.

Nam

Nam cum de nomine, inquit, Athenarum Neptunus, & Minerva contenderent, & insisset Iuppiter, ut illius nomine diceretur ciuitas, qui munus melius obtulisset hominibus: Equum Neptunus, Minerva oliuam protulit, & statim vicit. Vnde cum eius ramus alicui offertur, indicat eum esse meliorem.

CAPVT. VII.

PURPUREVM QUID? LVMEM, COMA,

Capilli, Mare, Dies, Olympus, Olores purpurei. Ebur antiquum quid? Hierem. Thren. II. Loc. explicatus, Sponsus candidus, & rubicundus. Cant. I. ut intelligi debeat. Virgilij, aliorumq; Poetarum loci aliquot illustrati.

AM Acriter cum Lambino digladiatur Goropius super huius vocis significatione, ac perinde sibi placet in eius explicatione, atque si non Seruio, Acroni, & Porphyrio deberetur. Quare excutienda mihi videtur vtriusque sententia pariter, atque Turnebi, & testimonia, quibus astringitur ponderanda. Primum igitur censet. Purpureum nihil aliud esse quam purum purum, siue purum ignem, in quo non tam color, quam lux & splendor consideretur. Verum cum Purpureum à purpure dictum sit, cuius succus præcipuo quodam colore commendatur, ut apud Plinium, & Vitruuium videas: nihil est quod aliam vocabuli originem commentemur. Nam si quæ alia purpurea dicuntur, quæ hoc colore non sint: id vero, ex similitudine, aut analogia, & accommodatione ducitur, ut inferius ostendemus. Purpureum igitur & rosæ colorem præsefert, & ignis splendorem. Ita ignis purpureus Statio dicitur purpureus color, in I. Achilleid.

Nineo natat ignis in ore

Purpureus, fuluq; nitet coma gratior auro.

Cuiusmodi autem sit iste color, qui ignis ab Statio purpureus

Пурпуренна
à purpura.

Пурпуренско
lor cuiusmo-

Status.
Пурпуренсиг
nis.

- pureus appellatur. Plinius explicat, qui succum illum, aut liquorem purpuræ dicit esse nigricantis rosæ colere sublucentem: ut sit is qui in ore commendatur, & roseus dicitur, cui consonat illud Catulli,
- Roseuscolor.* *Tincta regit roseo conchylis purpura fuco.*
- Catullus.* *Huc etiam spectat illud Virgilij Æneid. I.*
- Virgilius.* *Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuenta
Purpureum, & latos oculis astrarat honores.*
- Purpureum lumen.* Vbi lumen purpureum pro roseo colore, aut rubicundo, quemadmodum & os purpureum, dicitur. Nam & *colorum lumina* dixit Cicero, & *accensum colorem*, & *coloribus illustrare*: & Lucret. in 11. lib. *Stingui colorem*. Atque uti lumen purpureum pro coloris bonitate, & oris pulcritudine accepit, ita Cæsariem purpuream alij pro flava, siue aurea dixisse videntur. Rosei autem, & purpurei sæpe capilli à poetis appellantur, quæ in idem recidunt. Georg. 1.
- Virgilius.* *Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.*
- Tibullus.* Tibull. lib. 1. Eleg. 1111.
- Ovidius.* *Carminum purpurea est Nisi coma, carmina ni sint, &c.*
Ovidius primo de Arte. *Filia purpureos Niso furata capillos. Virg. de ortu Solis:
Aurea fulgebat roseis aurora capillis.*
- Auroræ autem modo rosei, modo aurei capilli attribuuntur. Hinc Ausonius in Mosella. *Olympum purpureum*, & Ovid. VI. Metamorph. *Purpureum acrem*: & 111. Fast. *Diem purpureum*, idest clarum, & serenum, lucentemque dixere, & contra *ardentem purpuram*. Iuvenal. Sat. X 1. *Igneam*. Vales. Flaccus lib. 1. Argonaut. *Ardentem murice lanam*. Virg. & *Fulgere purpura*: quæ omnia satis aperte demonstrant, quæ sit vera & germana purpurei significatio. Nam & *Purpurare frondes auro*, quod Columella dixit lib. X. & *Purpurare vadas*, apud Furium in Gellio, quid est aliud, quam purpureum colorem, idest, lucentem inducere? siue lux ista, atque nitor ad nigrorẽ, ut in mari sub noctem, aut in tempestate, siue ad splendorem ut in auro, accedere videatur. Captata quæ pulcra, autẽ occasio est, ut quæcunque pulcro colore prædita sunt,

ea purpurea nominentur, ex eo, quod is inter colores gratissimus semper, & tingendis vestibus expetitus. Quare rectè Turnebus animaduertit in Aduersarijs, & Goropius in Hierog. & ante ipsos Seruius, Acron, & Porphyrius, purpureum pro pulcro à poetis vsurpari. Sed quod id ex illo Virgilij confirmat: *Purpureos spargant flores*, non itera. Hic enim species pro genere per Synacochen vsurpatur. Viderant hoc ipsum Acron, & Porphyr. in illud Horat. l. X.

Purpurei flores.

Horatius.

Tempestiuus in domo

Paulli, purpureis ales oloribus.

Comessabere maximi.

Vbi (quod rectè vidit Goropius, sed licentius reprehendit) male supponit Lambinus, *Marmoreis*, contra omnia, vt ipse faretur, exemplaria: fretus Lucretij testimonio, qui idem epitheton illis atque mari tribuit. Purpureis enim hoc loco, nihil est aliud quam candidis atque nitentibus: vt purpuream niuem poeta dixit, pro maximè candida atque nitenti. Nec aliena hæc vocabulorum ratio transferendum à Latinis, Græcisque scriptoribus: à quibus nigrum interdum pro pulcro ponitur, cum oculis, aut capillis adiungitur, quod is color in illis olim probaretur. Ita Theocrypt. Edyllio XVII. (nam Horatianum carmen in Arte vulgare est) *Argina nigris oculis*. Vbi interpret: *Idest pulcris*. Quin & pulcrum sæpe vt suo loco dicemus, non tantum pro formoso & conspicuo, sed pro foedo interdum ac turpi accipitur: quia quæcunque decorum suum retinent, siue pulcra sint, siue secus, ea in suo genere pulcra habentur, Ita etiam aurea, siue in sacris, siue in humanis etiam litteris, non quæ ex auro tantum, sed quæ aut pulcra, aut viscenda sunt in suo genere, appellantur.

Purpurei olores, candidi.

Nigrum pro pulcro.

Theocryptus.

Pulcra interdum, quæ de

formia.

Aurea pro

pulcris.

Hunc etiā in modū explicari posse quibusdā videtur illud Hierem. Threnorū. llll. *Rubicundiores ebore antiquo*. Hoc est, *cus illustratiore*: vel ebur antiquū oris colore, & specie superātes. Qua certè loquēdi formula eorū pulcritudinē exprimit, atq; vno vocabulo comprehendit, quod nos Hispani his duobus.

*Ebur ostro
vinctum.*

Blancos y colorados como vn marfil antiguo, o como vna rosa. Quod idem est. Alij vero ad nitorem tantum eboris referunt, quòd id nullo intervallo rubescat. Sed tincti olim purpura, atque ostro violari consuevit, pro Regum ornamentis. Tanti enim apud veteres fuit suauitas coloris in ebore tincto, vt non alijs quam Regibus in vltu esset: Homer. Iliad. III.

*Homer. Iliad.
4.*

*Sicut ebur minio si qua tinxere rubenti.
Meonides, carum ve nurus tinctumque dederunt
Gestandum Phaleris in equis, quas saepe superbo
Suspensas thalamo, multi cupiere reflexas
Forte equites frustra: nam solos talia Reges
Ornamenta decent, quorum vel curribus aptè
Portentur, velequis.*

Quem etiam ad morem respexisse visus est. Virg. *Aeneid.* XII. cum hæc cecinit.

*Virg. Aeneid.
12.*

*Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Siquis ebur, vel mista rubent vbi lilia multa
Canana rosa, tales virgo dabat ore colores.*

Ouidius lib. II. Amor. Eleg. V. Simul omnia complexus ita cecinit.

*Hæc ego, quæque dolor lingua dictauit: at illi
Conscia purpureus venit in ora rubor
Quale coloratum Tithoni coniuge calum
Subrubet, aut sponso visa puella nouo.
Quale rosæ fulgent, inter sua lilia mixtæ,
Aut vbi cantatis luna laborat equis,
Aut quod ne longis flauescere possit ab annis:
Meonis Assyrium femina tinxit ebur.*

*Eboris anti-
qui color.*

Quare idem est dicere. Rubicundiores ebore antiquo, atque eo colore commendatioris, qui existit ex purpura siue Ostro eboris candore diluto, quem rosæ etiam mis-

*Chald. expli-
catus.*

tæ lilijs præ se ferunt. Huc etiam accedit Chaldaicæ paraphrasæ translatio, cuius hæc sunt: Rubicundiores aspectu

Pyrop. quid.

quam pyropi. Pyropus autem auctore Plinio lib. XXXVI. cap. VIII. & B. Isidoro: genus quoddam metalli est ex auro

auro pariter atque argento conflatum, cuius etiam coloris est gemma, quæ carbunculus nominatur. Quare eundem ferre colorem Chaldaeus ex auro, & Vulgatus ex ebore, & ostro expresserunt. Ita etiam Virg. supra, ubi lumen purpureum dixit, quæ nam esset hæc coloris pulcritudo, eadem similitudine declarauit.

*Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flauo
Argentum, Parius ve lapis circumdatur auro.*

*Virgil expli-
catus.*

Idest, cuiusmodi colorem habet ebur non à natura, quoniam is candidus tantummodo est, sed ab arte, qui candidus, & purpureus, quæsitus nimirum ostro, quo à veteribus tingebatur. Cum autem sponsus candidus, & rubicundus dicitur, idem est quod. *Blanco y colorado*. Non enim refertur rubicundi verbum ad capillum, quia sit aureus: non enim aureus, sed niger, & crispus, *Sicut elata perlarum, nigri sicut coruus*. Nam quod caput auro optimo comparatur, id verò non ad colorem, sed ad constitutionem, et compositionem pulcerrimam referendum est, ut Hebræi satis ostendunt: nam ubi nostra habent aurum, illa superponunt capillum, seu margaritum pretiosum. Hispanè: *Su cabeça es de oro, es vna perla*. Et ubi nostra Candidum, illa elegantem ac nitidum, ut videantur in rubicundo vim candoris & ruboris admixti completi. Idem vero quod ad colorem attinet reliqua ostendunt. Venter enim eburneus distinctus Saphyris, & crura sicut columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas, quid aliud significant, quam totum corpus candore pariter, atque rubore præditum esse. Enim vero cum venter dicitur, pars pro toto capitur per Synecdochen: neque alius color in ventre, alius inpectore, reliquisque corporis partibus, sed vnus atque idem toto corpore mira cum suauitate diffusus.

Sponsus candidus & rubicundus.

*Capillus spon-
si niger.*

*Caput aureum
sponsi quare
dicatur.*

*Sponsi colore
multa decla-
rant.*

Nec mirari quis debet si reliquæ præter os, corporis partes de colore roseo commenduntur, perinde atque id nomen videatur. Nam Hesiod. in Theog. sæpe id facit.

*Pasitheaque, Eratoque, & Eunice roseis lacertis prædita,
Hippochoeque lepida, & Hipponoe roseis lacertis prædita.*

Nn 3

Et

Et apud Athenæum roseos legas Apollinis digitos.

Sed quod capillos sponsi nigros ita quidam interpretantur, ut nigrum non ad colorem, sed ad nitorem & eum quidem, qui ex aureo rubeo ve existit, referendum existiment, id vero neque in latini sermonis usu, neque in Sacris litteris memini reperisse. Nam tametsi hoc in Purpureo & aureo probare possint, quæ duo vocabula, ad nitorem & pulcritudinem, æquè atque ad eamvnde orta sunt, significanda, accommodantur: ac licet nigrum in oculis, atque etiam in capillis pulcritudinem præ se ferat, quia is olim color in his partibus commendatus; nusquam ego nigrum pro nitenti, aut aureo, rubeo ve colore lucenti reperio usurpatum. Nigrum quippe nigrorem dicit pariter cum nitore, nitorem vero sine nigrore, non item. Adde quod purpureus aureus ve color ubique & semper gratus, niger nec ubique, nec semper, interdum gravis etiam atque molestus. Nec me fugit nigrum olim capillum in honore habitum perinde ac nigros oculos, quod vel Horatius confirmat in Arte: & addo etiam nigros oculos à Theocryto dictos, idest pulcros Eidyllio. XVII.

*Nigrum
quid.*

Theocrytus.

Argiva nigris oculis tu bellicosum Diomedem &c.

Ita monuit interpretes nigros pro pulcristos dictos, quia is color in oculis probaretur. Sed cum hoc loco additum sit, *Sicut cornus*, dubitare non licet quin ad nigrorem illum in cornu nitentem similitudo referatur. Nam tametsi purpureum, ut infra dicemus, pro pulcro interdum accipitur, si tamen ita dicas: Purpureum hoc est sicut Murex, quis dubitet quin similitudo hæc colorem, non pulcritudinem explicet? Quod autem Theocryti interpretes nigros oculos pulcros interpretatus est, ego censeo, pulcros quidem fuisse quia nigri, qui color id temporis in honore. Nam & Hesiodus sæpe, maximè in Theogonia, Thetim, Venerem, aliasque Deas, ab oculorum nigrore commendat, secus facturus nisi nigros haberent: nam Minervam non raro nominat, sed Cæcios illi, non nigros oculos affingit.

*Nigri oculi
pulcristi.*

Sed

*Sed cum iam esset Deam cæsis oculis Minervam
Paritura: &c.* Et paulo post.

Primam quidem Virginem

Cæsis oculis apud Trionem genitam.

Quare dubium mihi non est, quin Nigri vox ad colorem
non ad nitorem referenda sit.

CAPVT. VIII.

PVRPVREI CRISTIS IUVENES: PVRPV-
*reus pennis, apud Virgilium. Seruij reiecta sententia. Cristæ
olim Galearum in bello, vestesq; & signum prælij committendi, pur
purea. Anima purpurea quid. Anima & sanguis pro eodem in
Sacris externisq; litteris. Nahum, & Isaias Prophetæ explica-
tus. Mare purpureum, fluctus atri, Virgilius illustratus.*

VM Purpureum pro pulcro dici Servius
intelligeret, illud *Ænei. X. de Acrone præ-*
lia miscente,

*Hinc ubi miscentem longè media agmina vidit,
Purpureum pennis, & pæctæ coniugis ostro.*

Ita interpretatur. Purpureum pennis. Bene ga-
leatum, inquit, ut alibi purpurei cristis iuvenes, idest pulcri.
Sed utrobique Poeta ad cristarum colorem, non ad pulcri-
tudinem respexisse verisimilius est. Purpureum enim siue
puniceum, aut rubeum pennarum colorem militibus olim
in vlu fuisse cum ex his locis, tum ex alijs manifestè colligi-
tur. Nam præterquam quod galeas idem Poeta rubras, &
cristas etiam rubentes dixit: idè etiam flammæ è cristis fun-
di, *Æneid. X.* scripsit: quia rubeus purpureus ve color ad
ignem proximè accedit, ut diximus. Ita.

*Punicea mi-
litum cristæ*

Virgilius.

*Terribilem cristis galeam, flammæque vomentem,
Ardet apex capiti, cristisque à vertice flamma
Funditur, & vastos vmbro vomit aureus ignes.*

Theocryptus *Eidyllio. XXIII.*

Theocryptus.

*Castor multum etiam percussit in acribus oculis linceus
Illius sentit, rubram vero ad cristâ vsq; gladij acies pervenit.*

Nn 4

De

- Diodorus.** De Hispanis militibus Diodorus lib. VI. *Circum capita galeas areas ponunt, puniceis ornatas cristis.* De Chaldæis aduersus Assyrios in prælium exeuntibus Nahum Propheta cap. II. *Clypeus fortium eius ignitus, viri exercitus in coccineis.* Vbi & ignitus clypeus dicitur, siue quia deauratus, siue quia rubeis ornatus cristis, vt cum vestium colore concineret. Is enim color maxime expetitus in prælium: adeo vt pugnae signum non nisi sublata tunica purpurea daretur. Plutar. in Bruto: *Vna cum luce propositum fuit Bruti, & Cassij castris pugnae signum: punicea tunica.* Ita intelligendi Cæsar, Ammianus, Tacitus, Polybius, Homerus, Virg. Arnob. Liuius, & alij scriptores, cum vel sublatum, vel propositum, vel monstratum ex arce signum, scribunt. Ferunt autem Tamerlanem illum cognomento Magnum, vbi prælium hostibus ostenderet, tria signa per tres continenter dies sustulisse, Candidum alterum, quo pacis & deditiois dabat optionem, nigrum alterum, quo luctuosum proteritiæ exitum, & triste supplicium comminabatur: tertium denique purpureum, quo cruentum prælium ostentabat, igni, ferroque miscendum.
- Purpureus color cur in bello surpareus.** Sed cur hic potius color in pugna, quam alius? an quod sanguineus, & sanguis pro anima sit, & ita oporteat eos, qui in pugnam descendant, quasi pro anima dimicare? An quod is color maxime animos faciat, in hostesque commoveat, quos scimus cruorem expetere, aut etiam effundisse? Iam vero quod Virgilius. *Aeneid. XI.*
- Virgilius.** *Purpuream vomit ille animam,*
Purpurea anima quid. Dixit: pro sanguine aut vita potius dixit: quod natum opinor ab hac ratione: quod vti spiritu, ita etiam sanguine vita continetur, non quod sanguinem ille animam esse putauit, siue vitam: quemadmodum ille Critias, quem Aristoteles lib. I. de anima reprehendit. Ita enim II. *Aeneid.*
- Virgilius.** *Vitam cum sanguine fudit.* Et alibi.
Vna eademq; via sanguisq; animusq; secuntur.
- Sanguis pro anima in sacris litteris.** Sed quod sanguinem animam vocat: mutuatus videtur à nostris litteris, in quibus vna eademque vox.

NÉPHES, & animam, & anhelitum, & sanguinem, & vitam significat, eo quod sanguis sit vehiculum vitæ, & spirituum animalis. Genes. IX. *Carnem cum sanguine non comederis: vbi Hebræa. Carnem cum anima, Sanguine suo non comederis. Sanguine suo, per appositionem: idest, cum anima quæ est sanguis ipsius, Leuit. XVII. Anima omnis carnis in sanguine est. Et iterum. Quia anima carnis in sanguine est. Vbi Hebræa: Quia omnis anima carnis, sanguis suus est. Deut. XII. Cave ne sanguinem comedas: sanguis enim pro anima est: & ideo non debes animam comedere cum carnibus. Philo Iudæus, ita scribit in hanc sententiam, cum de victimis loquitur. Sanguis autem circum altare funditur, quia circulus figura est perfectissima, ne huius libationis exors sit vlla pars animæ. Nam animam quodammodo libare videmus sanguine.*

Genes. 9.

Leuit. 17.

Deuter. 12.

Philo Iud.

Isaia. 53.

lux allata.

Christi sanguis quasi seminis Martirum.

Hinc illud Isaia. LIII. lucem accipit. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum. Hoc est, si sanguinem suum fuderit, si seminauerit cruorem, cruorem etiam largissimum metet, vberimum capiet ex ea semine proventum. Scilicet ingentem Martyrum copiam. Nonne vbi in Horto sanguinis guttas effudit, hac illum Angelus commemoratione, vt scripsit B. Chrysostomus confirmabat? quemadmodum agricolam, qui semina condit in terram, in posterum se ex ea semente, quam tunc facere incipiebat, & facturum erat in monte non ita multo post, vberimos lætissimosque fructus esse relaturum. Quod & ipse dixerat cum dixit. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, sin autem mortuum fuerit; multum fructum affert. Hinc enim innumera Martyrum laurus, purpureis diffusæ ramis existunt, hinc oliuæ confessorum, palmæ virginum, ceteræque felices Diuorum arbores, purpureis è Christi pectore imbris irrigatæ succrescunt, ipsæ etiam purpuratæ.

Sed venit mihi nunc in mentem purpuream animam aliter à quibusdam dici: nempe subitam mortem, & vno

Purpuream ictu comparatam. Sic apud Homerum eos omnes, qui *luculentam* ut culenta plaga imposita cecidissent, morte purpurea subla-
alij interpre- tos reperiri. *Purpurea arripuit mors illum, duram, parcam.* Id
rentur. vero natum ex eo, scribit Pierius, ex Eustathio, & *Æliano*.
 Quod insectores aiunt, *Purpuram* piscem vno ictu collidi:

secus enim liquorem illum per totum corpus confun-
 di, nec colligi posse. Deinde Mare purpureum dictum pu-
 tant quasi profundum, quod purpura non nisi in imo pela-
 go reperitur, à quibus stat Apollonij interpretes, qui
Porphyræskên, hoc est, Purpurascere, profundum esse
 interpretatur. Sed ego ut de *Purpurea* anima nihil muto,
Mare pur- ita etiam addo, longe mihi probabilius videri, mare purpu-
pureum. reum dici, quasi igneo nigrore collucens, quanquam &
 turbatum & fluctuans, ventisque vehementius agitaturn
 significare possit, si ad Græcæ vocis vim, & potestatem
 spectemus. Sed cum ita agitur ventis, & intumescit, ni-
 grum videtur. Ita Virgil.

Virgilius
explicatus.

Fluctusq; atros Aquilone secabat.

Fluctus atris
quid ex sen-
tentia Hie-
ron. Merc.

Vbi multa præclare, ut solet Philolophatur Hieronymus
Mercurialis lib. III. Variar. cap. XIII. atque ita dictos pu-
 tat, quia aquæ exasperata ventis nigrorem præ se ferunt.
 Enim vero in libro de coloribus ita scriptum est. Similiter
 autem & aqua nigra apparet, quando asperata sit veluti in
 maris æstu. Nam ob superficiei asperitatem, cum pau-
 ci radij incident, ac lumen diuellatur, quod umbrosum
 est, nigrum videtur. Exasperatur autem Aquilonibus.
Æneid. III.

Virgilius.

Et glacialis hyems, aquilonibus asperat undas.

Atrifluctus
periculosi, et
infausti.

Et apud Homer. *Iliad. I X.* Nigras eiecat pontus are-
 nas in tempestate, & sæpe apud Hesiodum in eadem
 nigrum dicitur. Tamen ego fluctus atros aliter acci-
 piam, & sauos interpreter, ac periculosos, feros, in-
 faustos, mali ominis, quemadmodum infames scopulos
 dixit Horatius naufragijs infestos, & malè audientes.
 Atrum enim pro infausto, pro infami, pro diro, ve-
 teres usurpabant. Unde & dies attri, & soles nigri, &
 id

id genus sexcenta de quibus diximus ad illud Horatij, Hic niger est, &c. Quare ita censeo. Mare purpureum fieri tempestate, atque etiam videri interdum sine illa, maxime si Sol ab sit. Nam si adsit, & ab eo collucet, vt ait Cicero, & albescit, & vibrat. Purpureum autem intelligo, nigrore quodam nitido collucens. Purpuream autem mortem etiam si dicat Homerus eam, quæ sit luculento vulnere illata, non respicere illum ad genus mortis, vt scripsit Pierius, sed ad cruorem effusum. Nusquam enim reperio subitam mortem appellari purpuream, nisi animus cum sanguine fluat: tametsi vt appellari possit, non sit incongrua ratio, quam ex more interficiendæ purpuræ Pierius petijt. Rectius purpuream effudisse animam, aut purpuream mortem obiisse dicetur, qui ex sanguinis fluxione decesserit, quo mortis genere Senecam aiunt à Nerone sublatum. Clemens autem Alex. lib. II. Pædagog. cap. X. Purpuream mortem dixit, quæ purpuratos oppressit inter aurum, & purpuram, pretiosasque vestes. Adlusit nimirum ad Theocriti sapientis dictum, qui cum epistolam audisset, qua purpuram à Chijs Alexander exigebat, illud Homeri legisse fertur.

Purpurea hunc mors cepit.

Auctor Athenæus lib.

XII. cap. XVIII.

❧❧❧❧❧

❧❧❧❧❧

(.†.)

).(

Oo 2

CAPVT

CAPVT. IX.

RISVM BENE SPERARE IVBENTIS

argumentum. Beneuolentiæ, bonæ spei, summisionis, & grati animi signum. In pueris bonæ indolis documentum. Genesis & Iobus illustrati. Virgilius Egloga. IIII. explicatus.

Risus cuius
rei symbolū,

Bonæ spei.

EREOR Ne dum de risu dicere aggredior, ipse etiam ridiculus videar, uti visus est Politiano Seruius, in enarratione loci Virgiliani, de quo pauca sub finem. Habet autem hoc risus parentum erga filios, aut alioqui præstantiorum hominum erga inferiores, ut sit annuentis Symbolum, comitatis, affabilitatis, & beneuolentiæ signum, bonæ spei, ac bene sperare iubētis egregium documentum. Ut perinde sit ridere liberis parentes, ac eis bene velle, ac bene sperare iubere. Ita apud Homerum Pallada Iuppiter diffidentem confirmat Iliados. VIII.

Cui talia verba locuta

Hom. Iliad,
8.

Iuppiter arridens: animo mea filia forti

Virg. 1. Æ-
neid.

Esto, inquit, confide: feres quæcunque petisti.

Quem certè imitatus Virgilius Æneid. I. ubi Venerem de Ænea laborantem induxit: Iouem ita loquentem facit, ac bene sperare iubentem.

Olli subridens hominum sator atque decorum,

Vultu quo Cælum, tempestatesque serenat,

Oscula libabit nata: dehinc talia fatur.

Parce metu Cytherea. &c.

Et Æneidos
5.

Et apud eundem Æneid. V. Nisum Æneas eodem modo bene sperare iubet, de præmiorum præstantia diffidētē.

Risit Pater Optimus olli,

Et Clypeum efferrī iussit Dydimæonis artes,

Neptun

Neptuni Sacro Danaïs de poste refixum:

Hoc iuuenem egregium præstanti munere donat.

*Ecclesiastici
cap. 13.*

Sed illustre illud ex Sacris litteris testimonium Ecclesiastici. XIII. cum Sapiens de potentiorum loquens ingenio, & moribus aduersus tenuiores: *Et subridens, inquit, spem dabit, narrans tibi bona, & dicer: quid opus est tibi? Ecce risum spei bonæ Symbolum, & paulo post. Et subridens interrogabit te de absconsis tuis.* Ecce affabilitatis & documentum beneuolentiæ documentum: quemadmodum & apud Iob. cap. 29. *bum cap. XXIX. Cum ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terra.* Id est, cum illos comiter affabiliterque accipiebam, præ admiratione vix sibi persuadere poterant, eam mer rationem illorum ducere, qui tam longe illos dignitate superare. Idque causæ erat, cur lux vultus mei non caderet in terram; hoc est, cur illi non parui ducerent hilaritatem vultus mei, quòd quo superior eram, eo me hilarius, & summissus aduersus eos gerebam. Scitum autem est lucem, aut lumen, aut illuminationem vultus, idem valere in sacris litteris, quod in Latinis hilaritas & letitia.

Genes. 17. 10

Sed bene sperantis signum esse videtur risus Gen. XVII. *Cecidit Abraham in faciem suam, & risit in corde suo.* Id est, bonæ spei plenus ex animo latatus est. Quin & Saræ etiam risum Ambrosius, indicium futuri mysterij magis, quam incredulitatis fuisse argumentum arbitratur. *Risit enim, inquit, adhuc nesciens quid videret, quod publicam esset in Isaac paritura latitiam.* Ecce, bonæ spei conceptæ Symbolū risus habetur Ambrosio. Sed longè aliter Augustinus atque Gregorius. Iam verò quod Sara dixit Genes. XXI. cum spem filij sibi promissi completam significauit. *Risum fecit mihi Dominus.* Quid aliud est, quàm dicere, perfecit, ac dedit mihi Dominus id, ad cuius promissionē ego risi. Alias autē risus tenuioris aduersus honestiorē, summissionis, letitiæ, grati animi, et beneuolentis indicium est, modo lenis & cū oris modestia cōiunctus. Huc spectat locus ille Virg. de quo tāta in explicando varietas inter auctores, atque contentio.

Genes. 17. 10

B. Ambros.

Genes. 21.

Risus grati

animi sum-

missionis &c

Symbolum.

Incipe parue puer risu cognoscere matrem:

Matri longa decem tulerunt fastidia menses,

Incipe parue puer, cui non risere parentes,

Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

Virg. Egloga 4. explicata. Quæritur enim hortetur ne puerum ut ad parentes rideat; an vero parentes, ut ad puerum. Politianus Quinctiliano asseritur, & subscribit etiam Germanus Guellius. Qui ita legebat: Qui non risere, parentes &c. Perinde ac diceret: O parentes, hunc ex ijs, qui non risere, nec Deus mensa, nec Dea dignata cubili est. Sed hoc ab alijs difert Scaliger (tamen Quinctilianum aliter interpretetur, ac reliqui) quod putat, parentes, accusandi casum esse, & Poetam hortari puerum, ut ad matrem rideat, sine ad parentum aspectum, non contra, ut illi parentes. Cui consonat illud Catulli in Hymenæis.

Catullus.

Torquatus volo parvulus

Matris è gremio sua

Porrigenz teneras manus

Dulce rideat ad patrem

Semihante labello.

Martialis. Cui non absimile illud Martialis ab eodem correctum.

Te cito ridebit peregrinus Clodia partus,

Romanam ducat quam magis esse nurum.

Agelasti. qui Qui enim non ridebant ad parentes, ij tota vita putabatur Agelasti, ut Græci dicunt: & qui nolunt se paulo liberius inuitare, ij genium suum defraudare dicuntur.

Geniales dies Vnde Geniales dies ij sunt, quibus curantur corpora lautius, hilaritati seruitur, indulgemus Genio, & in omni lepore, & humanitate versamur.

2. loci explicatio. Apta sanè quæ hætenus dicta sunt, sed ego veterem lectionem teneri ac defendi posse arbitror, & explicari etiam cum lepore. Hortatur enim puerum ut risu parentibus blandiatur, & matri præsertim cui decem menses longa tulerunt fastidia. Quasi dicat: Incipe parue puer matri blandiri, & ex proximis superiorum mensium fastidijs atque molestijs hilaritate ipsa vultus, ad

ad risum etiam, hilaritatemque traducere. Enim vero tua interest: nam si cui non risere parentes, hoc est, cui se beneuolos, & faciles in suscipiendo, atque tollendo non præbuerunt; eos nec Genius mensa, nec Iuno dignata cubili est. Id est, satis miseri tota vita fuere; nihil à parentibus acceperere, quibus vitam incunde ac suauiter sustentarent. Eos enim qui parentibus grati non accidissent, non tollere, sed exponere solebant; ut alibi diximus. Habet autem hoc risus parentum erga filios, ut sit amoris indicium: ut perinde sit ridere liberis parentes, ac eis bene uelle, ab bene sperare iubere. In pueris vero risus bonæ indolis argumentum. Apud Homerum Iliad. VI. & puer ad patrem Hectora, & pater ad puerum rident.

Ridere bene uelle.

Risus in pueris bonæ indolis argumentum.

Homerus.

Vna sequebatur nutrix, puerumque gerebat

In gremio Hectoriden tenerum, blandumque atacremque,

Festiuumque oculis, ridentem mollia, vultu

Sidereo.

Huic pater aridens tacitos defixit ocellos

In puero. Boni autem ominis esse docuit Seruius hoc

Item boni ominis.

loco; tamen si sub initium Eglogæ infelicitatis dicat fuisse portentum. Sicut enim, inquit, maiores natu sermone, ita infantes risu se indicant agnoscere. Ergo hoc dicit, incipe parentibus aridere, ut & ipsi tibi arideant. Sub ortum autem risisse alium præter Zoroastrem, de quo Plinius; nusquam legi. At is felicissimus, & celebratissimus omnibus sæculis habitus est.

3 loci explicatio.

Iam vero si aliter explicentur hi versus, & risus non ad puerum, sed ad parentes referatur, ita ut ipsi tantum sint qui rideant, nescio an aptius explicentur. Potuit enim hortari Virgilius puerum, ut risu parentes agnosceret, hoc est, ex risu; ita ut sit hæc sententia. Incipe parue puer, qui tibi sint à natura dati parentes agnoscere; atque illos esse intelliges, qui tibi arriserint. Ridet autem nunc primum tibi mater exactis iam decem mensium fastidijs; quæ iam præ gaudio tui suscepti

præteritarum non meminit molestiarum. Incipe igitur parue puer, ridentes illos, hoc est tibi beneuolos, ac tollere velle vultus hilaritate indicantes agnoscere: nam id beneficium neque omnibus præstant liberis, & quibus non præstant, eos vero, nec Deus mensa, nec Dea dignatur cubili: hoc est, parentum imperio exponuntur: nec ab ijs victum quotidianum, aut domesticam suppellectilem accipiunt: neque in vitæ ciuilis statu aliquo collocantur.

Diana Orsiloche.

Huc etiam spectat quod de Diana Orsiloche. (Ita enim à Tauricis nominatam scribit Ammianus lib. XXII.) Goropius scripsit Origin. lib. VIII, qui pro Cimbrica vocem arrogat, & Dianam ita nominatam dicit, cum inuocaretur subsidio futura parturientibus, vt parentes visa prole riderent: quod perinde est, ac si peterent scærum in lucem sine periculo edi. Nam dum vterus geritur, dum partus vrget, dolori locus est, non risui: at post editum scærum, tum vero risus, letitia, gaudium existit. *Mulier enim cum parit, tristitiam habet, cum peperit non meminit pressuræ propter gaudium.* Orsilache autem vox, ex illius sententia, nihil aliud est, quàm si quis dicat, Prolem video & rideo: vel ad formulam hortantis, Prolem vide, ac ride. Quod si scribatur *Orsiloche*, tum nihil significare aliud quàm, Prolem videns risit. Itaque siue Orsilache dicas, in idem fere recidit: nam eo nomine significatur, Dianam sic tueri puerperam, vt prolem saluam edat, & eam parentes lato risu & amplectantur & osculentur. Quare ex risu puer incipiet parentes agnoscere, vt dicebamus.

Orsiloche quid.

Goropij sententia de risu.

Sed ille alio detorquet. Ait enim videri fuisse, in Sybillinis carminibus, puerum quidem parentibus arisurum: parentes tamen non risuros, ob diuersas calamitates, & postremo etiam ob infame & seruile genus mortis, quam in cruce subiturus esset. Nam Sybillæ non de Salonino cui hæc Seruius tribuit: sed de Christo locutæ. Hæc ille. Sed si hæc ita sine, non apte cadunt cum his quæ superius dixit. Nulla enim ad parentum risum aduersio, in eo carmine.

Incipe

Incipe parue puer risu cognoscere matrem,

Si non parentes, sed ipse risurus sit: quare verisimilius mihi
videtur hoc ad parentum risum referri oportere: quan-
quam fiat derisu in Sybillino carmine mentio. Quis enim
neget Christum Iesum recens natum parentes suos incre-
dibili gaudio compleuisse? Tametsi illa de cruciatibus, mor-
teque perferenda pulsaret animum cogitatio: quæ tantis-
per contraheret, dum

Vultu quo nubes, tempestatesq; serenat,

tristitiæ nebulam dissiparet, exhilararet ora, atque animos
diuina quadam suauitate mulceret. Quod autem ad Dia-
nam Orsilothen respexisse poetam arbitratur, quæ prole
edita parentes ad risum hilaritatemque traducit, confirma-
ri videtur ex his quæ proximè dicit.

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum

Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,

Castæ faue lucina: tuus iam regnat Apollo.

Lucina quippe tum maxime est, cum parturientibus ad-
est, & fœtus in lucem suscipit exeuntes. Dixi de
risu, faxit Deus ne ridicule. De Dijs
vero Natalitijs, satis à me di-
tum est vbi de die Natali.

(?) . ? . (?)

(?) . ? . (?)

(?) . ? . (?)

(. ? .)

PP

CAPVT

CAPVT. X.

TITVLI IN CELLIS ET FRONTIBVS

meretricum; quæ etiam traductæ, cum loci, stipsis, elogij-
q. prædicatione. Serrorum stigmata, & initiatorum. Ter-
tullianus, Hieremias, Ezechiel, Ioannes in Apocalip. il-
lustrati. Deniq. de titulis rerum venalium, & monu-
mentorum elogijs apud Hebræos pauca delibata.

IXI De elogiorum antiquo more in VI.

Singularium libro, non ingratum faciam si
de meretricijs titulis verbū addidero: quod
ad Sacrarum conducere possit intelligentiā,
litterarum: cellas quippe scortorum nomine
inscribi solitas Tertullianus docet in primis,
in lib. de pudicitia, *Vbi proponetur liberalitas ista? Sub ipsis
libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis.* Iuuenal. de Mes-
salina in lupanar eunte.

Tituli in cel-
lis meretri-
cium.

Iuuenalis.

Tum nuda papillis

Constitit auratis titulum mentita Lyciscæ.

Nomen mu-
tatum à me-
retricihus.

Nam & nomen simul cum pudore exuebant, quod Parer-
gon, X. Alciatus obseruauit ex Plauto.

Namq. hodie earum mutarentur nomina,

Facerentq. indignum genere, quæstum corpore.

Seneca Cont.
1.

Item Seneca in Controuer. l. non semel. *Meretrix vocata
es, in communi loco stetisti, superpositus est cellæ tuæ titulus.
Deinde etiam. Educta es in lupanar, accepisti locum, pretium
constitutum est: titulus inscriptus est.* Quo etiam spectat
Martial. qui puerorum & feminarum meritoriarum cellis
inscribi titulos docet.

Martialis.

Intrasti quoties inscriptæ limina cellæ:

Seu puer arrisit, siue puella tibi.

Nam vterque sexus impunè prostabat. Facit ab hoc ritu Pe-
tron. Arb. apud quem ille Ascyltus quærens & ab anicula
per

per fraudem deductus ad fornicem. *Vide*, inquit, *quosdam inter titulos*, nudasq; meretrices furtim conspiciantes. Quamquam alias, *Inter viculos*, legitur. Tertullianum huc refero, *Tertullianus*, cuius hæc sunt. *Ipsa etiam prostibula publice libidinis hostia in scena proferuntur*, plus misere in præsentia feminarum, *Meretrices quibus solis latebant*, perq; omnis ætatis, omnis dignitatis ora traduntur cū transducuntur: *locus*, *stipes*, *elogium*, etiam quibus opus non *elogia*, est prædicatur. Elogium siue pro commendatione & præconio ali quo publico, siue pro meretricij tituli prædicatione accipies, siue ad Elogiorum morem referes, quæ in parietibus, siue ad ianuas, laudationis ergo inscribi solebant, ut proximè diximus. Quamquam ad titulum potius videatur spectasse Tertullianus, qui totidem pene cum Seneca verbis, atque eodem prorsus ordine scribit. *Hic*, enim supra, *Accepisti locum*, *pretium constitutum est*, *titulus inscriptus est*. At hic, *Locus*, *stipes*, *elogium prædicatur*.

Non solum verò titulum inscriptum, sed meretricis etiam *Titulus etiā in fronte* pendisse scribit Durantius Variar. lib. I. cap. II. *in fronte*. fretus Senecæ auctoritate, cuius hæc sunt in eadem *Contronersia*. I. *Nomen tuum pendit in fronte*, *pretia stupri accepisti*, & *manus quæ Dijs data erat sacra*, *capturas tulit*. Et sunt etiam qui putent ad hunc morem adlusisse Prophetam Hieremiam cap. III. cum dixit: *Frons mulieris meretricis facta est tibi*, *noluisti erubescere*. Sed ego longe secus opinabar nā nomē nō in meretricis pendit fronte, sed cella. Frontem enim domus, antri, montis, exercitus, veteres dixisse, vulgare est. Neque ad inscriptionem Propheeta, sed ad impudentiam spectat, de qua Ezechiel. III. *Domus Israel* *atritæ fronte est*. Sed videtur ex hoc more dictum ab Ioanne Euangelist. Apocalyp. XVII. cum insignem illam meretricem describeret. *Et in fronte eius nomen scriptum*, *Mysterium*: *Babylon*, *mater fornicationum*, & *abominacionum terre*. Babylonis autem nomine Romam intelligi, docet ex Sanctorum patrū auctoritate Doctissimus atque grauisimus auctor ē nostris Franciscus Ribera in

conspiciant
non in ianua
titulus

Hieremie 3.
lux facta.

Ezech. 3.

Apoc. 17.
locus expli-
catus.

Commentarijs ad cap. XIII. Apocal. Quod si de Roma sermo est, verisimile est eum in describenda meretrice ad ritus illorum meretricios respexisse.

Nomē in vi Sed dicat aliquis in virorum etiam frontibus nomen
rorum fronti inscriptum legi in eadem, haud raro: nam capite. III. *Et*
bus inscriptū scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei,
 novæ Hierusalem. Et cap. XIII. Et cum eo centum quadra-

Tituli seruo- scriptum in frontibus suis. At hæc, ad servorum morem spe-
rum in fron- etant, qui picti titulis atque notis quibus aut nomen, aut
tibus, pretium, aut Dominus explicantur. Crebra eius rei men-

tio, apud Clementem Alexand. III. Pædag. Tertull. in lib. de Pallio. Arbit. sæpissimè: nam & venalitium titulis pictum Trimalcio habebat, & illi in naui ad instar servorum se se comparantes, noto epigrammate inscribuntur in fronte. Et in legibus iureconsulti non semel. Itaque cum ibidem, qui nam illi sint indicatur; ita scribitur. *Hi emti sunt ex hominibus primitiæ Deo, & agno.*

Apud Hebræos autem qui ad idola transierant, idem mos fuisse videtur Philo enim in libro I. de Monarchia, ita scribit: *Non desunt tamen quidam prolapsi eo insaniam, ut ne receptum quidem ad penitentiam sibi reliquum faciant, ad cultum simulacrorum præcipites, confirmantes eam servitutem literis, non in chartula scriptis, ut mos est mancipiorum, sed inustis in corpus ferro igneo, ne deleri queant. Nam hæc non obscurantur ullo tempore. Quem ad morem Paulus: Ego autem stigmata Domini mei in corpore meo porto. Nempe cuius servitutem profitear præmiæ ferens.*

Atque ut definiam Moneo apud Hebræos etiam in more positum, ut ædes, & alia eiusmodi Dominorum titulis, ad memoriam posteritatis, inscriberentur. II. Reg.

Tituli ad me XVIII. Porro Absalon erexerat sibi cum adhuc viveret titulum,
moriā pos- qui est in valle Regis. Dixerat enim, non habeo filium, &
teritatis apud hoc erit monumentum nominis mei: vocavitque titulum no-
Heb. 2. Reg. mine suo, & appellatur manus Absalon usque in hanc
 18, diem. Marmoream putat Iosephus statuam: nominis
 inscriptione

inſcriptione notatam; tituli vocabulum indicat, de quo diximus in ſermonibus Natalitijs, alij vero pulcrum magnificumque eadem inſcriptione inſignitum. *Pſal. 48. lux etiam XLVIII. Tabernacula eorum in progenie, & progenie: vocauerunt nomina ſua in terris ſuis. Ideſt ædificijs, villis, poſſeſſionibusque terrenis nominis ſui titulos indiderunt, vt illud ad æternitatis, memoriam permaneret. Pervulgatum autem eſt proſcriptis rebus titulos affigi. Cicero. III. Officiorum. Sic tu cum ades proſcribas, tabulam tanquam plagam ponas, domum propter vitia vendas. Seneca lib. III. de Benef. capite XII. Spondeo pro indicato, & ſuſpenſum amici bonis libellum deſicio.*

CAPVT. XI.

CALENDÆ IANVARIÆ

maximè feſta, & celebres. Splendida in his conuiuia, choreæ per urbem ductæ cum cantu. Iannæ feſta fronde, & lampadibus coronatæ. Magiſtratus munera, priuati ſuas artes auſpicati; merces ambitioſè ad Iannas expoſitæ. Manumiſſiones factæ. Fauſtæ inuicem precatationes &c.

X MULTIS, Quæ de Calendis Ianuarijs inter legendum mihi notaui, nonnulla cōferam in hoc caput. Ac primum vulgare illud de conuiuijs, choreiſque publicis, quæ à chriſtianis etiam uſurpata, Antiſiodorenſe Concilium Damnauit. Canon. I. leud.

Siquis Calend. Ianuar. ritu paganorum colere, vel aliquid plus noui fecerit propter nouum annum; aut menſas cum lampadibus, & epulis in domibus præparare; aut per vicos, & plateas cantores, & choros ducere præſumerit; anathema ſit. De feſto per urbem ornatu, etiam apud Chriſtianos. B. Chryſoſtomus Feſtus per urbem ornatus.

Homilia de Calend. Tomo. V. Dies ergo tales in admiratione B. Chryſoſt.

tionem habere, & magnam ex illis voluptatem capere, & lucernas in foro accendere, & coronis admodum redimere, puerilis cuiusdam amentiae est. Nec in foro solum, sed per urbem. Ibidem. Haec lux hanc adfert compensationem, non ut domus tua fores serps coronentur.

Auspiciam De auspicijs magistratuum res nota. Ideo enim dies ille
gistratum. auspicalis dictus. Panegyristes. Illum tamen primum consula-
Panegyristes tus tui auspicalis diem praeterire nullo modo possum: quo tu solus
omnium consecutus es, ut quod tempus antea incipiendis tantum-

Auspiciari modo rebus aptum esse videbatur, tunc primum potuerit sufficere per-
quid. agendis; vnoque vel curriculo, & officia te Consulis inchoata
videret, & Imperatoris implentem. Auspicari autem intelli-
go, non inire tantum, sed aliquid ex munere delibare: &

Suetonius. leues aliquas & translatitias causas, (quod vidit optimè Lip-
sius in Tacitum) dicis gratia propositas audire. Sueton. in
Nerone. Auspicatus est, & iurisdictionem Praefectus urbi, Sa-
cro Latinarum, celeberrimis patronis, non translatitias, ut assolet,
& breues, sed maximas, plurimasque postulationes certatim ingerē-

Auspicio o- tibus, quamquā interdictum à Claudio esset. De auspicio opificum
pificum. Ovidius in Fastis.

Ovidius. Tempora commisi nascentia rebus agendis
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo.
Nec plus quam solitum testificatur opus.

B. Chrysof. Fastum ita censeo, ut opera sua singuli ad ostentationem,
certatim pro foribus exponerent. Docet Chrysof. ubi su-
pra. Lata cum primis ciuitas fuit, & splendide coronabatur: &
forū quasi elegans, sumtuosaque mulier ambitiose hodie exornatur,
& auro, indumentis pretiosis, calceis, & reliquis eius generis velleba-
tur, singulis in officina sua opificij sui venditione, eiusdem artificij
socios antecellere studentibus. Atque hoc apud Christianos ex
gentilitio ritu; quē quod ad choreas, & alia eiusmodi per-
tinet, supra sublatum vidimus ab Concilio Antisiodorensi
c. l. quod ad festum urbis ornatum spectat, vetitum e-
tiam docet Martinus Bracharen. ex Graecorum Synodis
Collectan. cap. LXXIII.

De aliarum auspicijs Seneca Epistola LXXXIII. *Il- Seneca.*

*le tantus Psycrotutes, qui Calendis Ianuarijs in Euripum sal-
tabam, qui anno nouo quemadmodum legere, scribere, dicere
aliquid, sic auspicabar &c. De hoc more Dio Calsius libro Dio Cass.
LVII. qui de Tiberio sic scribit. Fuit & alia causa cur
ijs Calendis extra urbem esset, nempe ne hominibus anniaus-
picio, & festo die occupatis negotium praeberet; ne vestrenas ab
ijs acciperet.*

Sed Goriopius, ut est hominis ingenium Symbolicum,
hoc etiam indicasse dicit lib. IIII. Orig. ab Iapeto posteros
suos moneri non Deum tantum manibus admotis
orandum esse: sed omnem quoque hominis felicitatem
ab labore: contra, omnem miseriam ab otio proficisci. *Manumissio-
fiones factae,*
Venio iam ad manumissiones, quae ipso etiam die factae,
quoniam initium consulatus. Iunius enim Brutus primus
Romanorum Consul, & Romanae libertatis assertor Vin-
diciam Vindeliorum seruum ob detectam prodicionem
manumissit. Plutarch. in libro De sera Numinis vindic-
ta. Calsiodor. libro VI. Variarum, in formula Consulatus.
Ammianus Marcell. lib. XXII. optime Claudianus Poeta *Clandianus.*
in IIII. Honorij Consulatu:

*Aspice mox latum sonuit clamore tribunal,
Te fastos inerte quater, solemnia ludit
Omnia libertas: deductum vindice morem
Lex celebrat. Famulusque iugo laxatus herili
Ducitur: & grato remeat securior ictu.
Tristis conditio pulsata fronte recedit,
In ciuem rubescere gēna, tergoque remouit
Verbera, promissi felix iniuria voti.*

Fausta praeterea omnia inuicem precari solebant, qui e-
ciam ritus ad nos manauit; qui per eos dies prospera
nobis omnia comprecamur. Ouidius libro. I. Fastorum *Ouid. I Fas-
torum.*
ad Ianum:

*Aut cur leta tuis dicuntur verba Calendis,
Et damus alternas accipimusque preces?*

Quem etiam ad morem spectat lib. IIII. de Ponto. Eleg. III. *Et Asid. Pō-*

Hæc ubi facundo sua vox hilarauerit ore:

Utq̃ solet, tulerit prospera verba dies.

Leta autem, & prospera verba, eadem sunt, quæ alibi diximus *BONA*, & bene ominantia. Plinius lib. XXVIII. 28. cap. 2. cap. 11. Cur enim primum anni incipientis diem letis precationibus invicem faustum ominamur? Varro de eadem re. Calend. inquit, Ianuar. & Natal. antiqui observabant, ne mala omina audirent, & vestes veteres novis mutabant: eodem die mulieres annulum servis, sicut viri Saturnalibus, dabant: & quisq̃ suas pro bono omine artes exercebat.

Huc etiam spectavit Ovidius in Ibin, cum post Diras quibus illum deuoverat, dixit:

Hæc tibi Natali facito, Ianiq̃, calendis

Non mentituro quilibet ore legat.

Id est, has tibi diras pro faustis precationibus imprecetur, ut malis ominibus, & vitam & annum exordiaris. Nam & boni ominis causa strenæ datæ & acceptæ: quas vulgo dicunt, *Aguinaldos*. Festus. *Strenam* vocamus, quæ datur die religioso ominis boni gratia, à numero quo significatur alterum tertiumq̃, venturum similis commodi: veluti *Trenam*, præposita *S*, littera, ut in loco, & lite solebant antiqui. Initij enim rerum omnium inesse omina putabantur: quod docet Ovid. lib. I. Fast. & illustrat exemplis. Quærenti enim cur leta verba bonasque preces inter se darent, acciperentque, Ianus respondet.

Ovidius.

Omina principijs, inquit, inesse solent.

Ad primam vocem timidas aduertimus aures,

Et primum visam consulit augur auem.

Natum inde, ut vulgò proverbio celebretur,

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet.

B. Maxim. Huc spectat B. Maximus in Increpatione de Calen. Ianuarijs, ubi auspiciorum ominisque captandi rationem agnoscas. Nouum annum *Iannarias* appellant *Calendas*, cum vetusta semper errore, & horrore sordescant. Auspacia etiam vanissimi colligere se dicunt: ac statum vitæ suæ inanihus indicijs æstimantes, per incerta animum ferarumque
figna

signa imminētis anni futura rimantur : cum vtiq; apud Deum
solum sit notitia futurorum. De eadem superstitione B.
Chrylōstomus loquitur in Oratione de Calen. Tomo V. &
quidem de Christianis loquitur, quos impietatis arguit.
Quod qui hoc faciunt, dies observant, & augurijs addicuntur:
& putant si nouissimum mensis huius cum voluptate & levi-
tia degant, reliquum se annum sic transacturos. Atque ad hunc
morem Prudentius.

B. Chrysof.

Prudentius.

Iano etiam celebri de mense litatur
Auspicijs, epulisq; sacris : quas inueterato,
Hec miseri, sub honore agitant, & gaudia ducunt
Festa kalendarum.

Sed vt leta & iucunda omnia procurata, ita nihil triste pu-
blicè priuatimque Calen. Ianuarijs factum: adeo vt narret
Plutarchus in Mario, punitum illo die seruum, impenden-
tium malorum maximum fuisse præsagium. Progressusq;
Marius Calen. ipsis Ianuarijs, initio anni Sextum quendam Li-
cinium de saxo iecit, quod & illis, & vrbis impendentium ma-
lorum maximum visum præsagium. De strenis datis accep-
tilque multa apud auctores mentio, maxime iureconsul-
tos: quamquam apud Suetonium sæpe, atque Dionē. Qua-
re nihil attingam. Tiberium certe cum scuitix tum etiam
impietatis arguit Suetonius cap. XVI. quod ne Calend.

Nihil triste
factum neq;
publicè neq;
priuatim.

Plutarchus.

Suetonius.

quidem Ianuar. à puniendo abstinuisset. Nullus à pœ-
na hominum cessauit dies, ne religiosus qui-
dem & Sacer. Animaduersum in
quosdam ineunte anno nouo.

(K.)

(K.)

(?) . . . (?)

(. . .)

CAPVT. XII.

HORÆ VNDE DICTÆ. VARIE NOMI-
nis acceptiones. Portarum Cæli custodes ab Homero factæ, &
quare. Locus ex Ioannis cap. XII. illustratus.

*Horæ unde
dictæ.*

*Horæ Cæli
custodes.*

*Homerus. 5.
Iliad.*

LIBET. Etiam pauca quædam de Horæ vo-
cabulo delibare; Plato enim in primis horas
dicit in Cratylo Attica, priscaque voce ap-
pellatas. *Dia tu Horizin*, quia finiunt hye-
mis, & æstatis tempora, & flatus, & eos fru-
ctus, qui gignuntur è terra. Quam etiam ob
causam, arbitròr, custodes portarum Cæli horas à veteribus
factas, quasi sint quæ tempora moderentur, è cæli motu pe-
dentia. Ita Homer. lib. V. Iliad. De Iunone.

*Virget equos, curruq. volans dat lora secundo,
Donec ad astriferi portas peruenit Olympi,
Quas Horæ seruant celeres, &c.*

*His magni peragenda data est custodia Cæli,
Alterâ ut emittat pluuias, & nubila terris,
Alterâ ut eripiat, rursusq. sub astra reducat.*

Et lib. 3.

Et lib. VIII. totidem pene verbis:

*Postquam portarum ad limina ventum est
Quæ seruant horæ, toto notissima Cælo,
Sponte patuere fores, sonitumq. dedere
Ingentem, his omnis commissa est cura duabus,
Siderei Cæli: nigrantes altera nubes
Rebus ut inducat, renouatas illa reducat.*

*Hora à pul-
critudine.*

*Hora Suidæ
maturitatis
rerum om-
nium tēpus.*

Videtur etiam hora dici à pulcritudine. *Horæos* enim for-
mosum pulcrumque significat: vnde & Latinis Iuuentutis
Dea dicta est, & Quirini vxor. Suidas autem horam dicit
hoc temporis punctum significare, in quo omnia
consistunt, & sunt in summo, & quasi in maturitate
perfecta.

Hesiodus

Hesiodus enim in Theogonia Themidis filias facit; & ma- *Hesiodus.*
turitatis auctores.

Postea duxit splendidam Themis, quæ peperit horas;
Eumoniâq; Dicenq; & Irenem florentem:

Quæ opera matura faciunt mortalibus hominibus.

Et Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, scribit Græ- *Galenus.*
cos, *Horam*, appellare eam anni partem, & tempus in cu-
ius medio caniculam exoriri contingit. Hinc *Horans*,
fructus, dicitur tempestivè collectos, atque matu-
ros.

Ex his igitur non insulsè explices illud Ioan. cap. XIII. *B. Ioannes*
Sciens Iesus quia venit hora eius, &c. *cap. 13. ex-*
Horam quippe appel- *plicatus.*
lat tempus illud, in quo suæ virtutis, & magnitudinis animi
in ferendis doloribus, in cruciatibus sustinendis, toleran-
disque opprobrijs singularia dedit documenta. Venit ita-
que hora: idest, tempus illud, in quo veram & germanam
suæ pulcritudinis speciem mortalibus spectandam propo-
suit: & qui erat splendor Patris, portans omnia verbo virtu-
tis suæ, consummavit omnia. Et qui erat speciosus forma
præ filijs hominum, idest, verè vir inter viros, imperator v-
nus inter imperatores, accinctus gladio super femur, spe-
cie ipsa sua vultuque horribili hostes debellavit, intendit
prosperè, processit, atque regnavit. *Regnavit, autem, à lig-*
no Deus. Inibi vero. *Vidimus eum & non erat in eo species*
neq; decor, & quasi absconditus vultus eius: unde nec reputa-
vimus eum. Quare tempus hoc siue hora, qua dignitas o-
ris, & pulcritudo corporis obscuratur, animi virtutem
atque potentiam ostendit qua omnem terrarum orbem
sibi subegit, fugavit Dæmonem, mortem superavit, ac
sele, cælo; & terræ spectabilem præ omnibus homini-
bus atque angelis præbuit. Ex quo hanc esse veram Chris-
ti pulcritudinem facile intelligas: ut alias vberius ex-
plicavi.

Rectè igitur. *Venit hora eius.* Idest, ver eius, & quasi ma- *Hora eius;*
turitas eius opportunissima. An quia hic ille vere Beatus *idest ver, &*
vir per antonomasiam, qui à Regio Psalte similis *quasi matu-*
arbori *ritas.*

arbori canitur, quæ semper virens, semperque florens cœ-
 tos iam amoris vi fructus redemptionis humanæ ferre cepit,
 & maxime tempestiuos: Flores, quippe, apparuerant in terra
 nostra. quod vidit acute nobilis concionator. F. Antonius
 Alvarez. cum cæcis oculi, gressus claudis, salus ægris, vita
 mortuis dabantur. At nunc, fructus capitur præuolissimi san-
 guinis, fructus beatæ vitæ, fructus redemptionis æternæ. Ver
 igitur mortis suæ tempus appellat. An quia, ut est amoris
 eius eximia vis, quod amatum est, ut aiebat ille, mel facit?
 et laudes ducit susceptas pro hominibus contumelias, deli-
 cias in doloribus, in tormentis accipit voluptatem? Sæuam
 Passionis hyemem passionis suæ, qua tam sæua in illum tem-
 pestas concitata est, ut demerferit; non hyemem, sed ver-
 suum appellat; quia *Delicia eius esse cum filiis hominum*. I-
 dest perinde cum eo agi, ac si in eadem esset damnationis
 Proverb. 8. caula, qua cæteri hominum. *Regalo es suyo ser tratado, co-*
Filij hominū mo lo anian de ser los culpados. Ij enim filij hominum, qui
 loquuntur, & faciunt opera hominum. Faciunt à nobis
 I. XX. interpretes, qui vbi nostra legunt in Psalmo. CXVII.
 Psal. 117. *Circumdederunt me sicut apes: illi, Sicut apes fauum.* nempe cum
 mel ingerunt. At qui fel illi potrectum scimus: sed amor
 ita illum affecerat, ut etiam amara, dulcia viderentur.
 Hæc igitur hora verè custos est, ianux Cæli; quia per Chris-
 ti cruciatus, & mortem, nobis sunt Cælorum ianux pa-
 tetactæ. Et mortales ab inferis excitati. Et miror, ve-
 teres hanc etiam Horis vim attribuisse, cum eas
 Adonidem ab inferis reuocasse scribunt. Theocry-
 tus enim sic.

Qualem tibi Adonidem ex perenni Acheronte
Mense duodecimo reduxerunt molli pedes Horæ:
Tardissima ex Dijs hora chara: tamen exoptata:
Veniunt omnibus hominibus semper aliquid ferentes.

Iam vero cum alibi dicitur. *Hæc est hora vestra, &*
potestas tenebrarum, Hoc dicitur: Nacti estis tempus &
 occasionem optatam, cum in me opprimendo vires
 profundetis. Hispanè sic. *En que aneys de hazer vuel-*
 1705

eros poderios, y tirar la barra lo sumo, e todo lo de potencia.

CAPVT. XIII.

MANVS OLEA HEBRÆIS

in vsu. Insigne illud quod Simon parentibus posuit, ad instar eorum, quæ apud gentes. De armis suspensis & nauibus insculptis.

LEGEBAT Aliquis inter doctos viros caput. XIII. lib. I. Machabeorum, vbi de Sepulcro, quod Simon Parentibus fratribusque construxit, ita scribitur, *Et ædificauit Machab. lib. cap. 13.* Simon super Sepulcrum patris sui, & fratrum suorum ædificium altum visu, lapide polito retro, & ante: & statuit septem pyramidas vnã contra vnã patrĩ & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & iuxta arma naues sculptas, quæ viderentur ab omnibus nauigantibus mare. Quæ cum legisset, dubitare alter primũ, factum ne id esset ex suæ gentis ritu, an ex aliarum exemplo? Deinde quamobrem naues insculptæ Sepulcro? Nam de armis suspensis aut etiam incisis, communis est ritus. Tum ego, quod ad morem inquam gentis attinet, res est non dubia. Scimus enim Sepulcrum David multis cum loculis, in quibus ingens pecuniarum vis recondita, magnificentissimè ædificatum. Legas apud Iosephum lib. Antiqu. Iudaic. VII. capite vltim. in fine; & lib. XII. capite XV. Coniecturam etiam facit Daniel qui princeps à Dario Constitutus, Mausoleum sumtuosissimum extruxit, in quo Persarum, Medorum, & Parthorum Reges sepeliuntur. Eius autem cura Hebræis Sacerdotibus data est.

Auctor Iosephus lib. X. capite. XIII.

Quamquam trophæa apud Hebræos reperiantur quemadmodum apud gentes. Testes ipsi apud Iosephum lib. X. V. cap. X. nam cum Herodes Theatrum, & in eo Cæsaris imagines & trophæa gentium, quas bellando ille deuicerat, collocasset; Hebræis indignè ferentibus persuadere conabatur nihil in ea re inesse piaculi. At illi putantes imagines esse armis oblitas, quas nunquam tolerassent, vno ore clamabāt, dicentes. *Licet omnia exili memus tolerabilia, tamen hominum imagines, vel trophæa, non esse paruum in ciuitatem admitti profitemur.* Sed hoc verum de eiusmodi trophæis: nam de alijs, id est, de hostium spolijs vel suspensis in templo vel etiam in sepulcris, non item.

Et certe huius etiam Mausolei, quod Simon exstruxit rationem exposuit idem Iosephus lib. XIII. cap. IX. *Simon ingens Mausoleum fabricans patri suo fratribusque, sepulturam ex albo, & polico lapide construxit, opus mirabile, conspicuumque faciens, cuius & porticus undique columnis sustentantibus ex vno lapide visu mirabiles statuit: insuper & pyramides septem parentibus, vel vnicuique Germanorum singulas superposuit magnitudine vel decore lucentes: quæ hætenus seruantur.* Quod autem

Nauis spolia in trophæis ac replis. ad naues pertinet, quas Simon iuxta arma in sculpendas curauit; illud primum dico, vñtatum fuisse nauium spolia in trophæis aut templis, ad æternitatem memoriæ, collocari.

Virgilius Virg. lib. III. Georg. de Tropheo Augusti.

Atque hic vndantem bello, magnumque fluentem Nilum, ac nauali surgentes ære columnæ.

Seruius. Vbi Seruius scribit Augustum totius Ægypti victorem, fuisse de nauali rostra ærea, quibus conflatis, quatuor effecit columnas, quæ postea à Domitiano in Capitolio sunt locatæ. Iuuenal. Satyr. X.

Inaenali s. Bellorum exuvie truncis affixa trophæis,
Lorica, & fracta de casside buccula pendens,
Et curtum temone iugum, vñtæque triremis
Aplustre, & summo tristis captiuus in arcu.

Liuius. Liuius ab vrbe Condita lib. VIII. *Naues Antiatum partim in naualia Roma subductæ, partim incensæ, rostrisque earum*

earum suggestum in foro exstructū adernari placuit: Rostraque id templum appellatum. Goropius præterea libro. III. O. Goropius. rig. scribit nauium fragmenta à Cyrenæis in Hammonis templo dicata. Id vero ad nostrum morem refert, qui nauium spolia, quibus naufragium euasimus, in templis suspendimus. Quod ad sepulcra spectat, hoc Virgil. solum reperio apud Virgilium

At pius Aeneas ingenti mole Sepulcrum

Imposuit, suaque arma viro, remumque, tubamque.

Hoc autem ideo factum, quia in sepulcris eas res incidi *Sepulcra vt* mos fuit, quibus ille insignis habitus est, qui inibi situs. *olim in sculp-* Itaque naues etiam insculptas sepulcris docet Philostrat. *ta.* in Histor. Tyanxi Apollonij. Verum quamobrem Simon parentum Sepulcro siue Mausoleo naues insculpserit, non facile constat. Sunt autem qui putent, eo naues insculptas *Cur naues in* vt varios multiplicesque vitæ casus, quos illi subierant maxime in bellis significarent. Illos nauium similes esse, qui *sculptæ.* in hoc vitæ salo varijs fortunæ casibus, quasi tempestatibus confictati, in Sepulcrum tanquam in portum, post vitæ naufragium enataissent. Quæ certè sententia non humanis magis quam sacris litteris probari, & locupletari facile potest.

Obscurum enim non est humanam vitam in nostris externisq; litteris nauis symbolo significari: & sæculū istud non pauciores quàm mare motus habere: Mortē naufragiū esse, in Sepulcro portum inesse. Ideo enim rectè Andromacha apud Senecam in Troade, Actu. III.

Fata si miseros iuuant,

Habes salutem: fata si vitā negant,

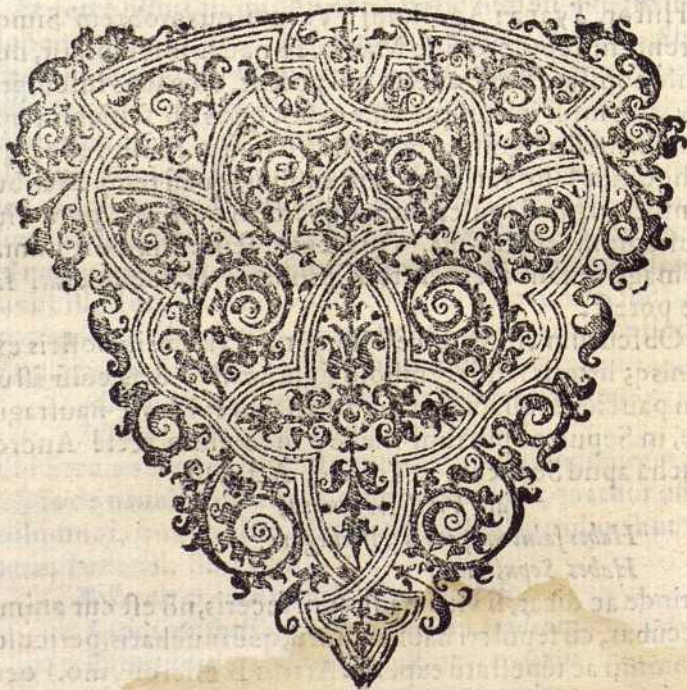
Habes Sepulcrum.

Perinde ac dicat, si vitæ naufragiū feceris, nō est cur animo succūbas, cū sepulcri habeas portū, quē inueharis, periculorū omnium ac tempestatū expertē. Arrisit B. Hieronymo. Poetæ sententia: qui in vita S. Malchi. *Si iuuat, inquit, miseros Deminus, habemus salutē: si despicit peccatores, habemus sepulcrū.* Sed vñ audito Gregorium qui lib. VI. in Iob. cap. 13. *Potesť, inquit*

per sepulcrum non solum in hac vita nostra contemplatio, sed
 quies æterna, & intima retributionis intelligi, in quam tanto
 verius quiescitur, quanto in nobis corruptionis vita perfectius
 necatur. Ego vero ita censeo, quomodum arma siue
 spolia ad æternitatem memoriæ columnis Simon imposuit,
 vt edita bello facinora posteris testarentur, ita etiam
 naues incisas, vt maritimarum urbium ac
 gentium, quas prælijs fuderant,
 symbolum præ seferrent.

(S. P. Q. R.)

1717

MARTINI

MARTINI DE ROA
 EX SOCIETATE
 IESV, SINGVLARIVM,
 LOCORVM, AC RERVM,
 LIBER QVINTVS.

ARGVMENTVM.

ANTIQVITATIS COG-
 nitionem, cum ad humanas, tum
 maxime ad Sacras litteras intelli-
 gendas, omnino necessariam, os-
 tenditur ex Sacris Doctoribus. Id
 vero Martini, & Antonij, Iuliani,
 & Iustini congressu, & sermoni-
 bus comprehendimus: quo re-
 rum, & personarum varietas in-
 tentionem legentium remitteret, & occurreret facietati.
 Capitibus autem singulas Dialogi partes inclusimus, vt ha-
 beret lector, vbi iustis lectionis itineribus confectis, tan-
 quam in opportuno diuersorio conquiesceret. personas
 vero ipsas loquentes fecimus, vt communium illarum

R r vocum

vocum, *INQVAM*, & *INQVIT*, quæ fastidium parit iteratio tolleretur.

CAPVT. I.

CONGRESSVS MARTINI, ET ANTONII,
& quidam ad disputationem aditus.

ANTONIUS. Ergo ne tandiu tu in palæstra Martine sedens & silens? otiosus ne spectator in gymnasium venis, non luctator egregius? siue ad leges olei respicis, siue ad consuetudinem nostram, vtrumque peccas: sed vide quam non summo iure tecum agam, age aliquid, excusasti. *MARCELLVS.* Mitior tu profecto arbiter, quam ille, apud Plautum in Bachidibus, Lydus Pistocleri pedagogus, qui adolescentum mores ad antiquam regulam seuerius exigebat.

Adolescentium mores ad antiquam regulam exigebat Lydus, apud Plant.

Nego tibi, inquit, annis viginti fuisse primis copiam, Digitum longe à pedagogo pedem vt effceres ex adibus. Ante solem exorientem nisi in palæstram veneras, Gymnasij præfecto, haud mediocres pœnas penderes: Idq. vbi obtigerat, hoc etiam ad malum arcesseretur malum, Et magister, & discipulus perhibebantur improbi. Vbi cursu, luctando, hasta, disco, pugillatu, pila. Saliendo se exercebant.

Pueri quibus olim exercebantur in Gymnasio.

Ego vero qui possim? qui nec pulcre tetigi, nec ita sum affectus vt possim. *ANT.* pulcrè excusas; sed isthuc mox viderimus: nunc illud prisce peccatum sæculi, quod video in nostra tempora deriuatum. Quid enim iniquius quam peccantis discipuli labem inferre magistro? *MAK.* Vulgi insipientis hic error, Antoni, non opinio sapientium. Laugistro *D.E.* dabo Diuum Esren, vt cætera sileam, qui in libro de vita spiritali, ita monet præceptores, de discipulorū erroribus laborantes, Quod si ad magnam, inquit, malitiam deuenerit, in me-

moriam tibi eum renoca, qui ex Apostolo factus est proditor: & quis ita perfidus est, & iniquus, vt præceptori ruina sue causam adscribat, ac non potius improba ipsius discipuli voluntati? Hæc ille: tu verò quid me in arenam compellis, luctandi in primis ignarum, & læguenti præterea stomacho laborantem? *ANTON.* Næ tu egregius dissimulator es Marcelle. Ego te non in arenam & oleum, sed in Xistos, & sermonem inuito. Scis enim primum genus in gymnasijs conuerfantium fuisse Rhetoras, ac Philosophos, reliquosque musarum amatores, ibi legere, colloqui, inter seque disputare consueuisse, vt illa Iuuenalis ostendunt. *Satyr. VII.*

Rhetores ac Philosophos versari solitos in gymnasio.

Iuuenalis Satyr. VI.

*Sed vos seuas imponite leges,
Vt præceptori verborum regula constet,
Vt legat historias, auctores nouerit omnes,
Tanquam vngues, digitosq. suos: vt forte rogatus
Dum petit aut Thermas, aut Phæbi Balnea, dicat
Nutricem Anchisæ, nomen, patriamq. nouerca.*

MAR. Rectè mones: nã id opinor causæ fuit, cur sub primâ lucē pueri palæstrâ adirēt, quo seorsum à viris exerceri possent, & reliquū studijs litterarū tēpus impedere. *ANT.* Accedit præterea auctoris locupletissimi testimonium, Galeni XIII. methodi, qui Theagenis cuiusdam philosophi Cynici, in Traiani gymnasio quotidie publicè disputantis mentiouem facit. *MAR.* Non id quidem dubito: sed ô tu bonus medicus, quis te Galenus, quis Hippocrates

Pueri in Gymnasium ibant matutini, & cur. Galenus 13. methodi.

informauit? qui grauedini capitis, & languori stomachi lectione, & sermone facias medicinam.

(*Handwritten flourish*)

(*Handwritten flourish*)

(*Handwritten flourish*)

(*Handwritten flourish*)

(*Handwritten flourish*)

CAPVT. II.

L E C T I O N E E T D I S P U -
tationibus caput, stomachumque iuuari, ex Hippocrate,
Seneca, Plinio, Celso, & alijs.

*Lectione in
capitis dolo-
re adhibuit
Celsus Aur.
in destillatio-
nibus. Senec.*

*Stomachi
vitia lectio
corrigit. Au-
tor. Plinius.*

*Sermonis ea-
dem virtus,
quæ lectionis*

*Vt iuuat ca-
put lectio.*

NT. Delectione Testes habeo locu-
pletissimos Cælium Aurelium, & Se-
necam, quorum ille in curando capitis do-
lore, Lectionem adhiberi consuluit: hic
verò ad refrenandas quas patiebatur capi-
tis destillationes, eandem in vsu habuisse
scribit Epistola. XCVII. Iuuat præterea lectio cum pec-
toris intimas partes (quod vidit acutè Hieron. Mercuria-
lis doctissimus Auctor, in Varijs de Arte Gymnastica)
tum stomachum, cuius etiam vitia (vt Celsus scribit)
corrigit: quandoquidem per ipsam pituitosa excrementa
suauiter attenuantur, absumenturque, & calor nativus
citra ullam violentiam excitatur, & augetur. Agnouit
hoc Plinius, qui cum voce atque stomacho laboraret,
claram lectionem subsidio comparasse, auctor est illius ne-
pos Epistolarum lib. IX. in penultima. Atque hæc de cla-
ra & vehementius explicata lectione: ceterum quæ seg-
nior, & remissior est, ad eadem fermè conducit, nisi quòd
leuius omnia præstat. De sermone cuncta fere similia,
siue contendas vocem, siue remittas. Pituitam verò à ser-
mone consumi, uel sputa indicant ex ore loquentium v-
berim manantia, quæ partim à capite, partim à stoma-
cho, à thorace partim exeuntia, cuncta ista membra
Sermonis beneficio recreari demonstrant. *MAR.* Agis
pulchrè medicum non medicus. Sed ego isthæc mihi per-
suadeam? Non, si me doceat Esculapius: non, si sit auctor
Apollo, Nisi verò ita existimas, in capitis dolore, cui causa
grauedo, legendi, aut loquendi calore, destillationes mo-
ueri,

ueri, ac fluere; ijs caput leuari; maxime si per narium atque oris fenestras se se foras effundant. De stomacho nihil pugno, nam calore natio ea exercitatione excitato, neque superfluous humor crassescere, neque concrefcere, neque facis in morem subsidere potest ijs locis, quibus conficitur cibus. Ideo Celsus lib. I. cap. II. Primum huic exercitationi locum attribuit. *ANT.* Vincor Marcellus: non produco quæstionem, sed do illam medicis, quibus suus etiam in vrbe locus, & schola ad Esquilias, multis imaginibus, atque marmoribus ornatissima, vt ex ruinis, & inscriptis Romæ lapidibus obseruauere nonnulli. Mihi satis est vt causam obtineam, habitum corporis, vt præclare Socrates in Theæteto dixit, ab otio, & quiete corrumpi, ab exercitationibus, & motu conseruari. Nam Erasistrato & Asclepiadi, secus sentientibus, quid est cur assentiar? eorum sententiam Hippocratis oraculo resurâte.

*Vt stomachi
& quare.*

Suus medicus in vrbe locus ad disputandum.

Corpus otio corrumpi ex Socrate & alijs,

MAR. Age ergo, quo spectat ingressio? *ANT.* Quo tandem, nisi vt te ad palæstram sermonis inuitem, & quoniam sumus in gymnasio, opportunis disputationibus colluctemur? *MAR.* Vicerasiam diu si prædixisses: nam id mihi in animo, ab elato è limine pede, *ANTON.* Quin igitur incipis, & mecum ista comunicas, quæ per hos dies cogitabundus in animo versas. *MAR.* Cornelium, & Octauum ad secundam à prandio expectabam, vt senesceremus? *ANT.* Senesceremus? hem, quid hoc verbi? Deus omem auertat, volo enim vobis Phæbi iuentam, & florem istum, verque nitidum, vernantem semper, semperque virentem. *MAR.* Facetum sane ac bellum hominem. Iacis obscure mihi istam hyemem vultus, & Autumnum ingenij, cum totus floreas, & vernas forma, indole, doctrina. Ego verò, neque maturari mihi senectutem cupio, aut vetustatem quasi vino edentulo, vt est apud Plautum, irrigari, neque amicis tam cito ætatem deflorescere: sed vt de Scipione ac Lelio Cicero, repuerascere solitos dixit, cum rus ex vrbe euolassent, & conchas & vmbilicos ad Caietam, at-

*Senis inge-
nitum,*

que Laurentum legerent, ita nos senescere velle cum ad
evoluendam antiquitatem accederemus. Nescire enim,
ut aiebat in Oratore Cicero, quid ante quam natus
sis acciderit, hoc est semper esse puerum. Fecit hoc
præcipuum senis Horatius in Arte, cum de eo loquens
ita cecinit. *Laudator temporis acti*. Hanc ita Cornelius
& Octavius tenent, ut nihil supra. *ANT.* Hui, si an-
te nominasses: eccum utrumque. Satin salve Corneli?
COR. Satis, cum vos saluos, & quod boni ominis est,
letos, lubentesque videmus. *OCTA.* Et quod peropta-
tò contingit, in gymnasio, ubi cessare sine dedeco-
re non licet, nisi ei, qui prorsus omne decus abie-
cerit, pudorem exuerit. *MAR.* videris legisse ani-
mum utriusque: id enim nuper inter nos ego & An-
tonius. Sed quid potissimum? posterioris ne sæculi
res, an prioris? *OCT.* Recentium memoriam nemo

*Litteras om-
nes sine anti-
quitatis cog-
nitione nihil
penè esse,*

non tenet, veterum multi desiderant: audeo dicere ip-
sas litteras sine ista cognitione, non litteras; neque iu-
ris civilis scientiam, neque Philosophiam, neque Theo-
logiam quidquam esse, præter muta quædam & ignora

Scientiarum simulacra, si desit. *COR.* Latinæ
orationis facultatem nisi ex Veterum scriptis
comparari non posse, quis dubitet? Hæc ve-
ro intelligi sine antiquitatis
cognitione, non
queunt.

(.?.)

CAPVT

CAPVT. III.

IVRIS CIVILIS SCIEN-

tiam ex antiquitatis cognitione pendere. Quid sit apud In-
reconsultos, Munus edere: Quid, Lenato velo indicare, ex Cle-
mente Romano, & Beato Basilio.

NT. Iuris autem & iustitiæ studiosis ma-
ximè necessariam hanc partem esse, tam ma-
nifestum est, vt præstantissimorum iuris-
consultorū testimonia pigeat recitare. Quā
multa in duodecim tabulis, in edictis, in
legibus Imperatorum, quæ nisi lumine an-

tiquitatis illustrentur, iaceant in obscuro: & cæcos ma-
gistros, interpretes legum in errorem inducant. Vnus
mihi instar sit omnium Budæus, qui iuris non magis,
quam antiquitatis consultus cum esset, notis vetusti

sa culi inuoluta iura explicauit, ab ijs etiam ignorata,
quos iuris non interpretes, sed auctores ætas posterior
iudicabat. CO R. Quam multa Iurisconsulti peccauerint,
antiquitatis ignoratione decepti, ipsi viderint, qui iura
tractant: modo non sint in ijs, quas dicimus, litteris, pla-

ne rudes & peregrini. In Lege, Charidemus, Tra-
ctat. de Pollicitat. Ita legitur: Charidemus respondit
ex Epistola, quam muneris edendi gratia absens quis emi-
sit, compelli eum ad editionem non posse. Quid hic Accur-
sius & Bartolus iurisconsultorum ocelli? nihil prorsus vi-
dent: neque quid munus sit, aut editio muneris, intelli-
gunt. Munus enim hoc loco gladiatorum specta-
culum significat, quod olim magistratus quasi hono-

rem sibi à Populo habitum remuneraturi, in Amphitheatris
edebant. Plenæ testimoniorum historiæ. Vidit etiam Bu-
dæus in suis ad Pandectas annotationibus: sed illud de ra-
tione iudicandi sublato velo, cuius in legibus men-
tio, quid sit, videre nonnulli: sed quare, non item.

Locus ex l. Honorius enim Imperator. l. Penul. C. de Naufragijs lib. II. penult. Cod. De submersis, inquit, nauibus decernimus, vt leuato velo, is- de naufra- ta causæ cognoscantur. Accurssius & Platea in legem, & Al- gijs explica- tius. ciatus De verbor. significat, Leuato velo interpretantur, summatim, quasi de plano: & Collector adagiorum sub- cribit: nemo autem omnium velum reuelat, nemo quid sit leuare velum exponit, neque prouerbij reddit Originem. Ea autem huiusmodi.

Proverb. Le Seruatim olim apud Romanos, vt qui de capite iudica- nato velo in- turti essent, velum ad deliberandum & scribendam senten- dicare, eius- tiam obducerent, & eo reducto de tabella recitarent. Qua- origo aper- re cum ad grauiorum causarum cognitionem velum obdu- ta, ex anti- ceretur, vt cum peritis iuris Prætor de sententia cōsultaret, quo more de neque id in leuioribus causis facere consueffet, sed de pla- capite iudi- no etiam è tribunali descendens, summatim causas cognos- candi. ceret, inde ductum, vt de plano, & leuato velo iudicare di- catur, qui summatim, & nō obseruata agēdi cōsuetudine, aut definita ratione, iudicaret. Narratur id fecisse Lyfias Pro- consul in Actis Martyrum, apud Baronium Cardin. Tomo

Baronius Cardin. II. & Clemens Rom. confirmat Apost. Institut. lib. II. cap. Clemens L. II. cum de gentium iudicijs loqueretur. Ille vero, inquit, Roman. si fatetur se fecisse quod queritur crimen, non statim mittitur ad supplicium: imo pluribus diebus cum multa deliberatione, &

B. Basilius. interiecto velo inquiritur in eum. Eadem ferme Beatus Basi- lius Epistola LXXIX. ad Eustathium: Qui rerum, inquit, in hoc mundo potiuntur, quando facinorosum aliquem morte sunt adiudicaturi, cortinas obducunt, & expertissimos quosque ad

Lipsius. causæ tractationem aduocant. Lipsius aliter interpretatur in Tacitum lib. XIII. & leuato velo, putat idem esse, quod pa- lam, omnibus admissis. Nam vela olim prætentia imperato- rum foribus, vti apud nos Principum virorum cubiculis:

Suetonius. Suet. in Claudio cap. X. Prorepsit ad solarium proximum, in- terq̃ foribus prætentia vela se abdedit. Seneca Epist. X VIII. Non crepuit subinde ostium, non allenabatur velum. Idem a- pud Lampridium in Eligabalo, & Alexandro reperias. Sed hæc vberius lib. II. Vbi de vestitu veteri iudicantium.

Et vero, Antoni, hac in causa Iurisconsulti, maxime qui recentiore memoria floruerunt, secundum te litem dabunt: sed Theologi, & quidam præterea fastidiosè Christiani te ex iure manu confertum in iudicium adducent, & tecum agent iniuriarum, quod externorum gregem invitis in ædes obtrudas, qui falcem in aliena messes immittant. *ANT.* At ego meliori statu causam esse meam non optarim, quam ut quibus ij mihi accusatoribus crimen intenderint, ijsdem ipse refellam. *MAR.* Sane quidem, Antoni, nam illis (denuntio iam nunc) res non erit cum Græcorum, Romanorum ve gymnasio, neque cum Athenarum Areopago, neque cum Ægyptiorum schola, aut Persarum, neque cum Poëtarum fabulis atque externorum historijs, aut veterum monumentis Philosophorum: civilibus armis, & domestico sunt Marte vincendi.

CAPVT. IIII.

DE HVMANÆ SAPIENTIÆ NECESSARIO vsu, B. Basilij, & Gregorij Nazianzeni sententia.

ANT. Externorum sine numero testis, sed ij facile refutantur: nam ut suum cuique pulchrum, ita hominem in sua causa testimonium dicere, suspiciosum. Producamus igitur nostros, & cuiusmodi lege iubentur, honestos imprimis, & qui neque lucri, neque gratiæ, neque inimicitæ causa ducantur. An non eiusmodi Basilij Ecclesiæ lumen pariter atque columen? is igitur Homil. de legend. lib. Gentilium, cum & Poëtis & Oratoribus, & quibusvis alijs docuisset utendum? *Velut plantis*, inquit, *quibus propria virtus est fructu pulcherrimo scatere, folia nihilominus*

SI

ramis

*B. Basilij
testimoniū.*

ramis coniuncta quendam ferunt ornatum : sic & anima cui præcellens quidem veritas fructus est , non ab re tamen exteriori sapientia circumdatur , sicut folijs quibusdam , umbram fructui , ac aspectum non intempestuum præbentibus. Dicitur e-

Moses *E*-nim & *Moses* ille , cuius est in sapientia nomen apud omnes gyptiorum dis homines maximum , Egyptiorum disciplinis mentem exercitatus , caplinis ins- ita ad eius , qui est , contemplationem processisse , similiter an-
tructus . tem & in sequentibus temporibus , *Danielem* *Babylone* *Chaldaeo-*
Daniel *Chal* rum sapientiam dicunt didicisse , tunc denique *Divinas* attigis-
deorum lite- se doctrinas .
ras didicit .

Facit à *Basilio* doctissimus æquè atque sanctissimus au-
ctor *Gregorius Nazianzenus* , qui *Basiliani* ipsum in fune-
Eruditio in- re laudans : Illud , inquit , inter omnes sane mentis homines
zer humana constare arbitror , eruditionem inter humana bona primum
bona primum locum tenere : non de hac nostrate solum ac nobiliore loquor , quæ
locum tenet . contemptio omni sermonis lepore atque ornamento , salutem viam , ea-

Insulsi habē- culosam , & procul à Deo avertentem repudiant . Et paulo post :
di qui erudi- Quamobrem non idcirco contemnenda est eruditio , quod ita
tionem negli quibusdam videatur , quin potius *insulsi* & *preposter*
gunt . habendi sunt , qui hoc existimant , omnesq; sui similes es-

se optarint , ut privata eorum ignorantia communis ignora-
 tionis tenebris obtegatur , nec quisquam ipsorum inscitiam pro-
 dat & coarguat .

Quid ? non ne funesta illa generis humani fax furiarum
Julian° Chris thedis accensa *Julianus* , non tam Imperator , quam euer-
tianos veta- sor Imperij , eo spectabat , cum Christianos Græcorum
bat Græco- sapientiam edicto vetabat attingere , & Græcari suum
rum sapien- esse dicebat , barbariem nostram , ut illud etiam robur
tiæ attin- Christianis auferret ? Auctorem habeo quem proxime
gere . laudavi *Gregorium* , prima in *Julianum* . Atq; *vinam* ,
 inquit , mihi amicisque meis politioris litteraturæ robur ad-
 fit , quod primum post id , quod principem locum tenet , am-
 plexatus sum atque amplexor : hoc est , post *diuinam* , *Vuda*
 igitur

igitur hoc tibi in mentem venit, homo omnium leuissime, & in D. Gregor. explebilissime, vt sermonis, & doctrinae humanitatis studia Naz. in Christianis auferres? unde, & qua ex causa? Quis Mercurius lianum inue Logius, vt ipse dixeris, hoc tibi in mentem induxit? qui Co- hitur. rybantes peruersi & inuidi Damones, &c. Vides quam acriter in hereticum inuehatur. COR. video atque hoc am- Absurdè faciunt, qui tranis fastidiosius exprobrant, cum eius ignorationem ex- externam se probrare potius debuissent. Sed hi vt opinor in eam par- pientiā Chris- tem potius peccant vt nesciant, quam vt impro- rianis expro- bent. Sed homine imperito, vt aiebat Comicus, brant. nihil quidquam iniustius, qui nisi quod ipse facit, nihil probat. Sed ijs ego cum Euripide responde- Euripidis a- rem, qui postulante Athenis populo, vt ex trage- cutè dictum, dia quæ tunc agebatur, sententiam aut tolleretur, aut & libere. mutaret, progressus in scenam dixit, se vt populum doceret, non vt ab eo disceret, tragedias solere componere. Eruditus Antigenidæ verò dicam quod frigenti ad populum discipulo dixit tibi- opportune dictum, cem Antigenidas, Mihi cane, & Musis.

CAPVT. V.

AMBROSII, HIERONYMI, CHRYSOSTOMI, AUGUSTINI & aliorum in eadem causa testimonium.

CT. Præclare tu ista Corneli, sed audiamus si placet Ambrosium, non fide minore quam dignitate Doctorem, pro se ipso in eadem causa dicentem. Qui cum in fide, inquit lib. III. de fide, nihil quod vituperare posset inuenerit, aliquid in sermone reprehendit, agnoscat, non solum sententias, sed etiam versiculos

Ambrosij
testimonium.

Poetarum scripturis insertos diuinis. Nam & Cygantes & vallem Titanum prophetici sermonis series non refugit: & Iliadas Sirenas, & filias passerum dixit: & Hieremias de Babylone memorauit quod habitabant in ea filiae Sirenum, vt ostenderet Babylonis, hoc est, confusionis secularis illecebre quos bras, venustis lasciuia fabulis comparandas. Laudat Paulus, vt Hieronymus in Iouinianum dixit, Poetas Epistolae Pauli, Menidem, aut Calimachum, Aratum, & Menandrum. Quod si aliquis contradicit, exponat, (inquit, Hieronim. ad Gal. III. quomodo de communi opinione non sit sanctorum vallis Titanorum in libris Regum, & Sirenae & Anocentauri in Isaia, Arcturus, & Orion, & Pleiadas in Iob, & caetera his similia, quae utique vocabula gentilium fabularum, & causas & originem habent. Quis autem nesciat. (Lo-
Hieronimus quitur idem Hieronymus in libro de Optimo genere interpret) in Moyses, & Prophetarum voluminibus quaedam assumpta ex Gentilium libris, & Salomonem ex Philosophia Tyri, & nonnulla proposuisse, & aliqua respondisse? Unde in exordio Prouerb. commonet, vt intelligamus sermones prudentiae, versutiasque verborum, Parabolasque, & obscurum sermonem, dicta sapientum, & enigmata, quae proprie dialecticorum, & Philosophorum. Haec ille, quae eadem Chrysostomus in Epistolam ad Titum, Homilia. III. Et sermone praeterea XXI. in illud Ephes. VI. Nolite ad iracundiam pronocere filios vestros, sed educate illos in disciplina: Non tantum in scripturis diuinis, sed in Graecorum etiam, & Philosophorum doctrina docet erudiendos.

Augustinus Non praeteribo Augustinum, vt sanctitatis, ita doctrinae luce omnia collustrantem, quem ego vnum ab his, qui secus opinantur, tractari vellem, vt saperent, non a alieno malo, vt est in Prouerbio, sed tan multo & tan magno bono doctrinae. Multa hic in II. de Doctrina Christiana: sed libabo perpauca. Historia (inquit capite XXVIII.) plurimum nos adiuvat ad sanctos libros intelligendos, etiam si praeter Ecclesiam puerili eruditione discatur. Cap. autem III. Philosophi autem (inquit) qui vocantur, si qua forte vera

vera & fidei nostræ accomoda dixerunt, maximè Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum vendicanda. Deinde eruditio- nem istam auro, argento, & vesti comparat, quam ab Ægyptijs Dei populus extulit. Ac non ne, inquit, aspicimus, Humana sa- quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit Ægypto Cy- prianus Doctor suauissimus & martyr beatissimus? Quanto Lactā- tius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? ut de viris taceam, vesti Ægypto quanto innumerabiles Græci? Quod prior ipse fidelissimus Dei sa- mulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quod eruditus fuerit paratur ab omni sapientia Ægyptiorum. Quippe non Ægyptijs modo, Augustino. sed etiam Græcis, Æsirijis, Chaldæisque litteris eruditum fuisse, docet Philo Iudæus, lib. 1. de vita Mo-
Viri ex nos- tris eruditio- ne præstātes.

Dies nos prius quam sermo deficiat. Quid enim iudi- cem obruamus potius testibus, quam doceamus? Quid Iosephum, Philonem, quem Hebræum Placem appel- labat antiquitas, quid Originem, Bedam, Iustinum, Mar- tyrem, Clementem Alexandrinum, Eusebium Cæsariem, Arnobium, Tertullianum, aliosque commemorem? quorum eruditio tantam rebus etiam sacris lucem attulit, quanta si caruisset Ecclesia, magno certe caruisset tum præsidio, tum etiam ornamento. Quamquam quid est, cur ita existimemus, non à Poëtis, Philosophis ve Græcis, Ægyptijs, externisque alijs litteris sapientiam mutuari, non vero quasi nostrā

& in alieno solo repertam iudicio

recuperatorio vindicare?

CAPVT. VI.

PHILOSOPHOS VETES

res ac Poetas multa ex nostris litteris accepisse. Platonem & Hieremia Prophetam nostras litteras edocuisse, Ambrosium & Augustinum existimant. Solis curram ex Helice curra tractam. Auctores Beda, & Chrysostomus.

Greg. Nazianzen.

Hieronymus

O R. Præclare tu Octavi; nam & Diuus Gregorius Nazianzenus Oratione. I. in Iulianum, Egyptiorum & Phœnicum; & Græcorum eruditionem nostram esse confirmat: & stat ab eo Hieronymus in illud Amos. V. Et iustitiam in terra posuit. Ego, (inquit) paulo ex hoc loco etiam Gentilem Poetam furatum fuisse, qui de rusticorum simplicitate & beatitudine differens intulit: Extrema per illos Iustitia excedens terris vestigia fecit.

Platonē Hieremia tēporibus in Aegyptum, vbi tam ille Prophetā erat, probabiliter esse ostendit, quod fuisse, & Plato potius nostris litteris per Hieremiam imbutus sit, vt illa potius ab eo videri didicisse quā scripsit.

Beatus vero Augustinus XXVIII. cap. lib. II. de Doctrina Christiana: Nonne (inquit) memoratus Episcopus (de Ambrosio loquitur) considerata historia gentium, cum Platonem reperisset Hieremia Prophetæ temporibus profectum fuisse in Aegyptum, vbi tam ille Prophetæ erat, probabiliter esse ostendit, quod fuisse, & Plato potius nostris litteris per Hieremiam imbutus sit, vt illa potius ab eo videri didicisse quā scripsit. Perinde atque obscurum sit veteres Poetas, ignorantie veri deceptos, sacras Historias in suas fabulas transfutuisse.

Id adeo verum, vt dixerit Tertullianus in Apologet. Philosophos veteres instrumentum vetus interuertisse, & in suas sententias adulterasse. Sed audi tandem aliquando Iosephum libro. I. contra Apionem. Pythagoras igitur Samius, cum sit antiquus quidem ætate, sapientia

vero, & Diuina pietate Philosophos omnes excellens, non solum quæ nostra sunt agnouisse manifestus est, sed etiam amittatus ea ex multis apparet. Et quidem Hermippus libro. I. de Pythagora, cum quædam eius dogmata retulisset; Hæc autem, inquit, agebat, & dicebat Iudæorum, & Thracum opiniones imitatus ac transferens in se ipsum. Dicitur enim verè, quod ille vir multas Iudæorum leges in suam transfudit Philosophiam. Fuit autem etiam per ciuitates non ignota gens nostra: & multi iam mores ad quasdam transferunt, & æmulatione digni à nonnullis habebantur. Quod manifestat Theophrastus in his, quæ scripsit de legibus. At enim, quia prohibent Tyriorum leges, & peregrino sacramento intrare: inter quæ sacramenta cum quibusdam alijs etiam iusiurandum, quod Corban appellatur, enumerat: apud nullos autem hoc inuenitur iuramentum, nisi apud Iudæos; quod interpretatur ex Hebraica lingua, Donum Dei.

Loquatur venerabilis Beda libro de XXX. quæstionibus, quæst. XXVIII. Solent (inquit) Gentiles pingere, & facere simulachrum solis, vt puerum inberbem in curru ponentes. Equos eidem quasi curru in Cælum petente subiungunt. Cui præterea pueri aptant imaginem, quod sol quotidie nouo ortu natus non senescat: vt autem eidem currum, & equos tribuant de miraculo sumptum est Heliæ, qui curru, equisque igneis sumptus est in Cælum, quod Ioannes Constantinopolitanus auctumat, Græci enim Helios Sol dicitur, sicut Sedulius cecinit de ascensu Heliæ.

Quam bene fulminei præluces semita Cæli

Conuenit Heliæ, merito qui & nomine fulgens

Hæc ope dignus erat: nam si sermonis Achiuæ

Vna per accentum mutetur littera, Sole est.

Audientes Græci ab Israelitis quos diuinas habere litteras fama prodebat, prædicari quod Helias igneo curru, & equis sit igneis ad Paradysum, non ad caelestia translatus, vel certe hoc ipsum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt vicinia decepti nominibus solis, his transfutum per Cælos esse designatum, & miraculum di-

Solis effigies
& vnde.

Solis equi, et
currus ex He-
liæ Historia
Ioan. Constā-
tinopol.

Solis et He-
liæ nominis

cognatio a-
pud Græcos.

diuinitus factum commutauerunt in argumentum erroris. Hæc
B. Chrysoſt. ille: quæ mutuatus certe videtur à Beato Chryſoſtomo,
 qui trecentos & amplius ante ipſum annos, eadem ſcripſit.
 Nam Homilia de aſcenſu Helix. *Hinc*, inquit, poetas, atq;
 pictores, in figuranda ſolis imagine exempla credo duo ſum-
 ſiſſe. Qui curru, atq; equis fulgentibus ipſe rutilans, atq; *atq;*
 radians, & fluctu Oceani ſublenatus inter præruptos montium
 ſcopulos euadens, quaſi ad cæleſtia videtur aſcendere, in ſimili-
 tudinem luminis eius inductus. Sol enim Græco ſermone Helios
 appellatur. Vnde Helias, vere Helios, quoniam curru, atq; *atq;*
 equis fulgentibus igne de Oceani fluctu, id eſt, de mundi com-
 motione, per montium ſcopulos, id eſt, per magnorum laborum
 difficultates progrediens, ad cæleſtia deuectus aſcendit: Sed ne
Tertullianus ſingula conſeſter Tertullianum tantum, audite in Apo-
 getico, qui in hanc ſententiam pulcrè. Hoc nihil proſi-
 cit veritas præſtructa Diuina litteraturæ, quo facile credam
 theſaurum eam fuiſſe poſteriori cuiq; ſapientiæ. Et ſi non onus
 tamen voluminis temperarem, etiam excurrerem in hanc quoq;
 probationem. Quis poetarum, quis ſophiſtarum, qui non omni-
 no de Prophetarum fonte potauerit? Inde igitur Philoſophi ſi-
 tim ingenij ſui rigauerunt, vt quæ de noſtris habent, ea nos
 comparent illis, &c. Et homines gloriæ, vt diximus, & elo-
 quentiæ ſolius libidinoſi, ſi quid in ſanctis ſcripturis offenderunt,
 digeſtis ex inproſtituto curioſitatis ad propria verterunt, neq; ſa-
 tis credentes diuina eſſe, quo minus interpollarent: neq; ſatis in-
 telligentes, vt adhuc tum ſub nubilo etiam ipſis Iudæis obum-
 brata, quorum propria videbantur. Nam & ſi qua ſimplici-
 tas erat veritatis, eo magis ſcrupuloſitas humana fidem aſpero-
 nata mutabat: per quod incertum miſcuerunt etiam quod
 inuenerant certum. Quis igitur dubitare au-
 deat, quin fabulas illi ſuas ex ve-
 ritate traduxerint?

(☞? ☞? ☞)

(☞. ☞)

(.S.)

CAPVT

CAPVT. VII.

DEVCALIONIS FABVLAM EX NOEI

diluuiio deriuatam : Bachi ex alijs oraculis sacris. Elisios campos sine fortunatas insulas ex Paradiso. Scyllæ, ac Nisi commentum ex Samsonis historia.

M A R. Et Iustinus Martyr Apologia I. pro Christianis, Deucalionis docet fabulam ex Noëi diluuiio deriuatam. Lucianus autem in Dea Syria, venisse ait ad Deucalionē eluuiionis tempore aues, bestiasquē omnes: & quæcumquē sacra narrat hystoria, in fabulam conuertuntur. Deucalion, inquit, solus hominum relictus in secundam videlicet generationem, prudentiæ simul, & pietatis gratia. Seruatus autem fuit hoc pacto: arcam quandam in fabulam magnam, quam ipse habebat, impositis in eam & liberis, & conuersa à uxore sua conscendit. Caterum cum ipse ingrederetur, uenerunt eodem & apri, & equi, & leonum genera, & serpentes, aliaquē quæcumquē tellure pascuntur bina ex vnoquoque genere cuncta. Hæc Lucianus: at Iosephus in Antiquit. libris Hieronymum Ægyptium, & Nicolaum Damascenum auctores Ethnicos pro diluuiio laudat.

Lucianus.

Ex veritate

Luciano in

Iosephus,

Hyer. Ægyp

tius, & Ni-

col. Damas-

cenus.

Quæ verò de Bacho veteres commenti sunt, ea ex sacrarum desumpta oraculis litterarum, idem qui supra Iustinus Mart. ostendit Apolog. II. Veteres, inquit, his prophetijs auditis confinxerunt Bachum ex Ione nati- Bachi fabu-
tum vites inuenisse, vinum attribuendo eius mysterijs: ip- la ex sacris
sum vero postquam conceptus est, cælum ascendisse: nem- oraculis. Inf
pe quia didicerunt ex Moyse, qui eos antecessit. Non de- tin. Mart.
ficiet sceptrum de domo Iacob: & quæ sequuntur: Nam
de Iano, quem vere Noëum fuisse vulgatum etiam Ianus vere
est: nihil attingam. De cæteris, auctores habeo com- Noe.
plures, & Ambrosium præsertim Epist. lib. II. epist. VII. &

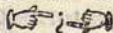
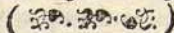
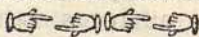
T r Clemen-

Clementem Alexandrinū in Stromatis, qui affirmant Veteres Poetas, ac Græcos præsertim, quæcumque pulchra *Paradisus* habeant, à nostris litteris transfuisse. An non ex *Motayeribus* *Eli-* cis libris Paradisum accepisse Veteres, prodit Nazianzenus in laudatione Basilij? quamquam appellationem illi *ue fortuna* aliam indiderunt. Nam & Elysios campos, & fortunatas, ac beatorum insulas appellarunt. Elysium enim quæsi, *Alysioskæ apolysios tes kolaseos*, Quod à pœna soluat, *Scillæ ac Nisi* quod si Samsonis imaginem, alienam depereuntis femina *si fabula ex* nam, succisos capillos, amissam fortitudinem, ac libertatem *Samsonis* histem intueri velis, ubi te ad Scillæ, ac Nisi parentis fabelloria, *qui* velam retuleris, non ouum tam ouo simile dixeris, quam *rus Hercules* alteram alteri narrationem. Scylla enim purpureum capillum, in quo totius regni fatum situm putabatur, parenti Niso refecuit, & hosti, quem sibi conjugem, inuito patre, parabat, per fraudem obtulit. Cætera ex Ouidio, & alijs. Herculis autem labores, vires, & ærumnas, ex Samsonis historia Poetæ Veteres de pinxere. Nam eadem tempestate vixerunt: ut scribit Genèb.

lib. I. Chronolog. Hunc autem, ob admirabilem fortitudinem putatum dicit

Herculem Augustinus. XVIII.

lib. de ciuitate Dei c. XIX.

CAPVT

CAPVT. VIII.

TA N T A M I N T E R S E N-
tentias etiam, ac Verba interdum Ethnicorum Theologorum
& Sacras litteras similitudinem, vt facile appareat ex nos-
tris litteris acceptas. Quidij locus. I. Metam. ex Gen. cap.
XVIII. expressus. Dies extremi iudicij prædictus à So-
phocle, & Philemone.

TANTA porrò inter nonnullas diuinæ
Scripturæ historias (vt scribit Doctissimus
pariter, atque grauiissimus auctor Bededic-
tus Pereira in Genesim) atque inter quas-
dam præcorum poetarum fabulas similitu-
do est, vt facile, assentiar, eorum, quæ in
sacra Scriptura continentur, non pauca fuisse nota veteri-
bus illis Ethnicorum Theologis, ac sapientibus, vel ex sa-
cerorum librorum lectione, vel antiqua traditione, fama-
que, aut fortasse ex Doctrina Chaldæorum, & Ægyptiorum,
quibus propter diuinam apud eos commemorationem mul-
ta Iudaicæ disciplinæ non solum pernotuerunt, verum
etiam adhæserunt. Ouidius lib. I. Metam. Iouem in cæ-
lesti Deorum consessu querentem inducit, omnia esse in
terris scelerum plena. Quibus autè verbis Moyses, Deum
hoc loco, de gente Sodomorum loquutum esse narrat cum
Abraham, iisdem penè Iuppiter apud Poetam loquitur.

*Contigerat nostras infamia temporis aures,
Quam cupiens falsam summo delabor Olympo,
Et Deus humana lustrò sub imagine terras.*

Sacræ autè litteræ sic: Dixit itaque Dominus clamor Sodomorū,
& Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggra-
uatum est nimis. Descendam & videbo vtrum clamorem, qui
venit a me, opere compluerint: an nō est ita, vt sciā. Hesiod⁹. quē
Diuinū appellār, trāstulisse multa videtur. In Oper. & Die.

*Benedict. Pe-
reira, in cap.
18. Genesios*

*Ouid. locus
1 Met. expre-
ssus ex Gen-
cap. 18.*

*Nec vnquam iustos inter homines fames versatur,
Neque noxa.*

Psaltes vero noster Psal. II. *Non vidi iustum derelictum,
nec semen eius quarens panem. Hic etiam Psalmo II. Et
nunc Reges intelligite; erudimini qui iudicatis terram. Ille
vero:*

*O Reges, considerate etiam ipsi
Iustitiam hanc, &c.*

Item Psal. LXX. *Adhæsit anima mea post te. Hesiodus vero:
Non amplius respectans ad coætaneos, sed in opere
Animum habens.*

Theocryptus adhuc expressius:

Opera insuper animam affixam habui.

In nostris, per terram lacte & melle manantem, rerum
omnium abundantiam explicamus: audi Poetas, &
Principem in primis Virg. Egloga. III.

*Mella fluant illis, ferat rubus asper amomum
Et dura quercus sudabunt roscida mella.*

Quidius I. Metamorph.

*Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant.
Flauaque de viridi stillabant ilice mella.*

Sed puto si hæc persequar, non minora me volumina cō-
fecturum, quam sunt ab illis edita, de quibus sermo est.
Quid? nonne multa etiam ex fidei nostræ mysterijs, apud
Poetas reperias? Audi Sophoclem, à quo extremi iudi-
cij dies prædictus est in hunc modum.

*Erit enim, erit illud sæculorum tempus,
Cum plenum ignis thesaurum laxabit
Igneus æther: pastuquæ flamma
Omnia, & terrestria, & sublimia
Comburet insaniens. Vbi deinde desierint omnia,
Nusquam erit fluctuum omnis gurgēs;
Eritque terra sedibus deserta, nec amplius
Volucrum genus portabit, dum ardebit.
Nam ad inferos duas semitas existimamus
Vnam iustorum, alteram iniustorum*

His autem plane consonant illa Philemonis, quibus Deum omnium Dominum, omnia cernentem, omnia que iudicantem scripsit:

Philemonis

De extremo

iudicio sentē

tia.

Putas ne tu mortuos ò Nicostate,

Omnibus delitijs in vita potitos,

Terra ita tectum iri, vt deinceps in omne tempus

Effugerint, numen tanquam latuerint?

Est æquitatis oculus, qui omnia videt:

Si enim iustus, & impius eadem conditione futuri sunt,

I, rape, furare, fraudare, misce.

Errare noli: est apud Inferos iudicium,

Quod faciet Deus omnium Dominus,

Cuius nomen formidabile ne nominare quidem ausim

Animaduertit hoc ipsum B. Aug. qui lib. 11. de ciuitate

Dei, cap. XXVII. vnā quandam apud Virgilium sentē- *D. Augst.*

tiam ex Euangelio Christi expressam admiratur. Sed hæc *sententiā ex*

& multa eiusmodi, volutanti libros tam sunt ad manum, vt *Euangelio a*

non videantur pluribus persequenda: præter quam quod *puđ Virg. re*

à nobis multis in locis, pro vt occasio tulerit, ostenden- *perit.*

tur. Locupletandi autem huius loci materiam suppedita-

bit Eugubinus de peremni Philosophia. Theodoretus de-

curanda Græcorum affectione: quam eò minus mira- *Theod. lib. 2*

bitur, qui animaduernerit Phœnices, Ægyptios, Chaldæos, *de Princip.*

à quibus Græci etiam didicerunt, Hebræis præceptoribus *Eng. lib. 7.*

didicisse: Anaxagoram, Pythagoram, Platonem ab Ægyp- *de Perē. c. 9*

tijs, Hebræisque Theologis, Orphæum etiam, Mu-

seum, Linum Poetam, aliosque complures, ijs-

dem Doctoribus Diuinam sapien-

tiam percepisse.

•.✠.✠.✠.

✠.✠.✠.

(.?..)

CAPVT. IX.

H E B R Æ O S A G E N T I
 bus multa etiam accepisse. Multa ex sacris litteris e armine
 conscripta, quæ sine Poeseos cognitione aptè explicari non
 queunt. Responsio ad obiecta.

*Hebræi Gra-
 eis litteris e-
 rudiebantur
 interdum*

*Abrahamus
 multa ex suis
 posteris tra-
 didit.*

N T. Quamquam negari omnino nō po-
 test, quin Hebræi multa etiam ab Ægyptio-
 rū moribus cū quibz 400 ipsos annos verlati
 sunt, aut etiā ab Assyrijs & Chald. quorū in
 seruitute satis diu fuerunt, siue etiam à Græ-
 cis, quorum disciplinis interdum, tamen si
 non palam, erudiebantur (vt Iosephus scripsit Antiq. libro
 XX. cap. vlt. & lib. II. contra Apionem) in suos mores
 traduxisse, vti supra diximus de Romanis. Sed exempla
 tamen multa & perspicua sunt, ea vt se dederint expo-
 nentur. Hanc tantum non prætereo coniecturam, Abra-
 hamum cum ab Assyrijs, siue Chaldæis originem duce-
 ret, non esse absurdum existimare, multa ex suis, sed
 mutata in melius, posteris tradidisse.

*B. Petr, Do-
 ctas appellat
 fabulas.*

O C T. Probo certè argumento, sed quid sacris litteris
 cum Poetis? Quærent hoc satis multi, quæsituri fortasse pau-
 ciores, si aut quæ à nobis sunt explicata superius calluissent:
 aut innumera in sacris, Poetarum more, & spiritu dicta, a-
 nimaduertissent. Doctas B. Petrus fabulas appellauit,
 hoc est, Doctrinæ, eruditionisque plenas. Quid? non ne Io-
 bus ille illustrissimum sanctitatis exemplar, maximam par-
 tem eorum, quæ scripsit, Heroicis, vt auctor est in eius
 prologo Hieronymus, versibus comprehendit? Non ne
 Hieremiam grauissimum, ac seuerissimum Vatem Næbias
 hoc est, funebre carmen, in obitum Iosæ Regis edidisse, sa-
 cræ docent historiæ lib. II. Paralipomenon. cap. XXXV.
 quæ à canendi artificibus iussit, vt aptatæ ad nabilia ca-
 nerentur.

nerentur. Præterea quas ille versibus lamentationes in *Multa de sa-*
 clusit, Hierosolyma per Nabuchodonosorem extincta: *cris litteris*
 nec puerorum in fornace Babylonica, aut Regij Plaltis *carminibus*
 doctrinæ totius notis insignem Poesim commemorabo. *cripta, quæ*
 Hoc tantum dicam, quanto sint externæ nostris litteris ad- *sine Poeseos*
 iumento, etiam ornamento, vel illud ostendere, quod il- *cognitionem*
 larum ignoratione, nostram à plerisque sæpè insulsè, præ- *sulsè expli-*
 posterè interdum, aut saltem infeliceiter explicantur. *cantur.*

COR. Videris timide dicere nostris litteris externas *Externas lit-*
 esse ornamento. Nō tecū sed cū Basilio res illis erit, qui re- *teras nostris*
 ligationem inducant. Is enim in eo, quem supra laudavi- *esse ornamē*
 mus de legen. lib. Gentil: *Quamobrem, inquit, si nostrorum to. Basil.*

sermonum ac Gentilium nulla est conuenientia, nobis illorum val-
de conferet notitia: sin minus, eos saltem simul conferendo, disse-
renitiam discere licebit, cum ad melioris optionem atque delectum
non parum comparacio faciet, & inferiora sæpe collata, sint po-
tioribus ornamento. Denique, ut definiam, quàm multa apud *Innumera in*

Chrysostomum, Dionysium Areopag, Petrum Chryso- *sacris Doct.*
 logum, Gregorium, Ambrosium, Nyssenum, Cyprianū, tam *Græcis,*
 Cyrillum, aliosque Ecclesiæ Patres, atque adeo apud ip- *quam Lati-*
 sum Petrum Apostolum, & vetus etiam testamentum re- *nis, in Pau-*
 perias, quæ nisi Gymnasia, nisi palæstras, earumque le- *lo, atq; adeo*
 s noneris, perinde intelligas atque cæcus videt. *Ea in veteri tes-*

non est in animo nobis persequi, sunt enim longio- *tam, quæ ex*
 ris sermonis, quam instituta postulat ra- *Gymnasio et*
 tio breuitatis. De his Petrus Faber *palæstra pe-*

Agonisticon libris, & maxi- *tuntur.*

me in III.

(.?)

CAPVT. X.

ERVDITIO TIMOREM,

imperitia confidentiam gignit, contra imperitorum opinionem.

Responſio ad Hæreticorum obieſta.

Nullas con-
fidentior im-
perito.

Lucianus ex
Thucydide.

Imperitis om-
nia noua, &
rara, & in
audita.

Puerilis est
ingenij, om-
nia se perce-
piſſe arbitra-
ri. Chryſoſ.
in cap. 4. E-
piſt. ad Co-
inth.

ART. Sed quid vos ad illa vulgi? Eius-
modi qui ſunt litteris inſtructiſſimi, eodem
eſſe confidentiſſimos, & audere ſupra mē-
ſuram. ANT. Imò nullus eſt hominum
confidentior imperito: nam vti periculi ig-
noratio vel imprudentiam fouet, vel parit
contemptum, ita barbaries, & incitia, aut gignit licentiā,
aut parit audaciam. Audi Hieronymum in regula mona-
chorum: *Eruditio, inquit, timorem creat, imperitia confiden-
tiam*. Lucianus autem in Nigrino, ſiue de Philoſophorum
moribus, illud Thucydidis laudat in hanc ſententiam: *Imperi-
tia audaces, res autem cogitata, atque conſiderata timidos facit*.
Enim vero qui hoc ſunt ingenio, ideſt, parum culto, et nu-
lla antiquitatis cognitione limato, ijs vero quæcumque
offendunt noua, rara, inaudita videntur: non quia re ip-
ſa ſunt, ſed quia ipſi non viderint. Eò fit, vt vix negocia-
tionem litterarum ingreſſi, aut Doctrinæ ad cenam inui-
tati, iam laturatos ſe, vt aiebat Apoſtolus ad Corinth. &
factos eſſe diuites putent. Sed ſane, *Puerilis eſt ingenij* (de
Chryſoſtomi ſententia in eum locum Apoſtoli) *mox*
à principio omnia ſe percepſiſſe arbitrari, & nondum ipſis
contactis initijs, ac ſi finem attigerint ſuperbire. Con-
tra vero, nemo timidius, ac verecundius loquitur,
quam qui multa callet, ac plura diligentius inueſ-
tigat. Quare ad Hæreticorum properemus obie-
ſta.

Obijciunt enim illud Deuteronomij. Xli. *Cane ne
imiteris*

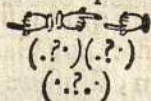
imitari gentes, & requirere caeremonias eorum. At ij ignorant sapientiam Dei attingere à fine vsque ad finē fortiter, & disponere omnia suauiter. Itaque prouisum diuinitus est, vt multa in humanos mores inducerentur, quæ ad Diuinorum fidem mysteriorum faciles credentibus aditus compararet: maximè inter gentes, è quibus Ecclesia construenda. Tā multa igitur illius vestigia inter omnes gentes Deus imprimi voluit, vt à mysterijs accipiendis cur abhorreret, causam nullam haberent, sed antiquissimis etiam Gentium moribus, quos ipsi pro Diuinis colerent, naturæ denique ipsius consensu conuincerentur. Addo etiam ex Iustino Martyre, Clemente, Tertulliano, & Eusebio, Dæmonē cum ex oraculis & figuris futuros diuinaret Ecclesiæ ritus huiusmodi, illos imitari ambitiosè voluisse, cum ad dignitatem immerito vsurpandam, tum ad mortales in fraudem, per religionis similitudinem, inducendos. Iam vero cum veræ fidei cultoribus lege illa cauetur, ne Gentium se moribus oblinant; eos intelligi oportet, qui cum Christiana professione pugnent; non illos, qui, vt aie-

*Hæreticorū
ad ea quæ dē
ita sunt obie-
ctum & e-
ius respōsum*

*Inst. Mart.
Clemen. Ter-
tul. Euseb.*

bat Beatus Augustinus ab Octauio supra

laudatus, sunt ab illis tan-
quam ab iniustis pos-
sessoribus repetēdi.

Vr

CAPVT

CAPVT. XI

M E D E N D I A R T E M

antiquitatis cognitione niti. Poetæ qui, & Medici. Vm-
brae, & Muscæ olim in conuiujs. Gorrones, qui Hispania
& vnde dicti. Conclusio Sermonis.

NT. De his plura fortasse quam putauimus, tamen opportuna, ut opinor. Verum ut ita se res habeat, in Iuris, sacrorumque scientia, in Medendi Arte, quam obtineas. An tu Medicis hoc quoque onus imponas, ut antiquitati studeant, & humanioribus literis imbuantur? *MAR.* Sane. Quam multa enim in

*Ad medendi
artem cur au-
tiquitatis co-
gnitio neces-
saria.*

Palæstra, in Gymnasio, in Arena, in Xistis, in Thermis, in Balneis, in vnguentis, in agris, in vrbibus, in arboribus, atque plantis, in herbis, & floribus, in lapidibus, in solo, in Cælo, & singulis fere orbis partibus, ad tuendam valetudinem, & curanda corpora necessaria continentur? quæ Philosophorum, & Poetarum, & aliorum scriptorum libris explicantur: quos, nisi qui his sit tinctus litteris, intelligere nemo possit. Laudat sæpe Galenus Andromachum, Eudemum, Damocratem, aliosque Medicos nobilissimos, qui de Arte multa versibus conscripserunt. Numero in his

*Poetæ qui.
Simul et Me-
dici.*

Tiraquellus.

Orpheum, Musæum, Homerum, Hæsiædum, auctore ipso Galeno, Plinio, Pausania, Plutarcho: ac si Seruio credimus, siue Donato, Virgilium, aliosque complures: quos multæ vir eruditionis Tiraquellus capite XXXI. de Nobilitate, commemorat: neque libet hominem compilare. Mihi vel hoc vnum satis est, ut intelligam nullam penè cognitionem, si hæc desideretur, esse perfectam: quod quicumque omnibus fere artibus, aut olim excelluerunt, aut etiam nunc excellunt

cellunt hac veste, hoc auro, & argento scripta sua diligentius exornarunt. Nominarem certe complures, si ignorarentur. Sed heus vos, videtis, ut inclinet in noctem dies? ut Sol præcipitet, ac nos ex communi lege naturæ, corpora ut curemus, admoneat? Quando igitur nihil huic sermoni deesse videtur, & reliqua Martinus in suis Singularibus locis persequitur, condicite mihi, quoniam id temporis est, ad cenam. **C O R N E L.** Nihil verò necesse est inuitare: nam ego ut sum gnauiter impudens, nisi haberem quem umbra sectarer, involarem huc Musca, ubi cenam subodoratus essem.

M A R T I N V S. Tu vero Corneli à Plauti, ut opinor, Pcenulo venis, qui sicloqueris; apud quem ille adolescens liberum quæritabat hospitium à Muscis, idest, ab arbitris: in quo, ne Muscæ quidem essent arbitri. Sed quid sit car te Muscam dicas non video. Quippe importunissimum animal, & molestissimum, ut scripsit Homerus, & Plautus in Mercatore. Tu vero non importunus aduentor, sed opportunissimus venisti socius, & conuiua. Sed amabo te Corneli, quid illud de umbra? **C O R N.** Ita ne assiduus in Plutarcho es, & fugit te hoc verbum? Nam veteres, qui inuocati venirent, & hospites darentur ab hospite, eos illi umbras dicebant. Plutarchus in Symposio. VII. *Quæsitum, inquit, est quando mos ceperit, ut ad cenam venirent, vocati non ab eo, qui præbet conuiuium, sed ab aliquo eorum, qui invitati sunt: Umbras vocant, qui hoc passio veniunt. Videbatur autem Socrates auctor, qui Aristodemo persuasit, ut non inuitatus secum iret in Agathonis conuiuium. Et quidem ridicule enenit Aristodemo, ut Socrate in via subsistente, ipse prior ingrederetur, nimirum umbra corpus præcurrens, quod à tergo lumen habet. Atq; hinc opinor apud nos eiusmodi homines, qui se se inuocati insinuant, Sombras, Moscones, & Corrones etiam, quasi*
VV 2 umbrones

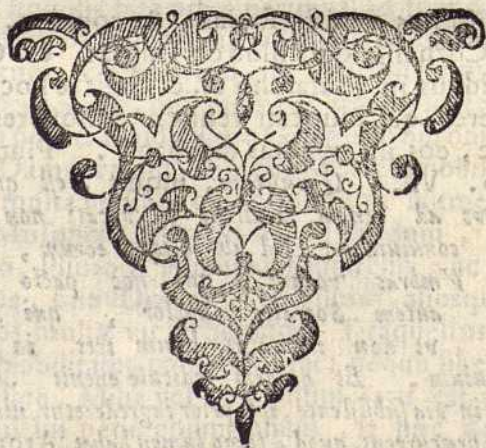
Musca quid

*Umbra qui,
Plutarch.*

Sombras His *umbrones* dictos, & *Meter gorra*, quasi *umbram* mittere; *panis*, et *Go* nisi dicas à verbo *immeror*, quasi *Morones*, quod *morèrrones* dici, tur, & maneant in conuiuiis: quod vero similis puto: qui *umbra* nam verbum Hispanum *Engorrrar*, idest, *detenerse*, ab im- & *Musca*, morâdo ductum quis non videt? Quamquam aliam etiam atque eiusrei huiusce vocis originem esse posse, mihi venit in mentem: *causa & ori* nam quia qui inuocati veniunt in conuiuium, ij nimirum *go*, pudibundi etiam accedunt, & pudorem vt tegant, aut dissimulent, pileum ad frontem, oculosque demittunt, ideo dicuntur, *Meter gorra*. Quasi pileum demittere, vt proximè dixi.

Sed de Muscis, memini apud Antiphanem muscam appellari parasitum: quod & Clemens Alexandrinus ostendit lib. II. *Pædagogi*, cap. I. Eiusmodi enim nugæ hominum præter quam quod sunt ingeniosè impudentes, etiam sunt importunè molesti.

(2)

I N D E X

CAPITVM CVM APPENDICE
CIBVS ETIAM QVORVNDAM

LOCORVM, QVAE AVT IN MAR-
gine, aut in aduersarijs delitescunt,
operarum oculos fugerunt,
aut etiam meos.

QVAE LIBRO PRIMO.

CAPVT. I.

CRUX Vere signum bellicū,
vt ad gentes maxime conscri-
bendas sublatum, ita Romani ad ins-
tar signi, instructum cum Imperato-
ris imagine, & titulo. Nec non ali-
lis signi adoratio, qui sua pro nu-
minibus coluerint. Cruentum, quia
pugnae signum.

CAPVT. II.

Cruz vere signum Coccineum: eius
effecta. Coccineum, quia pro homi-
nibus, & contra Damones. Solici-
tudinis Symbolum. Vestes olim

Coccineae in bello. Spreta virtus pro
supplicio contemtoribus est. Christi
sanguis quasi ebibit maculas, &
sanguinem peccatorum. Loci aliquot
ex Zacharia. Habacuc. Psal. A-
pocalyps. illustrati.

CAPVT. III.

Signi Coccinei vsus ex Rahab fa-
cto Iosue. II. translatus ad gentes:
ex his ad Christianos etiam deriva-
tus. Signū sublatū bonae spei symbolū
ita etiā Cruz. Mansolim in signis exe-
tēt a, cur? ad id adlusū saepe in sacris
litteris; ex his plures loci illustrati.

G A P V T. III.

Manum conferendâ, atque injiciendâ mos in iudicijs, non apud Romanos solum, sed etiam apud Hebræos vsurpatus. Loci aliquot ex lib. Iob, & ex Proverbijs apertius explicati.

C A P V T. V.

Oleum ferre in auriculam apud Martialem, quid? & unde sumptum? videri ex sacris litteris. In his insidiosa verba oleo cōparata, & cur. Mos vngendi ante cenam etiam apud Hebræos. Ex Psalmis, & Math. VI. loci aliquot illustrati.

C A P V T. VI.

Explicata vocis, Propter, vis & potestas in sacris externisque litteris. Populeti nostri locus vindicatus à nota, & per occasionem alij ex sacris illustrati.

C A P V T. VII.

Varia verbi, suscipio, vis & potestas in sacris: sed eadem, quæ in externis litteris. Persij locus, & ex eo multi ex Psalmis, & vnus Lucæ. I. diligentius expensi, atque illustrati. Fatui cur suibus comparentur Proverb. II.

C A P V T. VIII.

De meliore nota commendare quid sit apud Ciceronem. Tituli, siue notæ dolij olim impressæ. Catullus explicatus. B. Pauli loci Duo cursim perstricti, & illustrati.

C A P V T. IX.

Bona verba, Bonus dies, Bona omnia

dicere, Boni dii, Benedicere, & similia. Dei nomen liberalitatis esse. Multa ex sacris litteris illustrata. Proverb. XIII. Math. XX. maxime de Benedicendi verbo apud Iob, & alios.

C A P V T. X.

Verba bona apud Zachariam, & apud Regium Psalterium Verbum bonum. Proximi versus explicati; Quæ olim præfandi ratio in principum cōgressu.

C A P V T. XI.

Bonos viros pro consanguineis, malos pro extraneis habendos. Extranei qui in sacris litteris, Parentum in liberis similitudo in felicitate ponebatur. Ex sacris litteris quedam explicata.

C A P V T. XII.

Alienus. Alienari, Alienatio, quid apud externos, & nostros auctores. Ouidij locus, & deinde Psalter, Iobus, Isai. Hieremias. Paul. probe explicati.

C A P V T. XIII.

Laus pro virtute, laudari pro confirmari, præsertim in sacris. Virgilij locus, explicatus, & deinde ex Psal. & Isaia aliquot explicati.

C A P V T. XIII.

Solem apud sacros externosq. scriptores amicitia Symbolum, & quare. Græcorum Poetarum plures sententias ex nostris litteris sumptas totidē verbis. Locus Cicer. de amicitia, et

ex eo alij Iudic. V. Ecclesiastici, Cāt. Zachar. &c. explicati.

CAPVT. XV.

Oculum pro re carissima, & præstantissima apud externos, sed summum ex sacris. Iob loci duo explicati. Oculum Pontificia dignitatis Symbolum, ostenditur ex sacris litteris, et Doctoribus.

CAPVT. XVI.

Magni dies, Magni mensis abortu Christi mundo procedere ceperunt: ij vero, qui sint. Magni, maximique vox quid significet. Deus cur dicatur Optim. Max. et alia eiusmodi ex Virg. loco Eglōga. IV.

CAPVT. XVII.

Magnum in malam partem acceptū pro grani, duro, et molesto. Extremi iudicii dies cur magnus appelletur? Prophetæ plures explicati.

CAPVT. I.

Animam gestare, aut ponere in manibus, quid. communis Græcis, Hebr. Hispanisque Phrasibus. B. Iobo. Dauid, & alijs lux allata.

QVÆ LIBRO II.

CAPVT. I.

Difficile quid apud sacros Æthnicos & scriptores. Virg. locus, et ex eo Ecclesiast. alter. Et ex Sap. 2. c. explicatus, et collatus cum eo alter Esdræ mirificè cōsonans ex aduerso. Flores aeris sine temporis dici terrestria. Cāt.

lestium vel flores ipsos fructus esse honoris, & commodi.

CAPVT. II.

Malignum, et malignitas quid? colles maligni apud Virg. locus ex Psal. XXXVI. & IV. Esdræ, cap. III. & ex Canonica Ioannis cap. V. Baruc. I. illustrati.

CAPVT. III.

Ferreæ vox apud Virg. ex Homero, Sophocle, atque Euripide. Sed ab his ærea ut à Lucretio ænea. Romanorū regnū cur ferro cōparetur Daniel. 7. Ærea æternitatem significare, ut in serpente Moysis. Veteres ære vssos pro ferro.

CAPVT. IV.

Mors ferrea, Somnus ferreus. Virg. locus in. X. explicatus aliter. atq. ab Adriano Turnebo. Noctis, Somni, Mortis Simulacrum Olympic. hos duos Germanos ab illa fratres, & alia eiusmodi.

CAPVT. V.

Virga ferrea. Psal. II. triplex loci expositio. quatuor proximi versus explicati. Sceptrum doctrine Symbolum apud Græcos, atque etiam apud Hebræos.

CAPVT. VI.

Ferreæ, quæ inflexibilia. Beati Augustini sententia vberius explicata. Confringere, & comminuerè, quid? Superioris versus secūda pars studiose tractata: alij deinde loci ex Psal. et Canticis illustrati.

Cor & pectus ferreum Mortis. Ferrea tecta Inferorum. Doctrina vis Evangelica: quæ lactisimilis. Saltantes cum rota figuli comparati. Horatio, Seneca, aliisque lux facta.

APPENDIX.

Vbi de potestate Verbi Confringo, hoc addi velim ex I. Reg. XXIII. Et confregit David viros suos sermonibus, & non permisit eos, ut consurgerent in Saul. LXX. Persuasit. Ghald. Quietos reddidit. Urgebatur enim ab illis in Saulis necem; quos oratione sua mitigavit.

CAPUT. VII.

VESTES Olim sterni solitas prætereuntibus Imperatoribus, vi Christo Domino Hierosolimam inveni. Eius moris vestigia apud Hebræos atque etiam Agarenos. Exempla quædam ex recentiore memoria.

CAPUT. VIII.

Dijs etiam hic honos habitus. Ovidij locus, & Virgilij alter, aliter atque ab Adriano Turnebo explicatus. Vestes Deorum simulacris ad pedes & genua oblatae. Denique hunc honorem Christo habitum, manifestam esse Divinitatis eius, atque imperij confessionem.

CAPUT. IX.

DE Vestibus Deorum simulacris oblatis vberior disputatio. Hebræo.

rum, gentiumque communis in eoribus. Vestimenta pignerata quid. Vinum damnatorum, Amos II. Germana & planè cohærens Prophecia ex antiquorum moribus, & vocis potestate explicatio. Toga & pallium meretricum nota apud Romanos. Versicolores vestes meretricum. Locus 4. Reg. 23. maxime illustratus. Mensura luci, & B. Virginis quæ. Asaroth, siue Astartes Venus Hebræis culta. Supplicationes & supplicia quid.

CAPUT. X.

Quem in finem super vestimentis pigneratis in templo accubuerint. De eare varij gentium mores explicati. Versionum huius loci concordia, & expositio, ex Hebræorum, aliarumque nationum ritibus constituta, & sacrarum humanarumque literarum testimonijs confirmata. Velamina, tentoria, & umbracula in conuiuijs. Vestes versicolores meretricum, & alia eiusmodi.

APPENDIX

Dixi supra inter aras admissa: docet Tertullianus in Apolog. cap. XV. Ceterum si adijciam quæ non minus conscientia recognoscunt, in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipsis plerumque ædificiorum, & Sacerdotum tabernaculis, sub iisdem vitiis, & a
picibus,

picibus, et purpuris, thure fragrante libidinem expungi.

Dixi etiā gentiū ritu ūbracula siue tabernacula ex frōdib,, vestibusque comparata in tēplis ad conuiuia celebranda. Inuat coniecturam B. Gregorius Papa, qui Epistol. LXXI. ad Mellitum Abbatem lib. 9. cū de gentibus ad fidem conuersis ageret, ita scribit. *Et quia homines solent in sacrificio multos occidere, debet his etiam solemnitas immutari, vt die Dedicationis vel natalitio Sā Horum martyrum, quorum illic reliquiae ponuntur, tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quae ex fanis commutatae sunt, de ramis arborum faciant, & religiosi conuiujs solemnitatem celebrent.*

CAPVT. XI

MOS antiquus de arborum ramis ad ianuas, ad templa, ad simulacra, & signa in bello, per urbem, in nuptijs, in Sacris publicis & priuatis, in rebus letis. Festa frons, vittata tēpla. Virgilius, Ouidius, Statius explicati. Vini fontes in pompis.

CAPVT. XII.

IDE MOS in aduentu Principū, in triumphis, Hebraeis, Gentibusque communis: in Sacris vsurparum etiam à Christianis. Naues in victoria ramis coronant, ouilia, caedificia publica. Virgilius, Propertius, & Plutarchus illustrati. Lau-

rus perpetua ad ianuas Imperatorū.

CAPVT. XIII

CHRISTI Diuinitatem, & regnū ex substratis sibi ramis aduersus Hebraeos ostendi. Hosanna quid. Baronij Cardinalis de ramorum, et vestinum significatione sententia. Syria, Mosopotamia, Lybia, atque Cilicia mos de ramis praelatis in Principum aduentu.

APPENDIX.

Censui Veteri etiam exemplo factum, vt Christum Hebraei Hierosolimis cum ramis exceperint. Præterlapsum tamen est Iosephi testimonium, qui Alexandrum Regem ita scribit exceptum, & ex oraculo certe Diuino. Nam cum Iudæi valde sibi illius ex aduētu metuerēt, Iaddus Princeps Sacerdotū Sacra Deo propitiando fecit. Obdormienti verò, inquit Iosephus, Deus præcepit, vt consideret, fertisque ciuitatem ornaret, protinusque portas aperiret, & alios quidem cū veste alba, ipsum autem & reliquos Sacerdotes cum legitimis stolis insisie occurrere.

Quin & M. Agrippa Cai Imp. auus cum Hierosolimam venisset, Herode regnante, auo scilicet Agrippæ Regis Iudæorū, & templum donis cumulasset,

vrbe discessit: discedentem ciues cum ramis deducunt, flores in eum ac frondes Romano, aut alieno more iacentes. Philo De Legat. ad Caium. *Laudato Herode, ipse vicissim laudatus plurimum, ad mare deductus est, prosequentibus non vnius ciuitatis populis, & flore, frondeque illum ob pietatis admirationem aspergentibus.* Quod cum sub Christi ortum, factum videatur, non opinor, ineptè dicam, Hebræos iam inde à Pompeij imperio (sub quo sui esse desiere) pene Romanos, eorum mores, aut necessitate ductos, aut etiam ad sentationem, imbibisse.

C A P V T. XIII.

LUCERNÆ Apud Hebræos ad ianuas, siue ad fenestras, in letitia publica, & in sacris feriis. Prælatæ in nuptijs, et in excipiendis Regibus. Persius explicatus, Hieremias. 25. illustratus.

C A P V T. XV.

LUCERNARVM Vsus apud externos in sacris ad ianuas, in letitia publica, etiam intra ædes, ad menses. cultus earum in festis. Deorum simulacra æte fores, Minerva lucernarum præses. Iuuenalis, & Tibullus explicati.

A P P E N D I X.
OSTENDI Principes cum

luminibus deductos: vide etiã priuatos homines apud Xiphilium in Heligabalo, qui Aurelium Zoticum stupri socium Romam reduxit: *Romam maxima pompa perductus est, quanta nõ venit Augurus Seueri, aut Terentius Neronis temporibus; designatusque cubicularius, ante quam videretur, Lucernis quamplurimis relucētibus, ingressus est in palatium.*

Qui mos etiam nū apud Sinas, infestis, in publica que letitia: ut scribit Mapheus lib. VI. Historiar. Indicarum, vbi cum de anni noui, Natalitiorumque dierum celebritate narraret, *Parietes, inquit, forniceque viridi fronde, micantibus rosis, & pretioso peristromate vestiuntur. Fragrant odoramentis ac floribus viæ; accensis funalibus, ac laternis Arbores, pergula, fenestræ collucunt: &c.* Vbi animaduertas, licet, lumina etiã ad arbores. Vide præterea Appendicem ad cap. I. lib. III.

C A P V T. XVI.

IDEM Mos à Christianis usurpatus in pernigijs, & in Natalibus Martyrum, in deducendis Imperatoribus, atque etiam viris principibus, Romanis, Hebræis, Siris, Cilicibus, alijsque communis. *Lucernæ Sacerdotum ac Regum in signe.*

C A P V T. XVII.

Lucerna

Lucerna Regni Symbolum maximè in sacris, Ioannes cur & quomodo lucerna? Lampas ignea Genes. XV cuius rei signum. Ignis Deum præit. Ex sacris loci aliquot illustrati.

CAP V T. XVIII.

Lucerna in sacris pro letitia, & voluptate, pro pretiosissimis quibusque rebus, & summa felicitate. Ex Proverb. loci aliquot explicati. Oculi sures animi; eorum magnus Dominatus in corda.

CAP V T. XIX.

Lucernæ olim partim pensiles, partim etiam varijs simulacris impositæ. Eæ ad sacras arbores, ad quas coronæ quoque, vittæ, & vnguenta. Item ad lenoniæ aedes, ad currus, et aras in pompis.

CAP V T. XX.

Vana præsci Christianorum seculi superstitio in accendendis lucernis ad imponenda pueris nomina, & eius origo. Lucerna vitæ Symbolum. B. Chrysostomo lux.

CAP V T. XXI.

Parabolæ Virginum continens ac probabilis ex ritu veteri explicatio. Lampadum legitimus numerus Græcis, Romanis, Hebræis, quis. Prælatæ à pueris, feminisque. Cena nuptialis in sponsi domo data.

CAP V T. XXII.

Loci, qui ex Sacris litteris ad hunc ritum nuptialem explicantur. Canticor. I, & Psal. XVIII. lux fa-

cta. Vbera sponsi quid. Lac Doctrinæ Symbolum. Sol cur sponsi similis, aurora sponsa? Præluet his lucifer, illa curru vehitur, ut olim sponsæ. Sidera choros ducunt, ut puellæ in nuptijs.

CAP V T. XXIII.

Quæ nam lucernæ illæ seruorum expectantium Dominum reuertentem à nuptijs Lucæ XXII. sponsus ne ille an conuina. Mos antiquus de præcinctu seruorum ministrantium. Ingenui discincti accumbunt, nisi milites. Item de conuiuiis à cena deducendis Domum eam lucernis. Mos russeas fasciolas gestandi. Filij, & amici sponsi, iidem qui serui, qui olim familiares dicti. Athenis qui Magistratus oculi appellati.

APPENDIX.

Familiares sponsi eosdem fuisse qui seruos, confirmat Iôn Chios in Laerte apud Athenæum lib. VI. cap. vlt. Iôn verò Chios in Laerte seruum dixit de familiari: Hei mihi, familiaris Domum celer claudito, ne quis vir iniret. Quod autem familiaris is est, qui in domo versatur, etiam si sit liber, patet.

CAP V T. XXIII.

SIMILIS Saturnalium mos ab Hebræis in seruorum curatione usurpatus. Eorum varia genera & mune-

ra. *Expli. at. loci ex Luca. cap. 12*

APPENDIX.

DOMINOS Interdum seruis ministrasse compertū est: addo etiam Sponsum in nuptijs. Athenæus lib. V. cap. III. *Omnis præterea conuiuinarum congregatio, sui ipsius causam in Deorum honore referebat: &c. Neque seruus ullus admittebatur, qui ministraret: sed liberorum virorum pueri vinum infundunt, veluti Menelai filius, & sponsus, qui in ipsis nuptijs aderat.*

QVAE LIBRO. II.

C A P V T. I

IN Vnguentorum vsu quid Hebraeis cum alijs nationibus comune. Vnguentis sparsa pauimenta in sacris nuptialibusque pompis, per vias domosque. Item parietes, theatra, corona, & Vestes, capita, pedes, pectusque: vestigia, etiam & soleæ. Odores item incensi. Ex Psalmis, et Canticis nonnulla illustrata.

APPENDIX.

Iosephus lib. VII. De bello Iudaico, cap. XXII. de Vespasiani reditu in urbem, post euersum Hierosolimam, ita scribit: *Tota ciuitas veluti templum erat,*

sertis odoribusque plena. Xiphilinus præterea in Seuero, de eius aduentu: Nam vrbe tota floribus & laureis coronata, ornataque varijs vestibus, in magno splendore luminum, & suffimentorum, populus acclamabat albatu, &c. Nō dissimilis apud Sinas etiā nū mos, de quo noster Mapheus lib. VI. Historiar. Indicar. Fragrant odoramentis ac floribus viæ. &c. Ad des etiam illud Suetonij in Nerone, cap. XXXI. Cenationes laqueata tabulis eburneis versatiilibus, ut flores ex fistulis, & vnguenta desuper spargerentur.

Deinde in Appêdice hui, cap. vbi de Hebræorū more in vestib, & pauimētis etiā inungendis diximus; adde illud Prouer. VII. cum meretrix ad iuuenem: *Aspersi cubile meum myrrha & Aloe, & Cinnamomo.* Quæ verba Clemens Romanus Apostolicar. Constitut. cap. VII ita refert; *Cubile meum croco sparsi, & domum meam Cinnamomo.* Quo etiam spectant illa Cantic. V. vbi Sponsa in Sponsū aduentu myrrham spargit, aliaque vnguenta, cum fores aperit dilecto suo. *Manus meæ stillauerūt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima.* Hebræa: *Manus meæ stillauerunt myrrhā, & digiti mei myrrhā transcuntē per cardines* pesuli

pesuli.

CAPVT. II.

VIATOR Quid in sacris litteris. Prouerb. locus ex cap. VI. & 24. illustrius explicatus, vbi cur egestas viatori, et viro armato comparatur, subtilius exquiritur. Malum quid.

CAPVT. III.

PVLCRVM Dicitur quod Optimum Maximumque est in suo genere. Pulcritudinem in Rege commendari. Speciosus forma præ filiis hominum, cur à Davide Christus dicatur. Psal. 44. Virgilij locus explicatus, & alia eiusmodi,

CAPVT. IIII.

PVLCRVM pro forti, deforme pro imbelli & fracto à Veteribus usurpari, & quare. Virorum pulcritudinem in fortitudine inesse, vtræque in sacris humanisque litteris sæpe coniungi, & in omni fere idioma te, vno eodemque vocabulo significari. Deut. 33. & Ezech. 32. loci explicati.

CAPVT. V.

IN Specie, & pulcritudine sponsi virtutem eius, atque potentiam significari. Psal. 44. Aliquot deinde versus explicati. Deus cur sæpe dicatur Rex Regum, & Dominus Dominantium. Cur prælia, gladius animi magnitudo in nuptiali carmine? Multa denique & varia ex sacris litteris explicata.

CAPVT. VI.

DE vestitu, habituque iudicum apud Veteres Romanos, Hebræos, aliasque nationes. Mutatus in causa capitis, & quomodo. Virgilij, & Valerij Maximi loci singuli explicati diligentius, vberiusque tractati. Ex quibus lux ad alterum. Iob. 29.

CAPVT. VII.

REGVM Apud Hebræos, aliasque nationes præcipuum munus fuisse indicare. Cultus Regius apud Hebræos quis? Græci, Romanique magistratus coronati iudicant, Iob, locus diffcilis ex cap. 29. diligenter expensus. Isaias duobus locis explicatus. Sapientiæ vnus illustratus.

CAPVT. VIII.

IVSTITIA, & iudicium quid hoc loco Iobi, in alijsque significent. Cydaris Regum, & purpura quid ostendant. Amictus Sardijs, & Iris Apoc. 4. cuius rei Symbolum. Extremi iudicii multa signa ad similitudinem eorum, quæ fiebant in hominum iudicijs usurpata. Cur ille dies magnus appelletur.

CAPVT. IX.

Indignissimus Babyloniorum mos in exponendis ad eadem Veneris puellis aduenarum libidini transeuntium. Notatus Baruch. 6. & Herodoti libro. 1. sed neuter hactenus explicatus. Hierem. 3. & Psal. 117. loci singuli expositi. Zonam soluere, funem dirumpere, quid.

Vulgati lectio defensa, & illustrata: alia quoque probata, & explicata.

C A P V T. X.

PROXIMI loci Barnabæ tertia, atque etiam quarta & continens ex *Vulgati* lectione interpretatio. **Funiculus** in sacris pro cubili, pro lecto, & tabernaculo. Psal. 158. et Hierem. 9. locus explicatus. **Ossium oliuarum**, ac fursurum combustio; **funiculorum** etiam obligatio & diruptio, ex arcanis gentium sacris derivata. **Veneficiorum ritus**, & formulæ aliquot.

C A P V T. XI.

MERCES olim *Veneri* ut meretrici data; meretriciæ stipēs eidem oblata. **Donaria de tēplis sublata & redita meretricibus**. Sacris litteris Deuteronomij 23. Michæ. 1. Ezechielis 16. lux allata.

C A P V T. XII.

EXPLICATA Deuteronomij lex de mercede prostibuli non accipiēda in templum. De ea re Philonis egregie Philosophantis sententia. Exoletorum, meretricumque vestigal in ararium inlatum; apud Græcos etiā ex cambus: quod rescitam ab tēplo Hebræorum; uti meretricum postea ab Romanorum arario. **Vitula impudiciæ Symbolum**. Hoseas explicatus. **Meretrices** summoneri solitæ.

C A P V T. XIII.

NOMEN in sacris externisq; lit-

teris pro posteritate, domo, & familia sumi? **Nomē Domini** pro Christo. **Martialis locus**, & ex eo Psaltes, Isaias, Ioannes, alijque ex sacris pluribus locis explicati.

C A P V T. XIII.

CIRRI, siue Cincinni pueris olim, & seminis, maxime Cynedis, & mācipijs in ornatu, in alijs non ornata, sed crimina; testes libidinis, et in famiæ nota. **Christianis olim minime permixta**, damnata ab Æthnicis.

C A P V T. XV.

CINEDICÆ Saltationis, vulgo Carabanda, origo à theatro, publico turpitudinis domicilio: præfco etiā sæculo damnata. **Mos antiquus cū cantu, & saltatione prælium incedi**, Hebræis, gentibusque communis

QVAE EX LIBRO III.

C A P V T. I.

HOMERI locus, ex quo origo sermonis de ritu supplicandi. **Prohibere** quid. **Barbam** prehendere, genua tangere, gestus supplicantium.

C A P V T. II.

LOCVS ex Psalmo 71. & Threnorum 3. ex isto ritu explicatus. **Agarenos** hunc morem ab Hebræis ad se derivasse verò simile esse. **humum verrere**, procumbere in cineres supplicantium gestus: qui etiam in placandis Dijs olim adhibitus. **supplices suscipere Regium**, ut asperrari sceles

rum. Multa ex sacris litteris illustrata.

CAPVT. II.

PVLVERIS cōsperſio non in lucu tantum, ſed in ſupplicando etiā uſurpata apud varias gentes. Genua, & plantas Dijs æque atque hominibus tangi à ſupplicibus, arma interdum, atque veſtigia, & quare. Dextera, barba, genua cuius rei ſymbolum. Adorare quid? Dextras cur ſalutantes deoſculemur, Iſaias et Iobus explicati.

CAPVT. III.

MOS tangendi, atque etiam deoſculandi genua in poſteria ſæcula deriuatus. De ei rei ſignificatione Goroſij Necani ſententia diligentius expenſa. Femur in iure iurando tangere quid.

CAPVT. V.

OLIVÆ rami aut lauri ſupplii inſigne, ſiue Dijs, ſiue hominibus ſupplicarent. Coronam ſervitutis æque, atque imperij notam eſſe. Laneam vittam ſupplicum velamentum, & quare.

CAPVT. VI.

ZACHARIÆ locus valde difficilis ex cap. 14. & ex Pſalmis, 51. & 127. & ex Oſſeæ cap. 14. ex Iudith. 9. & 2. Reg. 6. explicati. Chriſtus cur in oliuarum monte tan frequens? Oliva in Sacris modeſtiæ, ſummiſſionis, ac fidei exemplum.

CAPVT. VII.

PURPUREVM quid? Lumē Co-ma, Capilli, Mare, Die, Olympus, olores purpurei. Ebur antiquū quid? Hierem. Thren. 4. locus explicatus. Sponſus candidus, & rubicundus Cant. 1. ut intelligi debeat. Virg. aliorumque Poetarum loci aliquot illuſtrati.

CAPVT. VIII.

PURPUREI criſtis iuvenes: Purpureus pennis apud Virgilium. Seruij reiecta ſententia. Criſta olim galearum in bello, veſteſque, & ſignū prælij committendi purpurea. Anima purpurea quid: anima & ſanguis pr. eodem in ſacris externiſque litteris. Nahum Propheta explicatus. Mare purpureum, fluctus atri. Virgilius illuſtratus.

CAPVT. VIII.

RISVM bene ſperare iubentis argumentum Benuoleniæ, Bonæ ſpei ſummiſſionis, & grati animi ſignū. in pueris bonæ indolis documentum. Genetiſ, & Iobus illuſtrati. Virgilius Eglog. 4. explicatus.

CAPVT. X.

TITVLI in cellis, & frontibus meretricum: quæ etiam traductæ cū loci, ſtipis, elogiique predicatione. ſervorum ſtigmata, & initiatorum. Tertullianus, Hieremias, Ezechiel, Ioannes in Apocalypſi illuſtrati. Denique de titulis rerum Venaliū.

Yy CAPVT

C A P V T. XI.

CALENDÆ Ianuarie maxime festa & celebres: Splendida in his cōmnia. Chorea per urbem ducta cū cantu. Ianua festa fronde, & lampadibus coronata. Magistratus munera, privati suas artes auspici; merces ambitiose ad iannas exposita, manumissiones facta. Fausta inuicem precatōnes.

C A P V T. XII.

HORÆ vnde dicta *Varia* nominis acceptiones. Portarum celi custodes ab Homero facta, & quare. Locur ex Ioan. cap. 12. illustratus.

C A P V T. XIII.

MAVSOLEA Hebræis in vsu. Insigne illud quod Simon parentibus posuit, ad instar eorum, quæ apud gentes de armis suspensis, & navibus insculptis.

Q V A E E X L I B R O V.

C A P V T. I.

CONGRESSVS Martini, & Anronij, & quidam ad disputationem adiutus.

C A P V T. II.

LECTIONE, & disputationibus caput, Stomachumque iunari, ex Hippocrate, Seneca, Plinio, Celso, & alijs.

C A P V T. III.

IURIS civilis scientiam ex antiquitatis cognitione pendere. Quid sit

apud Iureconsultos *Munus* edere; quid *Lenato* velo indicare; ex Clemente Romano, & B. Basilio.

C A P V T. IIII.

DE humanæ sapientiæ necessaria vsu, Beati Basilij, & Gregorij Nazianzeni sententia.

C A P V T. V.

AMBROSII, Hieronymi, Chrysostomi, Augustini, & aliorum in eadem causa testimonium.

C A P V T. VI.

PHILOSOPHOS Veteres, ac Poetas multa ex nostris litteris accepisse. Platonem à Hieremia Prophetâ nostras litteras edoctum, Ambrosij, & Augustinus existimât. Solis currum, ex Helia currum traductum. Auctores Beda, & Chrysostomus.

A P P E N D I X.

OSTENDI Philosophos Veteres ac legumlatōres, multa ex Hebræorum ad se legibus, & moribus transtulisse: docet hoc præterea Philo Iudæus in libro de indice, qui cum de oculatorum fide testium ageret, Quod, inquit, legis caput mihi videntur quidam è Græcis legislatoribus desumfisse ex sacratissimis Moysi tabulis, interdixisseque, ne ex auditu feratur testimonium. Et in libro, qui inscribitur, Quod omnis

omnis probus liber, cū Zenonis sententiam retulisset, statuētis non oportere malos viros cū probis contendere; *Ceterum, inquit, illa Zenonis sententia tanquā ē fonte hausta videtur ex Iudæorū legibus; in quibus &c.*

CAPVT. VII.

DEVCALIONIS fabulam ex Noei diluuiū derivatam: Bachi ex alijs oraculis Sacris. Elisios campos suę fortunatas insulas ex Paradiso. Scyllæ, ac Nisi commentum ex Samsonis historia.

CAPVT. VIII.

TANTAM inter sententias etiā ac verba interdū Ethnicorum Theologorum, & Sacras litteras similitudinem, vt facile appareat, ex nostris litteris acceptas. Ouidij locus. i. *Metam. ex Gen. cap. 18. expressus.*

Dies extremi iudicij prædictus, à Sophocle, & Philemone.

CAPVT. IX.

HEBRÆOS à gentibus multa etiā accepisse. Multa ex Sacris litteris carmine conscripta, quæ sine poeseos cognitione apte explicari non queūt. *Responso ad obiecta.*

CAPVT. X.

ERVEDITIO timorem. Imperitia confidentiam gignit, contra imperitorum opinionem. *Responso ad Hæreticorum obiecta.*

CAPVT. XI.

MEDENDI Artem antiquitatis cognitione niti. Poetæ qui, & Medici. *Vmbra, & Muscæ olim in conuiuijs. Gorriones, qui Hispanis, & vnde dicti, Conclusio Sermonis.*

INDEX

LOCORVM SACRAE SCRIPTURAE.

I N Q U O, E A M A X I M E I N
dicatur quæ ex professo, aut cursim nouiter explicantur: nam pleraq;
alia, quæ tametsi laudantur, nullam ab his scriptis lucem accipiunt,
ea neque desiderat lector, neque auctor ostentat. Moneo tamen ap-
poni breuiter in singulis, quid præstetur: quæ vero nullam habeant
notam, ea vel explicari cursim, vel aptè laudari.

EX LIBRO GENESIS.

9. **C**ARNEM Cum sanguine non comederis, &c. Et multa
similia. Leuit. 17. & Deuteronomij. 12. 287.
17 Cecidit Abraham coram Deo, & risit in corde suo. Explica-
tur nouiter: & disputatur diligenter de Symbolo ri-
sus: 291.
21 Risum fecit mihi Dominus. ibidè
47 Introduxit Ioseph patrem suum ad Regem &c. qui benedicens illi,
& interrogatus ab eo &c. 42
Benedicto Rege egressus est foras. Explicantur & illustrantur
Hispanismis. ibidè

SACRAE SCRIPTURAE.

EX LIBRO EXODI.

19. *Cunctus populus videbat voces & lampades &c. Cur
fim explicatur.*

145.

EX DEUTERONOMIO.

23. *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in
domo Domini Dei tui. Nouiter & ex professo.*

221.

33. *Quasi pulcritudo tauri pulcritudo illius, cornua
Rhinocerotis cornua illius, &c. Curfim, sed
nouiter.*

186.

EX IOSVE.

2. *Appendit funiculum coccineum in fenestra.*

13.

EX LIBRO IUDICVM.

5. *Qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita ru-
tilent. Curfim.*

57.

9. *Nunquid possum deferere pinguedinem meam, qua & Dij v-
tuntur & homines. Curfim.*

278.

12. *Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, &c.
Illustratur Hispanismo..*

72.

14. *Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem
meam. Tractatur diligenter & nouiter de Vitulae
Symbolo.*

228.

EX II. REGVM.

2. *Suscitat de pulvere egenum, & de stercore eleuat pauperem. Ex-
plicatur ex ritu veteri.*

260.

24. *Cadens Ioab super faciem suam in terram, adorauit, & be-
nedixit*

nedixit

- nedixit Regi. Illustratur Hsp. 42.
 17. Querunt extinguere scintillam meam, ut non super-
 perfit viro meo nomen, & reliquiae super terram.
 Nouiter. 131.
 18. Absalon crexerat sibi adhuc cum viveret titulum, &c. 298.
 19. Ergo ne hodie interficietur vir in Israel? An ignoro me ho-
 dies factum Regem super Israel. Nouiter. 262.

E X III. R E G V M.

21. Benedixit Naboth Deum & Regem; quomob-
 rem eduxerunt eum, &c. Nouiter, & cum
 Hispanismo. 43.
 Non extinguēs lucernam Israel. 144.

E X III. R E G V M.

6. Mallens, & securis, & ferramentum non sunt audita in
 domo cum adificaretur. 83.
 9. Et unusquisque tollens pallium suum, posuerunt sub pedibus
 eius, &c. 102.
 23. Destruxit quoque edículas effeminatorum, quae erant
 in domo Domini, pro quibus mulieres texe-
 bant quasi domunculas luci. Nouiter, & expro-
 fesso. 109.

E X LIBRO I. PARALIPOMENON.

16. Omnes enim Dij populorum Idola. 79.

E X LIBRO III. ESDRAE

3. Ut daret semini Iacob legem, & generationi Israel dili-
 gentiam, &c. Veruntamen non abstulisti ab eis cor
 malignum, ut faceret in eis lex tua fructum. Nouiter
 & cum Hispanismo. 77.

SACRAE SCRIPTURAE.

10 Tu ergo noli timere &c. Sed ingredere, & vide splendorem
adificij &c.

74.

EX LIBRO ESTHER.

7 Quod ille audiens illico obstupuit, &c.

11.

EX LIBRO IOB.

1. Ne forte peccaverint filij mei, & benedixerint Deo in cordi-
bus suis. Nouiter & cum Hispan.

42.

1. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ pos-
sident, nisi in faciem benedixerit tibi. Nouiter & cum Hispan. 19.

42

1. Misere mei saltem vos amici mei, quia manus Domini te-
rigit me. Nouiter ex antiquo ritu.

19.

2. Benedic Deo, & morere. Nouiter & cum Hispan.

42.

9. Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis,
& spes illorum abominatio animæ. Illustratur etiam His-
panismo.

64.

13. Quare lacerō carnes meas dentibus meis, & animam meam
pono in manibus meis? Ex professo & nouiter, cum His-
panismis.

71.

17. Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus.
Liberame, & pone me iuxta te, & cuius vis manus pugnet con-
tra me. Diligenter expenditur per integrum caput.
Explicantur ex ritu Veteri versiones, & illustrantur
Hispanismis.

18.

17. Prædam pollicetur socijs, & oculi filiorum eius deficient. Il-
lustrat. Hispan.

64.

19. Spoliauit me gloria mea, &c.

201.

20. Nec est satiatus venter eius, &c.

75.

29. Iustitia indutus sum, & vestiui me quasi vestimento, & diade-
mate iudicio meo. Explicatur ex ritu Veteri iudicantiu.

201

29. Cum ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei non
cadebat in terra.

291.

31. Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus ini-
quitatem

- iniquitatem. Illustratur etiam Hispanismo. 70.
 ibid. Si lenavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem
 me in porta superiorem. Nouiter ex more veteri, & illustra-
 tur Hispanismo. 81.
 ibid. Et letatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum ma-
 num meam ore meo. Nouiter cum Hispanismo. 166.
 ibid. Ut desiderium meum audiat omnipotens, & librum scribat ip-
 se qui indicat. 22.

Eni X a r u s P r i u s A n n u L a n g M o I S.

7. Reges eos in virga ferret. Ex professo, & varie, cum lu-
 ce Hispanismo. 85.
 Et tanquam vas figuli confringes eos. Apta & noua
 explicatione diligentius & curiosius tractatur, satis
 ex professo. 95.
 Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & con-
 pereatis de via iusta. Illustrat. Hispanismo. 92.
 Et nunc Reges intelligite, erudimini qui indicatis terram. Il-
 lustratur Hispanismo. ibidem.
 3. Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit ini-
 quitatem. Illustratur Hispanismo. 90.
 8. Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. Cursim. 72.
 9. Parauit in iudicio thronum suum. Cursim. 102.
 14. Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui de-
 uorant plebem meam, sicut escam panis? Cursim. 79.
 Prius quam intelligerent spina vestra rhamnum, sicut vi-
 uentes, sic in ira absorbit eos. Explicatur etiam
 Hispanismo. 30.
 16. De vultu tuo indicium meum podeat, oculi tui videant
 equitatem. Diligenter & acurè tractatur. 63.
 17. Posuisti ut arcum arcum brachia mea. 83.
 Quoniam tu populum humilem saluum facies, &
 oculos superbiorum humiliabis. Illustratur etiam
 Hispanismo. 146.
 Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine. ibidem.

18. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Curio-
se aenothiter. 157.
- Ab occultis hiis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. 51.
21. Quare me dereliquisti, longè à salute mea verba delicto-
rum meorum. 53.
22. Tu autem in sancto habitas laus Israel. Explicatur e-
tiam Hispanismis. 53.
22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuae ibi me
collocabit. Illustratur Hispanismis. 91.
22. Impingasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians
preclarus est. 26.
26. Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Do-
minus autem assumptus me. Ex ritu veteri; Illust. Hispan. 34.
28. Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificen-
tia; vox Domini confringentis cedros, & confringet
Dominus Cedros Libani. Diligenter excutitur, at-
que illustratur. 95.
31. Firmabo super te oculos meos. 62.
32. Exultatio mea, erue me à circumdantibus meis. 52.
33. In Domino laudabitur anima mea. Nouiter. 53.
34. Quasi proximū & quasi fratrē nostrum sic complacebam.
Subannauerunt me subsannatione: frenduerunt super me
dentibus suis. Cursum. 24.
36. Dixit iniustus ut delinquat in semetipso, non est &c. Ap-
tè explicatur. 248.
36. Noli emulari in malignantibus; neque zelaueris facientes
iniquitatem. Quoniam tanquam fenum velociter crescent, & quemadmo-
dum olera herbarum cito decident. Illustratur. Hisp. ibid.
40. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris &c. Cui sim. 27.
- Humiliata est in puluere anima nostra, conglutinator est in ter-
ra venter noster. 261.
- Quare faciem tuam auertis. Ex ritu veteri. ibid.
43. In Deo laudabimur tota die. 53.
44. Eructauit cor meum verbum bonum: disco ego opera mea
Regi. Illustratur Hispanismo. 44.

44. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Ex professo & cum Hispanismo.* 45.
Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labijs tuis propterea benedixit tibi Deus in æternum. 187.
Accingere gladio tuo super femur tuum: potentissime me. 187.
Speciei tuæ, & paleritudine tuâ intende, prospere procede, & Regna. Nouiter & ex professo cum suis Hispanismo. 190.
Adducentur Regi Virgines post eam &c. 153.
48. *Vocauerunt nomina sua in terris suis.* 299.
49. *Ignis in conspectu eius exardescet. Ex ritu veteri.* 145.
Ostium abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. 24.
Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Illustratur etiam Hispanismo. 11.
50. *Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te conuertentur.* 100.
51. *Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum &c. Vique ad Ego autem sicut oliua fructifera speravi in misericordia Dei in æternum: Nouiter, & cum Hispanismo.* 277.
54. *Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. Molliti sunt sermones super oleum, & ipsi sunt iacula. Illustratur etiam Hispanismo.* 23.
57. *Alienati sunt peccatores a vultu, errauerunt ab utero, locuti sunt falsa.* 49.
Furore illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas. ibidem.
Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Explicantur, & illustrantur Hispanismo. ibid.
65. *Date gloriam laudi eius. Idest, magnificentie.* 54.
71. *Coram illo præcedent æthiopes, & inimici eius terram linquent. Explicatur etiam Hispanismo.* 259.

SACRAE SCRIPTURAE.

71. Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum, & honora-
bile nomen eorum coram illo. Nouitor & cum Hispan. 33. 35.
72. Verumtamen propter dolos posuisti eis; deiecisti eos dum alle-
narentur, &c. Magna pars Psalmi Paraphrasi Latina
& Hispana explicatur. 29.
77. Narrantes laudes Domini, & virtutes eius. Explica-
tur Hispanismo. 54.
- Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulcritudi-
nem eorum in manus inimici. 185.
78. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs ma-
tris meae. Explicatur etiam Hispan. 47.
- Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt. Il-
lustratur etiam Hispan. ibide.
92. Dominus regnavit, decorem indutus est, indutus est Domi-
nus fortitudinem. 185.
94. Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus super om-
nes Deos. 66.
96. Ignis ante ipsum praecedet. 145.
104. Laudamini in nomine sancto eius. Illustratur Hispan. 53.
105. Et eleuabit manum suam super eos, vt prosterneret eos in
deserto. 16.
- Et vt deiceret semen eorum in nationibus, & disperderet eos
in regionibus. Illustratur Hispan. ibide.
106. Suscepit eos de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim
suas humiliati sunt. Explicatur Hispanismo. 30.
108. Deus laudem meam ne tacueris. Explicatur Hispan. 53.
- Induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut
aqua in interiora eius. Explicatur Hispan. 25.
112. Suscitans a terra inopem, & de stercore erigens paupe-
rem. 260.
- Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.
Explicatur ad ritum veterem. 260.
117. Circumdederunt me sicut apes, &c. 306.
- Constituete diem solemnem in condensis. 211.
118. Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat
parulis. Illustratur etiam Hispanismo. 100.

118. *Osmum aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.* Illustratur etiam Hispan. 100.
Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. Explicatur etiam Hispanismo. 72.
Fortitudo mea, & laus mea Dominus. 52.
Suscipe serum tuum in bonum, non calumniatur me superbi. Explicatur, & illustratur Hispan. 35.
127. *Filij tui sicut novellae olivariae in circuitu mensae tuae.* Noviter & cum Hispanismo. 277.
132. *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbā Aaron.* 267.
138. *Suscepisti me de utero matris meae.* Illustratur etiam Hispanismo. 34.
Semitam meam, & funiculum meum inuestigasti. 212.
140. *Corripiat me iustus in misericordia, oleum autem peccatoris non inpinguet caput meum.* Tractatur diligenter, & illustratur Hispan. 25.
170. *Lena manus tuas in superbias eorum.* Illustratur Hispanismo. 16.
Gloriati sunt qui oderunt te &c. Posuerunt signa sua signa. Explicatur etiam Hispan. ibidē.

EX PROVERBIIS.

1. *Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.* Explicatur ad ritum veterem. 15.
5. *Favus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius.* 24.
Si te lactaverint peccatores. 157.
6. *Si spononderis pro amico tuo, defixisti manū tuam apud extraneum.* Laqueatus enim es verbis oris tui, & captus sermonibus proprijs. Explicatur ex professo, & illustratur Hispanismo. 20.
6. & 24. *Et veniet tibi quasi viator egestas, & paupertas quasi vir armatus.* Si autem impiger fueris, veniet ut fons messis tuae. &c. Noviter ex professo. 177. & 179.

Zz3

8. *Deliciae meae esse cum filiis hominum* . Nouiter cum Hispanismo. 306.
11. *Annulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua.* 33.
14. *Risus dolore miscbitur, & extrema gaudij luctus occupat.* 31.
13. *Lucerna autem impiorum extinguetur.* 147.
16. *Vir iniquus lactat amicum suum, & dedit eum per viam non bonam.* 26.
21. *Exaltatio oculorum, dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatum.* Explicatur, & illustratur Hispanismo. 146.
22. *Qui pronus est ad misericordiam benedicetur.* Explicatur Hispanismo. 41.
- Non facias violentiam pauperi, &c. Quia indicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui consixerunt animam eius.* Explicatur nouiter ad ritum veterem. 20.
- Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis.* Explicatur etiam Hispanismo. *ibidem.*
23. *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa.* 147.
24. *Ne emuleris impios, quoniam non habent futurorum spem mali.* Illustratur etiam Hispanismo. *ibidem.*
1. *Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatem?* Explicatur etiam Hispanismo. 150.
- Fortitudo & decor indumentum eius.* 185.

EX LIBRO ECCLESIASTES.

1. *Cunctae res difficiles; non potest eas homo explicare sermone.* 74.
- Non satiatur oculus visu, nec auris auditu adimpletur.* *ibid.*
- Nouiter ex professo, & cum Hispanismo.*

E X C A N T I C I S.

1. *Osculetur me osculo oris sui: quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Tractatur nouiter ac diligenter.* 173. & 175.
Trabe me post te: in odorem curemus unguentorum tuorum.
Idem idem explicatur. ibidem. & 157.
Oleum effusum nomen tuum. Tractatur æquè ac superiora. ibidē.
Introduxit me Rex in cellaria sua. Exultabimus, & letabimur in te, memores vberum tuorum super vinum.
Explicatur nouiter ex ritu nuptiali. 157.
Nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me Sol. 59.
 4. *Sicut vitæ coccinea labia tua. Aptè explicatur.* 14.
 5. *Dilectus meus candidus, & rubicundus, &c. Caput eius aurum, optimum, coma eius sicut elatæ palmarum, nigra sicut coruus. Explicatur aptè & illustratur.* 283.
Electus ex millibus. Nouiter. 5. & 188.
Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languo. 174.

E X L I B R O S A P I E N T I A E.

2. *Ambulamus vias difficiles; Nouiter & cum Hisp.* 75.
Venite coronemus nos rosis ante quam marcescant, & vitamur creatura, tanquam in iuuentute celeriter. Non pretereant nos flos temporis. Curiose explicatur, & illustratur Hispanismo. 76.
 14. *Aut obscura sacrificia facientes, aut insanie plenas vigilias habentes.* 114.

E X L I B R O E C C L E S I A S T I C I.

3. *Fili suscipe nectam patris tui! Explicatur etiam Hispanismo.* 34.
 6. *Pacifici sunt tibi multi, consiliarius vnus è mille.* 56.

SACRAE SCRIPTURAE.

11. Sicut enim eructant prae cordia fetentium, & sicut perdix inducitur in caueam, & ut caprea in laqueum, sic & cor superbiorum, & sicut prospector videns casum proximi sui: Nouiter & ex professo. 251
11. Est enim homo marcidus, & egens &c. & oculus Dei respexit illum in bono. 62.
12. Amicus verus medicamentum vitae, & immortalitatis; Locupletatur. 58.
13. Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. Illustratur Hispanis. 76.
13. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & sabridens spem dabit. 291.
17. Et omnia opera illorum velut Sol in conspectu Dei. Et oculi eius sine intermissione insipientes in eum. Illustratur Hispanismo. 57.
24. Flores mei fructus honoris & honestatis. Explicatur etiam Hispanismo. 76.

EX I S A I A.

2. Et erit iustitia cingulum lumborum eius. 103.
3. Et erit pro zona funiculus. 109.
9. Et lenabit Dominus hostes Rasin super eum. &c. in omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. &c. 16.
11. Et lenabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Iuda colliget à quatuor plagis terrae. 5.
- Qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. 15.
- Indicabit in iustitia pauperes, &c. 205.
16. Et preparabit in misericordia solium &c. 203.
30. Et erit vobis iniquitas hac sicut interruptio cedens, & requisita in muro excelsa. 50.
43. Scini enim quia durus es tu, & neruus ferreus &c. 84.
7. Sede in pulvere &c. Vbi alia eiusmodi ex ritu veteri. 264.
49. Leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. 100.

<i>meum. Ex ritu veteri.</i>	15.
<i>Eterunt Reges nutritij tui &c. Vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.</i>	259.
52. <i>Excute de puluere, consurge, &c.</i>	34.
52. <i>Et nos putauimus eum quasi leprosum, & percusum à Deo &c.</i>	48.
<i>Si posuerit pro peccato animam suam videbit semen longauum.</i>	287.
56. <i>Dabo eis in Domo mea, &c. nomen melius à filijs, & filiabus.</i>	232.
57. <i>Et post essium & retro postem posuisti memoriale tuum. &c.</i>	119.
63. <i>Tu Domine Pater noster, à seculo nomen tuum. &c.</i>	233.
68. <i>Propter nomen meum longe faciam furorem meum, & laude mea infrenabo te. Expenditur nouiter ac diligenter, vt pleraque ex superioribus.</i>	54.

E X H I E R E M I A.

1. <i>Ecce constitui te hodie super gentes & regna, &c.</i>	95.
2. <i>Quomodo conuersa es mihi in prauum vitis aliena. Nouiter & cum Hispan.</i>	50.
3. <i>Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Nouiter.</i>	297.
17. <i>Tu es laus mea, & diem hominis non desideravi. Nouiter & cum Hispanismo.</i>	55.
20. <i>Quomodo confunditur fur, sic confusi sunt.</i>	11.
25. <i>Et perdam ex eis vocem gaudij, & vocem letitiae, vocem molae, & lumen lucernae. Nouiter.</i>	135.
<i>Tbren. 3. Dabit in puluerem os suum, si forte sit spes. Ex ritu veteri.</i>	259.
4. <i>Rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulciores, &c. Diligenter expenditur.</i>	282.

E X B A R V C H.

1. <i>Ea abinimus vnusquisque in sensum cordis nostri maligni, operari Dijs alienis, facientes mala ante oculos Dei nostri.</i>	
---	--

SACRAE SCRIPTURAE.

- Explicatur aptè etiam Hispanismo. 78.
 2. *Aperi oculos tuos & vide.* 62.
 6. *Mulierem autem circumdata funibus in vijs sedent, succenden-
 zes ossa oliuarum. Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab
 aliquo transeunte, dormierit cum eo, proxima sua expro-
 brat, quod digna non sit habita, sicut ipsa; neque funis eius
 disruptus sit. Tractatur ex professo diligenter ac noui-
 ter per ipsa duo capita. 307.
 Coronas certè habent aureas. &c. 223.*

EX EZECHIELE.

16. *Transiens vidite conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi cum
 esses in sanguine tuo, vine. Ex ritu veteri. 34.
 Et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde
 consuta. &c. 108. & 213. & 118.
 Ecce ego extendam manum meam, & auferam iustificatio-
 nem tuam, & dabo te in animas odientium te filiarum Pa-
 lestinarum. Nouiter. 35.
 Fecisti tibi imagines masculinas, &c. 223.
 23. *Posuerunt armillas in manibus eorum. &c. 210. & 223.
 32. Quo pulerior es, descende, & dormi cum incircumcisis. Il-
 lustre etiam Hispanismo. 186.
 36. Ecce ego extendam manum meam, vt gentes, quæ in circui-
 tu vestro sunt, ipsa confusionem suam portent. 16.**

EX DANIELE.

1. *Et digitos pedum ex parte fistiles, &c. 87.*

EX OSSEA.

10. *Ephraim vitula docta diligere trituram. Nouiter & ex
 professo. 226.
 14. Ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, &
 odor eius vt Libanus. 277.*

E X A M O S.

2. Super vestimentis pigneratis accubuerunt iuxta omne altare, & vinum damnatorum bibebant, &c. Tractatur ex professo per multa capitula. 106.

E X M I C H E A.

7. Et omnes mercedes eius comburentur, & omnia idola eius ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congegata sunt, & usque ad mercedem meretricis reuertentur. Tractatur ex professo, ac diligenter. 221. & deinceps.

E X N A H V M.

5. Clypeus fortium eius ignitus, viri exercitus in coccineis, 6. & 286.

E X H A B A C V B.

1. Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem, videre pradam & iniustitiam contra me? Nouiter & apte ad proxima. 11.

E X A G G E O.

5. Desideratus cunctis gentibus. Cursim ac cum Hispanismo. 18

E X Z A C H A R I A.

1. Loquebatur in me verba bona, verba consolatoria. 44.
3. Et ostendit mihi Dominus Iesum Sacerdotem
Aas 2 magnum

SACRAE SCRIPTURAE.

- magnum &c. Et Iesus erat indutus vestibus sordidis. Explicatur diligenter ac nouiter.* 10.
His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. 59.
 11. *Quia ecce ego leuo manum meam super eos, & erunt praeda his, qui seruebant sibi, & cognosceus &c. Ex ritu veteri.* 16.
 15. *Egredietur Dominus & preliabitur contra gentes, & stabunt pedes eius super montem oliuarum. Diligenter ac nouiter.* 274.

E X M A L A C H I A.

4. *Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiae, & sanitas in pennis eius Explicatur etiam Hispan.* 58.

E X L I B R O I. M A C H A B.

13. *Et edificabit Simon sepulcrum patris sui, &c. Vtique ad, Et iuxta arma naves sculptas. Tractatur ex professo.* 307.

E X L I B R O I I.

4. *At ille commendatus Regi, Cursum, & Hispanie.* 39.

E X M A T H E I E V A N G E L I O.

5. *Si oculus tuus scandalizatte, erue eum.* 64.
 6. *Tu autem cum ieiunas unge caput tuum, & faciem tuam lana, ne videaris hominibus ieiunans. Explicatur ad ritum Hebræorum.* 26.
 20. *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Illustratur Hispanismo.* 41.
 25. *Simile est Regnum Calorum decem Virginibus. &c. Tractatur parabola ex professo: vbi de ritu nuptiali Hebræorum.* 152.

EX LIB. L. V. C. A.

1. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae.
Ex professo, & cum Hispanismo. 34.
7. Veni in domum tuam, aquam pedibus meis non disti, &c. 27.
12. Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris. &c. Ex professo. 152.
- Dico vobis quod praecingat se, & faciet illos discumbere.
&c. Ex professo. 164.
- Euge serue bone & fidelis, &c. Intra in gaudium Domini tui. 165.

EX EVANG. D. IOANNIS.

12. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. 4.
13. Sciens Iesus quia venit hora eius. Nouiter. 305.
16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Nouiter, & ex professo. 131.

EX ACTIS APOSTOLORVM.

13. Herodes autem vestitus veste Regia, &c. 200.

EX EPISTOL. PAVL. AD ROMANOS.

3. Iniquitas nostra iustitiam Dei commendat. Explicatur etiam Hispanismo. 39.
5. Commendat Deus caritatem suam in nobis &c. Illustratur etiam Hispanismo. 38.
8. Conformes fieri imagini filij eius. 48.

A D E P H E S I O S

4. Ambulant in vanitate sensus sui. Explicatur Hispanismo. 50.

SACRAE SCRIPTURAE.

EX I. PETRI.

4. Si exprobramini in nomine Christi, &c.

337.

EX APOCALYPSI.

1. Lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

7.

3. Scribam super eum nomen Dei mei.

298.

14. Habentes nomen eius, & nomē patris eius scriptū in frōtib⁹ suis. *ibid.*

17. Et in fronte eius nomen scriptum mysterium &c. Nouiter. 297.

17. Et amictus erat veste aspersa sanguine. Nouiter ac diligēter. 10.

I N D E X

QVORVNDAM LOCORVM, QUI EX HVMANIORIBVS LITTE- RIS EXPLICANTVR.

EX CATVLLO.

Ad Manlium. De meliore nota. 37.
In quādā. Raborem ferreo canis expri-
mans ore. 101.

1. lib. Epist. ad Lollium. Quae se cō-
mendat tonsacuta. 38.
Lib. 3. Ode 6. Et fingitur artub. 97.
Lib. Ode 9. Purpureis ales oclori-
bus. 281.

EX CICERONE.

1. De Orat. Ex iure manu conser-
tum vocarent. 17.
Lib. 7. Fam. Epist. 29. De meliori
nota commendā. 37.

EX IUVENALE.

Sat. 9. Tollisenim, & libris astorū
spargere gaudes, &c. 125.
Sat. 10. Numinibus vota exaudita
malignis. 77.
Sat. 12. Et matutinis operatur festa
lucernis. 136.

EX HOMERO.

Iliados. 1. Procubuitque thero ge-
nua amplexata sinistra. 256.

EX MARTIALI.

Lib. 5. in Marullum. Qui te fer-
re oleum dixit in auriculam. 23.
Lib. 6. de filio Domitiani. Nascere
Dardanio promissum nomē Iulo. 231.
Lib. 8. de ludis Stellae. Quod spec-
tatorē te tua laurus habet. 144.

EX HESIODO.

In Theogonia. Illic Dei Inferi in
interiore parte ades resonanteis. 94.

EX OVIDIO.

Lib. 1. Amor. Elegia 3. Inijciam
dominas in mea iura manus. Et 4.
Fastor. Quem Venus iniecta &c. 18.
Libro 2. Amor Elegia 5. Assy-
rium semina tinxit ebur. 282.
Libro 3. Amor. Elegia 12. Prae-
buerant

EX HERODOTO.

Lib. 1. Ad templum Veneris sedent
nodis corollisque tempora revincta. 207.

EX HORATIO.

EX LITTERIS HVMANIOR.

buerant latas veste iacente vias. 105. Ibidem. Currumque sequuntur Ma-
Lib. 1. Pastor. Prospera lux oritur tris lasciuo sidera fulua choro. 158.
linguisque animisque fauete. 39. Lib. 3. Eleg. 4. Me quondā Ad-
Libro. 1. Trist. Eleg. 4. Si vox meti nincas panisse iuuenas. 127.
infragilis. 81.

Lib. 3. Trist. Eleg. 3. Sic medi-
cant aliena locutum. 49.

Lib. 1. Metamor. Magna peris
Phaeton. 68.

In Epistola. Didonis ad Æneam.
Est mihi marmorea, &c. Apposita
frondes vellera & alba regunt. 120,

EX P E R S I O.

Satyr. 5. Teneros tu suscipis an-
nos. 32.

Satyr. At cum Herodis venere
dies. 133.

EX VTROQUE SENECA.

Epist. 96. Accendere aliquem lu-
cernas Sabbatis prohibeamus. 139.

Controuer. 2. In omnem motum
corporis confringitur. 97.

1a Throade. Act. 3. Fata si miseros
inuuant, Habes salutem, &c. 309.

In Thyeste. sub initium. Ornetur
altum columen, &c. Dignus aduen-
tu tuo splendet ignis. 238.

EX T I B V L L O

Lib. 2. Eleg. 1. Omnia sint opera-
ta Deo. 237.

EX VIRGILIO.

Egloga. 4. Et incipient magni pro-
cedere menses. 65.

Ibidem. Incipe parne puer risu cog-
noscere matrem. &c. 292.

Eglog. 5. Amat bonus oia Daph-
nis. 44.

Georgicorum lib. 2. Difficiles
primum terræ, collesq; maligni. 73.

& 77. Vbi alij quoque similes
loci ex varijs auctoribus explican-
tūr.

Ibidem. Non mihi si linguæ centum,
&c. Ferrea vox. Tractatur vber-
rimè & multum Græci, tum
Latini auctores explicantur, a
Fol. 80. & deinceps.

Æneid. 1. Quale manus addunt ebo-
ri decus. 283.

Ibid. Sunt hic sua præmia laudi 52.

Ibidem. Crinibus Iliades passis pe-
plumque ferebant. 104.

Æneid. 2. Festa velamus fronde
per urbem. 121.

Ibidem. Tyrrhenique duces, &
versis Arcades armis. 195.

Æneid. 3. Tu mœnia magnis Mag-
na para. 67.

Æneid. 4. Magnisque agitant sub
legibus orbem. 67.

Ibidem.

QVI LOCI EXPLICENTVR.

<i>Ibidem. Velleribus niveis, & fests</i>		<i>Ibidem. Quid tibi nunc, &c. pro lan-</i>	
<i>fronde, &c.</i>	120.	<i>dibus istis.</i>	52.
<i>Ibidem. Ipse ante alios pulcerrimus</i>		<i>Ibidem. Iniecere manum Par-</i>	
<i>omnes Inferi se socium Aeneas.</i>	180.	<i>ca.</i>	18.
<i>Ibidem. Haud illo segnior ibat A-</i>		<i>Aeneid. 12. Obscœna volucres.</i>	40.
<i>neas, &c.</i>	183.	<i>Ibidem. Indum sanguineo veluti</i>	
<i>Aeneid. 5. Primam merui, qui laude</i>		<i>violauerit ostro.</i>	282.
<i>coronam.</i>	52.		
<i>Aeneid. 6. Magnum si pectore pos-</i>			
<i>fit, &c.</i>	68.		
<i>Aeneid. 7. Hoc Priami gestamen</i>			
<i>erat, cum intra vocatis, &c.</i>	193.		
<i>Aeneid. 10. Purpureum pennis,</i>			
<i>&c.</i>	285.		

EX LEGE.

<i>Penult. Cod. De naufragijs. Le-</i>	
<i>nato velo indicare.</i>	318.
<i>Ex lege Charidemus. Tract. De pol-</i>	
<i>licit. Munus edere.</i>	317.

LECTOREM MONEO.

Cum hos, tum etiam alios scriptores sacros, profanos, Poe-
tas, Historicos, Græcos, Latinos, Ecclesiæ Patres, pluribus
locis explicatos, aut illustratos: qui in singulis pa-
ginis legentibus tam obuij sunt, vt su-
peruacaneum videatur, velle
omnes sigillatim
indicare.

✱.✱

✱

BBB INDEX

INDEX.

RERVM ET VER- BORVM.

A bbaris Sagitta quid.	90.	Adoratae imagines imperatorum in-	
Abbaris sapientiae doctor,		signis.	2.
& Abbarides quicunq; doctri-		Aedes quando ramis coronatae	
na florerent, appellati.	ibid.	apud Hebraeos, aliasque natio-	
Abire in sensum cordis, quid		nes.	122. & deinceps.
in sacris.	78.	Aedum cultus in festis.	136.
Abrahamus multa ex suis posteris		Aegyptij arbores, pecora, & alia ru-	
tradidit.	332.	brica illinunt aduersus incen-	
Accendimur ad pugnam iniuriae mo-		dium.	12.
nummentis ante oculos obiectis. Cu-		Aeneas serpens cuius rei symbolum in	
riose tractatur.	a fol. 7.	sacris.	82.
Accubitum in templis ad epulas &		Aenea caro apud Job.	84. & 87.
Venerem delibandam.	115.	Aequitas causae animos facit.	12.
Aetorum libri qui.	123.	Aequitatem videre quid apud Regiū	
Adolescentium mores ad antiquam		Psaltem.	63.
regulam exigebat Lydus apud		Aëris flores cuncta bona terre-	
Plantum.	312.	tria.	76.
Adorare quid.	266.	Area vox.	82.
Adorandi ritus.	ibid.	Area eternitatis symbolum. ibidem.	
Adorata signa in bello.	3.	Area frons Isaiae.	8.
		Bbb 2	Area

I N D E X

<i>Alea manas.</i>	87.	<i>Amicus nouus vinum novum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Aereum limen.</i>	94.	<i>Amici custodes amicorū vigiles.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Es inter metalla vocalissimum.</i>	82.	<i>Amici reip. fulcrum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Es pro ferro vsurpatum.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Amici lux & duces amicorum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Alexandri thesauri amici.</i>	59.	<i>Amicus verus medicamentum viciæ</i>	
<i>Albi equi & rufi Apoc. 19.</i>	10.	<i>& immortalitatis.</i>	58.
<i>Alienus, alienari, alienatio quid in</i>		<i>Amici veri officia.</i>	<i>ibid.</i>
<i>humanis, sacrisq; litteris.</i>	49.	<i>Amici muliarum interdum origo</i>	
<i>Aliena loqui.</i>	<i>ibid.</i>	<i>calamitatum.</i>	59.
<i>Alienati sunt peccatores.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Amici amicorum oculi.</i>	60.
<i>Alieni filij qui.</i>	47.	<i>Amici verba medela commodi.</i>	58.
<i>Alienum, idest, viciosum atq; corrup-</i>		<i>Amici sponsi, & familiares qui.</i>	163.
<i>tum.</i>	48.	<i>& in Appēdice cap. 23. in indice.</i>	
<i>Alienum pro incommodo, & no-</i>		<i>Amici Regum purpurati; maxime</i>	
<i>xio.</i>	<i>ibid.</i>	<i>iudices.</i>	203.
<i>Alienata mens.</i>	49.	<i>Amici laudandi. 252. & quatenus</i>	
<i>Aliena vitis, infragifera & stul-</i>		<i>laudandi.</i>	253.
<i>ta.</i>	50.	<i>Amor amarus.</i>	24. & 59.
<i>Alieni peruersi.</i>	51.	<i>Amor tyrannus dulcis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Alienatio operantibus iniquita-</i>		<i>Amoris natura, & ingenium.</i>	59.
<i>tem.</i>	50.	<i>Amor eritatur amarus.</i>	57.
<i>Ambulare vias difficiles.</i>	75.	<i>Amor melle & felle fecundissi-</i>	
<i>Amantium ingenium.</i>	227.	<i>mus.</i>	59.
<i>Amaram ex dulci.</i>	24.	<i>Amor crudeliter ludit.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Amicitia symbolum Sol.</i>	56.	<i>Amoris symbolum lac.</i>	157.
<i>Amicitia veterrimæ probandæ, vt</i>		<i>Animam gestare, aut ponere in ma-</i>	
<i>vina.</i>	57.	<i>nibus.</i>	70. & 71.
<i>Amicus vt Sol vnicus.</i>	56.	<i>Animam esse in manibus.</i>	72.
<i>Amicus aurum optimum, thesaurus</i>		<i>Animi impiorum vt absint à Diui-</i>	
<i>ingens.</i>	<i>ibid.</i>	<i>na similitudine.</i>	48.
<i>Amicorum fidelium laudes.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Antigenidæ opportune dictum.</i>	321.
<i>Amici idem semper animus.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Antiphanis parasitus massa ferri.</i>	87.
<i>Amicus nunquam ex animo irasci-</i>		<i>Antiphrasis Grammaticorum reijci-</i>	
<i>tur.</i>	56.	<i>tur.</i>	42.
<i>Amicus molestiarum alienamen-</i>		<i>Apollo Charites & sagittas gestat</i>	
<i>ta.</i>	57.	<i>quo symbolo.</i>	59.
			<i>Apostoli</i>

RERVM, ET VERBORVM.

<i>Apostoli oculi Christi.</i>	61.
<i>Apprehendere disciplinam.</i>	92.
<i>Aragonia proceres vestem mutant per Parasceuem.</i>	196.
<i>Arbores lucernatæ, vinctæ, coronatæ, & vittatæ.</i>	148. & deinceps.
<i>Arguere, & statuere contra faciem, apud Davidem, quid.</i>	11. & 12.
<i>Arma & fauces in lactu versa.</i>	192.
<i>Arma & vestigia tangunt sup- plices.</i>	265.
<i>Aspectus Christi cruci suffixi quid efficiat.</i>	8.
<i>Athanasius cum luminibus, & vin- guentorum profusionibus ab Ale- xandrinis exceptus.</i>	169.
<i>Atheniensium Reges sine corona in- ter alios iudicant.</i>	198.
<i>Auterio quæ in sacris necessaria.</i>	39.
<i>Airi fluctus apud Virg.</i>	288.
<i>Aurora sponsæ similis.</i>	158.
<i>Aurea gleba Euripidi 3ol.</i>	56.
<i>Aurea, idest, pulchra.</i>	281.
<i>Auro cinctæ puellæ.</i>	207.
<i>Auspiciari quid.</i>	300.
<i>Auspicia opificum, & Magistra- tuum fiebant Calædis Ianuarijs. ibid.</i>	

B.

B <i>Abyloniorum mos execrandus in prostituendis feminis ad ædem Veneris.</i>	207.
<i>Bachi & Solis cur idem numen à ve- teribus fictum.</i>	56.
<i>Bachis fabula ex oraculis sacris.</i>	327.

<i>Bacho & Phæbo cur æcyna iuuen- ta.</i>	56.
<i>Bachus curas alimit.</i>	ibid.
<i>Barba virile decus.</i>	267.
<i>Barbam tangunt supplices, quo argu- mento.</i>	257. & deinceps.
<i>Basiliscus summi sacerdotij symbo- lum.</i>	61. & 62.
<i>Bellum iniuste susceptum frangit, at- q; debilitat susipientem.</i>	9.
<i>Benedicendi quot modi in sacris lit- teris.</i>	41.
<i>Benedicere, salutare.</i>	42.
<i>Benedicere pro valedicere, & renun- ciare.</i>	ibid.
<i>Benedicere in faciem, quid apud Iob.</i>	ibid.
<i>Benedicere nunquam pro maledi- cere.</i>	43.
<i>Benignitas Iob in debitores.</i>	22.
<i>Bona verba quid.</i>	40.
<i>Bona omnia habere.</i>	ibid.
<i>Bona Iuno, Bona Venus, &c.</i>	40.
<i>Bona dicere.</i>	41.
<i>Bona doti dicere.</i>	42.
<i>Bona verba in sacris.</i>	43.
<i>Bona caelestia cor satiant.</i>	74.
<i>Bona terrena difficilia, nunquam se- dant.</i>	ibid.
<i>Bona terrena vix cerni, vix audiri, nec capi se sinunt.</i>	ibid.
<i>Bona terrena viæ difficiles, deserta inaccessibilia.</i>	75.
<i>Bona terrena flores aeris, siue tempo- ris, & quare.</i>	76.
<i>Bona inſtorum honorem pariter</i>	

ac commodum habent.	ibid.	Calumniatorum supplicium.	ibid.
Bonæ preces.	40.	Calumniatorum ingenium, & mo-	
Boni Manes.	ibid.	res.	248. & deinceps.
Boni viri pro cognatis habendi.	46.	Calumniatores hirudinū similes.	249.
Bonitatem facere.	79.	Item cucurbitularum medicabi-	
Bonum rectum.	44.	lium, Napæ, Charadrij, & ca-	
Bonus dies.	ibid.	num venaticorum.	250.
Bonus Iupiter, siue Optimus cur di-		Candidus & rubicundus sponsus.	283.
ctus.	ibid.	Canis pretium à Dei templo reie-	
Bonum in sacris quid.	41.	ctum.	228.
Bonus oculus in eisdem litteris,		Canis pretium quid.	229.
quid.	ibid.	Canis impudentiæ symbolum.	230.

C.

C ÆCI In vitia ruimus.	50.	Capillus purpureus.	280.
Calum æneum.	74.	Capilli Sponsi an nigri.	ibid.
Canum suisbus gratius olet, quam vn-		Carabandæ, vt vulgo dicitur, ori-	
guentum.	33.	go.	241.
Calamo scribæ similis lingua Regij		Carbunculi color.	283.
Psaltis, quare.	45.	Caro Christi cruenta gladius demo-	
Calæ Ianuariæ maximè olim festæ		num.	10.
& celebres.	299.	Causæ iniquitas frangit ac debili-	
Conuiuia in his, & festus per		tat.	9. & deinceps.
urbem ornatus lucernarum,		Causæ æquitas animos facit.	12.
ac frondium.	299. & deinceps.	Celeuma quid	244.
Manumissiones factæ.	301.	Cena nuptialis in sponsi domo da-	
Fausæ inuicem preces, ibid.		ta.	155.
Strenæ datæ.	302.	Cena seruis data ministrantibus do-	
Nihil triste dictum, factum ve,		minis, interdū etiā Regibus.	164.
publice, neque privatim.	ibid.	Chaldæi purpurati in prælijs.	6.
Neq. vindicatum in noxios.	ibid.		
Caligula meretricium vectigal exe-			
git.	224.		
Calumniatores vita indigni.	253.		
Calumniatores inuidi cuiusmodi.	251.		

CHRISTVS.

C hristus in Cruce cur in omnes	
Orbis terræ partes spectet.	5.
Christi	

Christi sanguis ehibet, atq; operit sanguinem peccatorum.	7.	tulerit.	35.
Christi sanguis purpura Regia, qua sui milites in praelium ornantur.	6.	Christus Rex per antonomasiam.	45.
Christus cur Chlamidem coccineam induitur.	6. & 7.	Christus desideratus omnium.	55.
Christus in Cruce, tanquam imperator in signo.	3.	Christi ab ortu magni dies, magniq; menses fluxere.	67.
Christus signum, & signifer.	4.	Christi oculi Pontifices, & Apostoli.	61.
Christus electus ex millibus.	5.	Christi corpus fideles.	ibid.
Christus vere vexillatus.	ibid.	Christi lex lactis similis.	98.
Christus lauit nos à peccatis in sanguine suo.	7.	Christi nomine petere, quid.	91.
Christi conspectus peccati odium gignit.	8.	Christi in nomine exprobrari.	232.
Christi conspectus sollicitos nos reddit.	ibid.	Christus gentes ad se facile ac suauiter adduxit.	95.
Christus in Cruce Daemonem exanimat.	9.	Christus miro Dei consilio cum ramis exceptus.	106. & 131.
Christi passionem aspirat Ecclesia.	14.	Christus Sponsam suam Ecclesiam suo sibi sanguine coemit.	191.
Christus etiam hostes amice & humaniter suscipit.	15.	Christianorum nomen honorabile coram Deo, quomodo intelligatur.	36.
Christi caro cruenta Daemonis gladius.	10.	Christiana disciplina mirabilis virtus.	91.
Christi que arma in praelio contra Demones.	ibid.	Chrysostomus explicatus.	13.
Christus suscepit nos, quid. 34. et 35.		Cinædi qui.	236.
Christus vt nos ab vsuris redemit, explicatur.	35.	Cinædica saltationis origo.	241.
Christus nos ingenuos fecit, & quod Hispanè dicitur, Hijosdalgo. ibid.		Cinnamatorum vituperatio.	234. & deinceps.
Christi nomen quomodo nostrum. ibid.		Cinnamatus Daemon.	240.
Christus pro nobis dissoluit.	36.	In cinnamulos Archefilai dictum mordax.	236.
Christus quare languores nostros		Cinnamati fugiendi.	240.
		Cinnam puerorum gestamen.	235.
		Cinnam seminarum, & quidem puelarum.	ibid.
		Cinnam damna in pueris.	ibid.
		Cinnam cinædorum nota.	236.

<i>Cincinnati ab Ethnicis damnati.</i>	236.	<i>Color purpureus.</i>	279.
<i>& deinceps.</i>		<i>Color roseus.</i>	283.
<i>Cincinnati testes libidinis.</i>	237.	<i>Commendare quid.</i>	38.
<i>Cincinnati in fronte velut titulus meretricium.</i>	238.	<i>Commendat Deus caritatem suam in nobis.</i>	ibid.
<i>Cincinnati semper in probro.</i>	ibid.	<i>Commendatus Regi.</i>	39.
<i>Cincinnati olim qui gestabat, vix Christianus habitus.</i>	ibid.	<i>Comestiones & stupra ad aras.</i>	113.
<i>Cincinnati olim ad terrorem in bello.</i>	239.	<i>Coniunctissimus, qui optimus.</i>	47.
<i>Cincinnati damnati ab Apostolis.</i>	ibid.	<i>Configere animam in sacris litteris quid.</i>	20.
<i>Cirrus, vide Cincinnus.</i>		<i>Confringere, idest, facere vt exiliant.</i>	96. & 97.
<i>Claritudo ab studijs.</i>	33.	<i>Confringere vas figuli.</i>	95. & deinceps.
<i>Coccinea tunica pugnae signum.</i>	4.	<i>Confringere corpus.</i>	98.
<i>Coccinea vitta sponsae labia.</i>	14.	<i>Constantinus Imp. Virgili 4. Eglogam de Christi aduentu interpretatus est.</i>	65.
<i>Coccinea olim vestes in bello.</i>	6.	<i>Constantini Imperatoris labarum.</i>	3.
<i>Coccineus color tutos praestare creditus.</i>	12.	<i>Conspetus Christi quid efficiat.</i>	8.
<i>Coccineus color sanguinis profusione minatur.</i>	ibid.	<i>Cor verbum eructat.</i>	44.
<i>Coccineis vittis ornata templorum limina.</i>	13.	<i>Cor edere.</i>	72.
<i>Coccineus faniculus olim pueris de collo suspensus, ad auertendu fas cinum.</i>	ibid.	<i>Corona seruitus etiam nota.</i>	272.
<i>Coccineum signum metum, & spem adfert.</i>	12.	<i>Coronae conuiuales an apud Hebraeos.</i>	168.
<i>Color puniceus pugnae signum.</i>	4.	<i>Coronae inunctae.</i>	170.
<i>Color albus ludicii certaminis signum.</i>	ibid.	<i>Corona victoriae signum.</i>	219.
<i>Color flavus bellum minatur, & cognitionem habet cum sanguine.</i>	12.	<i>Coronae amantium quid.</i>	ibid.
<i>Color coccineus cur tutos praestare creditus.</i>	ibid.	<i>Coronatae arbores.</i>	148.
		<i>Coronatae fores in festis.</i>	121.
		<i>Coronarum olim nullus apud Graecos vsus.</i>	168.
		<i>Coronare quid.</i>	177.
		<i>Coronatae feminae ad templum Veneris.</i>	210.
		<i>Coronata etiam tentoria, sine diuerticula</i>	

<i>vicula earum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Coronamenta quid.</i>	211.
<i>Coronam qui soluit, amorem soluit.</i>	218.
<i>Coronati cur amare dicantur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Coronam soluere quid.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Coronati olim Dijs supplicant.</i>	271.
<i>Corpus sine oculis Ecclesia sine capite.</i>	61.
<i>Corpus Christi fideles.</i>	61.
<i>Crinis intonsus Bacho, & Phæbo.</i>	56.
<i>Cristæ militum olim in bello purpureæ.</i>	285.
<i>Croco sparsa humus in pompis.</i>	169.

CRUX.

C <i>ruce signum bellicum maximè pro Gentibus conscribendis.</i>	2.
<i>Crux Labaro similis cum Imperatoris imagine & titulo.</i>	2.
<i>Crux verum Labarum à leuando labore dictum.</i>	3.
<i>Crux signum cruentum, quia pugne signum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Crux signum cruentum quia pro nobis contra Dæmones.</i>	3. & 9.
<i>Crux signum coccineum in salutem credentibus.</i>	6.
<i>Crucis signum purpureum milites confirmat, deterret hostes.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Crux sollicitudinis symbolum.</i>	9.
<i>Crux Christi omnes libidines, cupiditatesq; retundit.</i>	8.

<i>Crucis symbola quæ.</i>	14.
<i>Crux sublata bonæ spei symbolum.</i>	15.
<i>Crux ineffabilis Charitatis opus.</i>	9.
<i>Cultus ædium in festis.</i>	136.
<i>Cura mordent.</i>	72.
<i>Cursores, & emissarij qui.</i>	178.
<i>Cydaris Regum quid, & quo symbolo.</i>	205. & 206.

D.

D <i>aduchi pueri prælucentes.</i>	162.
<i>Dæmones ad cruentum Christi corpus contremiscunt, & franguntur.</i>	10.
<i>Dæmonij gladius Christus cruci suffixus.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Daniel Chaldæorum litteras didicit.</i>	320.
<i>Decorum quid.</i>	188.
<i>Decorum quæcunq; tenent, ea pulcræ esse.</i>	<i>ibid.</i> & 192.
<i>Desigere manum Hæbrais quid.</i>	20.
<i>Deformis pro imbelli.</i>	184.
<i>Dentes curarum symbolum.</i>	71.
<i>Desiderare, & desiderium, quid.</i>	55.
<i>Detractorum mores, & ingenij.</i>	25.
<i>& deinceps.</i>	
<i>Deucalionis fabula ex Noçi diluuiio.</i>	327.
<i>Deuonebāt se olim imperatorib;.</i>	45.

DEVS.

D <i>eus à dando dictus.</i>	41.
<i>Deus laus hominum, idest, robur</i>	
<i>Ccc</i>	<i>atq;</i>

I N D E X

<i>atq; praesidium.</i>	52.	<i>Difficiles viae.</i>	75.
<i>Deus in sancto habitat, idest, in loco</i>		<i>Difficile nihil Deo.</i>	76.
<i>munito, & inexpugnabili.</i>	53.	<i>Difficile à peccatorum ceno emergi-</i>	
<i>Deus videt, & misereatur.</i>	62.	<i>mus.</i>	54.
<i>Deum, ut aperiat tantum oculos, &</i>		<i>Difficultas pro inopia.</i>	76.
<i>videat, cur propheta roget.</i>	ibid.	<i>Dij bonorum nomine gaudent.</i>	40.
<i>Deus cur Opt. Max. dicatur.</i>	66.	<i>Dij simillimi, optimi.</i>	47.
<i>Deus magnus per Antonomasiā. ibid.</i>		<i>Dij gentium Idola.</i>	79.
<i>Deus verè pulcer.</i>	192.	<i>Dij coronati infestis.</i>	124.
<i>Dei symbolum lampas.</i>	145.	<i>Diligentiam dedit Deus generationi</i>	
<i>Dei iustitia.</i>	39.	<i>Israel, ut intelligi debeat.</i>	79.
<i>Dei nomē liberalitatis & clemētiæ.</i>	41.	<i>Disciplina Christiana vis.</i>	90.
<i>Dei nomē cur Principibus, & pa-</i>		<i>Discipulorum lates inferre magis-</i>	
<i>tronis olim datum.</i>	ibid.	<i>tris, iniquum est.</i>	312.
<i>Dei respectus cur saepe postulatus.</i>	62.	<i>Dispensatoris inter seruos locus &</i>	
<i>Dei montes, cedri, &c. cur.</i>	70.	<i>munus.</i>	165. & 166.
<i>Deorum simulacra ad ianuas.</i>	138.	<i>Dives quasi Diuus.</i>	40.
<i>Deorū genua tangunt supplices.</i>	264.	<i>Diuerticula finibus distincta apud</i>	
<i>& deinceps.</i>		<i>Herodotum, quid.</i>	213. & 216.
<i>Deorum simulacra ex mercedibus</i>		<i>Diuitiae fugaces.</i>	75.
<i>meretricijs.</i>	223.	<i>Docti Solis, & stellarum similes.</i>	33.
<i>Deorum vestes inunctae.</i>	171.	<i>Doctrina natura.</i>	90.
<i>Deo nihil difficile.</i>	76.	<i>Doctrina Evangelica mirabilis vir-</i>	
<i>Diana Orsiloche, quid.</i>	294.	<i>tus.</i>	98.
<i>Dies hominis, quid.</i>	55. & 70.	<i>Dolor, atq; iracundia, duæ in prælio</i>	
<i>Dies magnus, pro calamitoso.</i>	68.	<i>faces.</i>	7.
<i>Dies extremi iudicij magnus; idest</i>		<i>Dolor matris vocem expressit.</i>	8.
<i>bonus, iustis inprimis, deinde etiam</i>		<i>Dolorem concipere quid.</i>	50.
<i>damnatis, & quare.</i>	69.	<i>Dolosi hominis ingenium.</i>	23.
<i>Dies primi aduentus Domini cur e-</i>		<i>Dolos iuxta impios Deus posuit, ut</i>	
<i>tiam magnus.</i>	ibid.	<i>capiantur incauti.</i>	29.
<i>Dies Domini magnus dicitur, quia</i>		<i>Dolus bonus, & malus.</i>	ibid.
<i>Domini est.</i>	ibid.	<i>Doli sub veri specie.</i>	23.
<i>Difficile quid.</i>	73.	<i>Domestici non aliunde quàm ex fa-</i>	
<i>Difficiles terrae.</i>	74.	<i>Etis estimandi.</i>	46.
<i>Difficiles homines.</i>	ibid.	<i>Domini quæ vis, & ratio.</i>	19.

Domini

Dormientula luci in libris Regum, quid. 109.
 Doti bona dicere. 42.
 Dura quies apud Virgiliū quid. 83.
 Durum, & Duriter, quid. ibid.

E.

Ebur antiquum. 281.
 Ebur ostro tinctum in delicijs olim habitum. 282.
 Eboris antiqui color. ibid.
 Ecclesia, sine capite, corpus sine oculis. 61.
 Ecclesia iudicium petit à Christo. 63.
 Ecclesiæ labia coccinea cur. 14.
 Ecclesiæ oculi summi Pontifices. 61.
 Effeminti & meretrices in templo versabantur. 119.
 Elefantus Regiæ potentiæ symbolum. 265.
 Elisi campi Paradisus. 328.
 Elogia meretricum. 297. Vide etiam Titulus meretricum.
 Equi albi & rufi Apocalip. 19. quid. 10.
 Eructare verbum. 44.
 Eructat verbum proprie cor. ibid.
 Eruditio inter humana bona primum locum tenet. 320.
 Eruditionem qui negligant insulsi & præposteri habendi. ibid.
 Eruditionem Græcorum attingere Christianos vetabat Iulianus. ibid.
 Eruditione præstantes viri de nostris. 323.

Eruditio timorem creat, imperitiæ confidentiam. 334.
 Eruditionis laus, vis, & necessitas ostensa sæpe toto libro. 5.
 Ex ire manu confectum vocare. 17.
 Excelsa, quid. 118.
 Exponebantur olim infantes, etiam apud Hebræos. 34. & deinde.
 Exprobrari in nomine Christi, quid sit. 232.
 Extranei pro improbis. 48.
 Extraneus, peregrinus. 47.
 Extraneus hostis. 48. & 59.
 Exultare in Domino. 53.
 Euangelij mira virtus. 98.
 Euripidis acutè dictum, & libere. 321.

F.

Fabellæ non ineptæ in calumniatores. 249.
 Fabulæ complures poetarum ex nostris litteris inuentæ. 327.
 Facere bonitatem. 79.
 Faces nuptiales Romanis, Græcis, Hebræis, quot. 154. & deinde.
 Faces à pueris feminisq; prælatæ in nuptijs. 153.
 Fauere linguis. 39.
 Fauentia mentis, & corporis. 40.
 Fauus distillans labia meretricis. 24.
 Femina in templo vestes iniunctas atq; Idolis texebant. 109. & 110.
 Femina olim ad templum Veneris prostituta. 207. & deinde.

<i>Femina ad templum Veneris cur coronata.</i>	210.	<i>Firmare oculos, quid.</i>	62.
<i>Femina circata. Vide Cincinnus.</i>		<i>Flauus color cognationem habet cum sanguine.</i>	12.
<i>Femina saltatrices. V. Cinadica saltatio.</i>		<i>Bellum minatur.</i>	12.
<i>Femur deosculari, quid.</i>	269.	<i>Flores Dei fructus honoris & honestatis.</i>	76.
<i>Femur tangere, quid.</i>	270.	<i>Flores mundi flores aeris, siue temporis.</i>	ibid.
<i>Ferreus vox, Ferreum pectus, &c. 80. & 86.</i>		<i>Flores, & corona in principes idem.</i>	130.
<i>Ferreus nox.</i>	85.	<i>Flores purpurei.</i>	281.
<i>Ferreus inflexibilia.</i>	93.	<i>Fluctus atrii, quid.</i>	288.
<i>Ferreus virga quid sit. 85. & deinde.</i>		<i>Folij simile genus hominum.</i>	132.
<i>Ferreus somnus.</i>	83.	<i>Frangere quid.</i>	96.
<i>Ferreum limen.</i>	86.	<i>Frangi arbutus, quid.</i>	97.
<i>Ferreum pro solido.</i>	87.	<i>Frons ærea.</i>	84.
<i>Ferreum inexpugnabile.</i>	ibid.	<i>Fugax vita mortalis.</i>	75.
<i>Ferreum quod nihil ab alijs detrimenti capit.</i>	ibid.	<i>Fugaces diuitiæ.</i>	ibid.
<i>Ferreus animus, fortis.</i>	93.	<i>Fulcrum Reip. amici.</i>	57.
<i>Ferreum cor Mortis.</i>	94.	<i>Fundus Optimus maximus quis.</i>	66.
<i>Ferri massa Antiphonis parasitus.</i>	87.	<i>Funibus lecti, & tabernacula distendi solita.</i>	115. & 213.
<i>Ferrum cuius rei symbolum.</i>	81.	<i>Funem dirumpi, quid Baruch 6. 13. & 218.</i>	
<i>Festa frons.</i>	120.	<i>Funiculus coccineus Christi sanguinis symbolum.</i>	6.
<i>Festus ornatus, rami, & lucernæ. Sæpius. lib. 2.</i>		<i>Funiculus coccineus inter puerorum ornamenta.</i>	13.
<i>Festum luminum apud Græcos.</i>	134.	<i>Funiculus coccineus salutis symbolum.</i>	6.
<i>Fidei inbere.</i>	20.	<i>Funiculus pro villi Zona.</i>	209.
<i>Fideles Christi corpus, & membra.</i>	61.	<i>Funiculorum obligatio, & disruptio, ex sacris magicis.</i>	217.
<i>Filij alieni, qui.</i>	47.	<i>Funiculi pro sertis, atq. tabernaculis, in sacris.</i>	212. & 213.
<i>Filij mendaces.</i>	48.	<i>Funiculi pro sertis.</i>	211.
<i>Filij hominum, qui.</i>	188.		
<i>Filios parentum similes habere in felicitate positum,</i>	47.	<i>Furfurum,</i>	

*Furfurum, & oliuarum combustio in
sacris magicis.* 217.

G.

Gaudium pro cena. 165.
Gentes cum cedris compara-
ta. 96.
Gentes ad Christum alacres & exul-
tantes veniunt. 96. & 99.
Gentilium ex libris quædam as-
sumpta à Mose, & Prophe-
tis. 322.
Gentilium libri quantum adiuvant
ad sacros intelligendos. ibidem, &
per totum librum 5.
Genua recidere, quid. 97.
Genua tangere. 257.
Genua Dys & quæ atq; hominibus in
supplicando tangi solita. 264.
Genua Deorum ingerare. ibid.
Genua misericordiæ dicata. ibid.
Genua cur tangant supplices. 265.
Genua flectere cuius rei symbo-
lum. ibid.
Genua tangendi mos in posteriora se-
cula derivatus. 268.
Gestare animam in manibus. 70.
Gladius potens in prælio Dæmonum
Christi cruenta caro. 10.
Gloriosa quæ infert Dominus super
nos. 54.
Gorrones Hispanis, qui Latinis um-
bræ. 338.
Gymnasia quæ exercitationes pueris
præscriberent. 312.

H.

Habitare in sancto, quid. 83.
Hæreticorum obiecta contra erudi-
tionis humanæ studiū dilata. 335.
Hastæ olim pro Dys. 86.
Hastæ coronatæ. 124.
Hebræi ad cenam vincti. 26.
Hebræorum synagoga umbris con-
tenta. 51.
Hebræorum feminae vestes Idolis di-
cabant, & consciebant. 109.
Hebræi somnia captabant. 112.
Hebræi templi scelere polluebant. 114.
Hebræorum Regum in iudicando
cultus. 199.
Hebræi prælia cū cantu incunt. 224.
Hebræi supplices an oliuæ ramis ve-
lari. 272.
Hebræi Græcis interdum litteris eru-
diti. 332.
Hebræi an Imperatoribus, aut viris
principibus cū ramis obviæ pro-
dierint. In Appëdice capit. 13. lib.
2. in indice capitum, & fol. 130.
Hebræi more gentium somnia capta-
bant, quæstus gratia. 112.
Hebræi supra & adulteria in Idolo-
rum templis perpetrabant. 113.
Hebræi tabernaculum in Dei templo ex
vestibus moliebantur ad conuiuian-
dum. 117.
Hebræorum in templo effeminari &
meretrices versabantur. 119.
Hebræorum mos in vnguentorum ve-
su. 74. & deinceps, & in Appen-
dice 3.

Dice cap. i. lib. 3. in indice.
Hercules pulcer, idest, fortis. 183.
Hercules verus Samson. 328.
Hesiodus multa ex sacris litteris in suam poesim transtulit. 330.
Homines ad imperium quærendi non qui patrii sint, sed qui optimi. 47.
Hominis diem non desiderare in sacris litteris, quid. 55.
Hominum genus folijs simile. 132.
Honor facile elabitur. 75.
Honestus in sacris pro diuite. 76.
Honestatis fructus, quid. *ibid.*
Hora maturitatis rerum tēpus. 304.
Hora Christi quæ. 305.
Hora vnde dictæ. 304.
Hora Cæli custodes. *ibid.*
Hora lectum nuptiis parant, & rosas spargunt. 121.
Hora mortales ab inferis excitant. 306.
Hosanna quid. 131. & alias.
Hospites pro Diis apud Scythas. 46.
Hostis olim, qui nunc peregrinus. 48.
Humana omnia viæ difficiles, & desertæ inaccessibilia. 75.
Humana bona flores sine fructu. 76.
Humana omnia fugacia. 79.
Humana sapientia auro, argentoq; & vesti Egyptiorū cōparata. 323.
Humanam sapientiā attingere Christianos vetabat Iulianus. 320.
Humanam sapientiam, qui Christiani, exprobrant, absurdi. 321.
Humana littera nostris sunt ornamento. 333.

Humana sapientiæ necessarius usus. 319.
Humum fronte ferire, aut tangere, supplicantium gestus. 258.
Humum verrere supplicantium, maxime in Dijs placandis. 259.
Hypocratis filij suam resipere cur disti. 33.

I.

Iani virga quid. 90.
Ianus vernus, Noe. 327.
Idola in templo Domini. 109.
Idola ad Ianuas, & compita. 138.
Idolis vestes oblatae 104. *etiam ab Hebræis in templo Domini.* 109.
Idolum nihil est. 78.
Idolum umbra, somnus, simulacrum, spectrum. *ibid.*
Ieiunium non ostentandum. 26.
Iesu sacerdos cur indutus vestibus fordidis contra Satanam. 10.
Ignem sacerdotes cur præferrēt. 143.
Ignis Regiæ potentiæ symbolū. 145.
Illiterati pro trunco, & lapide. 32.
Illiterati susbus similes. 33.
Illuminare oculos, quid. 100.
Imagines imperatorum in signis. 2.
Imagines imperatorum pro nominibus adoratae. 2.
Imperatores vi olim sui ciues alloquerentur. 45.
Imperium optimis tametsi non ciuibus demandandum. 47.
Imperitis omnia nova. 324.

Imperio

RERVM, ET VERBORVM.

Imperito nullus confidentior. <i>ibid.</i>	Iniquitatem operari. 50.
Impiorum felicitas facild enaves- cit. 30.	Iniquitatem parere. <i>ibid.</i>
Impij pro extraneis habendi. 46.	Initiatorum vestes Dijs oblata. 104.
Impij quantum absint à Divina si- militudine. 48.	Interruptio cedens quid. 50.
Impiorum oculi deficient. 64.	Iniuria monumenta sub oculos posita ad vindictam inflammant. 8.
Impiorum spes inanes. <i>ibid.</i>	Invidi calumniatores. 251.
Impios prope doli, & laquei. 29.	Iob cur stultam uxorem appella- vit. 19.
Impij elevati vt cedri libani. 30.	Iōnici motus. 97.
Impiorum letitia dolore mista. 31.	Iudai semper umbras sectati. 51.
Impij in medio suarum voluptatum capiuntur, 30.	Iudai vitis aliena. <i>ibid.</i>
Impinguare caput, in sacris quid. 27.	Iudai fructum legis amiserunt, 51.
Improbi ex se alios æstimant. 247. &	Indicare lenato velo. 318.
deinde.	Indices vt vestem mutarent in causa capitis. 195.
Impudentia symbolum canis. 230.	Indices qua in veste iudicaret. <i>ibid.</i>
Inania quæ apud mortales specio- sa. 272.	Indices qui purpurati. 201.
Incredibilia quæ magna, aut inspe- rata. 45.	Indicis præcipua clementia. 205.
Incestos amores meditari. 97.	Indicum munera. 204.
Induere maledictionem. 25.	Indicum virtutes. 203.
Infantes expositi. 34.	Indicum sceptræ. 89.
Inferorum ædes resonantes. 80.	Indicum tribunalia ex polito mar- more. <i>ibid.</i>
Infractus venter. 81.	Indicum apud Hebræos cultus. 199.
Ingenium dolosi. 23.	Indicium ius summum. 204.
Ingenui discincti accumbebant, nisi milites. 104.	Indicia olim in portis. 21.
Iniicere manum, apud Hebræos. 18.	Indicij extremi quadam signa. 205.
Iniquitas in sacris quid. 50.	Indiciorum mos vetus ad terrorem incutiendum. 206.
Iniquitas causæ reum exanimat. 9.	Indicij dies cur magnas. <i>ibid.</i>
Iniquitas causæ vocem includit, æ- quitas elicit. 11.	Iugum nonæ legis multo validius, & suavius. 78.
Iniquitas nostra iustitiam Dei com- mendat, 39.	Iuncea texta Veneri oblata. 209.
	Iuppiter, iuvens pater. 40.
	Iuris civilis scientiam antiqui- tate

<i>tate niti.</i>	317.	<i>Laudandi amici.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iustitia Dei,</i>	39.	<i>Laudandi amici quatenus.</i>	253.
<i>Iustitia inflexibilis Divina lex.</i>	94.	<i>Laudari in Domino, quid.</i>	53.
<i>Iustitia Sol quid.</i>	58.	<i>Laudem perficere, apud Regiū Psal-</i>	
<i>Iusti Solis similes.</i>	<i>ibid.</i>	<i>tem, quid.</i>	52.
<i>Iustorum gressus speciosi.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Laude infrenare aliquē in sacris lit-</i>	
<i>Iustorum opera velut Sol in conspe-</i>	<i>ibid.</i>	<i>teris, quid.</i>	54.
<i>ctu Dei.</i>		<i>Laudes armatæ.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Laudes Domini & virtutes eius.</i>	54.
		<i>Laudes quid.</i>	134.
		<i>Laus virtutis præmium.</i>	52.
		<i>Laus pro virtute, & animi magnitu-</i>	
		<i>dine.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Laus hominum Deus, idest robur &</i>	
		<i>virtus.</i>	52. & 55.
		<i>Laus Israel.</i>	53.
		<i>Laurus ad imperatorum ianuas per-</i>	
		<i>petua.</i>	125.
		<i>Laurus imperatorum in Iouis Gre-</i>	
		<i>mio.</i>	126.
		<i>Leena grandibus alis.</i>	30.
		<i>Lecti & tabernacula funibus disten-</i>	
		<i>di solita.</i>	115.
		<i>Lecti nuptiarum floridi.</i>	122.
		<i>Lectio capitis dolorem curari.</i>	314.
		<i>Lectio stomachi vitia corrigit.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Lectitia impiorum felle mista.</i>	31.
		<i>Lenare alicui, vel super aliquem ma-</i>	
		<i>num, quid in sacris.</i>	21. & 22.
		<i>Lenato velo iudicare,</i>	318.
		<i>Lex nova cor lapideum abstulit, ac</i>	
		<i>restituit carneum.</i>	78.
		<i>Lex vetus non abstulit cor malig-</i>	
		<i>num.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Lex Divina iustitia inflexibi-</i>	
		<i>lis,</i>	94.
			<i>Lex</i>

L.

L <i>Abarum inter signa primum.</i>	2.
<i>Labarū vexillum cū imperato-</i>	
<i>rum imagine coronata.</i>	2.
<i>Labarum cum titulis Augusto-</i>	
<i>rum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Labarum verum Crux.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Labarum à lenando labore.</i>	3.
<i>Labarum Constantini.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Labia sponsæ vitæ coccinea.</i>	14.
<i>Labia meretricis cuiusmodi.</i>	24.
<i>Laborum venenum.</i>	25.
<i>Lacerare carnes apud Beatum Iob,</i>	
<i>quid,</i>	72.
<i>Lacedæmonij purpurati in bello, &</i>	
<i>quare.</i>	6.
<i>Lecti similis Christi lex.</i>	98.
<i>Languores nostros Christus tulit.</i>	35.
<i>Lampas Dei symbolum.</i>	145.
<i>Lampades in nuptijs.</i>	151.
<i>Lampades à puellis prælatæ.</i>	153.
<i>Lampadum nuptialium legitimus</i>	
<i>numerus Hebræis, quis.</i>	154.
<i>Laqueari verbis.</i>	20.
<i>Laqueus mellinus.</i>	24.
<i>Laudare alios quàm pulcrum.</i>	252.

<i>Lex Christi allicie.</i>	100.	<i>nos,</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lex Deuteronomij de mercede prof-</i>		<i>Lucernæ ad currus in pompis.</i>	141.
<i>tribuli, & pretio canis in sacrarium</i>		<i>Lucernæ in Deorum cultu.</i>	143.
<i>non recipiendis, explicata.</i>	224.	<i>Lucerna Regni symbolum.</i>	144.
<i>Leges magnæ, quid.</i>	67.	<i>Lucerna cur Ioannes Baptista.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lex Caritatis multo validior simul</i>		<i>Lucerna in sacris litteris plurium re-</i>	
<i>& suavior.</i>	78.	<i>rum symbolum.</i>	146.
<i>Legis Diuinæ mira virtus.</i>	100.	<i>Lucernæ pensiles, aut varijs simula-</i>	
<i>Linguis atq; animis fauere.</i>	39.	<i>cris impositæ.</i>	148. & 149.
<i>Lingua calamo scribæ quomodo simi-</i>		<i>Lucernæ ad sacras arbores.</i>	<i>ibid.</i>
<i>lis.</i>	45.	<i>Lucerna ad lenonias ædes.</i>	149.
<i>Litteras omnes sine antiquitatis cog-</i>		<i>Lucernarum superstitio in puerorum</i>	
<i>nitione pene nullas esse.</i>	316.	<i>nomnibus imponendis.</i>	150.
<i>Lychnuchi quid.</i>	141.	<i>Lucerna vitæ symbolum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lubricum quid.</i>	30.	<i>Lucernæ in expectatione Domini</i>	
<i>Lubrica spes, umbra, statio & c. ibid.</i>		<i>venientis.</i>	159.
<i>Lucernæ ad fenestras & ianuas in</i>		<i>Lucernæ in deducendis cõuiuis.</i>	163.
<i>festis & letitia publica Hebræo-</i>		<i>Lucus pro Idolo luci.</i>	109.
<i>rum.</i>	133.	<i>Lugentes puluere conspersi.</i>	263.
<i>Lucernæ prælatæ in nuptijs.</i>	134.	<i>Lux doctrinæ symbolum.</i>	53.
<i>Lucernæ in excipiendis Regibus &</i>			
<i>viris principibus apud varias gē-</i>			
<i>tes.</i>	134. 141. & deinde.		
<i>Lucernæ lumen perdere apud Hiere-</i>			
<i>miam, quid.</i>	135.		
<i>Lucernæ ad ianuas in sacris apud</i>			
<i>Ethnicos.</i>	136.		
<i>Item in nuptijs.</i>	138.		
<i>Lucernæ cur ad ianuas, & in compi-</i>			
<i>tis ponerentur.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Lucernæ Sabbatis accensæ.</i>	139.		
<i>Lucernarum præses ac moderatrix</i>			
<i>Minerva.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Lucernarum cura apud Hebræos pe-</i>			
<i>nes Pontificem.</i>	140.		
<i>Lucernarum vsus apud Christiā-</i>			

M.

<i>Magistris discipulorum labes in</i>	
<i>ferre iniquum est.</i>	312.
<i>Magistratus oculi dicti.</i>	162.
<i>Magnus dies iudicij cur dictus.</i>	69.
<i>Magnus dies Domini.</i>	68.
<i>Magnus Deus Virgilio, quid.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Magnum durum, difficile.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Magnus amor Virgilio quid.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Magna mœnia.</i>	67.
<i>Magnæ leges.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Magna incredibilia.</i>	45.
<i>Magnus dies, idest, bonus, felix.</i>	65.
<i>Magni menses, sancti, ac boni om-</i>	
<i>nis.</i>	<i>Ddd</i>

<i>nis.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Manum leuare alicui, vel Super ali-</i>
<i>Magnates vnde dicti.</i>	66.	<i>quem in eisdem.</i> 21.
<i>Magnus dies israel.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Manu osculari apud Iobn, quid.</i> 266.
<i>Magni dies atq; menses à Christi or-</i>	66. 67.	<i>Mare purpureum.</i> 289.
<i>tu.</i>	67.	<i>Martialis explicatq. 23. & saepe alias.</i>
<i>Magnum firmum, æternum.</i>	67.	<i>Mathei 6. locus explicatus.</i> 26.
<i>Magnus Deus per antonomasiã.</i>	66.	<i>Mausolea apud Hebræos.</i> 307.
<i>Maledicorum ingenium.</i>	25.	<i>Maximum, quod liberum est ab omni</i>
<i>Mal. dicendi vitium quàm innatum</i>		<i>seruitute.</i> 65.
<i>aliquibus.</i>	25.	<i>Maximus fundus quis.</i> <i>ibid.</i>
<i>Maligni colles.</i>	77.	<i>Medendi ars antiquitatis cognitione</i>
<i>Malignus ager.</i>	<i>ibid.</i>	<i>nitiur.</i> 336.
<i>Maligni aditus, Malignus ignis, Ma-</i>		<i>Medici & poetæ simul, qui.</i> <i>ibid.</i>
<i>ligna Numina.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Medicis suis in Vrbe locus ad dispu-</i>
<i>Malignitas quid.</i>	<i>ibid.</i>	<i>tandum.</i> 315.
<i>Malignitas in laudando.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Meditari incestuos amores.</i> 97.
<i>Malignum cor.</i>	78.	<i>Mellitus laqueus verba dolosa.</i> 24.
<i>In maligno mundus positus.</i>	79.	<i>Mensuræ luci in lib. Reg. quæ.</i> 109.
<i>Manus Domini tetigit Iobum.</i>	19.	<i>Meretrices summo ueri solitæ.</i> 230.
<i>Manus signum, quo ad militiam eno-</i>		<i>Meretricis labia cuiusmodi.</i> 24.
<i>camur.</i>	15.	<i>Meretrices saltatrici. &</i> 97.
<i>Manu aperta diligere, quid.</i>	119.	<i>Meretricis caupona.</i> 223.
<i>Manus post tergum connexa suppli-</i>		<i>Meretricum nota, toga.</i> 107.
<i>cum, apud Hebræos. 257. & 259.</i>		<i>Meretricia stragula centones.</i> 108.
<i>Manum conferere, quid.</i>	17.	<i>Meretricia Veneris templum.</i> 114.
<i>Manus olim in signis quos symbolo.</i>	15.	<i>Meretrices velum obiciebant pado-</i>
<i>Manus iniectio, quid.</i>	18.	<i>ris ergo.</i> 118.
<i>Manus pacis, & amicitia signi.</i>	15.	<i>Meretricula palliolatæ.</i> <i>ibid.</i>
<i>Manum iniiciendi mos etiam apud</i>		<i>Meretrices schœniculæ.</i> 209.
<i>Hebræos.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Meretricibus data templorum dona-</i>
<i>Manum tangere, aut capere Hebræis,</i>		<i>ria.</i> <i>ibid.</i>
<i>quid.</i>	19.	<i>Meretricium vestigal.</i> 224.
<i>Manum vades non tangunt in fide-</i>		<i>Meretricis merces à sacrario reiecta.</i>
<i>in fionibus.</i>	<i>ibid.</i>	225. & deinceps.
<i>Manum defigere, quid in litteris sa-</i>		<i>Meretrices nomen mutabant.</i> 296.
<i>cris.</i>	20. & 21.	<i>Meretrices traductæ cū elogio.</i> 297.
		<i>Meretrices</i>

Meretrices nomen habuere in fronte
veluti publicæ libidinis man-
cipia. *ibid.*

Minerva pepulum. 104.

Mœnia magna. 67.

Molliti sermones super oleum. 23.

Montes Dei. 70.

Montes oliuarum, qui. 275.

Mons oliuarum Ecclesia. *ibid.*

Mores adoleſcētum, ad antiquam re-
gulam exigebat Lydus. 312.

Mors & Somnus fratres, Noctis fi-
lij. 84.

Mors naufragium, portus sepul-
crum. 309.

Mortuis annumerati olim, qui à Phi-
loſophia defeciſſent. 33.

Mos vngendi ante cenam apud He-
bræos. 26.

Mos iniiciendi manus apud gentes,
atq; etiam apud Hebræos. 18.

Mos menſurarum B. Virginis ex an-
riquo expreſſus. 109.

Mos ruſſeas faſciolas geſtandi. 160.

Mos vngendi apud Hebræos, aliasq;
nationes. 167. & deinceps.

Mos vetus ſupplicantium, 256. &
diāde per totum hene librum 4.

Mos vetus indiciorum. 318.

Mofes Agyptiorum diſciplinis inſ-
tructus. 320.

Mundus pro patria habendus. 46.

Mundi bona inania, & inacceſſibi-
lia. 75.

Mundi figura præerit. 79.

Muſca quid. 337.

N.

Narrare laudes Domini. 55.

Naues in victoria corona-
tæ. 125.

Naues ſepulcris inſculptæ. 309.

Naues ſupplicum velatæ. 271.

Nauiſ inſtar vitæ humana. *ibid.*

Nauium ſpolia in tropheis ac tem-
plis. 308.

Nescio vos, in ſacris quid. 48.

Nigrum pro pulcro. 281.

Nigrum quis color. 284.

Nigrum pro nitenti non ſumi. *ibid.*

Nigri oculi, iſeſt, pulcri. *ibid.*

Nodi, & corollæ, quid. 210.

Nomen pro ſyngrapha. 35.

Nomen ius, & poteſtas exigēdi. *ibid.*

Nomen Chriſti cur noſtrum dica-
tur. 35.

Nomen honorabile apud Deum. 36.

Nomen pro gloria & fama. 55.

Nomen, iſeſt, poſteritas, ſine ge-
nus. 231.

Nomen Iulij pro filio Iulij. *ibid.*

Nomen Patris Chriſtus. 232.

Nomine Chriſti aliquid petere, quo-
modo intelliḡi debeat. *ibid.*

Pro nomine Ieſu, iſeſt, quia ex eius
familia. 233.

Nomen nouum nomen Chriſtiano-
rum. *ibid.*

Nomen mutatū à meretricibus. 296.

Nomen in fronte meretricum. 297.

Nota melior, quid. 37. & 38.

Nota, iſeſt, ſors, aut genus. *ibid.*

Notæ olim dolijs inusta.

37.

O.

Obscena verba. 40.
 Obscena volucres. *ibid.*
 Oculi Pontificiæ dignitatis symbolam. 60.
 Oculi Christi Pontifices eius Vicarij. 60. & 63.
 Oculi Christi Apostoli. 61.
 Oculi pellucidi, quo symbolo. *ibid.*
 Oculi, idest, indices. 63.
 Oculi pericula annuntiant. *ibid.*
 Oculi impiorum deficient. 64.
 Oculi nomē Magistratus apud Athenienses. 162.
 Oculi nigri commendati. 284.
 Oculus mundi Sol. 60.
 Oculo nihil amicius. *ibid.*
 Oculus mēbroꝝū honoratissimus. 60.
 Oculus quidquid carissimum, aut optimum est. *ibid.*
 Oculos tangere in iure iurando. *ibid.*
 Oculas eloquentiæ. *ibid.*
 Oculos firmare super aliquem. 62.
 Oculus bonus, vel bonus oculo. 41. & 62.
 Oculos super aliquē ponere in bonū. 62.
 Oculus non fallit pedem. 63.
 Oculos deficere, quid. 64.
 Oculus Osyris in sceptro. 90.
 Oculos cor sequitur. 147.
 Oculis suis nemo lautus, sed alienus. 197.
 Odores, vide Vnguentum.

Odores incensi in vijs, in pompis, in festis, in letitia. 123. 169. & c.
 Officia veri amici. 58.
 Oleum ferre in auriculam, quid. 23.
 Oleum pro verbis dolosis. *ibid.*
 Oleum lenit, ac mordet. 24.
 Olei variæ facultates. *ibid.*
 Oleum oculos maxime mordet. 25.
 Oleum peccatoris siue amaritudinis, quid. 27.
 Oleum calidum aut frigidum simif-
 ceatur frigidis, calidis ve. *ibid.*
 Oleum in letitia & cenis etiam apud
 Hebræos. *ibid.*
 Oleum materia ceterorum medica-
 minum. *ibid.*
 Oleum effusum sponsi nomen. 175.
 Olinarum ossa Baruch. 6. quid. 216.
 Olinarum ossa cremata in sacris ma-
 gicis. 217.
 Olinæ ramus supplicij velamentū. 270.
 Olinæ coronantur Dys supplicatu-
 ri. 271.
 Olinarum mons Ecclesia. 275.
 Olinarū mōtes Romani, et gētes. *ibid.*
 Olinæ fructifera, quid. 276.
 Olinarum novellis cur similes facti
 filij à Regio vate. 277.
 Olinæ eternitatis symbolum. *ibid.*
 Olinæ similes iusti. 278.
 Olinæ modestiæ, ac summissionis no-
 ta. *ibid.*
 Olinarum ex materia, cur tam mul-
 ta in Dei templo. *ibid.*
 Olinæ ramus cur potius prælatus à
 columba post diluvium. *ibid.*
 Olinæ

<i>Oliua cur pacis nuncia.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Pauperes per antonomasiam peccatores.</i>	36.
<i>Olores purpurei,</i>	281.	<i>Paupertas quomodo viatori similis,</i>	
<i>Omen quid.</i>	40.	<i>& viro armato.</i>	179.
<i>Omina bona habere, quid.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Peccatores stulti à nativitate.</i>	49.
<i>Omina iniitiis rerum inesse veteres existimabant.</i>	302.	<i>Peccatores falsa loquuntur, idest, deliramenta.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Onus magnum subit, qui cum potentioribus communicat.</i>	76.	<i>Peccatores serpentum furentium ac rabiosorum similes.</i>	49.
<i>Operari quid.</i>	137. & 138.	<i>Peccatores cæci in vitia ruunt.</i>	50.
<i>Optimi Dijs simillimi.</i>	47.	<i>Peccatores facile alios inficiunt.</i>	50.
<i>Optimum Maximum, quid.</i>	66.	<i>Peccatoris oleum non impinguet caput,</i>	25.
<i>Optimates vnde dicti.</i>	66.	<i>Peccatores verè pauperes.</i>	36.
<i>Ornamenta olim puerorum, quæ.</i>	13.	<i>Peccatores Deo dissimiles.</i>	48.
<i>Ornatus ælium in festis, & nuptijs.</i>	121.	<i>Peccatorum cæno difficile emergimus.</i>	54.
<i>Osculū quod optabat spōsa quid.</i>	174.	<i>Peccata peccatis accumulanti, qui semel peccare cœperunt.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Osculari manū apud Iobn, quid.</i>	266.	<i>Peccati odiū ex Christi conspectu.</i>	8.
<i>Ostentatio damnatur.</i>	26.	<i>Peccati ante cōspectum obiectus exanimat.</i>	9.
<i>Os sublinere, quid.</i>	27.	<i>Peccati conscientia cruciat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Orio corpus corrumpitur.</i>	315.	<i>Peccati conscientia vocē includit.</i>	11.
<i>Onidius explicatus.</i>	18. & sæpe aliàs.	<i>Peccatum alienationem mentis inducit, atq; insaniam.</i>	49. & 50.
<i>Onidij locus expressus ex Gen.</i>	329.	<i>Peccatum suspiciosos facit.</i>	247.
<i>Onis inertia, atq; imbecillitatis symbolum.</i>	273.	<i>Peccatum, idest, vanitas.</i>	146.
<i>Onis innocentie symbolum.</i>	274.	<i>Pedes alucibi stare, quid.</i>	275.
P.		<i>Peplū Minervæ ad genuadicatū.</i>	104.
P <i>Arabola Virginum. Mathæi</i>	25.	<i>Pérditio est iniquis.</i>	50.
<i>diligenter tractata.</i>	152.	<i>Peregrini olim hostes dicti.</i>	48.
<i>Parentum similitudo in liberis expetita.</i>	47.	<i>Periculosa ab amicis vulnera.</i>	59.
<i>Passionis hyems cur Christo pro ve-</i>		<i>Persæ purpurati in prælio.</i>	6.
<i>re.</i>	306.	<i>Persarum Reges nunquam extra Regiam pedites exibant.</i>	102.
<i>Pauperes qui opprimit, ad paupertatem redigetur.</i>	20.		

<i>Persarum tribunalia stragula veste purpurea ornata.</i>	202.	<i>Præcordia ferro rigentia.</i>	80.
<i>Philosophiam qui deseruissent, cum mortuis numerati.</i>	33.	<i>Prælia cum cantu commissæ apud va- rias gentes.</i>	243.
<i>Philosophi ac poetæ multa ex nostris litteris acceperunt. 324. & in Ap- pendice capitis 6. lib. 5.</i>		<i>Præmium virtutis laus.</i>	52.
<i>Philemonis de extremo iudicio sen- tentia.</i>	330.	<i>Principes, vide Reges.</i>	
<i>Pignerari quid.</i>	108.	<i>Procurbere, supplicantium.</i>	257.
<i>Pignerata vestimenta, iniuratorum vestes, siue Deorum.</i>	108.	<i>Procurbuit in caneres supplices.</i>	259.
<i>Pignerata vestimenta pignora iudi- cialia, multæ nomine ablata.</i>	110.	<i>Propter, quid significet.</i>	28.
<i>Pityra an furfures, an olinarum ossa, siue retrimenta.</i>	217.	<i>Propter pontem, ædem, statuam, & alia eiusmodi.</i>	ibid.
<i>Plato à Hieremia Propheta nostras litteras didicit.</i>	324.	<i>Propter dolos impij positi.</i>	29.
<i>Plutonis ades resonantes.</i>	80.	<i>Propter viam scelcris, & propter ini- quitates suas affliguntur impij.</i>	29.
<i>Plutonis canis ærea voce.</i>	ibid.	<i>Proverbium Hispanum, Acabarse- les ha la candelilla.</i>	147.
<i>Poetarum versiculi scripturis inserti Dionisi.</i>	321.	<i>Proverbium Hispan, Ojos q̄ no vé, coraçon q̄ no quiebran.</i>	181.
<i>Poetas laudat in Epist. Paulus.</i>	322.	<i>Puerorum ornamenta russeæ fasciolaræ cum apud gentes, tum etiam apud Christianos.</i>	13. & 160.
<i>Poetarum fabulæ complures ex histo- ria sacra traductæ.</i>	326.	<i>Puerorum in Gymnasio quæ olim exercitationes.</i>	312.
<i>Pone me iuxta te, quid apud Job.</i>	18.	<i>Pueri matutini in Gymnasio.</i>	ibid.
<i>Ponere animam in manibus, quid.</i>	71.	<i>Puerilis ingenij est omnia se percepisse arbitrari.</i>	334.
<i>Potestates Christi, & Ecclesiæ, oculi.</i>	61.	<i>Puer semper est qui antiqua non cal- let.</i>	316.
<i>Pontificiæ dignitatis nota, oculi.</i>	ibid.	<i>Pulcra dicta aurea.</i>	281.
<i>Pontifices summi in decernendis re- bus fidei, erroris expertes.</i>	ibid.	<i>Pulcra quæ sunt eadẽ appellata pur- purea.</i>	280.
<i>Pontifices speculatores.</i>	ibid.	<i>Pulcra interdum dicta quæ sunt de- formia, & quare.</i>	281.
<i>Pontificis maximi symbolum Basi- licus.</i>	ibid.	<i>Pulcra Hispanis quæ.</i>	185.
<i>Portæ Inferorum Adamantina.</i>	93.	<i>Pulcra mors, Pulcra, arbor, Pulcræ diuitiæ, & alia eiusmodi.</i>	186.
<i>P. & iuncti serui ministrant.</i>	160.	<i>Pulcritudinis quanta vis.</i>	181.
			Pulce-

Pulcerrimus Aeneas cur à Virgilio dictus *Aeneid.* 4. 180.
Pulcritudo digna Imperio. 181.
Pulciores olim ad Regnū enecti. *ibid.*
Pulcrum pro forti. 183.
Pulcritudo viri maximè in fortitu-
dine posita. *ibid.*
Pulcritudo non tam in lineamentis
quam in partium consensione. 187.
Pulcer Hercules, cur dictus. 183.
Pulcritudo & virtus saepe apud scrip-
tores coniunctæ. 189.
Pulcritudo & virtus vno fere apud om-
nes gentes vocabulo appellata. 185.
Pulcrum corpus. 187.
Pulcri veteres Heroæ cur dicti ab Ho-
mero, & Virgilio. 191.
Pulcritudinis nomine, virtutem poe-
tæ commendant. *ibid.*
Pulcritudo & robur an coeant. 192.
Pulcrum dici quod Optimum, maxi-
 mumq; in suo genere. *ibid.*
Pulueris conspersio in luctu cum apud
Hebræos tum apud alias etiam na-
tiones. 263.
Pulvis assumptus in supplicâdo. 257.
 259. & deinceps.
Punicea tunica pugnae signum. 286.
Puniceus color. *V. Color.*
Purpura. V. Coccinum, & Coccineus
color.
Purpurati iudices vbi. 201.
Purpurea Persarum tribunalia. 202.
Purpurati in bello Chaldaei, Persæ,
aliq;. 6.
Purpureum à purpura, 279.

Purpureus color cuiusmodi. *ibid.*
Purpureus ignis. *ibid.*
Purpureum lumen. 280.
Purpurea casaries. *ibid.*
Purpurea dici quæ pulcra. *ibid.*
Purpurare. *ibid.*
Purpurei flores. 281.
Purpurei olores. *ibid.*
Purpureus pennis, aut cristis. 285.
Purpureus color cur in bello vsurpa-
tus. 286.
Purpurea anima quid. 286. & deinceps.
Purpureum mare, &c. 288.
Pyropus quid, 282.

Q.

Quam inania sint, quæ mortu-
ales in pretio habent. 74.
Quam pulcrum alios laudare, maxi-
mè amicos, & probos. 252.
Quærendi ut imperent non qui genti-
les sint, sed qui optimi. 47.
Quies dura, apud Virgiliū, quid. 83.

R.

Rami arborum in rebus letis olim
ad ianuas. 122.
In sacris publicis & primatis. 123.
Ramis excepti imperatores ac prin-
cipes cum apud Romanos tum etiā
apud alios. 125. & in Appen-
dice capituli 1. lib. 3. in indice ca-
pium.

- Ramorum sentis coronata interdum omnia.* 127.
- Ramis coronatæ Hebræorum fores ac fenestræ in festis.* ibid.
- Item Christianorum.* 128.
- Ramos an Hebræi aliquando Regibus, principibus ve viris Hierosolimam ingredientibus aliquando prætenderint.* 127. & in Appendice Capituli 13. libri 2. in Capitulum indice.
- Cum ramis Christus Hierosolimam excipitur, tanquam verus Deus versq; Rex.* 130.
- Rami in adoratione vsurpati.* 132.
- Rami supplices, qui.* 271.
- Rami triumphales ijdem, qui supplices.* 272.
- Restaverba, quæ in sacris litteris.* 44.
- Reges vt olim sui ciues alloquerentur.* 45.
- Regere in virga ferrea Psalm. 2. 91. 86. 87.*
- Reges Persarum nunquam extra Regiam pedites conspecti.* 102.
- Reges Lusitanorū iudicaturi in causa capituli vestem mutabant.* 194.
- Reges Atheniensium sine corona inter alios magistratus iudicabant, quo symbolo.* 198.
- Regib; olim hastæ pro diademate.* 86.
- Regibus à Deo sceptræ.* 88.
- Regius cultus in iudicando apud Hebræos.* 199.
- Regium munus, iudicare.* ibid.
- Regibus olim, & principibus viris cum sentis, floribus, & vnguētis obuiam itum à Gentibus, Christianis interdum, atq; etiam Hebræis.* 125. & deinde. & in Appendice capituli. 13. lib. 2. in indice.
- Regnum splendida seruitus.* 272.
- Regni symbolum lucerna.* 144.
- Regni affectati cur Christus falso ab Hebræis accusatus.* 131.
- Regum Cydaris quid ostendat.* 205. & deinde.
- Rex Regum & Dominus dominantium cum Deus in sacris litteris dicitur, vt intelligi debeat.* 188.
- Res cunctæ difficiles, quid.* 74.
- Reum exanimat causæ iniquitas.* 9.
- Rhetores ac Philosophi versari soliti in Gymnasio.* 313.
- Ridere bene velle.* 293.
- Risus bonæ spei symbolum.* 290.
- Risus affabilitatis argumentum.* 291.
- Risus grati animi, letitiæ summisionis, beneuolentiæ indicium.* ibid.
- Risus in pueris bonæ indolis argumentum.* 293.
- Risus boni ominis signum.* ibid.
- Roma in sacris litteris Babylon & meretrix cur appellata.* 297.
- Romani vncti ad cenam.* 26.
- Romanorum Regnum ferro comparatum.* 81.
- Romani complures ad Hebræorum sacra, ritusq; transierant.* 139.
- Romani montes oliuarum appellati in sacris litteris.* 275.
- Romanorum mos in excipiendis Imperator*

peratoribus. 125. & deinceps.
 Romani Cedri Libani appellati in
 nostris litteris. 96.
 Romani imperatores. V. imperatores.
 Romani Pontifices. V. Pontifex.
 Russiæ fasciola inter puerorum orna-
 menta. 13. & 160.

S.

Sacerdotij summi symbolum basi-
 liscus. 61.
 Sacerdotes, & Ecclesiæ patres oculi
 sunt Ecclesiæ. 61.
 Sacrificia olim ex bonis fiebant dam-
 natorum. 111.
 Sacerdotes olim cur ignem præfer-
 rent. 143.
 Sacrificia Deorum, epulæ hominum
 consecutæ. 111.
 Sacra anchora, sacra fames, & simi-
 lia. 70.
 Sacris corpore pariter atq; animis o-
 perandum. 39.
 Sagitta Abbaris Solis radius. 90.
 Salus per Christi sanguinem. 6.
 Salutis symboli purpureus color. ibid.
 Salutantes cur dexteras deosculen-
 tur. 266.
 Salutare & benedicere. idem. 42.
 Saltandi ars in bello primum usurpa-
 ta. 242. & deinde.
 Saltationis, quæ vulgo Carabanda
 orgo vnde. 241.
 Saltatio circadica damnata non solum
 à nostris, sed etiam ab Ethnisis.

245. & 246.
 Sanguis cur peccati symbolum. 7.
 Sanguis pro anima, etiam in nostris
 litteris. 286. & deinceps.
 Sanguis Christi quasi sementis Mar-
 tyrum. 287.
 Sapientia V. Humana sapientia.
 Sceptrū olim virga ferrea 85. & 89.
 Sceptrum doct. in a symbolum. 88.
 Sceptrum Ioui in concionando. ibid.
 Sceptrum Deo præcipuum. ibid.
 Sceptrum Reges à Deo habent. ibid.
 Sceptri perennitas. ibid.
 Sceptrum gestat Apollinis sacerdos
 quo symbolo. 89.
 Sceptrum habet Achilles in concio-
 nando. ibid.
 Sceptrum ducum in bello. ibid.
 Sceptrum Iudicum. ibid.
 Schænos, schænum, quid. 208.
 Schæniculæ meretrices. 209.
 Scortantis animæ munera excrabi-
 lia. 225.
 Scortum, vide Meretrix, Femina.
 Scyllæ ac Nisi fabula ex Samsonis
 historia. 328.
 Scythæ hospites maximè colunt. 46.
 Scythæ homines non ciuitates sint per-
 pendunt sed quàm probi. ibid.
 Senis ingenium. 316.
 Sepulcra vi olim insculpta. 309.
 Sepulcrum quasi vitæ portus. ibid.
 Sepulcro Machabæorum cur naues ins-
 culptæ. ibid.
 Sermonis eadē viri quælectionis 314.
 Serui linteis præuincti ad mensam
 Ecce minist-

- ministrant.* 160.
- Seruorū variagenera, & munera.* 165.
- Seruo bono & fideli quid Christus promittat cum dicat se illum super omnia bona consiliuturum.* 165. & 166.
- Seuerus imperator meretricium vetigal sustulit.* 224.
- Seueritatem Iudicij vox significat interdum in sacris litteris.* 204.
- Signum, vide Crux.*
- Signum Coccineum, vide Coccineum.*
- Signa olim cum manus symbolo.* 15.
- Signa & fascies in luctu versa.* 193.
- Signum tollere, quid.* 4. & 15.
- Signum rubrum cum hominis capite etiam apud Hebræos.* 4.
- Signa in bello cum imperatoris imagine & titulo.* 2.
- Adorata, & locata in templis.* 3.
- Iurati per ea, vti per numina.* 23.
- Similitudo parentum in liberis.* 47.
- Sine in festis lucernas ad fenestras, arbores, pergulasq; accendunt. In Appendice cap. 15. lib. 2. in indice.*
- Flores etiam & odores spargunt.* *ibid.*
- Sol amicitiae symbolum.* 56.
- Sol vnus, vnicus amicus.* 56.
- Sol Euripidi aurea gleba.* *ibid.*
- Sol Homero restis aurea.* *ibid.*
- Soli semper intonsus crinis, & aeterna inuenta, quo symbolo.* *ibid.*
- Sol in eclipsi obscuratur nobis, sed ipse tenebras non recipit.* *ibid.*
- Solis & Bachi idem numen.* *ibid.*
- Soli dicati leones cur.* 57.
- Solis similes qui Deum amant.* *ibid.*
- Sol in conspectu Dei iustorum operatur.* 58.
- Sol iustitia idest, benignitatis.* *ibid.*
- Solis in radijs sine in pensis salus.* *ibid.*
- Sol vt commoditates multas, ita etiam multas calamitates infert, vt & amicitia.* 59.
- Sol mundi oculus.* 60.
- Sol cur sponsi similis.* 157.
- Solis equi, & currus, & Phaetonis fabula ex Helia Historia.* 325.
- Solis & Helia nominū cognatio.* *ibid.*
- Somnia veteres, etiam Hebraei captabant in templis.* 112.
- Somnus ferreus.* 83.
- Somnus seculi inexcitabilis.* 84.
- Somnus & Mors fratres.* *ibid.*
- Speciosi pedes.* 58.
- Spes impiorum inanes.* 64.
- Spes lubrica.* 30.
- Spondere, quid.* 20.
- Sponsam sibi Christus sanguine committit Ecclesiam.* 191.
- Sponsarū Christi labia cuiusmodi.* 14.
- Sponsi similis Sol, aurora sponsa.* 157.
- Sposi nomē quāti sit apud sposā.* 175.
- Sponsa cubile suum lectumq; floribus, & vnguentis spargit.* 175. & in Appendice cap. 1. lib. 3. in capitulum indice.
- Sponsa venienti sponso vnguenta profundit in Appendice cap. 1. lib. 3. in capitulum indice.*
- Sposi colloquiū quā dulce sposae.* 174.
- Sponsi nomen olem effusum.* 175.
- Sponsor,*

Sponsor, & fideiussor.	35.	Suscepit nos Christus quasi expositus	34.
Spreta virtus pro supplicio est.	9.	infantes.	34.
Statio lubrica.	30.	Suscipere quid in sacris externisq; lit-	
Statuarum inscriptio. DEVOTI		teris.	32. & deinceps.
NVMINI, &c.	45.	Suscipere, fidei inbere.	34.
Stomachi vitia lectio corrigit.	314.	Suscipere in bonum, quid.	35.
Strata vnguentis sparsa,	175.	Suspiciosi sunt improbi.	248.
Supra inter aras admissa. In Appen-		Suspiciamur de alijs eadē, quæ nos ipsi	
dice cap. 11. lib. 2. in cap. indice.		peccamus.	ibid.
Styx oceani filia.	80.	Suspiciosos facit homines peccatū. ibid.	
Sublinere os.	27.	Symbolum curarum ac solici. ndinum	
Suum respicere, quid.	33.	dentes.	72.
Superborum natura & mores.	250.	Symbolum afflictionum n. anus,	ibid.
Superbi ægre ferunt aliorum præstā-		Symbolum regni lucerna.	144.
tiā.	46.	Symbolum iudiciariæ potestatis ag-	
Supplicationes, & supplicia, quid. iii.		nis.	145.
Supplicanum gestus. 256. & deinceps.		Symbolum Dei lampas ignea.	ibid.
Supplices barbam & genua tangant		Symbolū amoris & doctrinæ lac.	157.
apud varias gentes.	256.	Symbolum conuictorum ac delinquentiū	
Supplices ad genua procumbunt. 257.		vinam.	ibid.
Supplices vt olim accepti & tracta-		Symbolum amicitia Sol.	56.
ti.	260.	Symbola amicitia flores, & mala.	174.
Supplices aspernari impium.	261.	Symbolum clementia, & severitatis	
Supplicibus sanare Regiū est, ac Di-		in iudice purpura, & cydatis.	255.
uinum.	262.	Symbolum victoriæ in amore, coro-	
Supplices in bello arma, & vestigia		na.	219.
tangunt.	265.	Symbolum lascivia vitula.	226.
Supplices cur genua tangant.	ibid.	Symbolum impudentia canis.	230.
Supplices oliuæ ramos præstāt. 270.		Symbolum misericordiae genua.	264.
Supplices rami. 271. virtuti.	273.	Symbolum Regiæ potentia Elephant-	
Supplices apud Hebræos an oliuæ ra-		tus.	1265.
mus velati.	ibid.	Symbolū impotentia genus flexio.	ibid.
Supplicum virtus quid significet. ibid.		Symbolum fidei potentia liberalita-	
Susceptor, sponsor fideiussor.	35.	tis & felicitatis dextera.	266.
Susceptor noster Christus.	ibid.	Symbolum inertia atq; imbecillita-	
		tis, onis.	273.

Symbolum eternitatis aliarumq; rerum oliva. 277.
Symbolum humane vite navis. 309.
Symbolum firmitatis & durationis ferrum. 81.

T.

T*Abernacula funibus disticta.* 115.
Tabernacula ex frondibus vestibusve facta in templis ad conuiuandam. 117.
Permissa etiam Christianis iuxta Ecclesias in Appendice capitis 10. lib. 2. in Indice capitum.
Tabernacula in sacris funiculi voce significantur. 212. & 213.
Tangere Hebræis quid. 19.
Tangit manus Dei aliquem; quomodo intelligi debeat. ibid.
Tangere barbam & genua supplicantiū gestus. 256. & c.
Tangere humum frōte, eorundē. 258.
Tangere siue ferire humū fronte apud Moschobitas, summisionis ac deditōnis signum. ibid.
Templorum limina purpureis olim vittis ornata. 13.
Templa stupris & comessationibus plena: interdum etiam apud Hebræos. 114. &
in Appendice cap. 10. lib. 2. in capitum indice.
Templum meretriciæ Veneris. ibid.
Templa viuetata. 120.
Templorū donaria ē meretricijs mer-

cedibus, & ad meretricias mercedis reuoluta. 223. & deinde.
Terram lingere, quid. 259. & 190.
Terræ difficiles. 74.
Textrices in templo Hebræorum mulieres, quæ. 110.
Thesaurus amicus verus. 56.
Thesauri Alexandro amici. 59.
Tituli in cellis & in fronte meretricum. 296. & deinde.
Tituli seruorum in frontibus. 298.
Tituli ad memoriā posteritatis ædificijs inscripti, vel insculpti. ibid.
Tituli in frontibus Apocalyp. ibid.
Toga meretricum nota apud Romanos, apud Græcos pallium. 107.
Togæ hæc nota nihil ad Hebræos pertinet. 128.
Tollere signū quid, & cuius rei symbolum. 4. & 15.
Tollere liberos aut exponere parentibus liberum. 32.

V.

V*Ades percusserint ne aut preherderint manus debitorū, creditorum ve, apud Hebræos.* 19.
Vanitas in sacris litteris, quid. 50.
Vas figuli cur appellentur mortales. 95.
Vas figuli confringere Psal. 2. quid. 95. & 50. & alijs.
Vbera pro amoribus, & delitijs in sacris litteris. 98. & 157.
Vbera cur sponso data. ibid.
Vbera

RERVM, ET VERBORVM.

<i>Verba pro suauitate, dulcedineq; ser-</i> <i>monis.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Verbum bonum quod Regius Pro-</i> <i>pheta eructauit.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Vestigal ex meretricio questu Cali-</i> <i>gula exegit.</i>	224.	<i>Verbū bonū nō nisi ē bono corde.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Vestigal apud Græcos etiam ex ca-</i> <i>nibus.</i>	228.	<i>Verbenæ quid.</i>	272.
<i>Vela mensis intensa.</i>	116.	<i>Vespertilionum similes sycophantæ</i> <i>calumniatores.</i>	27.
<i>Velamina exherbis floribusq; interdū</i> <i>facta.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Vestes aspersæ sanguine in pugna ad-</i> <i>uersus Dæmonem.</i>	10.
<i>Velamina ineundæ Veneris causa v-</i> <i>bi facta.</i>	117.	<i>Vestes in prælio cruento colore cur</i> <i>probata.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Velo meretrices utebantur verecun-</i> <i>diæ causa.</i>	118.	<i>Vestes vnguentis sparsæ etiam apud</i> <i>Hebræos.</i>	171. & deinceps.
<i>Veneficiorum ritus quidam.</i>	217.	<i>Vestes Iesu Sacerdotis cur sordi-</i> <i>dæ.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Veneficia amatoria ad soluendos, &</i> <i>inducendos amores.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Vestes obuiam Strata Catoni ex pro-</i> <i>uincia decedenti.</i>	101.
<i>Venenum labiorum.</i>	25.	<i>Vestes Christo substrata Regē Dērag</i> <i>demonstrant.</i>	
<i>Veneris ad templum semine Babylo-</i> <i>nica hospites præstolantur.</i>	208.	<i>Vestes Creato Regulo Agareni sub-</i> <i>trarunt in bello Grænatensi.</i>	102.
<i>Veneri vouebantur amicæ.</i>	110.	<i>Vestes legato Pontificis Galli sub-</i> <i>trahunt.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Veneri merces olim data vt mere-</i> <i>trici.</i>	221.	<i>Vestes Iehu substrata cum Rex crea-</i> <i>tus est.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Veneri nūmos offerūt prostitute.</i>	218.	<i>Vestes olim ad Deorum pedes, & ge-</i> <i>nua oblata.</i>	103.
<i>Venus Scharis.</i>	209.	<i>Vestes initiatorum Dijs offereban-</i> <i>tur.</i>	105. & 104.
<i>Venus cur meretrix dicta.</i>	222.	<i>Veste stragula ornata templorum pa-</i> <i>uimenta in festis.</i>	105.
<i>Venter infractus.</i>	81.	<i>Vestes initiatis texebant Hebrææ mu-</i> <i>lieres.</i>	109.
<i>Verba amicorum medela cōmoda.</i>	58.	<i>Vestes Romani mutabāt in causa ca-</i> <i>pitis indicaturi.</i>	194. & deinceps.
<i>Verba dolosa cur olei similia fecerit</i> <i>Regius Vates.</i>	23. & 24.	<i>Vestem mutabant in eadem causa</i> <i>Lusitani Reges.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Verba dolosa mellitus laqueus.</i>	24.		
<i>Verba blanditiarum.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Verba bona.</i>	40.		
<i>Verba male ominata, aut nomina-</i> <i>ta.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Verba obscæna.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Verba Recta.</i>	44.		

<i>Festem mutant Aragonia proceres</i>		<i>Vinum damnatorum.</i>	111.
per Parascenem.	196.	<i>Vinum quid in sacris.</i>	157.
<i>Vestibus strata via, quæ nuptialis</i>		<i>Vinum nonum amicus nonus.</i>	57.
pompa processura erat.	101.	<i>Vinum odoriferum.</i>	172. & 176.
<i>Vestibus strata via in Deorum pom-</i>		<i>Vinum Nardinum.</i>	ibid.
pis.	105.	<i>Vinum vnguentis olim condiri soli-</i>	ibid.
<i>Vestimenta pignerata non sunt me-</i>		rum.	ibid.
retricum nota.	107.	<i>Vincula Veneris in sacris magi-</i>	215.
<i>Vestimenta pignerata initiatorum ves-</i>		cis.	215.
tes.	108.	<i>Vincula soluit, qui amore solui, ne-</i>	
<i>Vestimenta pignerata denationis, aut</i>		est, qui implicare se, vel aliam cu-	ibid.
initiationis insigne.	110.	pit.	ibid.
<i>Vestimenta pignerata pignora indi-</i>		<i>Vinculorum omnis obligatio ad Ve-</i>	ibid.
cialia.	ibid.	nerem spectat.	ibid.
<i>Vestimenta pignerata, ex damnato-</i>		<i>Vincula sibi in manus inicit qui pro</i>	
rum supplicis.	111.	alio spondeo.	20.
<i>Vestimenta obligata, quid.</i>	115. &	<i>Vires frangit causæ iniquitas; addit</i>	
117.		æquitas.	9.
<i>Vestitus indicum apud veteres an pe-</i>		<i>Vires & pulchritudo an in uno corpo-</i>	
culiaris.	193.	re coeant.	192.
<i>Veteris ac novæ legis discrimen.</i>	78.	<i>Viri homi pro cognatis habendi.</i>	46.
<i>Via sparsa vnguentis in pōpis.</i>	169.	<i>Viri per antonomasiam dicti homi-</i>	
<i>Via strata vestibus in pompis, aut in</i>		nes.	188.
excipiendis Regibus.	105.	<i>Virga ferrea quid.</i>	85.
<i>Viator quid in sacris externisq; litte-</i>		<i>Virga ferrea sceptrum.</i>	89.
ris.	178.	<i>Virga ferrea perenne sceptrum.</i>	86.
<i>Viatori cur similis paupertas.</i>	ibid.	<i>Virga ferrea inflexibilis.</i>	87.
<i>Victores olim in certaminibus præ-</i>		<i>Virga Moysi.</i>	90.
conio renuntiati.	52.	<i>Virga iam adversus stryges quosym-</i>	ibid.
<i>Victoriæ in amore symbolum coro-</i>		bolo.	ibid.
na.	219.	<i>Virga ferrea Christi doctrina.</i>	91.
<i>Videt Deus, & miseretur.</i>	62.	<i>Virga ferrea pedum pastoris.</i>	95. &
<i>Videt homo, sed vindictam.</i>	ibid.	91.	
<i>Videre æquitatem, quid.</i>	63.	<i>Virga ferrea doctrina soliditas, &</i>	
<i>Videre Dei, benefacere est.</i>	62.	æternitas.	92.
<i>Vina effusa in pompis.</i>	124.	<i>Virga vigilans apud Prophetam</i>	quid

quid.	62.	Vitæ supplices rami.	273.
Virga ferrea quid. 85. & deinceps.		Vitæ supplicum quo symbolo.	ibid.
Virga Lani, quid.	90.	Vitula laetæ symbolum.	226.
Virga Circes, Mercurij, Palladis,		Vitula in sacris, quid.	228.
quid.	ibid.	Vixit olim pro mortuus est, mali omni-	
Virgilius saepe explicatus. V. indicē		nis vitandi causa.	43.
litterarum humaniorum.		Vmbacula è vestibis facta.	116.
Virtutem amissam quaerimus.	9.	Vmbacula & lecti ad conuiuandum	
Virtus contempta pro supplicio		ad Deorum aras.	115.
est.	ibid.	Item ad Venere meundam.	117.
Virtutis præmiam laus.	12.	Vmbacula ex ramis facta, & vitis	
Virtutem laudis nomine intelli-		coronisq. redimita.	216.
gi in nostris, externisque litte-		Vmbacula, vide Tabernacula.	
ris.	ibid.	Vmbra & simulacra sunt delitia-	
Virtus viri pulcritudo.	183.	rum, Mundi delitæ.	76.
Virtus & pulcritudo saepe coniun-		Vmbra qui olim dicti.	337.
ctæ.	189.	Vnguenta profusa per vias in sacris,	
Virtutis & pulcritudinis vnum fere		nuptialibusq. pompis. 168. & deinceps.	
vocabulum.	185.	Vnguenta profusa in aduentu princi-	
Virtutem sub nomine pulcritudinis		pum virorum.	169.
poetæ commendant.	191.	Vnguenta columbae irrorant in Ale-	
Virtus siue fortitudo in sacris litte-		xidis conuiuio.	170.
ris, pulcritudinis nomine significa-		Vnguenta pro Corollario conuinis	
tur.	185.	datæ.	172.
Virtutem oderunt inuidi.	9.	Vnguētis vinoq. odorifero sparsa pa-	
Virtus & robur tauri, pulcritudo		uimenta.	169.
tauri.	186.	Vnguētis sparsa triclinia.	170.
Vita fugax.	75.	Vnguētis cororæ persula.	ibid.
Vita humana instar nanis.	309.	Vnguētorum luxus.	171.
Vitiosi, iidem suspiciosi.	248.	Vnguētis sparsa pene omnia, ves-	
Vitiosi proni in scelera.	225.	tes, parietes, solea, &c. 171.	
Vitta Coccinea.	14.	& 172.	
Vittata templa funiculis cacci-		Vnguētis vina condita.	ibid.
neis.	13.	Vnguētis caput, pectus, pedes, ma-	
Vittata templa, aræ, hostiæ.	120.	nus inunctæ.	173.
Vitta Deum.	ibid.		

<i>Vnguentorum vsus apud Hebræos</i>	latine.	31.
174. & deinceps, & in Appendi- ce cap. 1. lib. 3. in Capitum indice.	<i>Vulgati Laus sæpe in his libris.</i>	
<i>Volucres obscæne.</i>	<i>Vulnera quæ ab amicis inferuntur</i>	
40.	acerba.	59.
<i>Voluptates mundi inanes.</i>	<i>Vulnera Calumniatorum. Vide Ca-</i>	
76.	lumniator.	
<i>Voluptates mundi. Vide Bona,</i>		
<i>Vox ferrea.</i>		
80.		
<i>Vox ærea Cerberi.</i>	Z	
ibid.		
<i>Vox infracta.</i>	<i>Zonam soluere.</i>	211.
80. & 87.	<i>Zona seminarum interdum au-</i>	
<i>Vox Domini mira virtute, confrin-</i>	rea.	209.
<i>git cedros, &c.</i>		
95.		
<i>Vulgatus interpres mirificè doctus</i>		

R E G E S T U M.

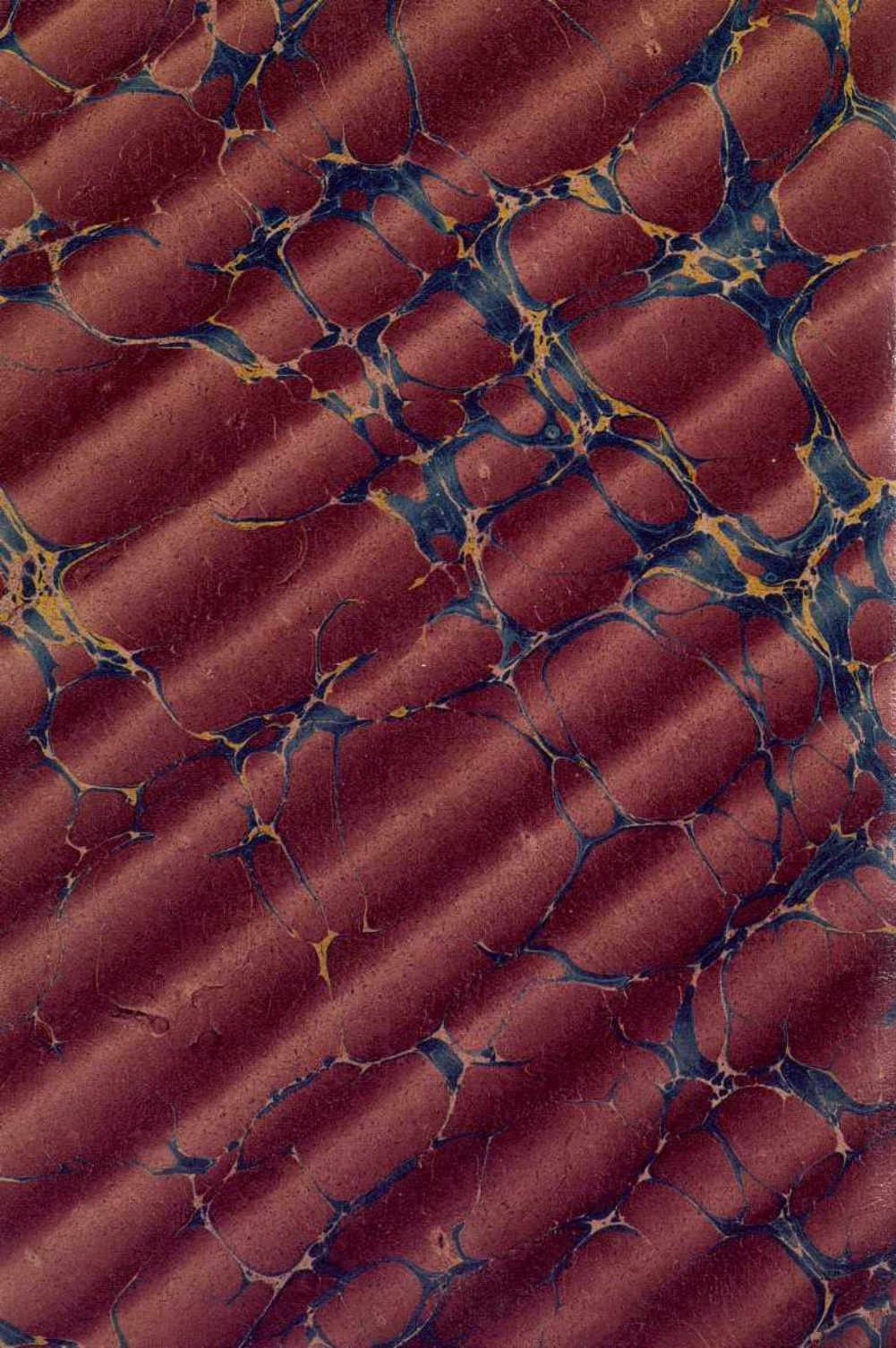
¶ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb
 Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx
 Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd Eee.

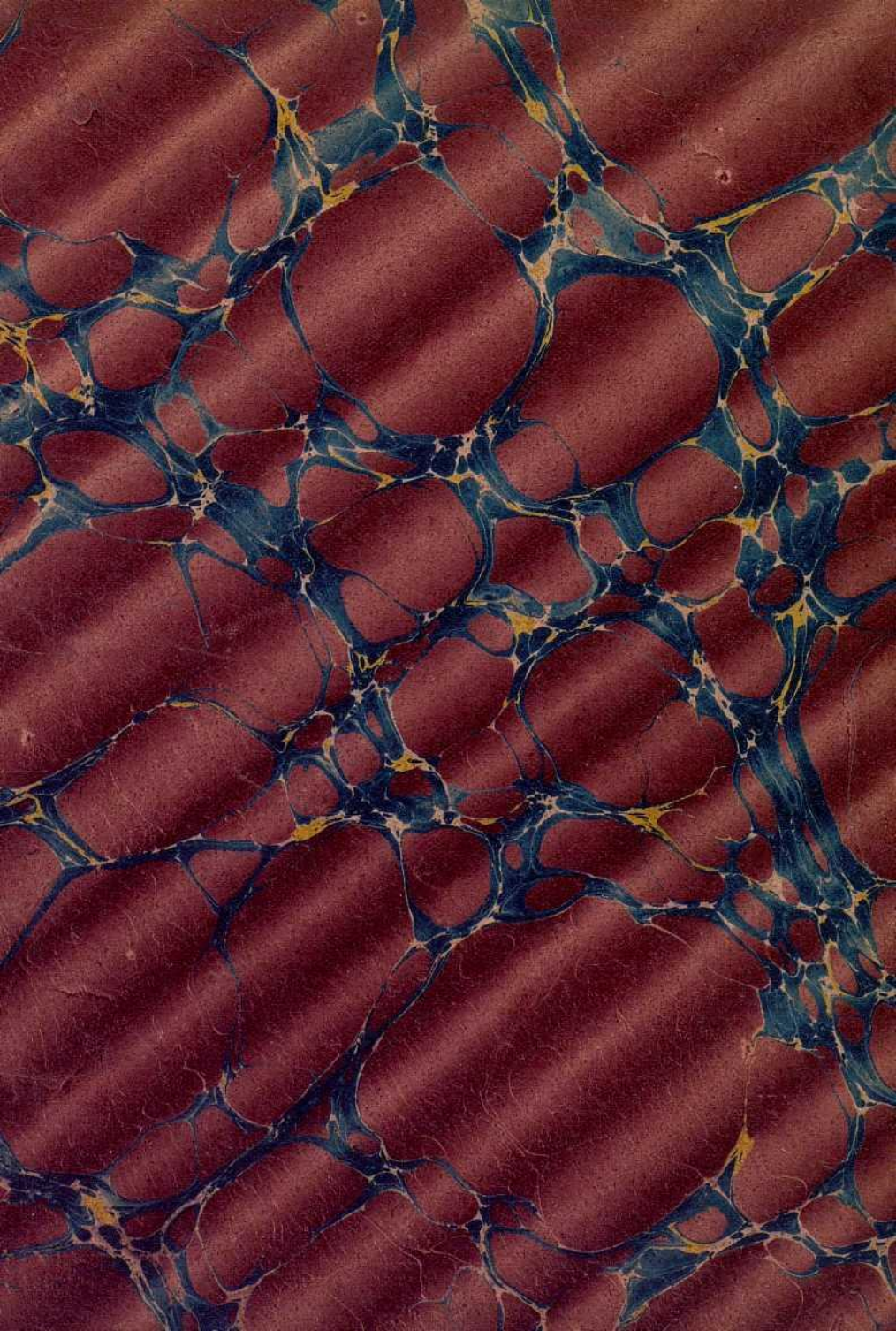
Omnia sunt folia integra.

C O R D E B A.

Ex Officina Andreæ Barrera.

CIC. DC.

M. DE ROA
SINGVLARIVM
LOCORVM

1534

FAN
XVI
2

CORDYBARIUM